

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції*

*(23 лютого 2018 року, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

Дніпро
2018

УДК 34+351
П 68

*Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Інтернет Вченою радою юридичного
факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 31.01.2018)*

П 68 Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лютого 2018 р.). – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 220 с.

ISBN 978-617-7665-11-2

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України та зарубіжжя. Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д-р юрид. наук, проф. **Л.Р. Наливайко** (*голова*); д-р філос. наук **О.В. Марченко**; д-р юрид. наук, доц. **В.М. Савіщенко** (*заст. голови*); канд. юрид. наук, доц. **І.О. Грицай**; д-р юрид. наук, доц. **Ю.В. Орел**; канд. юрид. наук, доц. **О.В. Нестерцова-Собакарь**; канд. наук з фіз. вих. та спорту, доц. **Л.В. Хрипко**; канд. юрид. наук **Л.В. Межевська**.

ISBN 978-617-7665-11-2

УДК 34

© Автори, 2018
© ДДУВС, 2018

ЗМІСТ

Наливайко Л.Р., Верба І.О.

Поняття та зміст категорії «доступність правосуддя»:
теоретико-правові засади 9

Грибан В.Г.

Безпека праці та її законодавче забезпечення
в правоохоронній діяльності 12

Наливайко Л.Р., Чепік-Трегубенко О.С.

Соціально-орієнтований бізнес як умова розвитку економічної
системи суспільства в Україні: теоретико-правовий аспект 16

Орел Ю.В.

Види покарань за Руською Правдою 19

Савіщенко В.М.

Модель соціально-професійної компетентності юриста 22

Варунц Л.Д.

Особливості реалізації правового статусу корінних народів
на національному правовому просторі 25

Грицай І.О.

Застосування національними судами практики Європейського
суду з прав людини у сфері гендерного балансу 28

Калініченко З.Д.

Законодавчі колізії у вирішенні проблем
державної підтримки соціальної сфери 31

Кахович О.О.

Виконання правової роботи юридичними службами організацій 36

Кацуба Р.М.

Правове регулювання земель рекреаційного призначення 38

Кікінчук В.В.

Криміналістично-відмежовуючі ознаки судової експертизи 40

Круглова О.О., Андрієнко С.Є. Місце спадкового договору в системі цивільного права України	44
Маркіна Л.Л. Виховання майбутніх юристів як активних учасників розбудови правової держави	46
Межевська Л.В. Проблеми оподаткування землі	48
Межевська Л.В. Правове регулювання земель сільськогосподарського призначення	50
Межевська Л.В., Воронов С.Ю. Знаття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення	52
Мороз В.Я. Роль студентського самоврядування на юридичному факультеті Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ	55
Наріжний Ю.О. Моральний вибір українців	57
Нестерцова-Собакарь О.В. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в Україні	60
Новосад А.С. Щодо питань захисту цивільних прав та інтересів	63
Поліщук М.Г. Охорона земель як функція держави	65
Саксонов В.Б. Зміст суб'єктивного юридичного права в навчальній літературі	67
Скок О.С., Миронова Т.М. Процесуальний порядок контролю за вчиненням злочину	70
Степаненко К. В. Європейська правова система серед правових сімей сучасного світу	73

Талдикін О.В. Симулякри концепцій сучасної держави	75
Філіпська Н.О. Доступність як гарантія забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями	79
Філяніна Л.А. Правові наслідки окупації Автономної Республіки Крим: територіальні питання українсько-російських відносин	82
Хрипко Л.В., Каліберда С.І., Гончаренко Г.П. Спортивний туризм як засіб збереження і зміцнення здоров'я студентів	85
Хрипко Л.В., Ластовкін В.А. Правові засади фізичного виховання студентської молоді	89
Черненко А.П., Шиян А.Г. Щодо строків звернення із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами в кримінальному провадженні	91
Шалгунова С.А. Використання службових повноважень при вчиненні корупційних діянь у сфері підприємницької діяльності	95
Юніна М.П., Настич Т.М. Інститут сепарації як можливий механізм збереження сім'ї	96
Ярошенко А.С. Поняття та сутність галузі насінництва як об'єкта адміністративно-правового регулювання	99
Ажмяков Р.В. Щодо забезпечення учасників АТО земельними ділянками	101
Іваненкова Н.М. Застосування строку позовної давності при поділі майна подружжя	103
Аксютіна А.В. Види продюсерських договорів	105

Аксютіна А.В., Струц А.С.

Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання 108

Андрієвська Л.О.

Способи скоєння злочинів у сфері безпеки дорожнього руху 110

Івченко О.М.

Алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів
на етапі попередньої базової підготовки112

Карпенко Р.В.

Управління та контроль ризиків банків: загальна характеристика 117

Касяненко Є.В.

Реформування правового статусу органів місцевого
самоврядування в контексті децентралізації влади в Україні:
переваги та потенційні ризики 120

Костенко О.М.

Процедура позасудового оскарження
порушень у сфері публічних закупівель 123

Крюченко Ю.Ю.

Оволодіння ораторським мистецтвом як запорука
успішної реалізації діяльності юриста 125

Орешкова А.Ф.

Виборчі права внутрішньо переміщених осіб
в Україні: теоретико-правовий аспект127

Приловський В.В.

Сучасні проблемні питання нотаріату в Україні 130

Приловський В.В., Єрмоменко І.Л.

Особливості визнання недійсним заповіту при його складанні особою,
яка не могла керувати своїми діями в момент підписання 134

Шевченко Т.В.

Суб'єкти надання публічних послуг в кримінальному законодавстві 137

Бутиліна О.В.

Проблеми гендерної нерівності в сфері охорони праці 140

Михайлов В.О.

Юридична відповідальність поліцейських за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації 144

Бурняшова В.

Особливості спадкового договору 147

Волочасва А.С.

Історико-правові засади інституту референдуму 150

Гелетій О.О.

Проблеми забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб 153

Завада П.С.

Становлення та розвиток правового регулювання касації в цивільному процесі 155

Йолкіна А.Г.

Правове вирішення питань усунення ризиків етичних конфліктів при розгляді справ у міжнародному комерційному арбітражі 161

Клевець К.В.

Правосвідомість та її структура 166

Коломоєць К.Ю.

Деякі питання щодо правового регулювання виробництва продукції тваринництва в Україні 170

Коптяєва А.Ю.

Освітньо-виховний процес як концепт формування інформаційно-ідеологічного державного простору (на прикладі освітньої окупаційної політики у місті Дніпропетровську 1941-1943 рр.) ...173

Корнієнко О.М.

Правова охорона торговельної марки 176

Куркуріна В.І.

Конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні 179

Маценко Ю.В. Особливості спадкування обов'язкової частки у спадщині	182
Момот А.І. Поняття та принципи гендерного бюджетування	185
Нестерова К.Ю. Проблематика регламентації відповідальності посадових осіб за порушення прав внутрішньо переміщених осіб	187
Самойленко Н.В. Характеристика трудових правовідносин	190
Свєчнікова К.В. Право на працю: основне питання у сфері трудового права	192
Сейдхалілова С.Д. Поняття та використання криптовалюти: загальна характеристика	195
Симоненко Т.В. Національне родинне виховання як підґрунтя формування правової свідомості молоді	198
Харченко С.О. Філософсько-правові вчення Давнього Сходу як джерело природного права	200
Хоменко В.М. Роль та місце третейських судів в Україні	204
Чанцева Т.П. Вчення Фрідріха Ніцше як актуальна філософська ідея сучасності	208
Шабельник І.Ю. Права національних меншин в Україні	211
Штамбург В.В. Деякі аспекти впровадження реформи децентралізації влади в Україні	213
Южека Р.С. Зародження прецедентного права в Україні	216

Наливайко Лариса Романівна
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
академік Академії наук вищої освіти України

Верба Ірина Олександрівна
суддя Дніпропетровського окружного
адміністративного суду,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ»: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Конституція України закріпила поділ державної влади на три самостійні гілки, які повинні бути однаково відкриті для громадян, оскільки вони здійснюють свою діяльність, в першу чергу, в інтересах останніх. Однією із фундаментальних ознак правової держави є незалежність судової влади і здійснюваного нею правосуддя. Намагання встановити в Україні, як і в будь-якій демократичній державі сучасного світу, незалежної, справедливої та суверенної судової влади – це прагнення до якісної правової реальності, цивілізоване вираження самообмеження державної влади, її намагання забезпечити захист кожного індивіда від свавілля і беззаконня.

Становлення демократичних принципів правосуддя в Україні пов'язане із реформами, що відбуваються в нашій державі останніми роками. Нині правосуддя, як в Україні, так і у світі виступає важливим чинником суспільного розвитку, відіграє фундаментальну роль в умовах євроінтеграції України, є головним елементом становлення та формування громадянського суспільстві та відкритої держави. У контексті цього у період загострення політичної та соціально-економічної ситуації перед нашою країною постає питання щодо доступності правосуддя.

Вивчення цієї проблематики має важливе теоретичне та практичне значення для сучасної правової науки.

Проблематика доступності правосуддя отримала своє відображення у тому чи іншому аспекті у роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Р. Алексі, Е. Арато, Х. Арентт, Ю. Барабаш, В. Городовенко, Ю. Грошевий, М. Ентін, В. Жуйков, М. Козюбра, А. Колодій, В. Костицький, О. Куйбіда, А. Лужанський, І. Марочкін, Дж. Оберто, О. Овчаренко, О. Петришин, В. Погорілко, Д. Притика, Н. Сакара, Т. Сахнова, Н. Сібільова, Л. Фрідмен, О. Фрицький, В. Шишкін, С. Штогун, В. Ярков та ін. Авторами сформульовано концептуальні засади окремих проблемних напрямів цієї тематики.

Доступність правосуддя – найчастіше уживаний термін, поширений у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі. Вважається, що автором терміна «доступність» у контексті правосуддя став радянський вчений-цивіліст В. Семенов у 60-х рр. минулого століття, під яким дослідник розумів гарантовану державою можливість будь-якої зацікавленої особи (людини, громадянина та ін.) звернутися, у визначеному порядку до суду з метою захисту своїх прав та законних інтересів [1, с. 60-66]. Слід зауважити, що автор тлумачив досліджуване явище лише як принцип у цивільному процесі.

Нині у науковій літературі доступність правосуддя різними вченими наповнено різними змістом. Так, одні автори продовжують й далі розглядати доступність правосуддя лише як принцип. В. Сидоренко вважає, що принцип доступності правосуддя – це забезпечена законом можливість безперешкодно звернутися до суду за захистом своїх прав і отримати судовий захист [2, с. 7]. На думку І. Камінської, доступність правосуддя належить до інституційних принципів, які стосуються організації та діяльності судової влади у цілому й відіграють роль системоутворюючих чинників, що виражають сутність судової влади та її призначення у суспільстві, є підґрунтям судової системи та незалежності суддів при вирішенні судом юридично значущих справ [3, с. 54].

Слід зауважити, що останнім часом проблеми доступності правосуддя розглядаються у більш широкому розумінні. Так, О. Овчаренко наголошує на дуалістичному характері доступності правосуддя, характеризуючи його як загальноправову категорію та визначаючи його місце у системі принципів права. На її думку доступність правосуддя розглядається як принцип організації та діяльності судової влади, сутність якого полягає у відсутності фактичних та юридичних перешкод для звернення зацікавлених осіб до суду за захистом своїх прав [4, с. 179]. Н. Єфремова поняття доступності правосуддя аналізує у контексті співвідношення правових категорій: доступність – завдання; доступність – принцип; доступність – властивість арбітражної процесуальної форми. Принцип доступності правосуддя, на її думку, являє собою таке правило, згідно якого будь-яка зацікавлена особа (громадянин або юридична особа), яка вважає, що її права та інтереси було порушено, або оскаржено, має право звернутися за судовим захистом, і, використовуючи надані законом процесуальні засоби у судовому порядку, а держава зобов'язана надати такий захист [5, с. 7, 17]. Н. Сакара розуміє цей термін як певний стандарт, який відбиває вимоги справедливого й ефективного судового захисту, що конкретизуються у необмеженій судовій юрисдикції, належних судових процедурах, розумних строках і безперешкодного звернення будь-якої зацікавленої особи до суду [6, с. 47]. Таким чином, доступність правосуддя, з одного боку, є важливим принципом у системі принципів прав людини, з іншого, – цілісною системою, яка інтегрує в собі елементи, що мають стати стандартами правосуддя.

Доступність правосуддя тлумачать, як встановлені та гарантовані державою механізми реалізації права особи на справедливий, неупереджений та

своєчасний розгляд і вирішення справи судом з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [7, с. 86]; забезпечену законом можливість вільно звертатися до суду та одержувати судовий захист [8, с. 75]; певну правову можливість фізичної чи юридичної особи (її представника) звернутись до адміністративного суду за захистом прав, свобод, законних інтересів [9, с. 115]. І. Марочкін визначає доступність правосуддя як нормативно закріплену та реально забезпечену можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав [10, с. 31-34]. Однак, у цьому випадку здійснюється ототожнення таких категорій, як «доступність правосуддя» та «право на доступ до правосуддя», що є методологічно не вірним.

Доступність правосуддя є суттєвою передумовою розвитку судової влади, головним завданням якої є захист прав і свобод людини і громадянина. Підкреслимо, що ця проблематика не є характерною лише для нашої держави, а потребує вирішення також й у переважній більшості зарубіжних, у тому числі високорозвинених країнах світу.

Таким чином, у дослідницькій літературі поняття «доступність правосуддя» часто тлумачать як принцип, однак все більше висловлюється авторських позицій, що це складне правове явище. Нині доступність правосуддя – цілісна система, яка об'єднує у собі низку елементів, що мають стати стандартами як міжнародного, так і українського правосуддя. Слід виділити змістовну рису доступності, а саме те, що доступність являє собою певні правові можливості. Доступність правосуддя включає у свою конструкцію: територіальну доступність суду, злагожену систему судової влади, процедури розгляду справ, надання безоплатної правової допомоги відповідній категорії осіб, вартість судових процедур, стан виконання судових рішень тощо. В умовах становлення інформаційного суспільства важливим елементом доступності правосуддя є розвиток «електронної держави» в цілому та «електронного суду» зокрема.

1. Семенов В. М. Демократические основы гражданского судопроизводства в законодательстве и судебной практике : учеб. пособие. В. М. Семенов. Свердловск : УрГУ, 1979. 80 с.

2. Сидоренко В. М. Принцип доступности правосудия и проблемы его реализации в гражданском и арбитражном процессе: дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2002. 220 с.

3. Камінська І. В. «Електронний суд» як гарантія доступності правосуддя. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 3. С. 52-60.

4. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації : монографія. Х. : Право, 2008. 304 с.

5. Ефремова Н. Н. Процессуальные средства обеспечения доступности правосудия в сфере предпринимательской и иной экономической деятельности (в контексте международно-правовых стандартов) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук. Саратов, 2005. 30 с.

6. Сакара Н. Ю. Проблеми доступності правосуддя у цивільних справах : монографія. Х. : Право, 2010. 256 с.
7. Захарова О. С. Доступність правосуддя за законодавством України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 64. С. 81-86.
8. Ніколенко Л. М. Теоретичні питання доступності правосуддя у господарському і цивільному судочинстві. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 2. С. 71-77.
9. Колеснікова І. С. Доступність правосуддя в адміністративних судах як правова категорія: визначення сутності. *Право і безпека*. 2011. № 4. С. 112-116.
10. Марочкін І. Є. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації. Судова реформа в Україні. Проблеми та перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2002 р., м. Київ. К. ; Х.: Юрінком Інтер, 2002. С. 31-34.

Грибан Віталій Григорович,
Заслужений працівник народної освіти України,
доктор біологічних наук, професор
Дніпропетровського державного
університет внутрішніх справ

БЕЗПЕКА ПРАЦІ ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, зазначається, що право на працю - це право кожної людини отримати можливості заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується. Праця є необхідним і корисним процесом, за якого, проте, при певних умовах діяльності людина може піддаватися дії небезпечних і шкідливих факторів виробничого процесу, що негативно відбивається на її здоров'ї. Конституція України гарантує кожній особі право на належні, безпечні і здорові умови праці. Це конституційне положення стало своєрідним принципом, на якому вибудовується цілий комплекс правових, соціально-економічних, санітарно-гігієнічних і лікувальнопрофілактичних заходів та засобів, що формують систему охорони праці усіх зайнятих громадян. Але не дивлячись на це в Україні стан охорони праці залишається незадовільним.

За даними ФПУ [1] кількість працюючих в умовах, що не відповідають установленим нормам з охорони праці, зросла за останні роки з 15 до 30 відсотків від загальної чисельності працівників і складає майже 3 млн. людей.

В середньому в шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогоднішній день працює майже кожен третій робітник.

Продовжується негативна тенденція до збільшення кількості вперше виявлених профзахворювань, число яких складає 5000-7000 щорічно.

Майже 17 тис. громадян щороку стають інвалідами праці, понад 300 тис. осіб одержують компенсацію за відшкодування шкоди внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання. З них близько 50 тис. осіб

отримують компенсацію у зв'язку з втратою годувальника.

Небезпечна тенденція склалася в державі протягом останніх десяти років і з станом виробничого травматизму. Протягом 2011 – 2015 років в Україні на виробництві щорічно реєструється в середньому до 13 тис. нещасних випадків. Із них майже 10 % - зі смертельним наслідком.

За рівнем смертності на виробництві Україна випереджає всі країни ЄС і має найгірші показники, навіть в порівнянні з колишніми країнами СНГ (наприклад, Молдова, Естонія). Одна людина гине: в Україні - із 10 травмованих, у Німеччині – із 1260 травмованих, у Словаччині – із 208 травмованих. За такими показниками смертності на виробництві в Україні гірше у 126 разів ніж у Німеччині, майже у 20 разів ніж у Словаччині.

Наявність цих проблем створює негативний вплив на результати проведення економічних та соціальних реформ з відновлення економічного зростання і модернізації економіки держави.

Поряд з низьким рівнем охорони праці в Україні має місце високий рівень злочинності, що залишається однією з головних загроз для національної безпеки.

Професійна діяльність працівників правоохоронної галузі становить гостру проблему щодо їх безпеки. Викликані багатьма соціальними, економічними та іншими чинниками загострення кримінальної обстановки, зростання злочинності в її найбільш агресивних формах призводять до того, що випадки виникнення екстремальних ситуацій, коли життю або здоров'ю працівника цієї галузі загрожує реальна небезпека, стають все частішими. Від 7 до 12 % працівників правоохоронної діяльності під час виконання службових обов'язків зазнають тяжких фізичних та психічних травм. Випадки загибелі працівників становлять до 25 на рік. Зростає кількість нещасних випадків серед суддів, адвокатів, прокурорів та інших фахівців права, пов'язаних з їх професійною діяльністю. Останній трагічний випадок з правозахисницею Іриною Ноздовскою, яка була умисно вбита 1 січня 2018 року за свою професійну діяльність.

Стає зрозумілим, що протидія злочинності у сучасних умовах не може ефективно здійснюватися за пасивної позиції інститутів громадянського суспільства. Правоохоронні органи через об'єктивні та суб'єктивні причини не завжди можуть забезпечити повну безпеку суспільства від протиправних загроз. Такі небезпечні тенденції актуалізують необхідність пошуку шляхів удосконалення правоохоронної системи. Необхідний ресурс для протидії протиправним посяганням можуть надати інститути громадянського суспільства за рахунок роздержавлення правоохоронної діяльності. Цей процес помітний у законодавстві та практиці багатьох країн, де стимулюється та заохочується розвиток приватних детективних агентств: охоронних фірм, служб безпеки та різного роду громадських правоохоронних формувань. Саме сукупність таких інститутів, яким можуть належати деякі із суто правоохоронних функцій та ознак, становлять базис недержавної правоохоронної

діяльності [2,3].

Основні положення з охорони праці в правоохоронній діяльності встановлені і регламентуються Законом України "Про охорону праці", Кодексом законів про працю України, Цивільним кодексом, Кодексом цивільного захисту в Україні, Законом України "Про Національну поліцію", Законом України "Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів", Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" та ін., а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами, обов'язковими для виконання.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України, застосовуються норми міжнародного договору.

Питання юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону праці загалом і в правоохоронній діяльності зокрема знайшли своє відображення у Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення. Кримінальний кодекс України, наприклад, містить розділ X, присвячений злочинам проти безпеки виробництва. Статті 271, 275 передбачають кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці, правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд. У Кодексі про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та охорону праці.

Оскільки служба переважної більшості працівників правоохоронних органів відбувається в умовах зі шкідливими факторами та пов'язана із спілкуванням з різними категоріями населення, постійно існує загроза інфікування соціально небезпечними хворобами. Тому особливо важливе значення для безпеки праці поліцейських та охорони їх здоров'я мають Закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про протидію захворюванню на туберкульоз», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ».

Слід зазначити, що всі вище зазначені законодавчі акти стосуються, як правило, працівників державної правоохоронної діяльності.

Недержавна правоохоронна діяльність в Україні законодавчо не врегульована. 13 квітня 2017 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», на який 7 червня 2017 р. Президент України наклав вето.

Іншою основною функцією недержавної правоохоронної діяльності є охоронна. Тривалий час ця діяльність в Україні потребувала врегулювання.

Наразі, 22.03.2012 р. був прийнятий Верховною Радою України Закон «Про охоронну діяльність», який встановлює засади та принципи здійснення охоронної діяльності в Україні.

У ньому міститься перелік організаційних, технічних, професійних вимог до ведення охоронної діяльності. Нормативний акт врегульовує широке коло питань, зокрема: перелік вимог до персоналу, якими правами та обов'язками володіють охоронці при здійсненні своїх повноважень та за яких обставин вони

можуть застосовувати спеціальні засоби, заходи фізичного впливу, та ін.

Закон «Про охоронну діяльність» встановлює вимоги до майбутніх охоронців: повноліття (досягнення 18 років), дієздатність, громадянство України, наявність пройденого професійного навчання чи професійної підготовки, наявність трудового договору із суб'єктом охоронної діяльності.

В Законі визначений правовий та соціальний захист персоналу охорони, зокрема: трудові колективи суб'єктів охоронної діяльності мають право створювати громадські об'єднання, персонал охорони підлягає обов'язковому страхуванню за рахунок коштів суб'єкта охоронної діяльності, працівником якого він є, на випадок загибелі, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я.

На основі вище зазначеного можна прийти до висновку, що стан охорони праці як взагалі в державі, так і в правоохоронній діяльності потребує значного покращення та законодавчого врегулювання.

1. Сучасний стан охорони праці в Україні //Друга національна профспілкова доповідь Президенту України, у проекті Стратегії поліпшення стану охорони праці в Україні, Концепції Загальнодержавної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки.

2. Беліков Ю.М.Недержавна правоохоронна діяльність: передмова виникнення, поняття, місце в системі правоохоронної діяльності /Ю.М.Беліков //Наукоий вісник Херсонського державного університету 2013. -Серія Юридичні науки. -Вип. 4. -Т.2 –С. 138-142.

3.Краснокутський С.В. Органи та цілі недержавної правоохоронної діяльності/С.В.Краснокутський//Вісник Харківського університету внутрішніх справ.-2013.-Випуск 27. –С.29-32

Наливайко Лариса Романівна
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
академік Академії наук вищої освіти України

Чепік-Трегубенко Ольга Сергіївна
старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИЙ БІЗНЕС ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Незважаючи на потужний вітчизняний людський, економічний, гуманітарно-культурний потенціал, Українська держава не спромоглася реалізувати свої очевидні переваги, створити соціальну та економічну теорію розвитку, що б корелювалася із сучасною дійсністю.

Становлення відкритого суспільства у нашій країні збігається у часі з розвитком економічної системи суспільства. Всупереч складнощам та суперечностям перехідного періоду, Україна поволі зміцнюється як правова держава, пришвидшує інтеграцію до світового економічного простору. Проте, процеси, пов'язані із глобалізацією, зумовлюють ускладнення завдання відносно попереднього етапу. Проблема розвитку економічної системи суспільства є однією із ключових та найбільш теоретично значущих для сучасної юридичної науки та розвитку громадянського суспільства й формування правової, соціальної держави в Україні. Важливу роль у цьому напрямі відіграє розвиток соціально-орієнтованого бізнесу.

Дослідження зазначеної проблематики має не тільки теоретичне, але й важливе практичне значення для ефективного розвитку всіх сфер суспільства.

Окремі проблемні питання формування економічної системи та розвитку бізнесу були досліджені у працях таких вчених, як О. Борисова, О. Беляєва, І. Грабинського, З. Залози, В. Іохіна, М. Крупки, Б. Кульчицького, Р. Кучукова, С. Любимцевої, О. Мамонтова, І. Михасюка, С. Мочерного, П. Островерха, С. Панчишина, С. Погорєлова, В. Попова, Д. Потєєва, С. Реверчука, Д. Стеченко, О. Тищенко, В. Фоміщеної, Т. Шкляр та ін. вчених. Однак, швидкі темпи світового економічного розвитку та необхідність інтеграції України у ці процеси з метою ефективного розвитку сучасного су-

спільного ладу потребують нових наукових досліджень у цій сфері, зокрема з позицій науки теорії держави і права.

Нині окремою фундаментальною складовою економічної та соціальної систем суспільства як елементів сучасного суспільного ладу є становлення соціально-орієнтованого бізнесу.

Формування ринкової економіки необхідно співвідносити з реально існуючими у країні політичними, духовно-культурними, психологічними, соціальними та економічними передумовами, виходячи з яких тільки і можливо здійснити адаптацію тієї чи іншої загальнотеоретичної моделі до реальної соціально-економічної діяльності [1, с. 94; 2, с. 744].

Тільки в межах динамічного громадянського суспільства бізнес як соціальний інститут набуває того ступеня свободи, що найбільш повною мірою дозволяє задовольнити економічні, соціокультурні та політичні потреби підприємців щодо реалізації бізнес-потенціалу в напрямі розвитку ефективних та взаємовигідних соціально-економічних відносин. Будучи однією з головних підсистем суспільства, бізнес розуміється як специфічний для кожного соціуму інституціональний комплекс. Одним із основних засадничих чинників генези бізнесу є система власності [3, с. 14]. Сьогодні громадянське суспільство емансипує український бізнес і знімає його залежність від неправових інституцій та груп впливу, забезпечує консолідацію і стабільність громадянського суспільства, мінімізує соціальні ризики і потрясіння в майбутньому та сприяє престижу бізнесу як соціально-значущої складової сучасності [4, с. 52; 3, с. 18]. Підтримка та розвиток бізнесу в Україні є основоположною засадою її подальшого розвитку, оскільки сприятиме підвищенню економічного становища громадян. Важливим також є те, що захист бізнесу у нашій державі – гарантія залучення іноземних інвестицій в Україну.

В умовах розвитку інформаційного суспільства все більшої актуальності набуває питання щодо становлення електронної економіки та електронного бізнесу як її складової. Електронний бізнес спрямований, у першу чергу, на об'єктивне задоволення інтересів та потреб громадськості.

Електронна економіка – це економічна діяльність, заснована на інформаційних технологіях, одним з аспектів якої є ведення електронного бізнесу (онлайн-бізнесу), електронні гроші, електронна комерція, електронний банк та ін. [5, с. 50]. На сучасному етапі моделі електронного бізнесу проникають у всі сфери людської життєдіяльності, тим самим змінюючи умови розвитку як громадян, суспільств, так і міждержавних об'єднань загалом. Електронний бізнес є теоретико-методологічною та практико-прикладною формою адекватного реагування сучасного світу на відповідні постіндустріальні виклики [6, с. 2]. Однак, сьогодні в українській юридичній науці досить поверхово розглядаються питання щодо проблем правового регулювання електронного бізнесу в Україні. Як правило, концептуальні розробки щодо електронного бізнесу представлені в економічній науці, науці державного управління тощо.

За допомогою застосування Інтернету можливо швидко і з незначними

витратами вивести і просунути продукцію на національний і міжнародний ринки. Інтернет-магазини в Україні перебувають на етапі бурхливого розвитку, оскільки торгівля через Інтернет дозволяє істотно знизити вартість продукції, оскільки відпадають потреби в утриманні торгових площ, не потрібно утримувати торговельний персонал [7, с. 79]. Розширення електронних форм ведення бізнесу є результатом соціально-економічної трансформації умов розвитку та функціонування сучасного постіндустріального суспільства, в результаті чого відбувається кардинальне зміщення ринку в бік оперування нематеріальними активами (інформацією, знаннями, інтелектуальною власністю, правами і обов'язками, електронними сервісами, програмним забезпеченням) [6, с. 9]. Подальший розвиток інформаційного суспільства на вітчизняних просторах, впровадження та розробка сучасних інформаційно-комунікативних технологій уможливить ефективне формування національної моделі електронного бізнесу з урахуванням вже існуючого позитивного досвіду інших країн у цій сфері.

У цьому контексті важливо акцентувати увагу на тому, що оскільки питання економічного розвитку, надання відповідних дозволів тощо знаходиться у розпорядженні органів публічної влади, то серед першочергових завдань постає інтеграція та систематичне оновлення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Державна політика у сфері електронного бізнесу на даному етапі свого історичного розвитку носить фрагментарний характер з пріоритетною орієнтацією на питання впровадження е-урядування без чіткого усвідомлення різниці між ним та е-бізнесом, про що зазначалося автором попередньо. Але недооцінювати наявні спроби впровадження е-урядування не можна, оскільки це фактично є підґрунтям для становлення е-бізнесу в подальшому [5, с. 52]. До того ж, електронний бізнес як нова бюрократична парадигма державного управління, яка є закономірною історичною перспективою розвитку держави в умовах інформаційної доби, передбачає створення більш гнучкої й результативної ринково-орієнтованої системи суспільного управління, спрямованої на клієнта-громадянина. Ця парадигма зумовлює необхідність запровадження нових інституцій та механізмів у практику управлінської діяльності, перегляду процедур прийняття рішень з метою підвищення їх ефективності та результативності [6, с. 11]. Оскільки становлення електронного бізнесу пришвидшить темпи розвитку економічної та соціальної систем суспільства шляхом розвитку малого та середнього бізнесу. Необхідним у цьому напрямі нині є спільна робота громадськості, парламентарів, науковців, бізнесменів та інших у напрямі вдосконалення вже існуючої нормативно-правової бази та розробки нових законодавчих проєктів. Першочерговими питаннями, що потребують правового врегулювання є захист прав споживачів, які користуються послугами електронної торгівлі, юридичний захист ІКС та авторських прав в Інтернет-мережі, проблемні аспекти реклами, захист персональних даних

тощо. Вказане також виступить умовою для поліпшення інноваційного та інвестиційного клімату в Україні.

1. Иохин В.Я. Экономическая теория : учебник. Москва: Юристъ, 2006. 681 с.
2. Экономическая теория : политэкономия : учебник [В. Д. Базилевич, Е. С. Базилевич, Н. И. Гражевская]; под ред. В. Д. Базилевича. Москва: Рыбари; К. : Знання, 2009. 870 с.
3. Єфіменко С. А. Соціально-філософські основи бізнесу у контексті сучасного громадянського суспільства: дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2016. 223 с.
4. Єфіменко С. А. Формування партнерської взаємодії бізнесу та влади у контексті формування підприємництва в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. № 10 (15). С. 52-55.
5. Єфремова К. В. Державна політика та електронний бізнес в Україні. *Право та інновації*. 2015. № 1. С. 50-54.
6. Воробйова О. П. Впровадження електронного бізнесу в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2013. 20 с.
7. Ситник І. П., Головіна А. В. Електронний бізнес і його розвиток в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 79-82.

Орел Юрій Вікторович,
завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ВИДИ ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Застосування покарання є захистом суспільства від протиправних дій особи, яка вчинила злочин. Покарання з'являється вже з перших зачатків організованого співжиття і застосовується на всіх історичних щаблях розвитку суспільства. Інтенсивність застосування покарань залежить від рівня цивілізованості суспільства. Початок розвитку кримінального права України та його інститутів, зокрема інституту призначення покарання необхідно пов'язувати із прийняттям першого, кодифікованого акту – короткої редакції «Руської Правди» та введенням у Київській Русі християнства (X-XI століття), оскільки саме в цей період Київська Русь набуває усіх ознак держави та з'являються перші письмові згадки про посилення відповідальності особи за вчинення нею злочинів [1].

Руська Правда не закріплювала ніякої системи злочинів і знала лише два їх види: проти особи і проти власності. У цій законодавчій пам'ятці злочини називалися «образою», під якою розуміли будь-яке правопорушення проти суспільного ладу, що виявилось насамперед у нанесенні потерпілому фізичної, матеріальної або моральної шкоди. Не мала вона також і розвиненої

системи покарань. Найдавнішою формою покарання була кровна помста злочинцю з боку потерпілого або його родичів. У часи Руської Правди помста спочатку обмежується (ст. 1 Короткої Правди), а потім забороняється зовсім (ст. 2 Просторової Правди) [2].

Переважним видом покарання згідно з Руською Правдою було грошове стягнення з майна злочинця, яке складалося з двох частин: одна частина вилучалася на користь князя (штраф), а друга – як компенсація за заподіяний злочином збиток – надходила потерпілій стороні, а саме: за вбивство – «віра» (на користь князя) і «головництво» (родичам потерпілого), за інші злочини – «продаж» (князеві) і «урок» (потерпілому) [3, с. 15].

Метою покарання було насамперед відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також поповнення державної казни. Не можна заперечувати і такої, ще слабо вираженої мети, як відплата. Право відкрито проголошувало у формі станових привілеїв класовий характер покарання. Посягання на життя, честь і майно феодалів каралося суворіше, ніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства.

Тяжким покаранням у вигляді грошового стягнення була «віра» – грошовий штраф у 40 гривень, який стягувався на користь князя за вбивство вільної людини. Це була величезна сума, непосильна для простої людини (досить сказати, що князівський кінь оцінювався в 3 гривні). Подвійна «віра» в розмірі 80 гривень накладалася за вбивство «князівських мужів» (статті 19, 22, 23 Короткої Правди, ст. 3, 12 Просторової Правди), що є наочною ілюстрацією існування привілеїв, посиленого захисту життя представників класу феодалів [2].

Підтвердженням зазначеного вище є ст. 89 Просторової Правди, яка передбачала відповідальність за вбивство холопа чи раба. У цьому випадку «віра» не сплачувалася. Хазяїну холопів, який втратив своє майно, сплачувався «урок», а князю – «продаж». Тут мається на увазі вбивство чужого холопа, оскільки вбивство хазяїном власного холопа не вважалося злочином.

За вбивство вільної жінки стягувався штраф у розмірі 20 гривень (ст. 88 Просторової Правди). На думку деяких учених, це можна пояснити тим, що на Русі, як і в будь-якому феодальному суспільстві, було узаконено нерівне становище жінки. Існує також думка, згідно з якою за вбивство жінки судили, як і за вбивство чоловіка. Якщо жінка теж була винна (наприклад, сама брала участь у бійці), то штраф за її вбивство зменшувався до половини віри [2].

Просторова Правда передбачала сплату верв'ю так званої «дикої віри» – штрафу, який спільно сплачували члени верві за вбивство, вчинене на її території, коли вбивця був невідомий або верв не хотіла його видавати. Родичам убитого надавалася грошова винагорода, яка називалася «головництвом».

За вчинення таких злочинів, як відсікання ноги, руки, носа, виколювання очей, стягувалася «полу віра», тобто штраф у розмірі 20 гривень (статті 27,

88 Просторової Правди).

Руська Правда передбачала і такий вид покарання, як «продаж» – грошовий штраф, котрий стягували зі злочинця на користь князя за вчинення інших злочинів проти особи, а також за більшість майнових злочинів. Потерпілий одержував грошове відшкодування – «урок» [2].

Одним із найбільш суворих покарань, за Руською Правдою, був так званий «потік і розграбування». Цей вид покарання призначався за три види злочинів: убивство в розбої, конокрадство, підпал будинку і гумна (статті 7, 35, 83 Просторової Правди). Це покарання виражалося у тому, що злочинець, у якого конфісковували все майно («розграбування»), виганявся разом із жінкою і дітьми з общини («потік»), що в тих умовах прирікало вигнаних на загибель, а можливо, і на перехід у положення рабів [4, с. 72, 123; 5, с. 15].

Як вказував М.Ф. Володимирський-Буданов, один з видів потоку – перетворення злочинців на князівських рабів – застосовувався також за татьбу при неспроможності винного сплатити грошовий штраф [6, с. 328].

З приводу цього О.О. Тимофєєва зазначає, що продаж у холопство здійснювався насамперед для забезпечення сплати штрафу, оскільки у ст. 111 Руської Правди говориться про відпрацювання боргу, яке не приводить до стану повного холопства у випадку неповернення боржником грошової позички. Разом з цими вона припускає, що продаж у холопство міг відбуватися з метою притягнення боржника до відповідальності за несплату штрафу, а також за ухилення від виконання покарання у виді штрафу [4, с. 72, 123; 7, с. 37-38].

Смертна кара, тілесні й калічицькі покарання не були притаманні найдавнішим системам руського права. Вони виникли насамперед у практиці церковних судів [2].

1. Адекватність призначення покарань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://otherreferats.allbest.ru/law/00176920_0.html.

2. Політична і судова система Київської Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hist.bobrodrobro.ru/20256>.

3. Колосов А.С. Ответственность за уклонение от отбывания наказаний, не связанной с изоляцией осужденного от общества: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Колосов Антон Сергеевич. – М., 2005. – 209 с.

4. Российское законодательство X-XX веков. В девяти томах. Т. 1. Законодательство Древней Руси / Отв. ред. тома В.Л. Янин; под общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., 1984. – 432 с.

5. Вишневская Н.И. Исправление осужденных к лишению свободы: вопросы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Вишневская Наталья Ивановна. – Челябинск, 2006. – 181 с.

6. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону: Изд-во Феникс, 1995. – 640 с.

7. Тимофеева Е.А. Уголовно-правовые средства реагирования на уклонение (злостное уклонение) от отбывания наказания: проблемы дифференциации ответственности и законодательной техники: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Тимофеева Елена Алексеевна. – Ярославль, 2008. – 227 с.

Савіщенко Вікторія Миколаївна,
доктор юридичних наук, доцент
декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА

Зростання значення юридичної освіти, науки і практики як фактора розвитку правової соціальної та демократичної держави зумовлює необхідність пошуку шляхів вдосконалення соціально-професійної компетентності юриста.

Необхідно зазначити, що серед дослідників існують певні протиріччя щодо структурних компонентів соціальної та професійної компетентності.

Так К. Абульханова, А. Бодальов, В. Жуков, Л. Лаптев, В. Сластьонін основними компонентами професійної компетентності фахівця визначили:

1. Знання – логічна інформація про навколишній світ людини, зафіксована в її свідомості.

2. Вміння – психічні утворення, які полягають в засвоєнні людиною способів і навичок діяльності.

3. Навички – дії, сформовані в процесі повторення і доведені до автоматизму.

4. Професійна позиція – система сформованих установок і орієнтацій, відношення і оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер дій, поведінки.

5. Індивідуально-психологічні особливості людини – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальний стиль діяльності, поведінки і виявляються в якостях особистості.

6. Акмеологічні варіанти – внутрішні збудники, які обумовлюють потребу в саморозвитку, творчості та самовдосконалення [1, с. 334].

С. Бахтєєва представляє сутність соціальної компетентності через такі складові:

1. «Знати» - знання, які необхідні для здійснення соціальних технологій; цінності, які скеровують використання знань та вмінь;

2. «Вміти» - вміння особистості вільного та свідомого самовизначення як у внутрішньому духовному досвіді, так і у зовнішній соціальній діяльності;

3. «Досягати» - вміння здійснювати поставлені цілі в рамках закону, моралі, культури;

4. «Відповідати» - вміння відповідати вимогам, які висувають до особистості держава, соціум, родина, професія тощо [2, с. 18].

С. Макаров виокремлює такі компоненти соціальної компетентності: мотива-

ційно-особистісний, когнітивний та операційний [3], С. Нікітіна виділяє мотиваційно-особистісний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивний [4], І. Печенко - емоційно-почуттєвий, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий компоненти [5]; Л. Свірська – когнітивний, операційно-технологічний, мотиваційний, етичний, поведінковий, соціально-ціннісний [1], Л. Шабатура – індивідуально-особистісний, соціологічний, життєво-футурологічний [2].

Отже, серед учених немає усталеного погляду щодо структури соціальної компетентності. Ця нетотожність наукових думок дозволяє стверджувати, що поняття «соціально-професійна компетентність юриста» настільки багатогранне, що в ньому, як і в поняттях «особистість», «соціальна» та «професійна компетентність» складно визначити межі структурних компонентів.

Аналіз психолого-педагогічної, деонтологічної, соціологічної літератури з проблем формування професійної та соціальної компетентності, вивчення досвіду практичної діяльності юристів та практику їх підготовки у ВНЗ дозволили розробити теоретичну модель соціально-професійної компетентності юриста, в якій виділено наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний та рефлексивний (рис. 1).

Рис. 1 Теоретична модель соціально-професійної компетентності юриста

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується системою цінностей і особистісних мотивів студентів, які забезпечують реалізацію соціальних функцій юридичної діяльності; сукупністю поглядів і переконань, що дозволяють визнавати цінність права, як засобу захисту особистості в суспільстві та Людину, як найвищу соціальну цінність; прагненням дотримуватися норм права і моралі, вимагати від інших правомірну поведінку.

Когнітивний компонент передбачає наявність психолого-педагогічних, правових, соціологічних, етичних, деонтологічних знань, які необхідні для розуміння соціальної та правової дійсності, співвіднесення норм моралі та права; успішної взаємодії із оточуючим середовищем, здатності будувати партнерські стосунки; адаптації до мінливих соціальних умов; адекватного вирішення конфліктних, екстремальних ситуацій.

Процесуальний компонент забезпечує здобуття соціального, професійного та життєвого досвіду, володіння різноманітними техніками спілкування, виконання соціальних ролей; вміння виходити з конфліктних ситуацій; застосовувати юридичні знання з метою перетворення та поліпшення соціальних умов.

Рефлексивний компонент передбачає психічну саморегуляцію, самоаналіз результатів юридичної діяльності з точки зору соціальної користі, усвідомлення високого рівня морально-правової відповідальності, причин професійних успіхів та невдач, здатності до експертизи власної поведінки та рефлексії.

Компоненти соціально-професійної компетентності юриста виділено умовно, в реальному педагогічному процесі вони формуються в комплексі. Отже, формування соціально-професійної компетентності у студентів під час навчання у ВНЗ має складати фундамент юридичної освіти, який в процесі практичної діяльності постійно зростає за рахунок саморозвитку, самоосвіти та самовдосконалення. Вміння вивчати, орієнтуватися та взаємодіяти із соціальним середовищем, приймати норми і цінності нового суспільства забезпечать юристу можливість на високому рівні виконувати професійні обов'язки від початку кар'єри до її завершення. Існуюча практика підготовки юристів значно відстає від тих глобальних перетворень, які відбуваються в суспільстві. Тому одним із шляхів досягнення високої якості освіти є її орієнтація на потреби, норми й цінності суспільства. Отже, для того, щоб юридична діяльність стала справді соціальною, юрист повинен володіти соціально-професійною компетентністю, структурними елементами якої є мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний компоненти.

1. Свирская Л.Н. Организационно-педагогические условия становления начал ключевых компетентностей ребёнка дошкольного возраста. – автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Л.Н. Свирская. – Великий Новгород, 2004. – 26 с.

2. Шабатура Л.Н. Становление социальной компетентности личности в про-

цессе гуманізації професійного освіти : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.11 / Любовь Николаевна Шабатура. – Омск, 1996. – 167 с.

3. Макаров С.В. Психолого-дидактические условия и факторы формирования акмеологической компетентности кадров управления. – автореф. дис. ... канд. психол. наук. : спец. 19.00.13 – психология развития, акмеология / С.В. Макаров.- Москва, 2004. –21 с.

4. Никитина С.В. Становление социальной компетентности старшеклассников современной общеобразовательной школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Светлана Владимировна Никитина. – Омск, 2004. – 214 с.

5. Печенко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад». - автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – дошкільна педагогіка / І.П. Печенко. – Київ, 2003. – 20 с.

Варунц Лариса Дмитрівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного та
міжнародного права факультету № 4
Харківського Національного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КОРИННИХ НАРОДІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВОВОМУ ПРОСТОРІ

У контексті захисту прав людини усе більш помітними стають тенденції розвитку прав корінних народів. Так, на рівні ООН було вжито цілу низку заходів для поліпшення становища корінних народів світу.

За даними ООН у світі до корінних народів відносять близько 300 млн. осіб більше ніж із 70 країн, багато з яких знаходяться на межі зникнення. Саме тому необхідно звертати увагу на проблеми корінних народів та допомагати їм зберігати свою самобутність. Корінними народами є народи, які проживали на своїх землях до приходу туди переселенців із інших місць [1, С. 19-27].

Важливим є питання щодо урегулювання правового становища корінного населення на національному правовому просторі окремо взятих держав, зокрема, Канади. Канада є державою, у якій найбільш детально регламентовано правовий статус корінних народів та осіб з їх складу.

Слід акцентувати увагу на тому, що згідно чинного законодавства до корінного населення Канади відносяться індіанці, інуїти (ескімоси), метиси. Зауважимо, що документом, що визначає основи правового статусу особи, у т. ч. із числа корінного населення у Канаді, є Хартія прав і свобод, включена до Конституційного Акту 1982 року. Друга частина Конституційного Акту 1982 року встановлює (п.1.ст.35), що «існуючі споконвічні або такі, що випливають з договорів, права корінного населення Канади визнаються й підт-

верджуються» [2, С.388]. Згодом до цієї частини були включені норми щодо регулювання земельних відносин, рівноправності чоловіків і жінок. Разом з тим залишаються проблемні питання, оскільки далі цих декларацій Акт не йде і не містить будь-яких вказівок про перелік цих прав і свобод. Ст. 35-1 говорить лише про способи врегулювання прав і свобод корінних народів у майбутньому (про конституційну конференцію, про її склад, про участь у цій конференції представників корінних народів). Тобто передбачається, що ці проблеми мають бути вирішені у невизначеному майбутньому [2,С.357]. На внутрішньодержавний правовий статус корінних народів мають вплив міжнародно-правові документи «heard law» і «soft law».

Зазначимо, що Декларація про права корінних народів була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у вересні 2007 року, у червні 2008 року Канада принесла свої вибачення за страждання, спричинені владою по відношенню до представників корінних народів. Адже взаємовідносини індіанців (як одного із корінних народів Канади) і європейських колоністів носили складний і перемінний характер. Спочатку – відносини будувались на основі мирної співпраці і рівності. Європейці, поселяючись з дозволу місцевих племен, викупляли у них землю. Згодом, порушуючи укладені раніше угоди, європейці стали силою відбирати у індіанців землю, відтісняючи місцеві племена [3, С. 57-58]. Індіанці, навпаки, відносились до своїх зобов'язань з більшою відповідальністю, не дозволяючи собі порушувати договори із поселенцями [4, С. 79-82]. Звернемо увагу на те, що існували старовинні традиції у сфері дипломатичних відносин, процедури укладення договорів та їх виконання. Наприклад, церемонія розпалювання трубки миру (колюмет) при укладенні угод і їх фіксування на спеціальних поясах вампумах (передбачених для фіксування важливих подій) [5, 6]. Разом з тим, підриєв економічних основ життя індіанців обумовив їх соціальну деградацію. Зазначимо, що значна частина індіанців була неграмотною, жила у резерваціях, де досить поширеною була смертність з різних причин, у т. ч. від інфекцій. Разом з тим, слід відмітити, що у 60-х роках ХХ ст. індіанці перейшли від мирних вимог до активних дій. У цей період розпочинається новий етап в історії індіанців – етап активної боротьби і початку відродження самобутності і національної самосвідомості корінних народів. Відмітимо, що серед характерних ознак корінних народів можна виділити такі: тісний зв'язок з територією мешкання предків та природними ресурсами відповідного регіону, виразна орієнтація на традиційні заходи забезпечення існування, збереження, розвиток та успадкування нащадками землі своїх предків і власних етнічних особливостей; власні історичні традиції, рідна мова, соціальні і політичні інститути, системи та органи самоврядування, інші традиційні інституції.

Слід акцентувати увагу на те, що на сьогодні боротьба корінних народів за свої права перенеслась в зали судових засідань: значна частина молоді отримала юридичну освіту і стала застосовувати отримані знання на практиці, відстоюючи інтереси свого народу. Досить часто це призводить до пози-

тивних результатів, інколи навіть на державному рівні. Так, наприклад, канадська влада вибачилась за те, що примусила 150 тисяч дітей місцевих індіанців навчатись в державних християнських школах, чим порушила їхні права і свободи [7, С. 47-48].

Згідно канадської практики корінні малочисленні народи активно виступають за ідею розвитку природних територій, які охороняються. У деяких місцях, особливо у північних регіонах Канади, управління парками здійснюється на основі рівного розподілу прав органів управління і корінних народів щодо прийняття спільних рішень. Приблизно третина канадських національних парків має у складі ради управління представників корінних народів. Адміністрація парків практикує залучення корінного населення до роботи в парках, враховуючи їх знання щодо відповідних територій для впровадження їх в дослідницькі програми парків і практику прийняття рішень, оскільки традиційний спосіб життя корінного населення тісно пов'язаний з природою, а також ту обставину що досить часто територія парків включає в себе місця і предмети культурної спадщини корінних народів, які захищені законом.

Внесок корінних народів в територіальні методи охорони природи є досить важливим. Наприклад, першим національним парком, при організації якого було враховано права і традиційне природокористування корінних народів, став парк «Вуд Буффало». Зокрема, було укладено відповідні договори щодо спільного управління цією територією між представниками корінних народів та адміністрацією парку. Положення таких договорів містили питання щодо гарантування представникам корінного населення права риболовства, охоти, переважного доступу до земель парку, тощо. Важливим досягненням співпраці між державою і представниками різних груп корінного народу Канадської Півночі став договір між урядом Канади, представленим міністром у справах індіанців і розвитку північних територій та Комітетом по здійсненню допомоги корінному населенню (аборигенам), як правова основа одного із вдалих прецедентів взаємовідносин державної влади з представниками корінного населення територій традиційного (пріоритетного) природокористування народів Півночі у світовому масштабі [7, с. 45-47].

Таким чином, враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що претензії корінного населення щодо земельних питань вирішуються згідно канадського законодавства. Одним із показників участі держави у процесі забезпечення прав людини, зокрема, прав корінного населення на національному правовому просторі, виступає законодавча і судова практика, практика діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, і, передусім, ступінь відображення в них міжнародних стандартів прав людини, адже для осіб, котрі належать до корінних народів, провідне значення має їх самобутність.

1. Ананидзе Ф.Р. Некоторые проблемы определения понятия «коренной народ» *Юрист-международник*. 2006. №2. С. 19-27

2. Конституції зарубіжних країн: навчальний посібник /Харків: Фінн, 2009; за заг.ред.

- В.О.Серьогіна; Ю.М.Коломієць, О.В.Марцеляк та ін.. Харків, 2009. 664 с.
3. Felix S. Cohen's Handbook of Federal Indian Law. Lexis Law Pub, 1982. P.57 – 58.
 4. Robert A. Williams jr. Linking Arms Together: American Indian Treaty Visions of Law and Peace, 1600 -1800. Printed sn the USA, 1977. P. 79 – 82
 5. Richard White The Middle Ground Indians, Empires, and Republics in the Great Lakes Region 1650-1815. Printed in the USA, 1991
 6. Francis Jennings The History and Culture of Iroquois Diplomacy. Printed in the USA, 1985
 7. Гарипов Р.Ш. История становления и развития прав коренных народов США *История государства и права* . 2010. № 1. 48 с., С. 47 – 48.

Грицай Ірина Олегівна,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
член-кореспондент Академії наук
вищої освіти України

ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОГО БАЛАНСУ

Нині у демократичному суспільстві проблема надання рівних прав жінкам і чоловікам, зокрема в контексті узгодження їх сімейного і професійного життя проголошується як одна із основоположних проблем у розв'язанні суспільних проблем. Реальні зміни в економічному, гуманітарному, соціальному вимірах, що в свою чергу є потужним резервом для прогресу будь-якої держави є досягнення гендерної рівності, втілення її в систему суспільних відносин. В умовах зміцнення курсу на європейську інтеграцію, модернізація українського суспільства, вимагає виходу за межі суто національного права і законодавства. Крім міжнародно-правових норм, Україна визнала норми європейського прецедентного права, а саме, «практику Європейського суду з прав людини». Згідно з міжнародними стандартами у сфері прав людини, саме суд фактично є єдиним органом, який має повноваження ефективного відновлення прав людини та її захисту від дискримінації. Так, серед інститутів демократичної держави, що є гарантією й одночасно механізмом захисту прав і свобод людини і громадянина значну роль відіграє правосуддя. Тому на судову гілку влади покладається визначальна роль у встановленні реальної гендерної рівності в Україні.

У свою чергу на міжнародному рівні важливу роль у захисті прав та свобод людини і громадянина відіграє Європейський суд з прав людини

(ЄСПЛ), який часто розглядає справи, в яких жінки виступають проти своєї держави, тому що вона не захищає їхні права.

У більшості випадків претензія позивача полягає в тому, що влада не вживає належних заходів для захисту її прав і здоров'я. При застосуванні норм ЄСПЛ судді повинні брати до уваги практику як щодо України, так і сформовану в ході розгляду скарг, поданих проти інших держав. Такий підхід допоможе уникнути Україні вчинення нових порушень Конвенції. З огляду на це застосування прецедентної практики ЄСПЛ з прав людини у правовому полі України: по-перше, сприятиме зближенню національної правової системи із європейськими стандартами прав людини у контексті гендерної рівності; по-друге, забезпечить захист прав та свобод людини у внутрішньо-державних відносинах, що позитивно вплине на реалізацію задекларованих рівні принципів рівності прав жінок і чоловіків.

Ретельний аналіз судових рішень Європейського суду з прав людини щодо спорів, пов'язаних із гендерною дискримінацією, дозволив поділити їх на наступні групи, а саме: судові рішення у трудових спорах; судові рішення у справах, пов'язаних із сексуальним домаганням; судові рішення в сфері сімейного права; судові рішення у спорах з питань соціального і пенсійного забезпечення; судові рішення з адміністративних спорів; судові рішення у справах щодо надання належної медичної допомоги; судові рішення у справах щодо домашнього насильства і гендерно зумовленого насильства.

Слід звернути увагу на результати проведеного моніторингу Харківською обласною фундацією «Громадська Альтернатива», що свідчать про дуже низький рівень використання посилань на міжнародні стандарти у відібраних для аналізу справах. Так, у 89,1 % (336 рішень) проаналізованих справ посилання на міжнародні акти відсутні [1, с. 27].

Найбільше судді звертаються до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – 22 рішення мають відповідне посилання. Також розповсюджені згадування про Конвенцію ООН про права дитини – 12 справ та Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – 11 рішень. У 7 рішеннях використано посилання на Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. По 1 рішенню містять посилання на Європейську соціальну Хартію та Директиви ЄС. На Конвенції Ради Європи (Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми та Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами) посилань немає. В той же час у 9 випадках використовуються інші міжнародні документи у сфері прав людини, зокрема Конвенції Міжнародної організації праці, Конвенція ООН про боротьбу із транснаціональною злочинністю та Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, більшість з яких має рекомендаційний характер та навіть є застарілими [1, с. 27-28; 2; 3].

Що стосується суддів, які взяли участь у проведеному в межах моніторингу опитуванні, на високому рівні оцінили свою ознайомленість із міжна-

родними документами з прав людини та гендерної рівності, так судді зазначили, що знайомі з текстами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Конвенції ООН про права дитини, Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, Конвенції МОП № 156 «Про рівне ставлення і рівні можливості для працюючих чоловіків і жінок: працівники із сімейними обов'язками» тощо.

Проте, факт наявності у судовому рішенні посилання на міжнародний документ у сфері захисту, наприклад, принципу гендерної рівності не є свідченням правильного розуміння відображених у ньому стандартів і правильного його застосування до конкретних обставин справи. Так, в окремих проаналізованих під час моніторингу судових рішень судом було використано посилання на Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (усього таких судових актів в Єдиному державному реєстрі судових рішень 271). Однак експертами Проекту зафіксовано, що в низці рішень такі посилання виявилися зайвими, або навіть некоректними й такими, що не відповідають обставинам справи. Це створює враження штучності подібних посилань. Такий стан речей, на перший погляд, начебто не завдає шкоди. І навіть більше: можна було б говорити про те, що самим фактом згадування такого міжнародного документу як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в тексті свого рішення суд формує позитивне ставлення до системи здійснення правосуддя, виказує свою повагу до принципу гендерної рівності. Утім, такої мети не можна досягти, якщо названий принцип постає перед очима учасників судового розгляду тільки як формула, яка не впливає на вирішення справи по суті і згадування якої стає лише певним звичним ритуалом, даниною моді [1, с. 33].

Сьогодні важко визначити реальні масштаби гендерної нерівності. За фактами гендерної дискримінації, оскільки вона часто буває прихованою кількість справ не відображає реального рівня та масштабів поширення. Так, не лише особа, яка є кривдником, а й безпосередньо жертва дуже часто докладають зусиль, для того щоб не «виносити з хати сміття», зокрема це може бути через сором, страх або безпорадність, а нерідко – через незнання. Так, про гостроту цієї проблеми свідчить соціально напружена моральна атмосфера у суспільстві. Органи судової системи відіграють важливу роль у вирішенні спорів, які можуть бути викликані соціально-економічними, політичними, культурними та іншими факторами. Так, коли діяльність судів спрямована на подолання дискримінації й забезпечення гендерної рівності вони можуть виступати засобом соціальних змін, зокрема, враховуючи те, що їх позиція формує політику держави в їх вирішенні. Рішення, які приймаються в конкретній справі можуть стати загальною нормою для аналогічних випадків. Поширеним у діяльності органів судової влади є: абстрактне посилання на практику ЄСПЛ, що проявляється у посиланні без конкретного рішення; не співвідношення нормам нормативно-правових актів України й відповідної справи Європейського суду з прав людини. Також у діяльності органів судової влади

відсутніми є єдині критерії застосування практики ЄСПЛ. У контексті цього можемо виокремити такі підходи: застосування у нерозривній єдності норм Конвенції та практики її тлумачення ЄСПЛ; використання практики Європейського суду з прав людини, як один із аргументів яким, обґрунтовується позиція органів судової влади, яка складається на основі норм вітчизняного законодавства; використання, як тлумачення, що має нормативний характер практику Європейського суду з прав людини. Так, у нормативно-правовій базі України та його правозастосовній практиці, відсутній єдиний узгоджений підхід щодо визначення місця прецедентної практики Європейського суду з прав людини у правовій системі України. Така неузгодженість має бути усунена шляхом законодавчого визначення місця прецедентної практики Європейського суду з прав людини у правовій системі України.

1. Захист від гендерної дискримінації в судових рішеннях українських судів: звіт за результатами моніторингу. Підготовлено: О. Уварова, М. Ясеновська. Харків : Бровін О. В., 2016. 182 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_207

Калініченко Зоя Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧІ КОЛІЗІЇ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Впродовж останніх років у соціальній сфері України відбувається низка суттєвих змін. На законодавчому рівні спостерігається поступове знищення більшості соціальних пільг. Таким чином держава самоусувається з процесу підтримки своїх же громадян. Така позиція лише наближає країну до неминучої соціальної та демографічної катастрофи.

Актуальність проблеми зростання соціальної напруженості посилюється тим, що в Україні соціально-економічна політика здійснюваних реформ формується фрагментарно, без достатнього законодавчого, фінансового, інформаційного та організаційного забезпечення. Як наслідок, в економіці та соціальній сфері накопичуються негативні явища і тенденції, які виявляються у деформаціях соціальної структури, економічній десоціалізації, соціально-

культурній деградації та слабкій соціальній захищеності людини.

Метою дослідження є виявлення порушень закріплених Конституцією норм і причин зниження соціального характеру держави, розробка шляхів усунення законодавчих колізій, пов'язаних з вирішенням соціальних проблем та удосконаленням права соціального захисту.

Основна частина. Результати моніторингового опитування свідчать про те, що в останні роки відбувається зменшення суспільної підтримки здійснюваних реформ [1]. Так, 53,3 % опитаних не готові терпіти зниження рівня життя, у той же час частка тих, хто вважав, що у найближчий рік ніяких позитивних змін в Україні не відбудеться, збільшилася на 11,8 % та склала 51,7 %. Такий стан справ свідчить про продовження процесу накопичення «суб'єктивних тригерів соціального вибуху». У той же час результати опитування підприємців у 2016-2017 рр. свідчать про негативні настрої представників малого і середнього бізнесу. Небажане загострення у секторі малого бізнесу спричинене недосконалістю внутрішньої економічної політики розвитку та підтримки малого бізнесу не сприяли забезпеченню соціальної стабільності економіки та насиченню ринку праці новими робочими місцями.

Індекс свобод і можливостей підприємництва України наприкінці 2016 р. знизився на 63 в.п. і склав -2,01, а у II кварталі 2017 р. – -2,49. Посилилися ризики й загрози свободи ведення бізнесу та суттєво зросла кількість нарікань та претензій підприємців до влади, у зв'язку з нововведеннями щодо ФОПів та МСП в цілому, наслідками націоналізації Приватбанку, відсутністю консенсусу та постійному тиску органів державної влади на бізнес [2].

У 2017 р. найнижчими показниками розвитку малого бізнесу залишилися: використання кредитних ресурсів (-4,32); ефективність судової системи (-4,01); очікування щодо платоспроможності внутрішнього ринку (-4,00); рівень підтримки з боку держави (-3,99); корупція, рейдерство (-3,97) [5]. Стабільна незадоволеність підприємців від якості інституційних реформ пов'язана з відсутністю системної роз'яснювальної роботи та низької інформованості про умови діяльності на міжнародних ринках в умовах Асоціації з ЄС.

Заяви про демографічну кризу – не пусті, варто глянути на офіційну статистику. Станом на 01.09.2017 кількість населення в Україні становила 42642,4 тис. осіб. Упродовж січня - серпня ця цифра зменшилася на 118,12 тис. На 100 померлих – лише 68 новонароджених[6].

Причини такої ситуації зрозумілі - падіння життєвого рівня людей, ріст цін, девальвація гривні, зростання прихованого безробіття тощо.

До економічних проблем додають ще й законодавчі колізії - завдяки суттєвому зниженню рівня державної підтримки сімей з дітьми та малозабезпечених сімей значна частина українців опинилась на грані виживання. Скасовано мінімальний (гарантований) розмір тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від обов'язку утримувати дитину, а також допомоги на дітей одиноким матерям.

Натомість, запроваджено обмеження, за яким максимальний розмір державної соціальної допомоги з урахуванням збільшення її розміру на кожну дитину, яка входить до складу малозабезпеченої сім'ї, не може перевищувати прожитковий мінімум для сім'ї.

Суми прожиткового мінімуму на 2018 рік встановлено Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 р. N 2246-VIII. (табл. 1)

Таблиця 1. Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у 2018 році

Соціальні і демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму, грн		
	01.01.2018 - 30.04.2018	01.07.2018 - 30.11.2018	01.12.2018 - 31.12.2018
Діти віком до 6 років	1492	1559	1626
Діти віком від 6 до 18 років	1860	1944	2027
Працездатні особи	1762	1841	1921
Особи, які втратили працездатність	1373	1435	1497
Загальний показник	1700	1777	1853

Станом на січень 2018-го року офіційно затверджений прожитковий мінімум для дітей до шести років становить 1492 грн. Однак, ніхто не враховує, що індекс інфляції за дев'ять місяців 2017 року - 6,4%. Таким чином, індексація базової величини прожиткового мінімуму для дітей майже в чотири рази відстає від темпів інфляції.

На жаль, за останні роки в Україні освіта не стала загальнонаціональним пріоритетом. У результаті державна політика у сфері освіти здебільшого підмінялася дріб'язковим регулюванням поточної діяльності навчальних закладів, законодавчі зміни, як правило, мали зовнішній, формальний характер і не сприяли підвищенню якості освіти. Фактичне усунення центральних і регіональних органів влади від вирішення нагальних освітніх проблем, підміна системної науково обґрунтованої ідеології ситуативною політизацією освіти негативно позначилося на культурному та освітньому рівнях суспільства, зумовило втрату освітою консолідуючої, культуротворчої місії в українському суспільстві, наслідком чого є політичні, економічні та соціальні втрати сьогодні.

Спостерігалось зволікання із реформуванням вищої освіти, пов'язане

із проблемами впровадження Закону України "Про вищу освіту", зокрема із створенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, неузгодженням норм законодавства щодо ліцензування освітньої діяльності. Дуже часто можна почути тезу, що ключова вимога МВФ, – зменшення соціальних видатків. Тому, мовляв, ми і скасовуємо соціальні пільги. Але тут варто розуміти, що МВФ нам такі норми не диктує.

Західні експерти, які приїжджають до України, надають рекомендації, які, в основному, зводяться до зменшення бюджетного дефіциту та зменшення навантаження в рамках пенсійних дотацій. Це свого роду - макроекономічні інструменти. Але як саме уряд їх реалізовуватиме – залежить від нього.

Якщо глянути на Меморандум про співпрацю України з ЄС, то там є підписи президента України, прем'єра, голови Нацбанку і міністра фінансів. З боку МВФ документ ніхто не підписував. Це означає, що ми звертаємось до МВФ з пропозицією, де зазначаємо про плани економії. Лише на етапі надання траншу ці зобов'язання перетворюються на вимоги. Крім того, дуже часто західні експерти не можуть адекватно оцінити всі системні проблеми соціальної сфери. У нас - різний рівень життя, відповідно – інша система соц-захисту.

Поширена думка, що не варто давати одноразові великі виплати сім'ям, адже багато хто захоче на цьому спекулювати: народжувати дітей заради грошей. Тут варто розуміти, що це дуже побутовий рівень розуміння проблеми. Адже йдеться про державну стратегію. Будь-яка країна зацікавлена, аби народжувалось чим побільше дітей. Оскільки саме ці діти потім будуть платниками податків, робочою силою.

Безперечно, мало видати гроші і очікувати демографічного буму. Це лише один чинник. Проте держава має думати й про те, як створити сприятливі умови для народження та виховання нового покоління. В цьому ж і суть соціальної політики – комплексний підхід.

Незважаючи на те, що в Конституції (ст.1) прописано, що Україна - соціальна держава, з кожним днем ми все більше віддаляємося від заявленого принципу. Це чітко простежується на прикладі прийнятих зовсім недавно пенсійної і медичної реформ.

Особливо неоднозначно це виглядає коли подібні новації подаються як благо чи як справедливість. Реальне ж положення справ свідчить про те, що держава де-факто зменшує свої витрати, перекладаючи їх на плечі простих громадян, які не мають достатніх доходів щоб з цим навантаженням впоратися.

Тобто в реальності це виглядає наступним чином: держава не створює умови для економічного розвитку, інвестицій, бізнесу, правосуддя, тобто того, що може стати умовою економічного розвитку і зростання добробуту.

Тобто, в країні відбувається не просто порушення закріплених Конституцією норм і ліквідація соціального характеру держави. Відбувається своєрідний демонтаж всієї держави.

Тепер ми підійшли до питання, як розв'язувати колізії між основними засадами (принципами) правового регулювання і конкретними правовими нормами. Характеристика основних засад як керівних ідей дає підстави вважати, що колізії між основними засадами та конкретними правовими нормами мають вирішувати на користь перших. Але чинне законодавство про працю жодних підстав для такого висновку не дає. За загальним правилом основні засади, закріплені в законодавчих актах, є загальними правовими приписами, а перевагу в застосуванні мають конкретні (спеціальні) правові норми. Таке правило впливає з логіки нормативно-правових актів. Слід брати до уваги й те, що принципи правового регулювання трудових відносин, які формулюються в законодавчих актах, не можуть застосовуватись у супереч конкретним нормам, що регулюються в актах такої само або вищої юридичної сили, але можуть застосовуватись у супереч конкретним правовим нормам, які формулюються в підзаконних нормативно-правових актах.

Висновки. Викладене свідчить, що розмежування основних засад правового регулювання трудових і соціальних відносин і конкретних правових приписів сьогодні має практичне значення. Законодавчий досвід нашої країни свідчить, що юридичне закріплення отримують нормативні положення різного рівня узагальнення – від конкретних правових норм, що відтворюють глибоку диференціацію правового регулювання трудових і соціальних відносин, до основних засад трудового права найвищого рівня узагальнення.

Сформульовані у тезах положення в частині, що стосуються вирішення колізій між основними засадами законодавства про працю і соціальний захист, можуть бути використані для з'ясування змісту принципу верховенства права як найзначущішого основного принципу права.

1. Бондаренко Н. А. Принципы гражданского права и их роль в нормотворческой и правоприменительной деятельности // Ученые записки Таврического национального университета. – 2009. – № 1. – С. 128–132.

2. Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Київ, 2012. – 16 с.

3. Пилипенко В. Як держава знищує соціальну сферу Економія на майбутньому/[Електрон. ресурс] – Режим доступу: https://lb.ua/blog/volodymyr_pylupenko/358509_ekonomiya_maybutnomu-yak_derzhava.html

4. Цимбал О.І. Раптова бідність: постановка проблеми, шляхи вирішення. Аналітична записка / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2476/>

5. Яценко Л.Д., Коломієць О.О., Ковязіна К.О. Ризикогенні фактори соціальної напруженості в Україні. Аналітична записка // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2478/>

6. Індекс свобод і можливостей підприємництва України у II кварталі 2017: стабільно важко // Інститут свобод бізнесу / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ibf.com.ua/2017/04/04/u-pershomu-kvartali2017-roku-indeks-svobod-i-mozhlyvostej-pidpryyemnytstva-ukrayiny-2-14/>

Кахович Олена Олександрівна,
кандидат наук з державного управління, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВИКОНАННЯ ПРАВОВОЇ РОБОТИ ЮРИДИЧНИМИ СЛУЖБАМИ ОРГАНІЗАЦІЙ

Юридична служба є відособленим підрозділом у структурі організацій, який призначений для організації правової роботи. Результативність роботи юридичної служби залежить від багатьох факторів, зокрема, від раціонального поділу праці та від побудови гнучкої, адекватної вимогам внутрішнього та зовнішнього середовища організації.

Для ефективного виконання основних завдань, покладених на юридичну службу, необхідно раціонально організувати її роботу. Юридична служба підприємства виконує організуючу та координуючу функцію, що пов'язано із застосуванням норм права та правовим забезпеченням діяльності організацій.

Загальним положенням передбачено такі основні завдання юридичної служби організацій публічного та приватного права [1]:

- спрямування, методичне керівництво та координація правової роботи;
- зміцнення законності в діяльності організацій;
- активне використання правових засобів для покращення економічних показників роботи підприємств, установ, організацій;
- забезпечення правовими засобами збереження власності підприємств, установ, організацій;
- захист прав і законних інтересів підприємств, організацій, установ і громадян;
- пропаганда законодавства.

Для виконання визначених завдань необхідна раціональна організація використання правових засобів. Ефективність правової роботи на підприємстві буде залежати: по-перше, від раціонального поділу праці в юридичному відділі, по-друге, від побудови оптимальної організаційної структури юридичної служби на основі розрахунку необхідної кількості штатних одиниць з урахуванням обсягу роботи і особливостей діяльності організацій для доцільного юридичного обслуговування [2].

Поділ праці в юридичній службі організації проявляється в спеціалізації працівників на конкретних операціях, технологічних процесах організації правової роботи. Поділ праці в юридичній службі може здійснюватися за двома напрямками:

- Перший напрям – поділ праці за горизонтальною спеціалізацією, це буде постадійний поділ робіт між виконавцями одного рівня управління.

- Другий напрям – поділ праці за вертикальною спеціалізацією. Даний напрям передбачає поділ правової роботи за рівнями ієрархії.

Займаючись організацією поділу праці в юридичному відділі, варто звернути увагу на визначення спрямованості та рівня спеціалізації. Оскільки вона може мати як позитивні, так і негативні наслідки для роботи всього відділу і, як наслідок, негативно вплинути на рівень організації правової роботи.

Серед позитивних наслідків спеціалізації найбільш суттєвими є, по-перше, підвищення продуктивності праці співробітників відділу, по-друге, виявлення критичних напрямів роботи юридичної служби, по-третє, спрощення комунікаційних зв'язків між працівниками організації, по-четверте, полегшення формалізації роботи. Перераховані позитивні наслідки практично дають можливість утримувати баланс між позитивними і негативними наслідками від спеціалізації, серед яких найбільш вагомим є зниження зацікавленості в роботі юрисконсульта.

1) Макросередовище, так зване середовище дальнього впливу, яке охоплює політико-правові, економічні, соціально-культурні та технологічні групи факторів.

2) Мікросередовище – середовище найближчого впливу, яке представлене таким факторами, як: клієнти, користувачі, партнери, конкуренти, регулюючі та контролюючі органи, ділові об'єднання, засоби масової інформації, тощо.

Крім зовнішнього середовища на вибір структури управління юридичної служби здійснюють вплив такі основні фактори:

- 1) розмір організації;
- 2) характер та масштаб діяльності організації;
- 3) обсяг правової роботи.

Отже, ефективність правової роботи в організації залежить від визначення оптимальної організаційної структури юридичної служби і необхідної кількості штатних одиниць з урахуванням обсягу роботи і особливостей діяльності організації.

1. Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації : постановою Кабінету Міністрів України від 26. 11.2008 року №1040. / Урядовий кур'єр від 18.12.2008. – 2008. - №238

2. Головне управління юстиції у Сумській області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumyjust.gov.ua/rozjasnennya/2753-schodo-roboti-yuridichnih-sluzhb.html#p6>.

Кацуба Роман Миколайович
декан факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Землі рекреаційного призначення займають одну з особливих і важливих категорій земель у системі цінностей держави і суспільства. Назва даної категорії походить від терміну «рекреація» - від лат. «recreatio» (відпочинок). Як зазначається у ст. 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Відповідно до ст. 18 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), до земель України належать усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами. Як нам відомо існує декілька категорій земель за основним цільовим призначенням: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісогосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [1].

В свою чергу, землі рекреаційного призначення відіграють дуже важливу роль в нашому повсякденному житті, тому що вони є дорожчими ресурсами держави і забезпечують потреби суспільства які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Тому, вважаємо за доцільне розглянути таке важливе і, з одного боку, актуальне питання, пов'язане з правовим регулюванням земель рекреаційного призначення.

Серед українських науковців з даної тематики виділяють праці В. І. Андрейцевої, Н. С. Гавриша, А. П. Гетьмана, Т. О. Коваленка, П. Ф. Кулинич, М.В. Шульги, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та багато інших.

За даними Держземагенства України, площа земель цієї категорії становить 104, 6 тис. га. Постає питання за якими критеріями виділена ця цифра, тому що за даними того ж відомства лише пляжі Чорного моря та Азовського морів (довжина 2870 км) займають близько 116 тис. га. Розбіжності у даних свідчать про відсутність чіткого розуміння поняття «землі рекреаційного призначення» серед спеціалістів дослідників даної галузі.

Відповідно до ст. 51 ЗК України, до землі рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших на-

селених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації [1].

Як зазначає М. В. Шульга, землі рекреаційного призначення є однією з категорій, що входить до складу земель України і можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності [2, с. 317].

Земельні ділянки рекреаційного призначення повинні використовуватися відповідно до розроблених та затверджених в установленому порядку проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування та передбачають заходи з охорони земель. Виходячи вище зазначеного, можна виділити основні ознаки земель рекреаційного призначення – це організація масового організованого відпочинку населення у зв'язку з наявною сукупністю на них природних умов, генетичному та духовному оздоровленню людей.

Порядок визначення територій рекреаційними зонами на землях рекреаційного призначення залежить від їх місцезнаходження та виду природних об'єктів на них. Законодавство встановлює особливості оподаткування земель рекреаційного призначення земельним податком. Відповідно до п.276.2 ст. 276 ПКУ встановлені підвищені п'ятикратно ставки оподаткування за використання земельних ділянок рекреаційного призначення не за цільовим призначенням. З іншого боку, "вітчизняні заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів", розташовані на землях рекреаційного призначення, звільняються від сплати земельного податку (пп.282.1.8 ст. 282 ПКУ). Від сплати земельного податку також звільняються "підприємства, установи, організації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, у тому числі аероклуби та авіаційно-спортивні клуби Товариства сприяння обороні України, - за земельні ділянки, на яких розміщені спортивні споруди, що використовуються для проведення всеукраїнських, міжнародних змагань та навчально-тренувального процесу збірних команд України з видів спорту та підготовки спортивного резерву, бази олімпійської та параолімпійської підготовки, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України" (пп.282.1.9 ст. 282 ПКУ).

Україна має великий потенціал для розвитку рекреаційних земель, зумовлені наявністю природних ресурсів, сіткою закладів і необхідної для їх діяльності інфраструктури на цих землях. Головна проблема вирішення пи-

тання щодо раціонального використання рекреаційних територій.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що для покращання стану рекреаційного комплексу необхідна розробка заходів щодо створення мережі спеціалізованих об'єктів інфраструктури, розташованих поблизу національної мережі міжнародних транспортних коридорів, основних транспортних магістралей та туристичних маршрутів. Проведення робіт із реконструкції та удосконалення будівництва об'єктів інфраструктури. Вкрай потрібна розбудова перспективних рекреаційних територій та правильне визначення потреби використання. Також необхідний розвиток сільського зеленого туризму, який є одним із пріоритетних напрямів туристичної діяльності. Це дасть можливість приймати туристів у місцевостях з наявною туристичною інфраструктурою, але слабо розвинутою базою розміщення. Зробити більш розповсюдженими такі активні види відпочинку як пішохідний туризм, велотуризм, кінний туризм тощо. Розширити мережі туристично-інформаційних центрів в усіх регіонах держави.

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>

2. Гетьман А. П., Шульга М. В., Статівка А. М. та ін. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х.: Право, 2012. – 317 с.

Кікінчук Василь Васильович,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри криміналістики
та судової експертології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНО-ВІДМЕЖОВУЮЧІ ОЗНАКИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Доказування у кримінальному провадженні будь-якої категорії являє собою трудомісткий та енергоємний процес, який передбачає залучення слідчим значної кількості службових сил й технічних засобів. Зокрема, йдеться про таку важливу процесуальну форму використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, як судова експертиза. Вона спрямована на встановлення фактичних даних, які неможливо встановити іншим шляхом та котрі мають істотне значення для органів досудового розслідування [1, с. 133].

Більше того, призначення і проведення судових експертиз є невід'ємним процесом у кримінальних провадженнях, адже в більшості випад-

ків організації розслідування злочинів, вирішальну роль у прийнятті ряду процесуальних рішень на шляху до встановлення істини відіграє саме обґрунтований висновок експерта як дієвий засіб доказування. Однак не слід забувати про те, що висновок експерта не має наперед встановленої сили та переваги над іншими джерелами доказів. Останній підлягає перевірці й оцінці за внутрішнім переконанням слідчого судді, суду, яке повинно ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин провадження у сукупності [2].

Під судовою експертизою розуміють дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини кримінального провадження, що перебуває у віданні органів досудового розслідування, прокуратури чи суду [3]. Залишення без уваги процесуальної форми логічного закінчення даного роду дослідження, як то висновок експерта та кола осіб (органів), уповноважених доручати його проведення експертам, створює враження упущення обов'язкових складових одиниць окресленої наукової категорії.

З цього приводу слушною видається позиція О. Ю. Горошка та І. О. Аніщенка, які висвітлюють судову експертизу як процесуальну дію, яка складається із проведення досліджень і надання висновку експертом в питаннях, вирішення яких потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла чи інших сферах діяльності і які поставлені перед експертом органом, котрий здійснює кримінальне провадження, з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в конкретному випадку [4, с. 28]. Зауважимо, що не можна говорити про процесуальну форму як сам процес дослідження, оскільки порядок такого дослідження не встановлюється і не може регламентуватися процесуальним законом, тому що такий порядок повинен визначатися об'єктивними законами галузі тієї науки, в якій проводиться дослідження [5, с. 6]. А тому прийнятним є розгляд процесуальної форми в частині самостійних ознак судової експертизи. А. Я. Паліашвілі до останніх відносить такі: а) процесуальну форму використання спеціальних знань; б) процесуальну форму призначення експертизи; в) процесуальну самостійність і індивідуальну відповідальність судового експерта; г) безпосереднє дослідження об'єктів експертизи; д) об'єктивне і всебічне її проведення; е) процесуальне оформлення результатів [6, с. 19].

Дещо ширшою у вказаному напрямку видається позиція В. М. Шерстюк. Вчена пропонує власне трактування терміна “судова експертиза”, що базується на особистих напрацюваннях та дослідженнях норм законодавства, які регламентують судово-експертну діяльність, у такому вигляді: “...це регламентоване нормами права дослідження, яке має притаманні саме йому предмет, об'єкти й методика та проводиться із застосуванням спеціальних знань визначеним суб'єктом (однією чи кількома обізнаними особами, які мають процесуальний статус експерта) за дорученням зазначених у галузевому процесуальному законодавстві органів і осіб, котрі здійснюють правосуддя (діз-

нання, досудове слідство, судовий розгляд справ і примусове виконання рішень судів та інших органів чи службових осіб)” [7, с. 24-25]. Розібравши вищенаведену дефініцію у світлі видозміни окремих норм процесуального законодавства та проведення реструктуризації правоохоронних органів, ми можемо помітити нераціональність використання такого найменування окремого підрозділу Національної поліції, як «дізнання». Якщо ж маються на увазі форми досудового розслідування як стадії кримінального провадження у вигляді дізнання та досудового слідства, залишається незрозумілим їх віднесення до органів, котрі здійснюють правосуддя.

Дещо неординарною видається позиція А.А. Кравченка і М. Г. Щербаковського, які судову експертизу як форму використання спеціальних знань, процедуру вивчення об'єктів частково відносять до слідчої дії [8, с. 30]. Вона не повною мірою співвідноситься із положеннями як тодішнього, так і чинного законодавчого акта, який регламентує діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду в частині здійснення кримінального судочинства на території України.

Множинність думок з цього приводу лише підтверджує неоднозначність і суперечливість в оперуванні окремими самостійними елементами понятійного апарату судової експертизи, їх смислового поєднанні та науковому обґрунтуванні в частині охоплення всіх аспектів практичного застосування. Більше того, труднощі у з'ясуванні юридичної сутності останньої викликає і той факт, що судова експертиза є різновидом практичної діяльності, що ґрунтується на науці, але разом з тим не є науковим дослідженням [9, с. 234]. Цінність такого роду дослідження полягає насамперед у приведенні наданих матеріалів кримінального провадження, що вміщують фактичні дані про складові елементи злочинної технології збагачення і документальні докази, які містять письмові відомості про окремі юридичні факти, до критеріїв допустимої інформації доказового характеру відповідно до законодавчо закріплених методичних рекомендацій реалізації такого. Це означає, що фахівець у відповідній галузі знань проводить не наукові дослідження, що виявляються в наведенні наукових фактів, зазначенні прикладів й гіпотез, розкритті чи доведенні теорем, висвітленні теорій і припущень тощо, а здійснює методичне й об'єктивне дослідження підготовлених належним чином та забезпечених у відповідному порядку матеріалів для проведення експертизи, кінцевим результатом якого є вирішення всіх питань, розв'язання задач, поставлених експерту в документі про призначення експертизи (постанові слідчого органу досудового розслідування), якщо окремі не виходять за межі компетентності обізнаної особи.

Проаналізувавши зміст кожного з наведених понять, ми здійснили диференціацію суттєвих ознак судової експертизи, які відрізняють її від іншого роду досліджень та водночас розкривають взаємозв'язок зі стороною гносеологічного пізнання та процесуальної форми. Таким чином, криміналістично відмежовуючими ознаками вказаного різновиду експертизи будуть такі: 1)

законодавчо закріплений порядок надання матеріалів для проведення дослідження; 2) процесуальна підстава, тобто обов'язкова наявність процесуального документа або письмового звернення сторони кримінального провадження про призначення судової експертизи; 3) вузьке коло осіб (органів), уповноважених призначити експертизу; 4) можливість проведення виключно атестованими судовими експертами незалежно від місця її проведення (державна спеціалізована установа, юридична особа); 5) використання експертом у ході реалізації дослідження спеціальних знань у різних сферах людської діяльності (за винятком знань в галузі юриспруденції); 6) безпосереднє сприйняття фахівцем отриманих матеріалів досудового розслідування при проведенні дослідження, надання його результатам експертної оцінки; 7) встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, у вигляді науково обґрунтованих відповідей на поставлені запитання в межах компетенції обізнаної особи; 8) процесуальне оформлення отриманих результатів дослідження з обов'язковим ознайомленням про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок експерта та відмову від проведення дослідження без поважних причин (в більшості випадків – зацікавленість або необізнаність).

1. Пиріг І. В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ : монограф. / І. В. Пиріг. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2011. – 312 с.

2. Про судову експертизу у кримінальних і цивільних справах : Постанова Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>.

3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

4. Горошко Е. Ю. Теория судебной экспертизы : курс лекций / Е. Ю. Горошко, И. А. Анищенко ; М-во внутр. Дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. Дел Респ. Беларусь». – Минск : Акад. МВД, 2013. – 219 с.

5. Бичкова С. С. Экспертиза в гражданском процессе Украины : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С. С. Бичкова. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. – 20 с.

6. Палиашвили А. Я. Экспертиза в суде по уголовным делам / А. Я. Палиашвили. – М. : Юрид. лит., 1973. – 142 с.

7. Шерстюк В. М. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Віра Миколаївна Шерстюк. – Харків, 2007. – 199 с.

8. Щербаковский М. Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений / М. Г. Щербаковский, А. А. Кравченко. – Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. – 78 с.

9. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза : курс общ. теории / Т. В. Аверьянова. – М. : Норма, 2006. – 480 с.

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
т.в.о. завідувача кафедри
цивільного права та процесу

Андрієнко Софія Євгеніївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

МІСЦЕ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Запорукою належного матеріального забезпечення й високого рівня життя громадян є відповідне правове забезпечення їх майнових прав, зокрема права власності. Особа, що є власником майна, згідно закону, здійснює своє право на річ за власною волею, незалежно від волі інших осіб. Договірні правовідносини створюють найбільш сприятливі умови для задоволення інтересів та прав учасників цивільних відносин.

Сучасні тенденції нормотворчості, що в більшості пов'язані з євроінтеграційними процесами, підвищують вимоги до змісту й структури законодавчих конструкцій. В рамках удосконалення чинного цивільного законодавства актуальним стає питання щодо доцільності розміщення норм, регулюючих спадковий договір саме в книзі шостій «Спадкове право» Цивільного кодексу України (далі ЦК України).

Відповідно до спадкового договору право власності на майно відчужувача виникає у набувача тільки після смерті відчужувача. Тому цей договір називається «спадковим».

Виходячи з положень ЦК України, суть договору полягає в переході майна або майнових прав від відчужувача до набувача внаслідок виконання набувачем певних дій відносно відчужувача до його смерті (відкладальна обставина). Право власності за спадковим договором переходить до набувача тільки після смерті відчужувача. Таким чином, набувач за цим договором, за життя відчужувача, має лише можливість придбання права на майно в майбутньому за умови виконання вимог, зазначених у договорі [1].

На відміну від спадкоємця за законом чи за заповітом, набувач немає потреби в особливому акті прийняття майна після смерті відчужувача, оскільки необхідне для цього волевиявлення вчинено вже безпосередньо при укладенні договору.

Ст. 1217 ЦК України цілком відкидає перехід права власності за спадковим договором як один з видів спадкування. Однак, не дивлячись на особливий зобов'язальний характер спадкового договору, все ж існують підстави вважати вірним закріплення цього інституту, як тісно пов'язаного з відноси-

нами з приводу посмертного переходу майна, саме в спадковому праві.

Таким чином, спадковий договір не може розглядатися як самостійний вид спадкування (згідно ст. 1217 ЦК України). У зв'язку з цим, Пленум ВСУ вказав судам на те, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на ці відносини не поширюються правила про спадкування, в тому числі право на обов'язкову частку [2]. Відтак, розміщення глави 90 у книзі 6 ЦК України є досить умовним.

Виходячи з аналізу глави 90 ЦК України, спадковий договір є двостороннім правочином, в той час як спадкові відносини є таким, що виникають на підставі закону або є односторонніми (заповіт); об'єктом вказаного договору виступає майно, яке до складу спадщини не входить; також, суб'єктами спадкових відносин є насамперед спадкоємці та спадкодавці, тоді як набувачами за спадковим договором може бути і не спадкоємець. Наведене вище свідчить, про те, що спадковий договір є різновидом цивільно-правового договору, і тому було б за доцільно розмістити положення про спадковий договір у книзі п'ятій «Зобов'язальне право» ЦК України.

До спадкового договору не застосовуються норми спадкового права внаслідок відсутності юридичного складу спадкового правонаступництва. А це означає наступне: 1) відчужувач не може розпорядитися майном, яке є предметом спадкового договору, на випадок смерті шляхом складення заповіту; складення заповіту буде мати наслідком його нікчемність (ч. 2 ст. 1307 ЦК України); 2) майно, яке є предметом спадкового договору, не входить до складу спадщини; 3) майно, яке є предметом спадкового договору, не може бути предметом заповідального відказу; 4) на таке майно після смерті відчужувача не можуть претендувати особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині; 5) майно, яке є предметом спадкового договору, на момент його укладення має бути визначене конкретно і не може бути відчужене, хоча його власником і залишається відчужувач; 6) на відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до ст. 1282 ЦК України зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на набувача за спадковим договором такий обов'язок не поширюється [3].

Зважаючи на вищенаведений аналіз правовідносин, що регулюються спадковим договором, вважаємо доречним віднесення останніх до категорії зобов'язальних, а норми, що регулюють порядок укладання, умови, форму, зміст договору тощо розмістити у книзі п'ятій «Зобов'язальне право» ЦК України. Саме така структура ЦК України забезпечить найбільш логічнішу побудову нормативного акта та його ефективне застосування.

1. Домбругова А. Довічне утримання за новим Цивільним кодексом України // Юрид. вісн. України. – 2003. – № 44 (436). – С 14-15.

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 N 7 « Про судову практику у справах про спадкування» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.

3. Поняття та характеристика спадкового договору // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/law/00735629_0.html.

Маркіна Лідія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ЯК АКТИВНИХ УЧАСНИКІВ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У вирішенні найважливішої проблеми розбудови правової держави наше суспільство покладається на досвідчених, творчих, морально досконалих, патріотично налаштованих юристів. За такого підходу праця юриста розглядається не лише у звичайних категоріях діяльності, а й через основоположні засади, зокрема, ідею національного державотворення. Тому, безперечно, у сучасних складних і повних суперечностей процесах, пошуках, спрямованих на утвердження правової держави, особлива увага надається вихованню майбутніх юристів.

Проблемам виховання у вищій школі присвячені дослідження В. Андрущенко, О. Бабічева, І. Зязюна, В. Кремня, О. Лучанінової, О. Мороза, Н. Ничкало, Л. Чорної та ін. З-поміж багатьох питань заслуговує на увагу висвітлення концептуальних основ та педагогічного досвіду оновлення виховних систем вищих навчальних закладів.

У результаті аналізу теорії і практики виховання в освітньому просторі України крізь призму сучасного реформування освіти, О. Лучанінова виокремлює корекційну, модернізувальну, структурну та системну реформи. Саме на рівні навчального закладу відбувається корекційна реформа, коли в організацію і зміст виховання вносяться різні зміни, уточнення, модифікації, корекції [2, с. 398].

Досліджуючи інноваційні трансформації виховного простору в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, необхідно зазначити, що підґрунтям для створення та практичної реалізації різних форм виховної діяльності є особистісно-орієнтований підхід, у контексті якого суттєвим є врахування системи особистісних цінностей як регуляторів суспільно значущої поведінки майбутніх юристів. Відомий дослідник теоретичних та методичних проблем особистісно зорієнтованого виховання І.Д. Бех підкреслює, що «укорінюючись у структурі самосвідомості, ціннісна система виступає як необхідна установка – морально значуща і відповідально активна. Вона і є єдиною соціокультурною основою перетворення внутрішніх можливостей особистості у дійсність здійснюваних нею вчинків і духовно-моральної поведінки в цілому» [1, с. 20].

Особистісний підхід ґрунтується на тому, що кожна особистість є універсальною, і головним завданням навчально-виховної роботи є формування

індивідуальності, створення умов для розвитку творчого потенціалу здобувача вищої освіти.

Принцип особистісного підходу визначає положення майбутнього юриста у виховному процесі, означає визнання його активним суб'єктом цього процесу.

Важливим результатом реалізації особистісного підходу є подолання технократичних тенденцій у мисленні здобувачів вищої освіти, які виявляються в односторонній орієнтації на засвоєнні правових знань, без урахування того, яке мотиваційне ядро, яка правова культура при цьому формується. Вагома роль належить виявленню особистісного сенсу юридичної діяльності та емоційного задоволення від цієї діяльності.

Так, з метою стимулювання та підтримки високого рівня особистісної активності здобувачів вищої освіти у процесі духовного зростання, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури українського народу та дружніх взаємин у світовому співтоваристві, кафедрою соціально-гуманітарних юридичного факультету ДДУВС проведено комплекс заходів культурно-просвітницького та національно-патріотичного характеру. Серед них: круглі столи «Патріотичне виховання студентської молоді», «Генега української державності у ретроспективі подій революції 1917 р. (до 100-річчя Української Центральної Ради)», «Єдиний європейський освітній простір», «Японія стародавня і сучасна», «Українська військова звитяга – фундамент державності». Під час проведення цих заходів виховна діяльність здійснювалась з урахуванням інтерактивної дії усіх учасників. Науково-педагогічні працівники кафедри спонукали майбутніх юристів брати участь у заходах не через примус, а через довіру, толерантність, заохочення, бажання виявити свою громадянську позицію.

Зазначимо, що виховне мету має не тільки продумана система виховної позааудиторної роботи, а й викладання кожної навчальної дисципліни. Підкреслимо, що кожний науково-педагогічний працівник виступає носієм виховного впливу на майбутнього юриста через зміст навчального матеріалу, через організацію навчальної діяльності, через педагогічно доцільну взаємодію. Отже, йдеться про посилення виховного потенціалу навчальних дисциплін, про здатність науково-педагогічних працівників на належному рівні реалізовувати виховні функції.

Важливою умовою забезпечення якості підготовки юристів з позиції розвитку особистості є психологізація навчально-виховного процесу. Необхідно вчити молоду людину пізнавати себе, максимально використовувати власний особистісний потенціал. Тому доцільним стало відкриття на базі Гендерного інформаційно-консультативного центру при юридичній клініці «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Психологічного клубу «Гармонія», основними напрямками діяльності якого є формування та розвиток психологічної культури здобувачів вищої освіти, здійснення допомоги щодо залучення потенціалу психологічної науки до ви-

рішення практичних завдань, які постають у різних сферах юридичної та правоохоронної діяльності.

Психологічний клуб «Гармонія» виконує ряд функцій: психологічна просвіта молоді, надання допомоги у вирішенні життєвих проблем, сприяння процесу особистісного зростання майбутніх юристів.

Отже, виховання майбутніх юристів як активних учасників розбудови правової демократичної держави потребує від науково-педагогічних працівників обґрунтованої системи вихованих впливів через комплекс впровадження різноманітних форм виховної роботи та психологізації навчально-виховного процесу; залучення майбутніх юристів до соціально-культурного середовища міста та області; посилення виховного потенціалу навчальних занять; координації роботи інституту кураторів та студентського самоврядування.

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник / І.Д. Бех – К.: ІЗИН, 1998 – 204 с.

2. Лучанінова О.П. Розвиток теорії та практики освіти й виховання в Україні: нові тенденції та підходи до виховання студентської молоді / О.П. Лучанінова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах: зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред. та ін.). – Запоріжжя, 2012. – Вип. 23 (76). – С. 396-402.

Межевська Лілія Володимирівна

заступник декана юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЛІ

Земельне право є вагомим внеском у законодавство України, воно регулює багато спірних питань, які виникають при земельно правових відносинах. Україна має великий земельний потенціал і саме розвиток аграрної структури допомагає підвищенню економічного стану. Але існують питання, які потребують детальнішого розгляду і опрацювання у цій галузі права.

На сучасному етапі істотною проблемою є регулювання податку на землю. Це питання є актуальним тому, що воно торкається взаємовідносин власників земель або землекористувачів із державою.

Проблематику земельного оподаткування у свої працях згадували такі вчені, як: В. Бондаренко, В. Василенко, В.А. Голян, Б.Данилишина, М.Дем'яненко, О.Дмитрик, С.Дорогнуцова, М.Дем'яненко, В.Заяць, І.Лукінов, М.Ковенко, В.Криська, В.Медведева, В.Мосейчук, А.Москаленко, І.Пліско, А.Третяка, І.Хмелевський, В.Хохуляк, М.Федоров, В.Фінашко.

Плата за землю є не нововведенням в Україні, але на даний час про-

блемним питанням тому, що деякі аспекти цього питання є не повністю врегульованими. Одним із суттєвих недоліків сучасного механізму справляння плати за землю в Україні є те, що вона не забезпечує фінансовими ресурсами заходи щодо поліпшення та охорони земельних угідь. [1,с.117.] Тобто, можна сказати, що важливим фактором родючості землі є забезпечення достатньої кількості коштів для її покращення та збереження. Зараз, сільськогосподарські угіддя потребують догляду так, як знаходяться не в задовільному стані. Аграрні ресурси дуже важливі для українського бюджету і не можна допускати погіршення їх стану. Отже, можна вважати, що однією із низки проблем є не постачання фінансових ресурсів для удосконалення та підтримки земель. Потрібно чітко визначити порядок розподілу коштів, які надходять з оподаткування земель для вирішення проблеми не фінансування земельних угідь. Також, можна звернути увагу, що у сучасному законодавстві не прописана мета податку на землю, отже, пояснення для чого існує цей процес немає.

Ще однією не менш важливою проблемою є те, що земельні податкові платежі недостатньо виконують стимулюючі та стримуючі властивості і не дозволяють належним чином врегульовувати проблеми розвитку земельних відносин[3,с.37]. Землекористувачам не вигідно користуватися земельними угіддями та сплачувати великі податки. Так, як податкові збори мають можливість сплатити не всі громадяни України це призводить до занепаду агросфери, яку не можна допускати для нашої держави тому, що це понесе суттєві збитки для українського бюджету. Ця проблема сприяє зниженню родючості землі та скороченню площі сільськогосподарських угідь це суттєва загроза продовольчій безпеці України.

Отже, зважаючи, на все вищесказане, можна зробити висновок, що оподаткування земель є важливим внеском у бюджет країни і потребує пильного спостереження за рухом податкових коштів. Існуючі проблеми земельного оподаткування призводять до не якісного регулювання земельних відносин між державою та землекористувачами. Ці питання потрібно, як можна швидше врегульовувати та вдосконалити.

1. Дем'янчук О. І., Струмінська Б. М. Плата за землю як важливе джерело доходів місцевих бюджетів України та недоліки у його застосуванні / О. І. Дем'янчук, Б. М. Струмінська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 114–117.

2. Заяць В.М. Роль платежів за землю у формуванні місцевих бюджетів / В.М. Заяць// Фінанси України. 2009. – №10. – С. 32-39.

Межевська Лілія Володимирівна
заступник декана
юридичного факультету
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

На сьогоднішній день земля займає одне з особливих і важливих місць у системі цінностей держави і суспільства. Ще з давніх часів люди оберігають і цінують землю як неоціненний скарб. Як зазначається у ст. 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Відповідно до ст. 18 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), до земель України належать усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами. Як нам відомо існує декілька категорій земель за основним цільовим призначенням: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісогосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [1]. В свою чергу, землі сільськогосподарського призначення відіграють дуже важливу роль в нашому повсякденному житті, тому що вони є дорогоцінними ресурсами держави і забезпечують потреби суспільства. Тому, вважаємо за доцільне розглянути таке важливе і, з одного боку, актуальне питання, пов'язане з правовим регулюванням земель сільськогосподарського призначення.

Серед українських науковців з даної тематики виділяють праці В. І. Андрейцевої, Н. С. Гавриша, А. П. Гетьмана, Т. О. Коваленка, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, Н. І. Титової, М. В. Шульги та багато інших.

Землі сільськогосподарського призначення займають найбільшу площу території України (40378,2 тис. га). Вони регулюються Земельним кодексом України, Законом України (далі – ЗУ) «Про оренду землі», ЗУ «Про обіг земель сільськогосподарського призначення», ЗУ «Про особисте селянське господарство» та іншими. Відповідно до ст. 22 ЗК України, землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. До земель цієї категорії на-

лежать сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, перелоги) та несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісогосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації).

Як зазначає М. В. Шульга, землі сільськогосподарського призначення є основою продовольчої безпеки держави, фундаментом її економічного розвитку та матеріального добробуту українського народу [2, с. 273].

Земельні ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва повинні використовуватися відповідно до розроблених та затверджених в установленому порядку проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь і передбачають заходи з охорони земель. Виходячи із зазначеного вище, можна виділити дві основні ознаки земель сільськогосподарського призначення – це надання для потреб в сільському господарстві, а також використання у сфері сільськогосподарського виробництва [3, с. 49].

Згідно із чинним законодавством України землі сільськогосподарського призначення можуть бути передані у власність та користування:

1) громадянам України – для ведення особистого селянського господарства (на підставі ст. ст. 22, 33, 121 ЗК України та Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р.); для садівництва (згідно зі ст. ст. 22, 35, 121 ЗК України громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок для садівництва площею 0,12 га); для городництва (на підставі ст. ст. 22, 36 ЗК України); для сінокосіння та випасання худоби (ст. ст. 22, 34 ЗК України); для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; для ведення фермерського господарства (на підставі ст. ст. 22, 31, 32 ЗК України та Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р.);

2) сільськогосподарським підприємствам – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;

3) сільськогосподарським науково-дослідним установам та навчальним закладам, сільським професійно-технічним училищам та загальноосвітнім школам – для дослідних і навчальних цілей (згідно зі ст. ст. 22, 24, 28 ЗУ України);

4) несільськогосподарським підприємствам, установам і організаціям, релігійним організаціям та об'єднанням громадян – для ведення підсобного сільського господарства (зокрема, ст. 37 ЗК України встановлює, що приватні несільськогосподарські підприємства та організації можуть набувати такі ділянки у приватну власність або в оренду, а державні та комунальні – виключно в оренду);

5) оптовим ринкам сільськогосподарської продукції – для розміщення власної інфраструктури (це визначає ст. 22 ЗК України та Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25.06.2009 р.) [4, с.

86]. Вищезазначений перелік стосується виключно громадян України, які мають право на набуття права власності на землю. Що стосується іноземців та осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та іноземних держав, то відповідно до Земельного кодексу України, землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватися їм у власність, вони можуть використовувати ці землі тільки на умовах оренди [1].

Отже, підсумовуючи, необхідно зазначити, що, в першу чергу, землі сільськогосподарського призначення потрібні для ведення сільського і фермерського господарства, для вирощування сільськогосподарських культур та інше. Ці землі є основним засобом виробництва продуктів харчування, кормів для тварин і сировини для різних галузей виробництва, тобто землі сільськогосподарського призначення нам потрібні для задоволення потреб у житті, і тому, ми повинні оберігати землю та сприяти її відновленню в разі деградації.

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>

2. Гетьман А. П., Шульга М. В., Статівка А. М. та ін. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Х.: Право, 2012. – 448 с.

3. Лісова Т. В. Особливості заходів правової охорони та відтворення земель сільськогосподарського призначення / Т. В. Лісова. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Право, 2015. – Випуск 34. – с. 48-50.

4. Літошенко О. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення / О. Літошенко. Підприємництво, господарство і право. – 2016. – с. 83-87.

Межевська Лілія Володимирівна,
заступник декана юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Воронов Сергій Юрійович,
адвокат

ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Найголовніше в цій темі є актуальність та важливість на сучасному етапі зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Зважаючи на важливість фундаментальних засад конституційного ладу в Конституції України передбачено систему гарантій щодо забезпечення функ-

ціонування інституту права власності, зокрема права власності на землю, яка є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, та об'єктом права власності Українського народу. В проблемі гостро стоїть питання реформування цивілізованого ринку землі. Це презентується в різних аспектах, зокрема, в економічному, екологічному, організаційному та правовому. Одним з доволі важливих завдань сучасної земельної реформи в Україні є включення такого ресурсу як земля до економічного обороту й напруцювання прозорих інструментів його регулювання. Приватизація земельних ділянок є одним із способів їх реалізації і є передачею земельних ділянок у власність користувачеві, що є основою виникнення приватної власності на землю у громадян.

Основні дослідження правового режиму земель сільськогосподарського призначення неодноразово відображалися у наукових працях Г. Балюк, А. Гетьмана, Т. Коваленко, П. Кулинича, А. Мірошниченка, О. Лисанець, Н. Титової, А. Третяка, О. Пендзин, М. Федорова, В. Юрчишина, М. Шульгита. Питання мораторію на землю надалі залишається одним із найбільш дискусійних в Україні. Найвагомішою причиною дисбалансу економіки нашої країни є недосконалість проведеної односторонньої земельної реформи, внаслідок чого функціонує велика кількість сільськогосподарських підприємств різних форм власності та господарювання, які використовують сільськогосподарські землі здебільшого з метою максимального власного збагачення, нехтуючи при цьому технологічними нормами виробництва продукції сільськогосподарства, а також нормами раціонального землекористування [2, с. 128].

Прийняттям низки законодавчих актів з 2001 р. держава позбавила власників земельних часток (паїв), окремих земельних ділянок сільськогосподарського призначення права розпоряджання ними. Мораторій на землі урядовцями пояснюється по-різному, зокрема: це не продаж землі, а ті правила, в рамках яких існує оборот земель, підтримується позиція права продажу прав оренди землі та зазначається, що самих моделей обороту земель існує багато, і не всі вони передбачають продаж землі [6, с. 272]. Науковець А. Мірошниченко у своїх працях неодноразово звертає увагу на те, що мораторій – це істотна перешкода на шляху здійснення земельної реформи, успішне проведення якої не можливе без створення правових передумов для обігу земель [10, с. 540].

Хотілося б зазначити, що з мораторієм на продаж землі саме з сільськогосподарським призначенням проблем існує надто багато. Так, авжеж єдиної думки з приводу скасування мораторію на сьогодні не існує, тому необхідна політична воля до прийняття правильних та виважених рішень щодо запуску ринку. Зрозуміло, що надто важко знайти формат, який би зміг задовольнити всіх зацікавлених осіб і це є практично неможливо. Адже кращі сільськогосподарські землі розпайовані (приблизно 27 млн. га), загальна площа приватних земель становить близько 32 млн. га. на 2016 рік. Більша частка сільськогосподарських земель належить пайовикам, котрі не в змозі її обробити, тому

повинна, в першу чергу, перейти до тих, хто хоче і може займатися агробізнесом. На 2016 рік в Україні налічується 38,8 тис. фермерських господарств, з них 72% мають площі землекористування до 100 га (для порівняння, в менших європейських країнах їх кількість вимірюється сотнями тисяч). З цього зрозуміло, що перепорою є діючий мораторій, оскільки його існування призведе до таких негативних наслідків:

– заблокуються оптимізація землеволодінь і землекористувань, які утворилися внаслідок паювання земель сільськогосподарського призначення, веде до стимулювання негативних явищ землекористування через вкраплення, малоземелля, далекоземелля тощо;

– селяни похилого віку, їх спадкоємці, котрі проживають у іншій місцевості, не можуть реалізувати своє право власності на землю;

– знижується кредитоспроможність сільськогосподарських виробників через неможливість іпотечного кредитування;

– відсутність ринку землі істотно стримує розвиток як аграрного бізнесу, так і взагалі припливу інвестицій, що негативно позначається на ВВП та відтоку інвестицій. Ринок землі повинен бути прозорим, справедливим, конкурентним, ефективним і запобігти тіньові оборудки, на сьогодні ці передумови не забезпечені, а належне правове поле відсутнє. Найбільші ризики може містити сам Закон про обіг земель. До сьогодні не зрозуміло, чи будуть обмеження на максимальну кількість земельних ресурсів, які можуть бути зосереджені в одних руках; чи буде дозволено іноземцям купувати землі; хто буде перевіряти прозорість угод на покупку землі.

В своєму висновку слід зазначити, зокрема, мораторій стримує розвиток сільської місцевості та сільського господарства, перешкоджає перерозподілу земельних ресурсів до більш ефективного власника та виробника, знижує ціну оренди та доходи власників, а також обмежує доступ до кредитних ресурсів. За таких умов ринку землі не існує, фермери та дрібні землевласники не мають стимулів до інвестування. Як наслідок, значну частину земельних наділів орендують великі компанії, які мають суттєвий вплив на соціальну структуру села. Продуктивність земель далеко не відповідає потенціалу України, оскільки для її покращення потрібні довготривалі інвестиції.

1. Заставнюк Л. Організаційно-економічні засади формування системи раціонального використання і

охорони земельних ресурсів у агроформуваннях ринкового типу / Л. Заставнюк, О. Зигрій // Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2015. – С.128-133.

2. Зигрій О. Правові аспекти мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення / О. Зигрій // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез I Міжнародної науково-практ. інтернет-конф., (16-18 листопада 2016 року). – Кременчук, КрНУ, 2016. – С. 271–273.

3. Мірошниченко А. Земельне право України : підручн. /А. Мірошниченко. – 2-ге видання, допов. і перероб. – К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. С. – 678 .

Мороз Валентина Яківна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ЮРИДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Освіта як соціальний феномен є предметом дослідження педагогів, філософів, істориків, соціологів, мовознавців. Вона відіграє важливу роль в житті суспільства. Її метою є формування особистості, потрібної суспільству в певний історичний період. Концепція мовної освіти у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ є невід'ємною складовою державної Концепції мовної освіти, ґрунтується на основних положеннях Конституції України, законах України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття», сприяє розвитку високої мовної культури у майбутніх юристів та правоохоронців, вихованню в них почуття гордості за Україну і її народ, любові до рідного краю.

Одним з визначальних чинників, який впливає на становлення і розвиток особистості, є суспільство. Не менш важливим є період здобування вищої освіти, громадська активність, участь у студентському самоврядуванні. Наприклад, 19 жовтня 2017 згідно з наказом МОН України №1/9 - 495 від 14.09.2017 року «Про проведення VIII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка» студенти юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ брали участь в офіційному відкритті конкурсу. 20 жовтня проведено загальноуніверситетський конкурс «Говоримо українською». День спілкування державною мовою проводився з метою сприяння утвердження статусу української мови як державної, піднесення її престижу, виховання в молодого покоління українців поваги до мови, прагнення свідомого дотримання чистоти української мови в повсякденному житті. У цей день радіомережа Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та Криворізького факультету ДДУВС транслювала пісні українською мовою та музичні твори українських митців, проводилось інтерв'ювання здобувачів вищої освіти щодо їхньої думки відносно україномовного медійного контенту, опитані за бажанням декламували улюблені вірші українських поетів. Проведено контроль за спілкуванням курсантів та викладачів факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності. Студенти груп ЮД-741, ЮД-745, ЮД-746 оцінювали спілкування курсантів та викладачів факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності за

картковою системою: синя – дотримання мовних норм; жовта – дотримання мовних норм частково; червона – порушення мовного спілкування державною мовою. Під час проведення контролю в групах ПД-641, ПД-642, ПС-541, ПС-542, ПС-543, ПС-544 виявлено, що курсанти володіють державною мовою на високому рівні, обізнані з творчістю Т.Г. Шевченка, декламували його вірші. У зазначених групах студенти юридичного факультету застосували карткову систему оцінювання мовного рівня та роздали курсантам понад 30 синіх карток, близько 20 жовтих та 5 червоних карток. Виявлено належний рівень спілкування державною мовою серед курсантів та викладачів факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності, ними було дотримано мовні норми під час спілкування, про що свідчить велика кількість отриманих синіх карток. 24 жовтня 2017 року проведено загальноуніверситетський конкурс «Найкраща стінгазета» на тему, присвячену Дню української писемності та мови. Студенти групи ЮД-746 презентували газети, у яких оцінювався зміст, наповнення, естетичне оформлення, рівень володіння мовою здобувачів вищої освіти, які представляли творчі роботи від факультетів. Курсанти і студенти використали у стіннінках відомості про походження української мови, основоположників слов'янської писемності, цитати відомих особистостей, власні поезії про українську мову, державну символіку і національні українські символи. Переможці: I місце – факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та факультет підготовки фахівців для органів досудового розслідування; II місце – юридичний факультет та факультет підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності; III місце – Криворізький факультет та факультет економіко-правової безпеки. 9 листопада 2017 року відбувся мовно-літературний конкурс, присвячений Дню української та слов'янської писемності. До цієї події готувалися плідно і дуже старанно. Конкурс відбувся у п'ять етапів: I –й етап – ВІЗИТІВКА (ВІЗИТКА). Знайомство з командами, які подають візитну картку: назва, девіз, гасло, музичне привітання. II – й етап – Презентація фразеологічних словників української мови під назвою: «Не бійтесь заглядати у словник: це пишний яр, а не сумне провалля». Кожна команда презентує словник або міні-збірник крилатих висловів та афоризмів про мову, закон, державу, право. III – й етап – Конкурс «Доречно і влучно». Інтелектуальна розминка для членів команд у вигляді запитань про крилаті вислови, фразеологізми, їхнє значення у професійній діяльності юриста. IV – й етап – Поетичний. Декламування віршів. V – й етап – Презентація відеороликів на тему «Роздуми біля пам'ятника Т. Шевченку у Дніпрі (о. Монастирський), есе на тему «Мова – душа нації». Мовно-культурну і музичну візитівку презентували студенти юридичного факультету (групи ЮД-742 (команда «Патріотичні правники»); ЮД-743 (команда «Мовознавці»); ЮД-744 (команда «Дівчата-мовознавці»); ЮД-746 («Ми – українці»). На високому рівні підготували студенти презентації фразеологічних словників української мови. Високою емоційністю, артистичизмом, оригінальністю був по-

значений поетичний конкурс, у якому звучало слово членів команд «Патріотичні правники», «Дівчата-мовознавці», «Ми – українці», «Мовознавці». Найвищою кількістю балів оцінений членами журі конкурс відеороликів на тему «Роздуми біля пам'ятника Т. Шевченку у Дніпрі (о. Монастирський), есе на тему «Мова – душа нації».

Отже, студентське самоврядування – головний чинник у розбудові правової держави, становлення громадянського суспільства і формування творчої, мовно-правової особистості.

Наріжний Юрій Олексійович
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

МОРАЛЬНИЙ ВИБІР УКРАЇНЦІВ

1. *Гібридне суспільство і гібридна держава.* Згідно з концепцією А.А.Зінов'єва, Україна слідом за Росією пішла по низхідній гілці еволюції, свідченням чого є все більш виразний прояв гібридного характеру українського соціуму. Гібридність, штучний характер соціуму проявляється, як на рівні цілого суспільства, так і на рівні окремих його компонентів – в політиці, в системі влади, в менталітетній сфері.

2. *«Континуум конфронтаційності».* Соціальна революція 90-х років ХХ століття, яка сталася в Україні під виглядом приватизації, завдала безпрецедентну за глибиною травму національній та моральній свідомості українців. Вона остаточно зруйнувала надломлені колективістські і солідаристські установки громадян, сформовані в роки радянської влади. Індивідуалізація свідомості сталася в гранично короткий термін в умовах граничного загострення конкуренції. Результатом цього стали розпорошення суспільства, атомізація індивідів, егоїзація їх свідомості, виникнення «континууму конфронтаційності».

3. *Пошуки консолідуючої ідеї.* На порядку денному гостро постало питання про нову національну ідеологію. Чи можлива в Україні поява єдиної ідеології, загальнонаціональної ідеї, здатної об'єднати українських громадян? Японія зробила потужний стрибок у розвитку, прийшовши до ідеї «єдиної системи», Німеччина консолідувала населення, завдяки ідеї *покаяння, спокутування* загальної провини, Іспанія – завдяки ідеї *національного примирення і згоди*. У Росії сформована і реалізується на практиці ідея *нового месіанства*, заснована на християнській ідеї *всеспасіння*, а також на необхідності російської держави протистояти гегемоністським прагненням США.

Українська національна ідея може бути обґрунтована трьома способами:

1. *Загубленою національною самобутністю*, при цьому неминуче доводиться розігрувати «російську карту», бо необхідно визначити винного, «цапа-відбувайла», зовнішнього ворога, який буде стимулювати формування національної солідарності.

2. *Ідеєю інтегрального націоналізму – ідеєю українського месіанства* (Д.Донцов).

3. *Ідеєю прав людини, ліберальними ідеалами, загальнолюдськими цінностями, ідеєю людської гідності*.

Фатальна помилка В.Ющенко полягала в тому, що після першого Майдану він з метою радикального історичного розриву з колишньою метрополією – Росією, і возз'єднання двох Україн – антирадянської і прорадянської, почалася активна реабілітація в очах «східних» українців ідеології *інтегрального націоналізму*, звеличення особистості і діянь керівників ОУН-УПА, почалася насильницька щеплення ідеї *українського месіанства*, грубе втручання в справи церкви, яка розглядалася як головний і найважливіший інструмент об'єднання країни. Результат виявився катастрофічним.

4. *Небезпека відродження авторитарної особистості*. В.Райх, який один з перших почав вивчати «авторитарну особистість» в Німеччині, писав ще в 30-х рр. ХХ століття в книзі «Психологія мас і фашизм», що психологічна структура «авторитарної особистості» є *ригідною і змінюється дуже повільно*. В принципі, психологічні структури характеру мас мають подібні риси при всіх тоталітарних системах. Це, перш за все небажання і невміння брати на себе відповідальність за своє життя, виявляти ініціативу, поважати особистість і думку іншої людини. Фашизм породжується, згідно В.Райха, перш за все, структурою характеру маси, підготовленої для прийняття ідей вождя. Основними проявами такої психології є чорно-біле бачення світу, відвертий націоналізм і шовінізм, пошук винних у власних бідах не в собі, а в інших, бажання фізичного усунення ворогів, об'єднання для вирішення наявних проблем навколо влади, визнання правомірним пріоритет держави над особистістю.

Зараз в Україні почався своєрідний «інкубаційний період», протягом якого повинні кристалізуватися нові (старі!) Моральні норми і визначитися їх носії – нова політична еліта і нова інтелігенція. Після Революції Гідності з'явився шанс для формування нової еліти, яка повинна мати не тільки політичну вагу, але, перш за все, моральний авторитет у громадян України.

5. *«Розплющення» морального свідомості*. Згідно з твердження Великого Інквізитора (Ф.М.Достоевського) лише десята частина людства прагне свободи, інші жадають хліба насущного». Особливістю української моральної революції є те, що головним агентом морального очищення стала та частина громадян України, яка не втратила, не дивлячись на потужну державну ідеологічну обробку, прихильність до загальнолюдських цінностей і ідеалів.

Та частина українців, яка залишилася вірною християнським принципам, згідно з якими людина подібна до Бога і не повинна жертвувати своєю свободою ні за яких умов.

6. *«Острови солідарності»*. Наразі в Україні відбувається процес виникнення «островів солідарності»: це – герої «Небесної сотні»; це – добровольці, які пішли за першим покликом на захист вітчизни; це – волонтерський рух; це – масова матеріальна підтримка громадян армії і учасників АТО; це – діти, що співають гімн України, притискаючи долоню до серця; це нові політики, яким не дають омолодити і оздоровити парламент, подолати корупцію; це вільні ЗМІ, на яких журналісти і політики не бояться говорити правду.

Якщо цей процес не буде перерваний, є надія, що ці «острови солідарності» в кінцевому підсумку зможуть утворити якийсь єдиний «архіпелаг» солідарності загальнонаціональної. Якщо ж цей процес буде перерваний, Україна може здійснити «Ефект Токвіля», який є специфічним механізмом переходу від правового до неправового режиму. Його сутність полягає в тому, що своїм вільним рішенням (через новообраного законодавця) скасовується можливість прийняття подальших вільних рішень і тим самим, саму законність. Іншими словами, запускається механізм делегування народом свого суверенного права розпоряджатися своєю долею законодавцю, а сам народ стає під його опіку. А це означає створення авторитарного режиму.

7. *Здорова правосвідомість і моральний вибір*. Гарантією функціонування правового режиму є не наявність формальних його ознак, не законодавче закріплення і їх інституалізація, а наявність достатньої кількості людей, що дають відсіч правового нігілізму, здатних підтримувати правовий режим, поважати право, боротися за нього з моральною енергією, тобто що володіють правосвідомістю.

Російський філософ С.Франк чітко позначив особливості здорової правосвідомості, назвавши їх моральним вододілом в російській революції. Напередодні Жовтневої революції (в квітні 1917 року) С.Франк констатував, що в країні виникла ситуація, яка неминуче веде до національної катастрофи: суспільство розпалося на два неполітичних табори, які по суті, були носіями конфронтаційної культури і культури згоди. «Цей природний вододіл, ідейно ще недостатньо обґрунтований, але морально-психологічно очевидний, проходить між прихильниками права, свободи і гідності особистості, культури, мирного політичного розвитку, заснованого на взаємній повазі, почутті відповідальності перед батьківщиною як великим цілим, з одного боку, і прихильниками насильства, сваволі, розгнужданого класового егоїзму, захоплення влади черню, презирства до культури, байдужості до загальнонаціонального блага – з іншого. На даний момент мобілізуються два табори, які рано чи пізно повинні будуть вороже зіткнутися. Над обома тепер розвивається червоний прапор (тобто прапор революції – Ю.Н.), але в них заховано два глибоко протилежних духовних прапора: світлий прапор права, свободи і батьківщини і чорний прапор людиноненависництва.

З приводу багатовікової державної не облаштованості українського народу В.Липинський писав у 20-і роки ХХ століття: «Вічна трагедія українська: тупий егоїстичний анархізм нездатної до самоорганізації старшини і зрадливості темної «черні» та їх безглузда боротьба поміж собою».

С. Франк наголошував ще на початку ХХ століття, «перехід від деспотії до демократії є не просто зовнішня подія політичної історії; міцно і остаточно такий перехід відбутися лише на ґрунті внутрішньої духовної еволюції, на ґрунті розвитку морально-філософського світогляду і умонастрою. Стрій життя заснований, на внутрішній моральній повазі до всіх думок і вір, на терпимості, що минає з незалежного критичного мислення, утворює міцну твердиню вільного демократичного устрою».

Саме жива правосвідомість громадян дає державній формі здійснення, життя, силу, так, що державна форма залежить, перш за все, від рівня народної правосвідомості, від напрацьованого народом історичного політичного досвіду, від сили його волі і від його національного характеру.

Історія дає українцям ще один шанс для формування правової демократичної держави. Якщо здорові сили суспільства на цей раз не переможуть, національна катастрофа буде неминучою.

**Нестерцова-Собакарь
Олександра Володимирівна**
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Хаустова Аліса Костянтинівна
студентка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВА І ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

В наш час функції законодавства не встигають поширюватися на весь інформаційний простір при формуванні інформаційного суспільства, адже люди стають дуже залежними від інформації та права поширювати свої власні думки. Саме інформаційний простір, його якість та ефективність є показником розвитку держави та суспільства в цілому, цей результат виявляється в особистих думках людей та у створенні інтелектуальних робіт. Конституція України визнає інформаційні права та свободи людини непорушними (ст.ст. 31, 32, 34) [1], але вона не відображає в собі саме інформаційні права, хоча ці

два різних поняття не можна ототожнювати і регулювати одними і тими же нормами права.

Показник розвинутої держави та демократії всередині країни повинен полягати у захисті інтелектуальних прав. Українському законодавцеві не вистачає усвідомлення вартості нематеріальних благ в час ноосфери, хоча зараз вже ясно, що ця сфера буде лише поширюватися і вужчою вона вже ніколи не стане, завдяки розвитку технологій і більш глобальному людському мисленню. Тому безпека інформації та захист інтелектуальної власності є дуже важливим завданням нашого століття. Законодавство не встигає за тенденціями та технологіями, проводиться погана аналітика та прогнозування при прийнятті законодавчих актів у цій сфері.

Так, Гордієнко С. Г. звертає увагу на те, що немає кодифікованих актів пов'язаних з інтелектуальною власністю та не створено чітко визначених ознак таких понять як «знання», «інформація», «інтелект», «винахід», «продукт розумової праці» та інше [2].

На порядок денний зараз постає питання щодо створення єдиного законодавчого акта, який би регулював відносини інтелектуальної власності, можливо в майбутньому це буде вже декілька кодифікованих актів, тому що сфера інтелектуальної власності буде лише поширюватися і змінюватися. Спостерігаються зміни в аналітиці «атласу» професій, де зазначаються зміни в наступні 50 років в виникненні нових професій, і майже всі професії будуть пов'язані з інтелектуальною та науковою діяльністю, такі як: інженер систем життєзабезпечення, системний інженер інтелектуальних енергомереж, проєктувальник домашніх роботів тощо [3].

Цивільний кодекс України не надає вичерпаного поняття інтелектуального права (ст. 418 ЦК) і зазначає далеко не всі об'єкти (ст. 420 ЦК) права власності на нього, саме не є додаткових об'єктів таких як: веб-сайти, програми та інше; присвячено всього 11 глав про інтелектуальні права, які, на нашу думку, є далеко неповними та не можуть регулювати всі ці сфери діяльності людини [4].

Закони України «Про авторське право і суміжні права» та «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не визначають усіх тенденцій розвитку технологій, серед яких програмне забезпечення комп'ютерних систем, створення нових програм та корисних функцій в мережі Інтернет тощо.

Саме проблемі авторських прав в Інтернеті слід приділяти більше уваги, оскільки основна кількість винаходів поширюється в цій системі. Тому кількість порушень у цій сфері теж є дуже великою. Це можуть бути спори та конфлікти з приводу: торгівельних марок (Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»), плагіату контенту сайта або дизайну, доменне ім'я та інша компіляція [5].

Вважаємо некоректними положення статті 433 Цивільного кодексу України про те, що комп'ютерні програми треба охороняти як літературні твори. На наше переконання, це різні види розумової діяльності, які неможна

прирівнювати один до одного. Доказом цього може слугувати лист Міністерства юстиції України від 18.12.2006 №19-5-537 «Щодо питання віднесення веб-сайту до об'єктів авторського права» [6], в якому зазначено, що у Законі України «Про авторське право і суміжні права» надано поняття «веб-сайту» та відокремлено його від просто літературної творчості. Також наголошено на тому, що це комплексний об'єкт інтелектуального права, який містить технічні елементи на інформаційний унікальний контент. Проте іноді, все ж таки, поняття літературного твору та об'єкту інтелектуальної власності в Інтернеті можуть ототожнюватися. Наприклад, коли це файл HTML, який являє собою літературний твір або дизайн і цьому файлі (CSS). Втім цей механізм регулювання буде поширюватися лише на конкретний об'єкт за суміжними ознаками, хоча сутність та визначення в них в корені створення будуть різні. Якщо взяти іншу мову програмування, таку як «C++» або «Java» вже мають комплексний характер програм та не можуть підлягати під ст. 418 ЦК України, тому що не є таким видом документа або інтелектуальною творчістю, який можна прочитати як літературний твір, тому що ці програми мають написання на деяких мовах та відображаються всім користувачам у вигляді зображень, анімації та функцій.

Отже, право інтелектуальної власності в Україні розвивається відповідно до загальносвітових тенденцій, проте в деяких питаннях йому не вистачає належного публічно-правового регулювання, захищеності відповідними правовими нормами та якісного державного прогнозування, а це вимагає вжиття кардинальних заходів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення цього процесу.

1. Конституція України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Гордієнко С. Г. Інформаційне право і право інтелектуальної власності: проблеми співвідношення / С. Г. Гордієнко // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 1. - С. 228-230.

3. Атлас новых профессий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edu2035.org/pdf/GEF.Atlas-ru.pdf>

4. Цивільний кодекс України книга четверта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://effe.com.ua/article/16>

5. Татарникова К. Г. Проблеми реалізації права інтелектуальної власності на інформаційні ресурси в Україні / К. Г. Татарникова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 1. - С. 97-103.

6. Міністерство юстиції України від 18.12.2006 №19-5-537 «Щодо питання віднесення веб-сайту до об'єктів авторського права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-537323-06>

Новосад Анастасія Сергіївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Набуття, здійснення цивільних прав супроводжується реалізацією суб'єктивного цивільного права учасниками цивільних правовідносин. Участь осіб у цивільних правовідносинах не виключає їх порушень, тому законодавець у ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановив способи захисту цивільних права та інтересів судом. Отже, такими способами є: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Визнання права як спосіб захисту цивільних прав застосовується у випадку, коли наявний спір про право як таке, тобто право, що належить конкретній особі не визнається іншою особою або у разі відсутності правовстановлюючих документів, що засвідчують приналежність об'єкта права особі. Можна говорити про те, що такий спосіб захисту цивільних прав застосовується у випадку, коли безпосереднього порушення права не відбувається, воно не визнається іншими учасниками цивільних відносин. Наприклад, при втраті правовстановлюючих документів на нерухоме майно (квартири), особа має звернутися до суду з позовною заявою про визнання права власності на таке майно.

Такий спосіб захисту цивільного права як визнання правочину недійсним передбачає відновлення порушеного права суб'єктів цивільних відносин, яке існувало до моменту укладання такого правочину.

Припинення дії, яка порушує право. Сутність цього способу захисту цивільних прав полягає у можливості вимагати від особи, яка неналежним чином виконує зобов'язання або інші дії неправового характеру, припинення порушення суб'єктивного права учасників цивільних правовідносин. Як правило, такий спосіб захисту цивільних прав застосовується при триваючому порушенні і при цьому особа, яка виступає потерпілою стороною, такого права не позбавляється повністю, а лише потерпає від неналежної реалізації

свого права.

Відновлення становища, яке існувало до порушення передбачає застосування реституції, тобто повернення у первісний стан положення, що існувало раніше.

Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільного права означає, що зобов'язана особа має виконати чітку визначену дію, що становить предмет зобов'язання на користь особи, суб'єктивні права якої були порушені.

Зміна та припинення правовідношення є самостійним способом захисту цивільних права, але поряд з цим може використовуватися одночасно з іншими способами захисту. Найчастіше зміна та припинення правовідношення реалізується в юрисдикційному порядку, але не виключається і застосування неюрисдикційної форми захисту, коли, наприклад, особа, яка є стороною у договорі може самостійно, не звертаючись до суду чи інших державних органів, вимагати припинення договору достроково, якщо інша сторона, дійсно виконує свої зобов'язання неналежним чином.

Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, так само може застосовуватися і самостійно, і поряд з іншими способами у договірних і недоговірних зобов'язаннях. Відповідно до ч. 2 ст. 22 ЦК України збитками визнають втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди полягає у покладанні на порушника обов'язку відшкодувати заподіянні моральні страждання у матеріальній формі, тобто виплата грошової компенсації або надання певного майна.

Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб характеризується тим, що чітко зазначений суб'єкт порушення суб'єктивного цивільного права, але при цьому є певна особливість, що такі спори не є суто цивільно-правовими, а розглядаються в порядку адміністративного судочинства.

Висновок. Слід зазначити, що законодавець встановив достатньо широкий перелік способів захисту цивільних прав та інтересів, що цілком відповідає формуванню правової держави, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- №№ 40-44. - ст.356.

2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України : у 2 т. – 5-те вид., перероб. і допов. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – Т. II. – 1120 с.

Поліщук М.Г.
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Конституційне проголошення землі основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14), обумовлює необхідність законодавчого закріплення, та впровадження у практику ефективних механізмів охорони землі, окремих земельних ділянок та земельних ресурсів. Серед усіх категорій земель України найбільш цінними є землі сільськогосподарського призначення. Проте у процесі проведення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва правовий режим земель сільськогосподарського призначення як основного національного багатства забезпечений не був. [2 стр. 6]

Охорона земель та боротьба з їх деградацією – проблеми, які сьогодні у всьому світі являються глобальними. У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року. Під час цієї зустрічі лідери 193 країн ухвалили 17 глобальних Цілей сталого розвитку на 2016-2030 рр., одна з яких – безпечне використання землі (збереження екосистем суші).

В усьому світі питання економічні, державні, завжди ставляться вище екологічних. Україна не є виключення, у нас при обробці ґрунтів господарники повсякчас жертвують інтересами екології в угоду економічним інтересам. Результати моніторингу ґрунтів свідчать, що їхній стан в останні десятиліття погіршився, і якщо не вживати необхідних заходів деградаційні процеси будуть продовжуватися.

Так, середньорічні втрати ґрунту від водної та вітрової ерозії складають 15 т/га. Це означає, що ґрунтовий покрив країни втрачає щороку біля 740 млн. тонн родючого ґрунту. Саме тому, охорона земель у наш час стала однією з найважливіших екологічних проблем.

Нормативно-правове забезпечення охорони земель в Україні визначається положеннями Конституції України, Земельного кодексу України, Законів України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про землеустрій» тощо.

Узагальнені вимоги до охорони земель закріплені у главі 26 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ), яка відображає завдання, зміст і порядок охорони земель, та Законі України «Про охорону земель» (далі – Законі).

Законодавче визначення поняття охорони земель знаходимо у ст.162 Зе-

мельного кодексу України: «Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення».

Аналогічне визначення, за винятком незначних редакційних відмінностей, міститься й у ст.1 Закону. Основним завданням охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Охорона земель включає:

- обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- збереження природних водноболотних угідь;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. [3, стр. 12]

Згідно з Земельним кодексом України при здійсненні діяльності, пов'язаної з порушенням поверхневого шару ґрунту, власники земельних ділянок і землекористувачі повинні забезпечувати зняття, складування, зберігання поверхневого шару ґрунту та нанесення його на ділянку, з якої він був знятий, або на іншу земельну ділянку для підвищення продуктивності та інших якостей. Нарешті деградовані і малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, підлягають консервації, яка становить окремий напрям охорони земель. Важливе значення у забезпеченні охорони земель має юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Особи, винні в недодержанні передбачених законодавством вимог щодо охорони земель, можуть бути притягнуті до адміністративної, цивільної, а в ряді випадків і до кримінальної відповідальності. [4, стр. 62]

На жаль, у своїй більшості правові положення вказаних складових охорони земель не реалізуються. Причини тому різні – корумпованість системи, незацікавленість контролюючих органів, відсутність чіткої правової бази, недостатня методична підготовка, недооцінка значення екологічних та еконо-

мічних чинників. Окремо можна виділити відсутність документації із землеустрою, якою визначаються обмеження (обтяження) у використанні земель, заходи щодо їх охорони та поліпшення, обов'язкові для власників земельних ділянок та землекористувачів.

1. Конституція України//ВВР. України- 1996. №30.-ст.141
2. Земельний кодекс України // ВВР. України №2002 .-3-4.ст-27
3. Цивільний кодекс України // ВВР. України 2003.ст 356
4. Земельне право України: навч. посібник / І. І. Килимник, О. І. Міхно ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 166 с.

Саксонов Владислав Борисович,
доцент кафедри конституційного
та адміністративного права
юридичного факультету
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНОГО ЮРИДИЧНОГО ПРАВА В НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Однією з найважливіших і водночас найбільш складних тем у структурі навчального курсу «Теорія держави і права» є проблематика правових відносин. Як відомо, зміст правовідносин становить поведінка суб'єктів цих відносин та її юридичне закріплення нормами права у вигляді суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. Зазвичай у правовідносинах виокремлюють фактичний, вольовий та юридичний зміст. При цьому підкреслюється, що юридичний зміст правовідносин – це зафіксовані у нормах права суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників.

Суб'єктивне юридичне право визначають як надану праводієздатному суб'єкту юридичними нормами з метою задоволення його інтересів або інтересів тих осіб, яких він представляє за законом, міру можливої (дозволеної) поведінки у правовідносинах, забезпечену кореспондуючим обов'язком зобов'язаної сторони правовідносин і гарантовану державою [1, с. 233].

Зміст суб'єктивного юридичного права складають певні правомочності. Передусім, указують на можливість власних активних дій особи, якій належить суб'єктивне юридичне право. В якості прикладів реалізації таких правомочностей також наводять варіанти активних дій – право голосувати, працевлаштовуватися, продавати або дарувати своє майно тощо [2, с. 388]. Таким чином, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права увага акцентується саме на можливості власних активних дій особи, якій належить

суб'єктивне право.

З огляду на зазначене вище слід зауважити, що право позитивної поведінки правомочного суб'єкта не вичерпується правом на власні активні дії, але й охоплює можливість не вчиняти будь-які дії, тобто утримуватися від них (пасивна поведінка), як свідомо обраний за власною волею варіант реалізації своїх правомочностей. Отже, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права повинно йтися не тільки про можливість власних активних дій правомочної сторони, а про праводіяння в цілому.

Діяння – це вольова усвідомлена поведінка (вчинок) особи, безпосередньо спрямована на спричинення певних наслідків. Відтак, для будь-якого діяння характерною є наявність об'єктивних і суб'єктивних ознак. Перші можуть виявлятися в активній поведінці – діях, або утриманні від певних дій. Під дією розуміється активна поведінка особи, в якій виражена зовні її воля і яка спрямована на спричинення певних наслідків. Бездіяльність — це пасивна поведінка (утримання від певних дій), в якій так само виражена зовні воля особи і яка також спрямована на спричинення певних наслідків. До суб'єктивних належать інтелектуальна та вольова ознаки, умотивованість і цілеспрямованість.

Пасивна поведінка (утримання від певних дій) як праводіяння, тобто діяння, що полягає у свідомо обраному за власною волею варіанті правомірної поведінки, яка полягає в утриманні від певних активних дій, також передбачена національним законодавством.

Для прикладу, передусім, звернемося до норм Конституції України. Так, у ст. 19 Основного Закону нашої держави закріплено тезу, що «правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством». Стаття 36 проголошує – «ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій». У ст. 36 зазначено – «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази». Стаття 63 містить положення, згідно якого «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [3].

Право на утримання від певних дій закріплено і в інших законах нашої держави. Так, у ст. 594 Цивільного кодексу України «Право притримання» зазначено: «1. Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.

2. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом» [4].

У ст. 235 Господарського кодексу України також викладене наступне –

« 1. За порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції..., що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку» [5].

Стаття 236 цього ж кодексу наводить види оперативно-господарських санкцій та умови їх використання – «1. У господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це – у разі порушення зобов'язання другою стороною;

відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;

відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;

2) відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною...

4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання» [5].

Таким чином, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права слід звертати увагу не тільки на можливість власних активних дій правомочної сторони, а й враховувати юридично надану можливість утримуватися від них (пасивну поведінку), як свідомо обраний за власною волею варіант реалізації своїх правомочностей. Отже, в даному випадку повинно йтися не тільки про право на власні активні дії, а про праводіяння в цілому, в тому ж разі й про право учасника правовідносин утримуватися від активних дій.

1. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – К.: Ун-т сучасних знань; Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ, Ліра ЛТД, 2014. – 468 с.

2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 2-ге видання. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.

3. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

4. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 435-IV: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

5. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Скок Олександра Сергіївна

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри

Миронова Тетяна Миколаївна

викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Прийняття у 2012 році КПК України розпочало новий етап у правовому регулюванні досудового розслідування, оскільки в ньому було враховано прогресивний європейський досвід боротьби зі злочинністю, шляхом оновлення правової регламентації провадження як гласних, так і негласних слідчих (розшукових) дій. Глава 21 КПК України регулює процесуальні питання контролю за вчиненням злочину [1].

Контроль за вчиненням злочину є однією з негласних слідчих (розшукових) дій, яка передбачена ст. 271 КПК України. Зміст контролю за вчиненням злочину полягає у перевірці виключно за рішенням прокурора наявності достатніх підстав вважати, що вчиняється або вчинено тяжкий або особливо тяжкий злочин, та може здійснюватися у таких формах: контрольована поставка; контрольована та оперативна закупки; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину.

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її території) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила. Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавцем, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила. Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної осо-

би, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину. Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створять в оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення [2, с. 60-61].

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: посягання на життя або заповідянню особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочину, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, відповідно до вимог ст. 104 КПК України. Протокол складається з: 1) вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; 2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи; 3) заключної частини, яка повинна містити відомості про: вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

До протоколу контролю за вчиненням злочину додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством.

Контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів може бути проведений у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Відповідно до ст. 251 КПК України постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) правову кваліфікацію злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України; 3) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія; 4) початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії; 5) відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію; 6) обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; 7) вказівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться.

Відповідно до ч. 7 ст. 271 КПК України прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК, зобов'язаний: 1) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину; 2) зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України.

Отже, можна зазначити, що проведення контролю за вчиненням злочину як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється тільки за наявності для того достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться у визначених КПК формах.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Погорецький М.А. Впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій в правозастосовну практику / М.А. Погорецький // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).- 2012.- № 2, с. 56-63.

Степаненко Кирило Володимирович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
та адміністрування Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВОВА СИСТЕМА СЕРЕД ПРАВОВИХ СІМЕЙ СУЧАСНОГО СВІТУ

Однією з магістральних категорій права є правова система, яка заявляє про себе в тій мірі, в якій сучасне суспільство пов'язує завдання соціального прогресу з формуванням правової свідомості, вдосконаленням правової культури, з досягненням правової впорядкованості і правової стабільності у внутрішніх та міжнародних відносинах. З цих позицій, правова система виступає не тільки об'єктом розгляду, а і інструментом пізнання права та усіх елементів, які входять до системи сучасного українського права.

В рамках світового співтовариства сформовані і продовжують, не зважаючи на об'єктивні труднощі, формуватися багато в чому унікальні правові системи окремих міждержавних об'єднань. Маючи власні базові принципи, оригінальні правові конструкції, систему джерел права, особливості правотворчого процесу і реалізації права, вони становлять унікальний об'єкт для комплексного дослідження, що в оглядовому майбутньому буде тільки розширюватися та набирати нової якості. Насамперед, мова йде про інтеграційне об'єднання країн Європи у Європейський Союз, і саме цей вектор правової інтеграції залишається для України пріоритетним, про що свідчить підписана у 2014 році Угода про асоціацію з ЄС та подальше зближення національного права із європейською правовою системою.

При обранні класифікацій правових систем сучасного світу більш поширеними є змістовні характеристики правових систем держав, які враховуються при їх об'єднанні в правові сім'ї, типи правових систем або кола правових сімей. Але будь-які підходи до вибору критеріїв для виділення систематизуючих ознак дуже суб'єктивні, звідси створити досконалий «класифікатор» правових систем світу вкрай складно, оскільки поява будь-якій іншій класифікації неминуче робить відносною будь-яку з виділених правових сімей.

Існуючі у науковій літературі класифікації національних правових систем дають можливість умовно виділити *найбільш поширені і впливові* правові сім'ї сучасного світу: романо-германську, англосаксонську, мусульманську (релігійну), індуську та далекосхідну. Що стосується соціалістичної правової сім'ї, то слід погодитись з думкою окремих авторів [1, с. 332] про те, що критерії, за якими виокремлюється так звана «соціалістична правова сім'я» викликають сумніви, а характерні ознаки цього типу правових сімей, такі як

надмірна зарегламентованість суспільних відносин, домінування імперативних норм, заборон, надання інституту власності публічно-правового характеру, встановлення кримінальної відповідальності за «антидержавну агітацію і пропаганду», поширення відомостей, що «порочать» соціалістичний лад та інші взагалі не дозволяють назвати такі форми здійснення державної влади правом. При цьому визнається відносний характер розподілу правових систем на правові сім'ї, що виявляється в їх конвергенції або зближенні, а також в існуванні в сучасному світі змішаних правових систем, яскравим прикладом яких може слугувати *європейська правова система*.

Європейська правова система являє собою структуровану взаємодію норм, що виробляються у результаті правової діяльності усіх європейських організацій, насамперед Ради Європи. Розглядаючи в даному контексті європейську правову систему як одну із впливових правових систем сучасності, слід розрізнити як похідну від неї правову систему Європейського Союзу, яка «розвивається власним шляхом, відрізняється від правових систем окремих держав, тісно інтегрованих до неї, і поєднує у собі риси, притаманні як міждержавним об'єднанням, так і міжурядовим організаціям» [2, с. 4]. Настільки, наскільки європейське право є категорією більш ширшою, чим право ЄС, настільки правова система ЄС співвідноситься із європейською правовою системою як частина загального.

Правова система ЄС є результатом спільного функціонування держав, які є учасниками цього об'єднання та «розпорядниками» двох національних типів правових систем: романо-германської системи права (civil law system) та системи загального права (common law system). Це дає підстави вважати дану правову систему системою змішаного типу. Згідно із доктриною, розробленою Судом ЄС (European Court of Justice), Європейський Союз має самостійну правову систему, яка є складовою частиною національних правових систем держав-членів Союзу. Характерною особливістю європейської правової системи, яка створена для комфортного співіснування держав-членів Європейського Союзу, є використання традиційних елементів права, притаманних як романо-германської правової сім'ї, так і сім'ї загального права.

Європейська правова система є активною складовою правової дійсності, вона створена в процесі європейської інтеграції на основі установах договорів. Її інституційною основою є сукупність підсистем права двох рівнів: Союзу (де в якості основи виступає європейське право) та держав-членів ЄС (основами яких є романо-германська система права поряд із системою загального права). Правова система ЄС обумовлена принципами функціонування Союзу, що спрямовані на забезпечення повноцінної життєдіяльності громадян ЄС і мирне взаємовигідне співіснування держав-членів та реалізується через діяльність вищих органів влади Союзу і його держав-членів на основі виконуваних ними функцій, а також правозахисних організацій та інститутів громадянського суспільства. У типології правових систем сучасності європейська правова система займає самостійне місце.

Таким чином, процес створення Україною власної правової системи обумовлений реальними потребами розвитку суспільства та спирається на історичні традиції українського права. Оскільки Україна географічно розташована на європейській частині континенту, а також беручи до уваги глобальний характер інтеграційних тенденцій правових систем країн Європи, становлення вітчизняної правової системи не може відбуватися ізольовано. Національну правову систему України, враховуючи її зближення із європейською правовою системою, слід будувати як змішану або правову систему інтегративного типу, що містить ознаки континентального та загального права. Такий підхід до розуміння національної правової системи дає змогу побачити її основне призначення – виступати в якості комплексної категорії, що описує стан українського права і правових явищ в державі, а також регулятора процесів асиміляції, модифікації і конвергенції елементів континентального та загального права.

1. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – 392 с.
2. Сюр Н. В. Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Н. В. Сюр. – К., 2006. – 20 с.

Талдикін Олександр Васильович
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*«Чим бідніше розум, тим більше він прагне
захистити себе правилами»*

О. Хакслі

СИМУЛЯКРИ КОНЦЕПЦІЙ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасна держава часто подається як організація суспільства, що побудована на загальнолюдських політико-юридичних ідеалах, які у науці набули вигляду теоретичних конструкцій правової або соціальної держави. Основні ідеї теорії правової держави, характеризуються універсальністю, загальною значущістю та найвищою імперативністю. Серед її загальних принципів, центральне місце посідає *принцип верховенства права*, який також означає, що не держава повинна створювати право, а, навпаки, право є основою організації і життєдіяльності держави в особі її органів і посадових осіб, інших організацій. А звідси випливає й твердження про те, що не дер-

жава повинна надавати права і свободи людині, а народ сам утворює право, щоб насамперед обмежити ним державну владу [1; с. 132].

Один із загальних (основних) принципів права – *принцип справедливості* конкретизує вимоги щодо правових форм діяльності держави, та знаходить свій вираз у рівному юридичному масштабі поведінки, у суворій відповідності юридичної відповідальності чинному законодавству [2; с. 152].

Теорія соціальної держави, у свою чергу передбачає, що соціальною є та держава, яка у своїй діяльності прагне до загального добробуту громадян, їх соціальної захищеності та соціальної справедливості в суспільстві. Державний апарат такої держави зобов'язаний підтримувати і забезпечувати на рівні законодавства та в управлінні соціальну рівність і справедливість.

З огляду на вище наведене, актуальним постає питання аксіологічної сутності сучасної держави в умовах її трансформації внаслідок глобалізаційних процесів. Що ж саме дає підстави критичного ставлення до реальності побудови та існування правової та соціальної держави взагалі? Чи залишається правова та соціальна держава поки що недосяжним ідеалом суспільного розвитку більшості країн світу? Характеризуючи взаємовідносини держави і громадянського суспільства, можна зробити висновок про те, що вони можуть бути антагоністичними, або ж мати характер конструктивної взаємодії [3]. Така конструктивна взаємодія передбачає, що держава повинна діяти не заради самозбереження державної влади, а заради тих людей, чії права, свободи і гідність вона покликана юридично забезпечувати та економічно підтверджувати. Світовий досвід державотворення наводить багато прикладів вдалих та сприятливих політико-територіальних організацій суспільства для життя простої людини. Але, чи можна такі приклади вважати фактичною реалізацією концепцій правової або соціальної держави?

На наш погляд, однозначна відповідь буде відсутня, внаслідок існування в суспільній свідомості стійких ціннісних симулякрів, як сформованих за допомогою засобів масової інформації ілюзій та міфологем що до сутності сучасної держави. Отже, актуальним постає аналіз основних ціннісних ілюзій в теоріях сучасної держави.

Симулякр існування абсолютної справедливості. Ще з часів античності було відомо про два види справедливості. Так, Аристотель визначав зрівняльна та розподільну справедливість [4].

Перший вид: *зрівняльна* – діє за принципом «рівним - за рівне». Такий вид справедливості характеризує діяння людей, вимагає рівності, як еквівалентності праці та оплати, прямої пропорційності цінності речі та її ціни, співмірності шкоди та відшкодування. Її можна розглядати в контексті диспозитивного методу приватного права. Отже, зрівняльна справедливість це – розподіл благ і обмін ними незалежно від гідності що передбачає відплату кожному по його справах і вчинках.

Другий вид: *розподільча* або *дистрибутивна* справедливість (distributive justice) – діє за принципом «рівне - рівним, нерівне - нерівним»,

«кожному своє». Відносини розподільчої справедливості вимагають пропорційності в ставленні до людей, визначення якою мірою частка благ, що отримується членами соціальної групи, відповідає соціальним та індивідуальним нормам. Її можна розглядати в контексті імперативного методу публічного права.

Яка саме справедливість повинна (може) існувати в державі? З огляду на те, що держава є організацією суспільства, імперативом її побудови, мабуть повинна бути *соціальна справедливість*, як (social justice) – така система суспільних інститутів, що не в одиничних діях, а по самій своїй структурі, а значить, постійно забезпечує справедливий розподіл соціально-політичних прав і матеріальних благ з урахуванням умов соціального існування.

Чисельна кількість підходів до розуміння сутності соціальної справедливості, як то: класична ліберальна, ревізійністська ліберальна, концепція утилітаризму, демократична, егалітарна та інші є реальним підтвердженням аксіологічного поліцентризму з різними пріоритетами загальної концепції справедливості, а також різними поглядами на роль держави в забезпеченні соціальних благ. Але, усі відомі сучасній науці обґрунтовані концепції справедливості поєднують елементи, як зрівняльної, так і розподільчої справедливості, а також інші цінності, в тому числі цінності зла. Усі вони, на думку Р. Піндайка та Д. Рабінфельда, можна характеризувати як *симулякри*, тобто як ілюзії, лише подібні в чомусь справедливості абсолютній [5; с. 432].

Ілюзія припущення відсутності антагоністичних протиріч в соціально неоднорідному суспільстві. З огляду на ніким та нічим не подолану елітарну сутність характеру сучасних держав, наявність соціально неоднорідного стратифікованого та ранжируваного суспільства, враховувати принципову неспроможність утворення егалітарного суспільства, з рівними можливостями управління та доступу до матеріальних благ всім його членам в державі взагалі, концепція соціальної справедливості трансформується у такий собі доволі спірний варіант, який припускає нерівномірність в розподілі соціальних благ, що у свою чергу, обумовлює існування залежності громадян найманих працівників від громадян власників засобів виробництва, інших роботодавців та конвертацію багатства останніх у політичну владу, що обмежена, де-факто, лише об'ємом їх гаманця, попри наявності якомога ширшого анонсування формальних демократичних процедур.

Наявність одного з різновидів демократичного політичного режиму, враховуючи елітарний характер держави, ще не передбачає дійсного істинного народовладдя, адже точка зору більшості може бути сформована за допомогою впливу ззовні, шляхом застосування чисельних технологій *soft power*. Еліти, як домінуючі соціальні групи застосовують всіляку пропаганду демократичних цінностей, що знаходяться поза межами критичного осмислення, коли суспільство повинно сприймати їх лише позитивно, «на віру». Припущення існування дійсної легальної політичної еліти в сучасній державі, за умов всілякої пропаганди формальної рівності призводить до чисельних не-

скінченних процесів маніпулювання цінністю останньої. Формальність рівності усіх перед законом, а головне, сакралізація демократії та ліберальних цінностей, ототожнення їх зі соціальною справедливістю цементують ілюзію легітимності державної влади та приховують її елітарний характер, за якого простим громадянам важко відстоювати власні інтереси легальними демократичними засобами.

Симулякр суверенності державної влади. Внаслідок впливу процесів глобалізації на трансформацію державних інститутів, актуальним постає питання як зовнішньої так і внутрішньої складової суверенітету. В політико-правовій думці отримують життя геополітична доктрина *хаосу, що керується*, концепція обмеженого суверенітету [6], [7]. Політичний аспект означених процесів проявляється у трансформації суверенітету держави, скороченню його складових, шляхом делегування державою власних владних повноважень новоутвореним наддержавним структурам та затвердженні нового світового порядку, як офіційного приводу втручання у внутрішні справи окремих держав. З однієї сторони, суб'єкти наддержавної влади, яка є одним із різновидів влади політичної, мають можливість використовувати доволі широкий спектр ресурсів від економічних і примусових до маніпулювання свідомістю і поведінкою людей всупереч їх інтересам [8; с. 90]. Панування глобалізованих корпоратократичних еліт через чисельних носіїв державної та наддержавної влади, під гаслами ліберальних свобод, відстоює лише одну свободу – свободу неконтрольованого з боку держав власного збагачення.

З іншої сторони, в умовах глобалізаційних процесів, пропаганди неоліберального мультикультуралізму, перспектива існування ідей національної держави з моноетнічною нацією, з однією мовою, релігією та єдиним розумінням історії, з одними ціннісними орієнтирами та героями виглядає, по меншій мірі штучно, лише як спроба «політичних важкоатлетів» утримувати певні макросоціальні групи в відносно ізольованих, контрольованих ззовні межах – межах кордонів національної держави.

Висновки. Внаслідок існування в суспільній свідомості стійких ціннісних симулякрів, як сформованих за допомогою засобів масової інформації ілюзій та міфологем що до сутності сучасної держави спірною виглядає теза про фактичну реалізацію концепцій правової або соціальної держави.

Чисельна кількість підходів до розуміння сутності соціальної справедливості, як то: класична ліберальна, ревізіоністська ліберальна, концепція утилітаризму, демократична, егалітарна та інші є реальним підтвердженням аксіологічного поліцентризму з різними пріоритетами загальної концепції справедливості, а також різними поглядами на роль держави в забезпеченні соціальних благ.

Наявність одного з різновидів демократичного політичного режиму, враховуючи елітарний характер держави, ще не передбачає дійсного істинного народовладдя.

Формальність рівності усіх перед законом, а головне, сакралізація де-

мократії та ліберальних цінностей, ототожнення їх зі соціальною справедливістю цементують ілюзію легітимності державної влади та приховують її елітарний характер

Панування глобалізованих корпоратократичних еліт через чисельних носіїв державної та наддержавної влади, під гаслами ліберальних свобод, відстоює лише одну свободу – свободу неконтрольованого з боку держав власного збагачення.

1. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і доп. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016 ; Ліра ЛТД. – 480 с.

2. Там само, с.152.

3. Сердюк І.А. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «громадянське суспільство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/41826/%D1>

4. Аристотель. Никомахова етика, V, 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/nikomah.txt>

5. Пиндайк Р., Рабинфельд Д. Микроэкономика. / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2002. — 608 с: ил. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

math.isu.ru/ru/chairs/me/files/books/pindayk_mikroec.pdf

6. Steven R. Mann. Chaos Theory and Strategic Thought [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blackboard.angelo.edu/.../Chaos%20Theory.pdf>

7. Торкунов А.В. Современные международные отношения. Контуры новой глобальной стратегии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://society.polbu.ru/torkunov_relations/ch37_i.html

8. Талдикін О.В. Наддержавна влада в умовах глобалізації // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2016. – № 1. – С. 90-101.

Філіпська Наталія Олександрівна

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри конституційного

і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного

університету внутрішніх справ

ДОСТУПНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Сучасні європейські країни, у тому числі й Україна, мають на меті побудову демократичної правової країни, верховенства права та утвердження Конституції як основного закону. Повага до права з боку суспільства багато в чому залежить від того, чи спроможна держава створити та забезпечити діяльність конституційно-правових інститутів, які вже сформувалися, та сприя-

ти появі нових, гарантуючи їх функціонування. Для будь-якої соціальної правової держави важливо утверджувати права людини, закріплювати інститут прав людини та всіляко підтримувати та забезпечувати їх реалізацію.

За оцінками Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я понад мільярд людей, а це близько 15% населення земної кулі, мають ту чи іншу форму інвалідності, тобто обмежені можливості, і тільки близько 5% з них мають вроджену інвалідність, а 2-4 % - значні труднощі у функціонуванні [1]. За даними Міністерства соціальної політики в Україні станом на 01.01.2015 загальна чисельність людей з інвалідністю (без урахування тимчасово окупованих територій Криму та м. Севастополя) становила 2 568 532 особи (або 5,98 % у загальній структурі постійного населення країни (42,9 млн. осіб), у тому числі: людей з інвалідністю I групи – 251 833 особи; людей з інвалідністю II групи – 915 891 особа; людей з інвалідністю III групи – 1 249 683 особи; дітей з інвалідністю – 151 125 осіб (44 % дівчата, 56 % хлопчики)[2].

Визнання світовою спільнотою рівності прав зазначеної категорії осіб виражено у низці міжнародних документів. Це є свідченням того, що держави, усвідомлюючи необхідність реалізації всього спектру прав і свобод осіб з обмеженими можливостями, виражають готовність гарантувати їх реалізацію.

Одним із таких найважливіших міжнародних договорів є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року, ратифікована Україною у 2009 році. Сучасний підхід до інвалідності передбачає якнайшвидше проходження суспільством еволюційного шляху від благодійної моделі (коли суспільство з жалем та «зверхньо» ставиться до людей з обмеженими можливостями) до соціально-правової, яка визнана еталоном у всьому світі. Ця модель розглядає інвалідність як сукупність перешкод у ставленні, поведінці, просторі, які перешкоджають повній участі людей з інвалідністю у житті суспільства. Соціально-правова модель змістила акцент із перешкод у суспільстві на права людей з обмеженими можливостями у контексті прав людини. Важливо, що акцент значно змістився з обмежень до незалежності особи. Сама ж інвалідність почала розглядатися як один з аспектів людської різноманітності. Основою цієї моделі є також загальна концепція рівності людей.

Завдяки імплементації норм Конвенції про права осіб з інвалідністю, в Україні протягом останніх років внесено значні зміни в національне законодавство. Трансформація суспільства та суспільної думки щодо осіб з обмеженими можливостями відбувається, хоча й досить повільно. Цей процес не міг не вплинути на стан реалізації особами з обмеженими можливостями їх прав та свобод.

Зазначимо, що відбуваються певні зміни у підходах до розширення сфер доступу осіб з сенсорними порушеннями, зокрема, з вадами зору, дислексією тощо. Здійснюються певні спроби вирішення системних проблем доступу до інформації людей з обмеженими можливостями. Безперечно позитивним зрушенням є внесення змін до Закону України «Про звернення гро-

мадян» щодо електронного звернення та електронної петиції від 02.07.2015. Тут передбачено, що усне звернення викладається громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії» та записується (реєструється) посадовою особою. Письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення). Чітко прописано вимоги до письмових звернень, включаючи й електронні звернення, для яких не вимагається застосування електронного цифрового підпису. Використання електронного формату подання звернень, а також можливість звертатись телефоном сприятиме у доступі до інформації людей з інвалідністю [3].

Безперечно позитивною перспективою можна назвати інформацію заступника Департаменту пасажирських перевезень дальнього слідування «Укрзалізниці» О. Красноштана щодо створення та підготовки до запуску програмного забезпечення, яке дозволить особам з обмеженими можливостями купувати онлайн залізничні квитки [4].

В той же час, не зважаючи на певні зусилля як держави, так і багатьох недержавних громадських об'єднань, однією із найболючіших проблем у сфері забезпечення рівних прав залишається питання доступності. Мова йде не лише про архітектурну доступність, стан якої також далекий від визначених норм, а й про доступ осіб з обмеженими можливостями, наприклад, до інформації, правосуддя тощо. Залишаються проблеми у доступі до більшості інформаційних ресурсів мережі Інтернет, який у сучасному світі став чи не основним джерелом отримання інформації. В Україні також проблема доступності веб-ресурсів для осіб з вадами зору та іншими порушеннями у сприйнятті залишається достатньо великою проблемою. Це стосується і офіційних сайтів деяких державних органів, і комунальних служб тощо. Хоча, слід відмітити, що останнім часом кількість ресурсів, де є опція завантаження для людей з вадами зору, збільшується.

Відповідно до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади внесено постановою Кабміну від 26 вересня 2013 № 730 інформація на офіційному сайті органу виконавчої влади, місцевого самоврядування, комунальних служб повинна бути доступною для користувачів з вадами зору та слуху [5]. Тобто, центральні органи виконавчої влади, місцеві держадміністрації за державний кошт мають забезпечити доступ до своїх офіційних сайтів для визначеної категорії осіб з інвалідністю.

Крім того, особливо гострою залишається проблема доступу до інформації осіб із психо-інтелектуальними вадами. Формат «спрощеного читання», інші підсилювальні формати не введено до правового поля, що майже унеможливує доступ до корисної інформації даної категорії осіб. Безперечно, це є ознакою недотримання права особи на інформацію.

Таким чином, можна констатувати, що станом на теперішній час в

Україні вживається недостатньо заходів щодо виконання положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю з метою забезпечення їх безперешкодного доступу до інформаційних ресурсів, тобто сприяння реалізації ними права на інформацію. На наш погляд, більш жорсткий державний контроль за виконанням положень к міжнародних договорів, так і національного права дозволить би оптимізувати процес адаптації інтернет-ресурсів до потреб осіб з сенсорними порушеннями, зокрема, з порушеннями зору та сприйняття.

1. Всемирный доклад об инвалидности [Электронный ресурс] // Всемирная организация здравоохранения : [официальный сайт]. – URL: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/ru/ (дата звернення: 15.01.2017)

2. Національна доповідь про вжиті заходи, спрямовані на здійснення Україною зобов'язань у рамках виконання Конвенції про права інвалідів. – Міністерство соціальної політики України. – 2015 – С. – 7. // URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=167313 (дата звернення: 22.01.2017)

3. Закон України «Про звернення громадян» // База даних «Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.03.2018).

4. “Укрзалізниця” запустит продажу жд билетів онлайн для людей с інвалідністю. Автор: Ирина Крицкая. 19 февраля 2018 года. // URL: <https://data.ua/news/popular/1917256-ukrzaliznytsya-zapustit-prodazhu-zhd-biletov-onlajn-dlya-lyudej-s-invalidnostyu/> Назва з екрану (дата звернення: 16.03.2018).

5. Постанова Кабінет Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» // База даних «Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF> (дата звернення: 16.03.2018).

Філянiна Людмила Анатолiївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорiї
та iсторiї держави i права
Днiпропетровського державного
унiверситету внутрiшнiх справ

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОКУПАЦІЇ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Враховуючи ситуацію в якій опинилась наша держава залишається актуальним питання – окупації території нашої держави, а також захисту і відновлення прав громадян України, які постраждали під час міжнародного збройного конфлікту чи перебувають на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим, м. Севастополя. Агресивні дії Російської Фе-

дерації (далі – РФ, Росія) спрямовані не тільки проти територіальної цілісності й незалежності нашої держави, але й залякують мирне населення та завдають непоправної шкоди життю й здоров'ю, майновим інтересам людей, які проживають на окупованих територіях. Неодноразово Україна намагалася дипломатичними шляхами (Женевський, Нормандський, Мінський формат домовленостей) припинити експансію РФ. Але добрі наміри залишилися без уваги державою-агресором – Крим до цього часу лишається окупованим.

Так, досить принциповим для вирішення питання щодо притягнення до відповідальності Росії, за порушення Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод та інших норм міжнародного права, є підтвердження розповсюдження юрисдикції Росії на окуповану територію Криму. З цією метою парламент України звернувся до ООН, Європарламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, НАТО, ОБСЄ та національних парламентів держав світу із закликом: визнати РФ державою-агресором, котра підтримує тероризм та блокує діяльність Ради Безпеки ООН; обмежити повноваження делегації РФ в Парламентській Асамблеї Ради Європи; запровадити нові секторальні обмежувальні заходи з метою зупинити російську агресію і примусити керівництво РФ припинити незаконну окупацію Криму, звільнити усіх заручників та незаконно утримуваних на території РФ громадян України [1].

Звернення нашої держави не залишилось без уваги і резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 про територіальну цілісність України та резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 71/205, більшістю держав-учасниць Організації Об'єднаних Націй, було визнано, що Крим окупований Російською Федерацією. Для спостереження за ситуацією в сфері захисту прав людини на окупованій території АРК направлені в лютому 2014 р. Управління Верховного комісара ООН з прав людини, а в березні 2014 р. – Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні. Їх основним завданням є стежити за ситуацією з правами людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополь зі своїх офісів в материковій частині України.

Аналізуючи події на окупованій території Кримського півострову було зафіксовано порушення права на належну судову процедуру і справедливий судовий розгляд, а також встановлені факти неповаги до свободи вираження поглядів, мирних зібрань, пересування, релігії і переконань. За порушення імміграційного законодавства Російської Федерації з Криму були депортовані декілька українських громадян, які не мали російського громадянства. Порушення права власності в Криму можуть в цілому бути прирівняні до конфіскації майна без відшкодування його вартості [2].

Разом з тим, необхідно зазначити, що примусова депортація громадян України з тимчасово окупованої території АРК відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 не повинна застосовуватися до даної території тому, що суперечить нормам міжнародного гуманітарного права, котрі застосовуються до осіб, які перебувають під захистом, у випадку окупації.

Отже, зібравши за допомогою міжнародних місій докази порушень Ро-

сією конвенційних прав Україна має підстави для звернення до Європейського суду з прав людини.

В практиці ЄСПЛ міждержавні скарги досить рідкісне явище. Водночас, прецедентом для вирішення спорів України проти Росії у кримському питанні може стати нещодавно прийняте рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кіпр проти Туреччини». Судом була розглянута можливість застосування ст. 41 Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод щодо справедливої сатисфакції Кіпру за порушення прав людини на території Північного Кіпру, що була проголошена Турецькою Республікою під час проведення Туреччиною військових операцій на території острова. ЄСПЛ встановив 14 порушень прав власності, що захищаються ст. 1 Протоколу №1 Конвенції. Так греки-кіпріоти, котрі мали власність та півночі Кіпру були позбавлені можливості володіння, використання, управління і взагалі доступу до власного майна внаслідок агресивних дій Туреччини. Разом з тим, Кіпр вимагав від Туреччини справедливої компенсації стосовно осіб, котрі зникли безвісті, а також за порушення прав людини греків-кіпріотів Карпас. Дане рішення є своєрідним прецедентом у вирішенні питань Криму. У справі «Кіпр проти Туреччини» зазначається, що Республіка Кіпр неправомірним способом позбавлена можливості здійснювати свою законну юрисдикцію в північній частині Кіпру, тому Туреччині притаманна «юрисдикція» в сенсі ст. 1 Конвенції і, відповідно, вона несе відповідальність за порушення Конвенції, що відбуваються в даному районі.

Таким чином, ЄСПЛ 2014 р. зобов'язав уряд Туреччини сплатити в якості компенсації моральної шкоди: 30 міл. євро родичам зниклих безвісті й 60 міл. євро грекам-кіпріотам острова Карпас, що знаходиться в Турецькій республіці Північного Кіпру. Але треба враховуючи значні строки розгляду справ у Європейському суді слід запастися терпінням і не варто сподіватися на швидке вирішення питання.

Разом з тим, у цьому контексті необхідно звернути увагу на позицію РФ щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Так, в липні 2015 р. Конституційний суд РФ прийняв постанову, відповідно до якої рішення Європейського суду з прав людини повинні виконуватися в Росії з урахуванням верховенства Основного закону РФ. Аргументом для прийняття такого рішення є необхідність збереження суверенітету своєї держави. Тому, Конституційний Суд РФ, прийшов до висновку, неприпустимості реалізації положень чи виконання рішень Європейського суду з прав людини, котрі порушують Конституцію РФ. Дана постанова вигідна для ігнорування рішень ЄСПЛ щодо анексії Автономної Республіки Крим, тому що, на думку РФ захоплення території України відбулось без порушень норм міжнародного права, а також можливих рішень щодо тимчасово окупованих територій Донецької і Луганської областей.

Варто зазначити, що рішення Конституційного Суду РФ порушує положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., а

саме *pacta sunt servanda* – кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватися (ст. 26) і держава-учасниця договору не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання нею договору (ст. 27), тому, не може бути виправданням для невиконання рішень ЄСПЛ[3].

Отже, виходячи з практики Європейського суду з прав людини Україна може сподіватися на позитивне рішення не тільки стосовно територіальної юрисдикції, але й за порушення права на життя, свободу, особисту недоторканість, свободу вираження думки, мирних зібрань, права власності, тобто Росія може бути належним відповідачем у справі щодо порушення територіальної цілісності нашої держави та несе відповідальність за всі допущені нею порушення прав людини на окупованій території незалежно від способу її набуття.

1. Постанова ВРУ від 27.01.2015 р. № 129-VIII Про Звернення Верховної Ради України до ООН, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 10, ст.68.

2. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 травня – 15 серпня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ohchr.org/Documents/.../UARreport19th_UKR.pdf.

3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

Хрипко Людмила Володимирівна,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
завідувач кафедри

Каліберда Станіслав Іванович,
викладач кафедри

Гончаренко Генадій Павлович,
викладач кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

Туристична діяльність є могутим засобом підвищення рухової активності і фізичного розвитку молоді. Суботні та недільні походи знімають психічне напруження. Високий рівень фізичної та розумової працездатності лю-

дей, що займаються фізичними вправами, зберігається значно довше, ніж у тих хто не займається. Зниження активної рухової діяльності згубно позначається на здоров'ї. У першу чергу воно сприяє розвитку захворювань серцево-судинної системи та призводить до порушення обміну речовин. Активний туризм на свіжому повітрі запобігає атеросклеротичним змінам в судинах, зменшує ризик захворювання ішемічною хворобою серця.

З метою формування здоров'я студентів необхідно розробити і реалізувати програму «Здоров'я», спрямовану на зміцнення здоров'я студентів, профілактику захворюваності, виховання здорового способу життя всіх учасників освітнього процесу (викладачів, студентів та їхніх батьків) для поліпшення наступних показників:

- формування ставлення до свого здоров'я;
- формування здорового способу життя в соціальному середовищі вузу;
- підвищення мотивації навчання ЗСЖ, отже, поліпшення результатів

освітнього процесу у вузі.

У програмі «Здоров'я» потрібно визначити основні напрямки практичної діяльності з оздоровлення студентів, одним з яких повинен бути спортивний туризм, що сприяє:

- зміцнення нервово-психічного здоров'я студентів;
- загартовування їх організму;
- зміцненню опорно-рухового апарату;
- формування почуття колективізму;
- підвищення рухової активності студентів.

В процесі занять туризмом відбувається не тільки виховання фізичних і психофізичних якостей студента, а і екологічного, та патріотичного виховання студентів.

До вузів щорічно на навчання зараховується велика кількість підлітків з недостатнім рівнем фізичного розвитку і різними протипоказаннями до занять фізичними вправами і спортом. В системі вищої професійної освіти студенти з серйозними проблемами зі здоров'ям відносяться за даними медичного обстеження в спеціальну медичну групу; зараховуються до спеціального навчального відділення і не допускаються до занять професійними видами спорту. Багато з цих студентів хотіли б займатися спортом, але вимушені обмежитись у руховій активності через медичні протипоказання. Така можливість студентам з ослабленим здоров'ям і різним рівнем фізичного розвитку надається в секції спортивного туризму, що є унікальним видом рухової діяльності людини, що сприяє формуванню здорового способу життя (ЗСЖ).

На початковому етапі в процесі занять спортивним туризмом студенти отримують диференційоване фізичне навантаження виходячи з рівня їх фізичного розвитку і підготовленості. Надалі, у міру розвитку фізичних якостей і рухових здібностей, зміцнення здоров'я у них зростає інтерес до занять руховою діяльністю; вона починає доставляти їм велике задоволення. При цьому потрібно зазначити, що фізична активність на заняттях туризмом відповідає

допустимому рівню, а студенти справляються з навантаженнями, не помічаючи їх труднощі

Для вирішення проблеми пов'язаної з проведенням занять туристичного гуртка в вузі повинні бути створені певні умови: Спеціальне оснащення спортивного залу. Траса для занять туристичною технікою. Наявність спортивного інвентарю для занять туризмом (страхові системи з карабінами, мотузки різної довжини і діаметру, намети, спальники, планшети, карта території і т.д.), спортивний інвентар для занять загальною фізичною підготовкою. Наявність сучасного спортивного майданчика для занять і тренувань зі спортивних і рухливих ігор.

Заняття спортивним туризмом успішно вирішують завдання загальної фізичної підготовленості студентів, сприяють розвитку вмінь і вдосконалення навичок зі спортивного туризму. Спортивний туризм - ефективний засіб фізичного виховання молоді, що сприяє фізичному розвитку, загартовуванню і зміцненню здоров'я студентів.

Заняття туризмом - як форма активного відпочинку, проходять в будь-яку погоду, в будь-який час року і природних умовах. При заняттях туризмом відбувається ефективний вплив на кровоносну і дихальну системи організму, знімається нервова напруга. Туризм як форма активного відпочинку, сприятливо впливає на ріст і зміцнення опорно-рухового апарату, корисний кожному студенту. При систематичних заняттях спортивним туризмом удосконалюються основні фізичні якості людини: витривалість, сила, швидкість, координація рухів, гнучкість. .

Туризм - прекрасний засіб патріотичного, екологічного та естетичного виховання студентів. Набуті навички туризму мають прикладне значення і можуть використовуватися в пошуково-рятувальних роботах для забезпечення збереження життя людей [1,с.5]. В програму з фізичного виховання студентів потрібно включити тему «Спортивний туризм» для освоєння технічних і тактичних навичок спортивного туризму, що дозволить студентам більш ефективно опанувати фізичними вміннями і навичками в : легкій атлетиці, спортивних іграх та інших видах спорту. Відповідно до програми зі спортивного туризму навчання туристським навичкам потрібно починати із занять гімнастикою, подолання різних перешкод, лазіння по гімнастичній стінці, не пропускаючи прольотів, виконання вправ для збереження рівноваги і т. п. В подальшому потрібно ознайомити займаються з технікою подолання схилу (підйом , траверс, спуск) з самостійної страховкою на мотузкових перилах, навчити їх підйому і спуску спортивним способом з дотриманням правил техніки безпеки, ознайомити з найпростішими вузлами, які використовуються в туризмі (прямий, провідник, вісімка провідник, хватаючий) і т. д.

У зміст занять входить також освоєння технічних і тактичних навичок спортивного туризму: кросова підготовка; туристично-прикладні вправи з подоланням природних перешкод, спрямовані на розвиток витривалості і виконувані потоковим або фронтальним способом; спортивно-туристські гри, і

туристські естафети, ігрові завдання по топографічній підготовці; надання першої долікарської медичної допомоги потерпілим і т. д

Заняття в секції спортивного туризму студентів, що відносяться за станом здоров'я до підготовчої та спеціальної медичної групи, дозволяє варіювати фізичне навантаження і займатися ним по самопочуттю виходячи зі своїх фізичних можливостей [1,с.6]. В процесі занять туризмом формуються і удосконалюються психологічні якості людини: сила волі, завзятість, наполегливість, сміливість, необхідні кожному студенту для повсякденної навчальної діяльності для засвоєння великого обсягу навчальної інформації та збереження високої працездатності протягом усього навчального дня. Таким чином, педагогічна діяльність тренера-викладача секції зі спортивного туризму повністю спрямована на зміцнення здоров'я, формування та розвиток фізичних і психофізичних якостей особистості. Його завдання полягає в створенні умов для формування потреби у студентів в руховій діяльності, використовуючи для цього заняття зі спортивного туризму, які спрямовані на комплексний розвиток і вдосконалення рухових якостей студентів.

При систематичних заняттях спортивним туризмом розвиваються і удосконалюються найважливіші психологічні якості особистості, що сприяють формуванню мотивації студентів на здоровий спосіб життя. На відміну від інших видів спорту спортивний туризм вимагає мінімальних витрат, так як тренувальний процес і самі маршрути проходять в природному середовищі, що не вимагає оренди стадіонів, спортивних залів і майданчиків, дорогого інвентарю [2,с.249]. Сучасна організація спортивної діяльності, на основі нових форм навчально-виховного процесу, сформує спортивну культуру студента, мотивацію і інтерес до спортивного стилю життя в подальшому.

Безліч думок про доцільність розвитку і застосування нових методологічних систем в освітньому просторі фізичного виховання і освіти у вищій школі дає привід і можливість довести ефективність руху в цьому напрямку. [3, с.6].

1. Гаца О.О. Перспективи туризму як засобу розвитку здоров'я та безпеки суспільства / О.О. Гаца, А.О. Змієв // Туризм: Теорія і практика. - 2005. - №1. - С.4-8.

2. Егоров А. В. Спортивный туризм как средство сохранения и укрепления здоровья студентов // Молодой ученый. — 2016. — №24. — С. 448-450.

3. Ткаченко Ю. Від туризму до здоров'я. / Ю. Ткаченко // Здоров'я та фізична культура - 2006. - №26. - С.5-7.

Хрипко Людмила Володимирівна,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
завідувач кафедри

Ластовкін Владислав Анатолійович,
старший викладач кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні молодого покоління, зміцненні і збереженні його здоров'я, підготовці до майбутньої професійної діяльності та захисту Батьківщини.

За даними багаточисельних досліджень продовжує залишатися гострою проблема правової організації фізичного виховання у вищій школі.

На необхідність впровадження нового змісту, форм і методів фізичного виховання студентської молоді вказує й зниження спортивних показників на змаганнях та негативне ставлення до самостійних занять фізичними вправами. Соціологічні дослідження та статистичні показники Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту засвідчують, що 90% студентів мають відхилення у стані здоров'я, 50% - незадовільний рівень фізичної підготовленості, 18% - не можуть займатися фізичними вправами за станом здоров'я [3, с.83].

Ситуація у сфері фізичної культури та спорту залишається достатньо не простою. Найбільш гострою проблемою є низький рівень залучення студентів до активних занять фізкультурно-оздоровчої спрямованості. За цим показником Україна суттєво поступається провідним країнам Європи: Фінляндії, Швеції, Великобританії, Чехії, Німеччині та деяким іншим. Світовий досвід засвідчує (дослідження соціологів, медиків, геронтологів), що оптимальна рухова активність упродовж усього життя кожної людини – найефективніший засіб профілактики захворювань та зміцнення здоров'я. За очікуваною тривалістю життя населення України посідає одне з останніх місць в Європі

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічної підтримки сфери фізичної культури і спорту з боку держави. Такий стан речей унормований чинним законодавством. Пріоритети державної політики висвітлювались у відповідних законодавчих та нормативно - правових актах: законах, указах Президента, постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів, наказах та нормативно-методичних документах.

Указ Президента України № 42/2016 "Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова ак-

тивність – здоровий спосіб життя – здорова нація" і лист Міністерства освіти та науки України від 23 лютого 2016 р. № 1/9-97 "Щодо підготовки до проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості студентів", Закон України "Про фізичну культуру і спорт" прийнятий у грудні 1993 року. Вони визначають цінність фізичної культури і спорту для здоров'я, фізичного і духовного розвитку населення, утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві. Ці законодавчі акти визначають загальні правові, соціальні, економічні і організаційні основи фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури і спорту. В законах наголошується, що держава створює умови для правового захисту інтересів громадян у сфері фізичної культури і спорту, розвиває фізкультурно-спортивну індустрію та інфраструктуру, заохочує громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя [1, с.6].

Але нам уявляється, однією з проблем, є дезінтеграція системи державного управління фізичною культурою і спортом. Багато в чому ця проблема визначається недосконалістю законодавства в галузі фізичної культури та спорту, що не дозволяє уникнути розбіжностей і протиріч між центром та регіонами, між державними і громадськими організаціями та об'єднаннями (федераціями з відповідних видів спорту) і найголовніше між конкретною людиною та державними органами

Зрозуміло, що законодавство й управлінські методи у сфері фізичної культури та спорту необхідно удосконалювати. В сучасних умовах вони повинні сприяти формуванню належних умов в першу чергу для організацій, що реалізують програми розвитку фізичної культури та спорту серед студентській молоді. Органи влади повинні створити умови, що дають можливість спонсорам та інвесторам направляти кошти на будівництво нових об'єктів і закупку спортивного інвентарю [2. с.5].

1. Корж В.П. Нормативно-правове та організаційно-управлінське забезпечення розвитку фізичної культури і спорту в Україні В.П. Корж, Ю.О. Павленко, М.В. Дутчак, О.К. Артем'єв, В.П. Карленко, В.О. Дрюков // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. - 2006. - №10. - С. 4-12.

2. Нікітенко С. В., Ефективність державного управління фізичною культурою та спортом в Україні // Актуальні проблеми державного управління Зб. наук. праць. - К.: Науковий світ, 2016.-№1(49).-С.1-6.

3. Хрипко Л.В., Упровадження оздоровчо-спортивних заходів в побут студентської молоді, як фактор здорового способу життя. Н.Г. Чекмарьова, В.А Хаджинов., Л.В. Хрипко.// Всеукраїнська науково-практична конференція "Фізичне виховання та спорт у вищій школі. За здоровий спосіб життя". – Запоріжжя, ЗНТУ. – 2005. – С.82-84.

Черненко Анатолій Павлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри

Шиян Анатолій Григорович
доценти кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАЯВОЮ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут перегляду судових рішень, що вступили в законну силу, за нововиявленими або виключними обставинами в кримінальному судочинстві України існує давно. Так, під різними назвами («Відновлення справ у зв'язку з нововиявленими обставинами» [1, с. 545], «Перегляд судових рішень в порядку виключного провадження» [2], «Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами» [3]) він передбачався і застосовувався протягом всього 51-річного терміну чинності (з 1.04.1961 р. і до 19.11.2012 р.) Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (далі – КПК 1960 року).

Новим Кримінальним процесуальним кодексом України, прийнятим Верховною Радою України 13 квітня 2012 року (далі - КПК України), даний інститут передбачається і включений до розділу У «Судове провадження з перегляду судових рішень». Спочатку глава 34, якою регламентується цей процесуальний інститут, мала назву «Провадження за нововиявленими обставинами». Законом України № 2147-УІІІ від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» назву цієї глави змінено і в даний час вона виглядає так: «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами» [4].

Перегляд судових рішень, що набрали законної сили, можливий за наявності нововиявлених або виключних обставин, передбачених відповідно частинами 2 і 3 ст. 459 КПК України [5, с. 287-288]. Нововиявленими обставинами визнаються:

- 1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;
- 2) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

3) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами визнаються:

1) встановлена Конституційними Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

3) встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

КПК України передбачає можливість перегляду за нововиявленими або виключними обставинами як виправдувальних вироків, так і судових рішень, якими особа визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення. Стосовно цього ст. 461 КПК визначає:

1) перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 461 КПК);

2) за наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення (ч. 3 ст. 461 КПК);

3) за наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено (ч. 4 ст. 461 КПК).

Виходячи з останнього положення, можна дійти висновку, що ніяких обмежень щодо строків звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами кримінальний процесуальний закон не встановлює. На жаль, це не так: іншими положеннями статті 459 КПК встановлені часові рамки щодо подачі заінтересованими особами заяви про перегляд судового рішення. Так, частиною 1 цієї статті визначається, що заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подано (ч. 5 ст. 461 КПК України):

1) з підстави, визначеної п. 1 ч. 3 ст. 459 КПК, - протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного

Суду України;

2) з підстави, передбаченої п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК, - особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів із дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

3) з підстави, передбаченої п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК, - протягом тридцяти днів із дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили. У разі неможливості ухвалення вироку суду заяву може бути подано протягом тридцяти днів із дня встановлення відповідною ухвалою або постановою суду обставин, передбачених п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК.

Викладене дає підстави для з'ясування таких питань: а) чим викликана необхідність запровадження часових рамок щодо подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?; б) чи не порушують ці часові обмеження права, свободи та законні інтереси осіб, які мають підстави для подання подібної заяви?

Обґрунтовану відповідь на перше запитання віднайти важко. Ті ж, які знаходяться в коментарях деяких науковців, жодної критики не витримують. Так, хіба можна вважати обґрунтованою позицію, яка полягає в тому, що «Вказана стаття обмежує строком можливість подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами задля досягнення стабільності судових рішень та з метою дотримання принципу юридичної визначеності, що є складовою верховенства права»? [6]. Видається, що ні.

Аналіз цих положень КПК України, їх порівняння з відповідними положеннями КПК 1960 року, кримінального процесуального законодавства деяких зарубіжних країн вказує на те, що норми КПК України 2012 року стосовно встановлення строків подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами не є оптимальними в питаннях захисту прав, свобод та законних інтересів осіб.

Так, за весь період існування цього інституту в КПК 1960 року жодних часових рамок щодо можливості звернення заінтересованих осіб із заявою про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами не встановлювалось. Це давало право заінтересованим особам в будь-який час після виявлення цих обставин подавати заяву про перегляд судового рішення. До цього часу такі обмеження не мають місця в кримінальному процесуальному законодавстві більшості пострадянських країн: Російської Федерації, Білорусі, Молдови, Казахстану, Вірменії, Таджикистану та ін.

Не можна не бачити, що положення ст. 459 КПК України не забезпечують належний захист прав, свобод та законних інтересів осіб, які мають підстави для подання заяви про перегляд судового рішення. Адже в силу різних причин (юридична невідповідність, відсутність можливості відслідковувати прийняті судові рішення, неналежне виконання адвокатом своїх обов'язків, перешкоди у швидкому отриманні необхідних доказів, які підтверджують наявність нововиявлених обставин, тощо) ці особи не завжди мають

можливість своєчасно встановити ті чи інші нововиявлені або виключні обставини і звернутися до суду в строки, визначені КПК. Крім цього, в разі звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення судді досить часто по надуманих мотивах відмовляють у відкритті кримінального провадження і повертають заяву ініціатору. В таких випадках у заявників виникають проблеми щодо вирішення питань, які стосуються відновлення пропущеного строку. Все це у своїй сукупності створює для заінтересованих осіб суттєві перепони для належного використання своїх прав, визначених ст. 460 КПК України.

Виходячи з викладеного, є всі підстави вважати, що положення ст. 461 КПК України, які визначають строки звернення із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, права на існування не мають і повинні бути виключені з кримінального процесуального законодавства України. Адже є зрозумілим, що подальша чинність цього положення сприятиме продовженню ситуацій, коли всупереч інтересам правосуддя незаконні вироби щодо засуджених осіб будуть виконуватися й надалі.

1. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. -1997. - № 7-8. - 624 с.

2. Закон України від 21 червня 2001 року № 2533-III «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2533-14/page>.

3. Закон України від 7 липня 2010 року № 2453-УІ «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/ed20120428/page>.

4. Закон України № 2147-УІІІ від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 9 січ. 2018 р.: (ОФЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 404 с.

6. Денисова Ю.С. Проблематика процесуального порядку здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2827/Denisova%20Problematika.pdf>

Шалгунова Світлана Аполлінаріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРИ ВЧИНЕННІ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корупція в Україні, як і в інших країнах світу, є одним із факторів, що гальмує розвиток економічної сфери життя суспільства. А зважаючи на те, що економіка є базисом для побудови всіх інших напрямів діяльності суспільства, то, відповідно, вона гальмує і соціальний розвиток, перешкоджає нормальній роботі політичної складової держави. Ринкові відносини, про які мова в країні іде останні 30 років, захопили не лише сферу господарювання, а й сферу управління в органах державної влади. Фактично, будь-яка державна посада стала джерелом нелегального заробітку, можливістю надавати «кримінальні послуги». І при цьому попит на такі послуги досить високий і ніколи не зникає.

Вітчизняні та зарубіжні експерти в своїх оцінках сучасного стану боротьби з корупцією в Україні погоджуються з тим, що на цей час корупція захопила всі сфери життєдіяльності суспільства, стала системною та найбільш впливовою, і без корупційних зв'язків абсолютно ніякі питання вирішити неможливо. Зростання кількості державних службовців, які продають свої послуги, торгують службовими повноваженнями, набуло загрозуючи масштабів. Кожного дня правоохоронні органи повідомляють про факти затримання чиновників різних рівнів на отриманні незаконних винагород, зловживаннях, службових підробленнях тощо.

Корупційні злочини характеризуються такими ознаками, як використання службових повноважень проти інтересів служби та корисливий мотив. Однак, ми вважаємо, що корисливий мотив є проявом зради особою не тільки інтересів служби в окремому органі державного апарату, а інтересів держави та суспільства в цілому. Змістом користі на державній службі є зрада. При цьому державний службовець будь-якого рівня чітко усвідомлює сам факт зради та незаконності своїх дій, але все одно вчиняє їх. І в його свідомості має місце цілком свідоме та чітко окреслене ставлення до порушення своїх службових повноважень, розходження власних інтересів та інтересів служби, інтересів держави і суспільства в цілому та інтересів окремих осіб, права яких обмежуються шляхом вчинення корупційних дій тощо. В цілому, свідомість такого чиновника характеризується відсутністю цінностей правослужняності, правової поведінки, законності та службового і громадянського

обов'язку. Таким чином, змістовна характеристика та природа корупції полягає в її аморальності, тим більше, зважаючи на те, що чиновничий апарат в нашій країні на фоні поглибленої системної економічної кризи має заробітну плату вищу, ніж пересічні громадяни, які шляхом сплати податків утримують цей апарат. Крім того, вирішення соціальних проблем державних службовців набагато простіше, ніж пересічних громадян.

Незважаючи на те, що відповідальність за корупційні діяння повинна бути досить сувора, і це проголошується на всіх рівнях державного управління, ми бачимо зовсім протилежне. Згідно положень чинного Кримінального кодексу України, відповідальність за корупційні злочини має тенденцію до гуманізації. Так, заміна в кримінальному законі поняття «хабара» на «неправомірну вигоду» суттєво знижує ступінь суспільної небезпечності та шкідливості пересічним громадянином даного предмету злочину. Відповідно, що і психологічне сприйняття більшістю пересічних громадян та правників такого діяння стає більш лояльним. Крім того, скасування кримінальної відповідальності а перевищення влади або службових повноважень для державних службовців також виступає в якості сприятливого фактору до збільшення кількості корупційних проявів. Кримінальна відповідальність за перевищення може наступати лише для працівників правоохоронних органів, а в загальній масі державних службовців та осіб, які від імені держави наділені службовими повноваженнями, їх кількість набагато менша.

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Настич Тетяна Миколаївна,

курсант факультету підготовки

фахівців для органів

досудового розслідування

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ІНСТИТУТ СЕПАРАЦІЇ ЯК МОЖЛВИЙ МЕХАНІЗМ ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМ'Ї

Складні соціально-економічні умови наразі призводять до знецінення інституту шлюбу у сучасному суспільстві, наслідком чого стає збільшення кількості осіб, що та проживають у так званих фактичних шлюбних відносинах без реєстрації шлюбу та кількості розлучень. Вказане підтверджується даними Державної служби статистики, за якими Україна посідає перше місце в

Європі за кількістю розлучень. Так, на 295 тис. укладених шлюбів припадає 130,7 тис. розлучень. Тобто розлучаються 44,3% подружніх пар [2]. Саме тому для подолання цих кризових явищ виникає необхідність у застосуванні спеціальних правових механізмів збереження сім'ї та шлюбу, одним з яких є сепарація як встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

Сепарація як спеціальний механізм збереження сім'ї відомий праву багатьох країн Європи, зокрема, Франції, Швейцарії, Бельгії, Іспанії, Португалії, Данії, Фінляндії, Норвегії, Польщі [3].

С.М. Лепех визначає, що у праві зарубіжних країн існує три моделі регулювання режиму сепарації: перша модель визнає самостійність інститутів сепарації та розірвання шлюбу; представники другої моделі регулювання не розрізняють підстав для сепарації та розірвання шлюбу; саме подружжя повинно зробити вибір щодо застосування того чи іншого інституту; представники третьої моделі виходять з того, що розірвання шлюбу безпосередньо залежить від попереднього застосування сепарації, тобто той з подружжя, хто бажає розірвати шлюб, повинен деякий час знаходитись у стані сепарації, оформленої рішенням компетентного органу (формальної, а не фактичної сепарації, за якої подружжя не проживає разом з власної волі та не звертається за оформленням такого стану до жодних уповноважених органів) [3].

Можливість застосування режиму окремого проживання для подружжя закріплена також у ст. 119 Сімейного кодексу України. Згідно з вказаною статтею такий режим надається подружжю за спільною заявою подружжя або позовом одного з них у судовому порядку.

Одним з головних наслідків встановлення режиму сепарації є застосування спеціальних правил щодо визначення батьківства відносно дитини, для батьків якої встановлений судом режим сепарації. Так, за ст. 120 Сімейного кодексу дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців з моменту встановлення режиму окремого проживання, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка. При цьому якщо дружина завагітніла після закінчення дії презумпції батьківства свого чоловіка, вона не має права на аліменти за статтею 84 Сімейного кодексу.

Другим наслідком застосування режиму сепарації для подружжя є встановлення для майна, набутого чоловіком та дружиною після сепарації, режиму приватної власності кожного з них.

Отже, основний сенс режиму окремого проживання полягає у зупиненні презумпції спільної сумісної власності на майно, набуте у шлюбі, та презумпції батьківства. Сімейний кодекс України не містить вказівки щодо інших особистих прав і обов'язків чоловіка й жінки в цей період, у зв'язку із чим у формальному розумінні це означає, що такі права й обов'язки чоловіка й жінки зберігаються [5, с. 233].

Зважаючи на достатньо вагомні правові наслідки сепарації, суд, встановлюючи для подружжя режим окремого проживання, повинен ретельно дослі-

дити всі обставини справи, зокрема, підстави для його застосування.

У якості таких обставин норми законодавства зарубіжних країн визначають хворобу одного з подружжя (наприклад, психічну, коли перебування з такою особою є небезпечним, або безпліддя), відмову одного з подружжя від співжиття, алкоголізм, наркоманію, велику різницю у віці між чоловіком та дружиною та зумовлені цим розбіжності у поглядах, належність одного з подружжя до різних сект чи субкультур, інших приводів, що призвели до розладу відносин між подружжям.

Перелік причин, що можуть бути такими підставами, законодавством України також не встановлений. Однак, на нашу думку, ними можуть бути зрада одного з подружжя, загроза життю та здоров'ю одного з подружжя або дітей, наявність хвороби, що заважає сімейному життю або робить одного з подружжя небезпечним для другого чи спільних дітей, алкоголізм або наркоманія, відсутність участі в матеріальному утриманні сім'ї, тощо.

На нашу думку, встановлена законодавством можливість для подружжя проживати окремо допомагає зберегти сім'ю, але в окремих випадках може вплинути на її розпад. Тимчасове проживання чоловіка та дружини в режимі сепарації перш ніж розірвати шлюб, на нашу думку, дасть змогу подружжю визначитись з необхідністю продовження чи припинення спільного проживання та більш виважено підійти до рішення про можливість подальшого перебування у зареєстрованому шлюбі чи його припинення.

Таким чином, застосування режиму окремого проживання подружжя може стати одним з дієвих заходів для подолання кризових явищ у суспільстві та поступового зростання ролі шлюбу та сім'ї в сучасних умовах.

1. Аблятіпова Н.А. Сепарація як крок до розірвання шлюбу / Н.А. Аблятіпова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/03_2008/08anadrs.pdf

2. Ковальчук В. Правові механізми, які можуть допомогти зберегти сім'ю / В. Ковальчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1505844516-pravovi-mehanizmi-yaki-mozhut-dopomogti-zberegti-sim-yu.html>

3. Лепех С.М. Інститут сепарації: проблеми застосування / С.М. Лепех // Право України. – 2003. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=99&d=314>

4. Липець Л.В. Сепарація (режим окремого проживання подружжя) в Україні і в світі / Л.В. Липець // Юридична наука. – 2015. – № 7. – С.26 – 40. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///D:/Users7/1225C60/Downloads/jnn_2015_7_6%20\(1\).pdf](file:///D:/Users7/1225C60/Downloads/jnn_2015_7_6%20(1).pdf)

5. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Е.О. Харитонова. – Х.: Одісей, 2008. – 560 с.

Ярошенко Артем Сергійович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри загальноправових
дисциплін та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГАЛУЗІ НАСІННИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Відповідно до Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленої розпорядженням КМУ від 17 жовтня 2013 р. №806-р., аграрний сектор України, складовою якого є насінництво, є системоутворюючим у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави, а саме продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. Можна стверджувати, що насінництво є основою сільськогосподарського виробництва, від якої залежить продовольча безпека країни. Насінництво виконує різноманітні функції в сільському господарстві, зокрема сприяє розвитку сільських районів, забезпеченню продовольчої безпеки, збереженню біорізноманіття, розвитку бізнесу, знань і технологій, культури, завдяки чому відіграє стратегічну роль в розбудові держави в цілому.

Питанню дослідження галузі насінництва, як об'єкту адміністративно-правового регулювання деякою мірою приділялася увага такими вченими, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, Ю.П. Битяк, А.Д. Діброва, Н.І. Ковалевська, М.І. Козир, В.І. Курило та іншими. Проте, дане питання не отримало належного висвітлення в науковій літературі, а, отже, потребує додаткового вивчення.

Метою даної роботи є визначення поняття та сутності галузі насінництва, як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Сьогодні, зважаючи на вирішальну роль насінництва в забезпеченні добробуту людини, перед адміністративно-правовою наукою постало питання необхідності формування цілісного погляду на таку галузь агропромислового комплексу, як насінництво, задля вироблення належної державної політики у цій сфері. Розвиток адміністративно-правового регулювання в галузі насінництва знаходиться під впливом різних міжнародних угод, які не обов'язково напряму орієнтовані саме на систему насінництва та розсадництва, часто вони, будучи безпосередньо пов'язані з іншими питаннями, як, наприклад, збереження біорізноманіття, розвиток торгівлі та культури, можуть ві-

дігравати помітний вплив на формування насінницьких систем при реалізації через національне законодавство.

У ст. 1 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» надано визначення насінництву, як галузі рослинництва, що забезпечує виробництво насіння і садивного матеріалу сортів культурних рослин, сертифікацію та здійснення державного контролю у процесі його обігу. Також, у вищенаведеному законі визначається система насінництва та розсадництва, як комплекс взаємопов'язаних організаційних, наукових і агротехнічних заходів, спрямованих на забезпечення виробництва, реалізації та використання насіння і садивного матеріалу сільськогосподарських, лісових, декоративних та лікарських рослин. Система насінництва та розсадництва складається з ланок добавового, базового і сертифікованого насінництва та розсадництва, державного резервного насіннєвого фондів колекційних маточних насаджень багаторічних рослин [1].

Об'єкт розуміють як явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага та ін.; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції [2, с. 392].

Ю. П. Битяк, визначаючи об'єкт адміністративно-правового регулювання, приходить до висновку, що в межах правового регулювання адміністративного права знаходиться сфера діяльності виконавчих та розпорядчих органів і суспільні відносини управлінського характеру, що складаються у цій сфері [3, с. 27]. Йдеться про те, що об'єктом адміністративно-правового регулювання є відносини, що виникають в процесі діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування при здійсненні управлінських функцій.

Правовим регулюванням є форма реалізації функцій держави, як особливого органу управління загальними справами суспільства, а також його складових частин. Характерною рисою правового регулювання є те, що йому притаманний державно-владний характер, тобто санкціонується та здійснюється державою. Проблемність визначення терміну «правове регулювання» пояснюється складністю та історичною динамікою змісту даного правового явища, що призвело до того, що у юридичній літературі не склалося єдиного підходу до визначення даного поняття.

В сучасній науковій літературі адміністративно-правове регулювання визначається як один з видів правового регулювання, котрий характеризується впливом на суспільні відносини з метою впорядкування останніх. Адміністративно-правові відносини є результатом впливу держави, в особі її органів та посадових осіб, шляхом застосування адміністративно-правових норм на суспільні відносини, здійснюючи таким чином адміністративно-правове регулювання [4, с. 51].

Таким чином, можна стверджувати, що галузь насінництва є об'єктом адміністративно-правового регулювання. Ґрунтуючись на базисних визначеннях правового регулювання та основоположних його ознаках надамо ви-

значення адміністративно-правовому регулюванню в галузі насінництва, як комплексу вирішальних засобів, що застосовуються органами державної влади, місцевого самоврядування, а також міжнародними організаціями та уповноваженими недержавними структурами, що має на меті впорядкування відносин та здійснення нагляду за процесом, пов'язаним з обігом насіння та садивного матеріалу.

1. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 № 411-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 13, Ст. 92.

2. Яременко В. Я. Новий тлумачний словник української мови / В. Я. Яременко, О. М. Сліпушко. – в трьох томах. – К. : Аконт, 2001. – Т. 1. – 2001. – 926 с.

3. Битяк Ю. П. Административное право Украины : учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.; под общ. ред. Ю. П. Битяка. – Х. : Право, 2003. – 576 с.

4. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, – 1999. – 736 с.

Ажмяков Р.В.

адвокат

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСНИКІВ АТО ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ

Соціальна ініціатива з боку держави забезпечити земельними ділянками учасників АТО (членів їх сімей) однозначно є необхідною і вкрай важливою. Справа благородна, втім, через недоліки та прогалини в законодавстві і поспіх, чиновники і депутати вигадують складні схеми передачі землі і, можливо, заклали в ці рішення приховані лазівки для маніпуляцій.

Тому існує ряд труднощів, щодо реалізації на практиці учасниками АТО свого права на безоплатну надання і приватизацію земельних ділянок. Не всі бажаючі мають змогу набути у власність земельні наділи. Це пов'язано, зокрема, зі складнощами, які виникають у військовослужбовців в ході отримання необхідної інформації щодо вільних земельних ділянок, державної чи комунальної власності, і до порядку оформлення документації. Виникає дуже багато складнощів, а саме все частіше можна почути: «Вільної землі нема!».

Згідно законодавства України, передбачено систему пільг для учасників бойових дій та осіб, прирівняних до них, зокрема, це стосується і надання земельних ділянок.

Для початку, необхідно пам'ятати, що учасник бойових дій має право безоплатно в порядку першочерговості приватизувати земельну ділянку в межах норм, встановлених чинним земельним законодавством в залежності від цільового призначення земельної ділянки (ст. 121 ЗК України). Водночас,

згідно з ч. 4 ст. 116 ЗК України передача земельних ділянок безоплатно у власність громадян у межах відповідних норм провадиться лише один раз по кожному виду використання.

Варто зауважити, що чинним законодавством України не встановлено «територіальних» обмежень щодо реалізації громадянами свого права на безоплатну приватизацію земельних ділянок. Тобто немає норми, у відповідності з якими такі особи мають право реалізувати право на безоплатну приватизацію лише в межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці (наприклад, в якій вони зареєстровані). Надання у власність земельних ділянок здійснюється у порядку, визначеному статтею 118 Земельного кодексу України, за умови, що учасник бойових дій не скористався своїм правом на безоплатне отримання у власність земельної ділянки та надав відповідний документ, що посвідчує його участь в антитерористичній операції (посвідчення, довідка, наказ тощо).

Земельні ділянки можуть бути надані військовослужбовцям у власність у межах норм безоплатної приватизації, визначених статтею 121 Земельного кодексу України, а саме у таких розмірах:

для ведення садівництва — не більше 0,12 га;

для ведення особистого селянського господарства — не більше 2,0 га;

для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) у селах — не більше 0,25 га, в селищах — не більше 0,15 га, в містах — не більше 0,10 га;

для індивідуального дачного будівництва — не більше 0,10 гектара.

Відповідно до статті 12 (пункт 14) Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасникам бойових дій надаються, серед інших, такі пільги: першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва.

Слід зазначити що соціальна ініціатива з боку держави забезпечити земельними ділянками учасників АТО (членів їх сімей) є благородною справою, і є лише тим малим виміром подяки нашого суспільства щодо воїнів, які захищають нашу державу. Всі труднощі та хитрощі, які штучно вигадані навколо виділення землі воїнам-атовцям, їхнім родинам, з огляду здорового глузду, моралі — цинічні.

Сподіваємося, що найближчим часом буде ухвалення ряд відповідних змін до нормативних документів, щодо спрощення процесу надання земельних ділянок учасникам АТО (членам їх сімей) в порядку першочерговості по відношенню до інших категорій громадян, та буде більш прозорої інформації, яка висвітлює данні про наявність земельних ділянок в тій чи іншій місцевості.

Прийнятті зміни, перш за все будуть закликанні спростити сам механізм виділення земельних ділянок таким категоріям громадян починаючи від отримання інформації про вільні земельні ділянки, збору необхідного переліку документів для їх подачі до органу, уповноваженого розпоряджатися зе-

мельними ділянками та завершуючи державною реєстрацією прав власності на земельні ділянки й видачею свідоцтв про право власності на нерухоме майно.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 - 1996 р., № 30, стаття 141.

2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. З наступними змінами і доповненнями.

3. ЗУ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425)

{Вводиться в дію Постановою ВР № 3552-ХІІ від 22.10.93, ВВР, 1993, № 45, ст.426

4. ЗУ Про землеустрій // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 36, ст.282) від 17.01.2017р.

Іваненкова Наталія Миколаївна,
адвокат, керівник Юридичної фірми «Інфорс»

ЗАСТОСУВАННЯ СТРОКУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ПРИ ПОДІЛІ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Відповідно до ст. 60 Сімейного кодексу України, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Згідно із ч. 1 ст. 70 Сімейного кодексу України, у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

У відповідності із ч. 3 ст. 368 Цивільного кодексу України, майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Майно, що є спільною сумісною власністю подружжя, можливо поділити до шлюбу, у період шлюбу та після розірвання шлюбу.

Цивільним кодексом України та Сімейним кодексом України регулюються питання поділу майна набутого під час шлюбу подружжям.

Особливу увагу необхідно звернути на застосування позовної давності при поділі майна подружжя.

За загальним правилом, строк позовної давності складає 3 роки (ст. 257 Цивільного кодексу України).

Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (ч. 1 ст. 261 Цивільного кодексу України).

Відповідно до ч. 2 ст. 72 Сімейного кодексу України, до вимоги про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність у три роки. Позовна давність обчислюється від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності.

Більшість судових спорів щодо поділу спільної сумісної власності подружжя, побудовані саме на застосуванні ст. 72 Сімейного кодексу України. Ситуації, здебільшого, є стандартними. Особи одружились, народили дітей, набули певне майно. Сімейне життя в них не склалось, вони не відчують любові та взаємоповаги один до одного, спільного господарства не ведуть. Подружжя вирішує розірвати шлюб, що і робить. Однак, з майном, кожна з одиниць якого зареєстровано або на колишнього чоловіка, або на колишню дружину, вони нічого не роблять, оскільки поки що всіх все влаштовує.

Однак, згодом чоловік та жінка заводять свої власні сім'ї. Приблизно тоді постає питання про визнання за кимось з них права особистої власності на майно, що є спільною сумісною власністю колишнього подружжя або про поділ відповідного майна.

На цій підставі подаються позови до суду. Зазвичай, обґрунтування однієї зі сторін – пройшло 3 роки після розірвання шлюбу, сплив строк позовної давності, тому визнайте все за мною/відмовте у задоволенні позову. Йде судова тяганина, яка може і не завершитись лише апеляційним переглядом.

Суди враховують дані обставини, при винесенні рішення по справі, лише за наявності доказів про те, що сторона «знала або могла знати» про своє порушене право. Оскільки лише після порушення, невизнання або оспорення права особи починають спливати строки позовної давності.

Тим паче, відповідно до абз. 3 п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21.12.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», початок позовної давності для вимоги про поділ спільного майна подружжя, шлюб якого розірвано, обчислюється не з дати прийняття постанови державного органу РАЦС (статті 106, 107 СК) чи з дати набрання рішенням суду законної сили (статті 109, 110 СК), а від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності (ч. 2 ст. 72 СК).

Так, відповідно до ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.10.2017 року по справі № 510/71/13-ц, судом зазначено, що позивачем пропущено строк позовної давності, оскільки вона неодноразово зверталась до суду із різними вимогами щодо одного і того самого майна. Тому її позов не підлягає задоволенню.

Відповідно до рішення апеляційного суду Дніпропетровської області від 03.11.2015 року № 193/1935/14-ц, судом встановлено, що особи після ро-

зірвання шлюбу не вирішували питання щодо розподілу майна. Доказів на підтвердження того, що відповідач не визнавав права власності позивача, як одного із співвласників, на будинок або ставив питання про поділ даного спільного майна подружжя, з моменту розірвання шлюбу і до теперішнього часу, сторонами не надано. Відповідно, апеляційну скаргу – задовольнити, рішення суду першої інстанції скасувати та задовольнити позов про поділ спільного майна подружжя.

Окремої уваги заслуговує ч. 3 ст. 267 Цивільного кодексу України, де зазначено, що позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення судом рішення. Тобто, суд за власної ініціативи не може відмовити у позові застосувавши строк позовної давності. Навіть, якщо для цього є всі підстави, окрім заяви сторони спору. На дану обставину було наголошено у висновку викладеному у Постанові Верховного Суду України від 18 березня 2015 року у справі № 6-25цс15.

Таким чином, для того, щоб застосувати строк позовної давності до вимог про поділ майна подружжя, необхідно надати докази того, що другий з подружжя (або колишнього подружжя) знав або міг знати про порушення, невизнання або оспорення його прав. Лише в такому різі можливо застосувати строк позовної давності.

Аксютіна Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИДИ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Класифікація у правовій науці є необхідним прийомом комплексного підходу до дослідження. Вона дозволяє підійти до досліджуваного явища як до системного утворення, виявити характерні особливості системи та розкрити їх взаємозв'язки з іншими елементами. Необхідність в проведенні класифікації продюсерських договорів обумовлена специфічністю даного виду договорів, яка полягає в тому, що об'єктом даного виду договорів є результат творчої діяльності людини, що являє собою річ нематеріальну, тобто річ, яка може існувати в безлічі примірників і, як наслідок, належати необмеженому колу осіб, а також, що автором об'єкта інтелектуальної власності або власником суміжних прав на нього може бути лише людина, яка на свій твір має не тільки майнові, але й особисті немайнові права.

Визначаючи та аналізуючи поняття та зміст продюсерського договору Ю.Ю. Нерода виокремила наступні риси, класифікуючи його характеристи-

ки, зазначивши, що він є змішаним (зберігає елементи кількох договорів, частково і договору про надання послуг, і авторського договору), непоіменованим, двостороннім, консенсуальним, в більшості випадків - оплатним, алеаторним, взаємозобов'язуючим (взаємним), фідучіарним (довірчим)... найчастіше продюсерський договір укладається на невизначений строк, хоча він може бути і строковим (укладений на певний строк або настання певного результату) [1]. Але, вважаємо, що зазначені ознаки класифікації є неповними.

З урахуванням тієї обставини, що одним з обов'язкових об'єктів заради якого укладається продюсерський договір є певний об'єкт інтелектуальної власності - твір, який створюватиметься або використовуватиметься однією із сторін (автором, виконавцем) при виконанні умов продюсерського договору, важливим аспектом поділу продюсерських договорів є визначення ознак, що притаманні саме даному їх елементу, оскільки даний договір є різновидом авторських договорів. До таких ознак варто віднести наступні.

По-перше, за ознаками готовності твору продюсерські договори можуть поділятися на:

- договори з готовим твором;
- договори на замовлення створення твору.

Так, згідно ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовнику [2]. Але, згадане визначення договору замовлення є недосконалим, оскільки його зміст передбачає обов'язок автора передати замовникові твір, який він створить у майбутньому. В той же час, прагненням будь-якого замовника є отримання саме майнових прав на створений у майбутньому твір, а не право власності на його примірник, як можна зрозуміти зі змісту наведеного вище визначення. З урахуванням цього, вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в частині зміни поняття «твір» на поняття «майнові права на твір» у визначенні поняття авторського договору замовлення.

Ще одною ознакою класифікації продюсерських договорів є види правовідносин з використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються даним договором, зокрема:

- договори про надання права на використання твору;
- договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір.

Чинне законодавство України передбачає два види авторського договору: про передачу виключного права на використання твору та про передачу невиключного права на використання твору. В той же час, В.А. Дозорцев вважає, що правовласник має право передати за договором належне йому право на використання або надати належне йому право використання в обмеженому обсязі іншій особі (видати ліцензію) [3, с.23-25]. Тобто об'єктом передачі є не виключні або невиключні права, а обсяг майнових авторських прав, що підлягають передачі чи наданню.

Продюсерські договори з умовою про надання права на використання твору можна поділити на:

- договори із створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, переробка твору тощо);
- договори без створення похідного твору – просте використання.

У залежності від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на:

- договори з роботодавцем на створення службового твору;
- договори з іншими особами.

Так, твори авторського права та суміжних прав можуть створюватися автором (виконавцем) під час виконання ним службових обов'язків, що виникають з умов трудового договору або прямо передбачені службовими обов'язками. Такі твори, відповідно до ст.1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» набувають статусу службових творів. Згадані відносини мають місце, наприклад, під час праці зі створення аудіовізуальних кінематографічних творів, що передбачає роботу великої кількості авторів (виконавців). В таких випадках виникає складна багатопланова проблема про розмежування авторського права і трудового права, авторських правовідносин і трудових правовідносин, про права продюсера, організації і про права автора на створений твір. Укладання продюсерами продюсерських договорів з авторами (виконавцями) на створення службового твору викликає необхідність для продюсерів, які є роботодавцями, чіткої і однозначної документальної фіксації у письмовій формі конкретних службових обов'язків певного працівника по створенню певних творів або видачі йому службового завдання. Службові обов'язки робітника можуть бути або затверджені посадовою інструкцією, або закріплені в одному із договорів, що укладаються між продюсером і автором (виконавцем). Отже, продюсерська діяльність має специфічні ознаки, які викликають її специфічність класифікації видів продюсерських договорів.

1. Нерода Ю.Ю. Особливості продюсерського договору на прикладі шоу-бізнесу України та Російської Федерації / Ю.Ю. Нерода// Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. №2. - [Електронне видання] код доступу: http://www.pap.in.ua/2_2013/Neroda.pdf

2. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р.// Відомості Верховної Ради України. - 1994 р. - № 13. – ст. 64.

3. Дозорцев В.А. Издательский договор и его типы / В.А. Дозорцев// Социалистическая законность. – 1977. – № 2 . – С. 23-25.

Аксютіна Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Струц Анастасія Сергіївна,
студентка 3-го курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕУСТОЙКА ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Забезпечення виконання зобов'язання у сфері цивільних відносин має важливе значення, дає учасникам відносин гарантії того, що зобов'язання буде виконуватись належним чином. Найпоширенішим видом забезпечення виконання зобов'язань залишається неустойка у вигляді штрафу або пені. Так, штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, а пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Таке формулювання дає чітке розмежування штрафу та пені, а отже допомагає сторонам в договорі зазначити про вид забезпечення виконання зобов'язання.

Цивільний кодекс України, зокрема ст. 547, встановлює вимоги до форми правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання, а саме, така форма повинна бути письмовою. Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання, вчинений із недодержанням письмової форми, є нікчемним [1]. Тобто, замало домовитись з іншою стороною про те, що у разі порушення нею виконання зобов'язання, вона буде змушена сплатити неустойку (штраф, пеню). Цю домовленість необхідно письмово зазначити в договорі.

Грін О.О. в посібнику «Словник цивільного права» [2, с. 251] конкретизує поняття неустойки (штрафу, пені) та поділяє її на законну та договірну, а також відмічає як правильно застосовувати даний вид забезпечення виконання зобов'язання. Законна неустойка встановлюється в нормативно-правових актах. Законом визначається її розмір і випадки коли вона застосовується. Наприклад, Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» визначає сплату такого виду неустойки як пені за прострочку платежу юридичними особами та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності.

Договірна неустойка – це визначена сторонами у договорі грошова сума,

яку боржник зобов'язується сплатити кредиторів у разі неналежного виконання договору.

За співвідношенням неустойки і збитків розрізняють такі види неустойки :

- виключна
- залікова
- альтернативна
- штрафна [2, с. 253]

За виключною неустойкою стягується тільки сплата неустойки. Цей вид широко застосовують у нормативних актах, що регламентують договори перевезення. За заліковою неустойкою стягнення підлягає неустойка, а збитки відшкодовуються винною стороною не в повному обсязі, а лише в частині, яка не покрита неустойкою. За альтернативною неустойкою уповноважений суб'єкт має право стягнути або неустойку, або збитки. Отже, право вибору надається кредиторів. За штрафною неустойкою стягнення підлягають у повному обсязі і неустойка, і збитки [3, с. 324].

Предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно яке боржник зобов'язаний передати кредиторів у разі порушення ним зобов'язання. Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства [4, с. 111]. Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі. Сторони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки, встановленого актом цивільного законодавства, крім випадків передбачених законом. Проте, розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Слід пам'ятати, що згідно ЦК України для стягнення неустойки існує спеціальна позовна давність в один рік [5 , с. 43].

В житті дійсно бувають різні ситуації і інколи боржник дійсно не має засобів для виконання зобов'язання. Сплачуючи частину суми боргу, боржник сподівається, що його борг зменшується, а насправді він тільки відшкодовує витрати кредитора, частину неустойки. Саме тому, ще на стадії укладення договору, слід передбачити, що в першу чергу, сплачується борг, а потім вже сума неустойки та процентів, витрати кредитора, пов'язані з одержанням виконання зобов'язання [6, с. 60].

Таким чином, проаналізувавши чинне законодавство України, щодо особливостей стягнення неустойки, необхідно зазначити, що надзвичайно важливим є насамперед визначення того, який вид неустойки застосовується в тому чи іншому випадку. Оскільки існують випадки коли навіть не передбачено договором стягнення неустойки але в силу прямої вказівки закону передбачено такий вид забезпечення зобов'язання як неустойка. В договірній неустойці саме договір відіграє вирішальну роль. Умови договору визначають як розмір неустойки, так і порядок її застосування та стягнення. Тому, укладаючи договір сторони повинні врахувати всі норми та вирішити для се-

бе, як вірно в договорі вказати про вид забезпечення виконання зобов'язання, а би з одного боку розмір неустойки не виявився явно завищеним, а з іншого боку, був би оптимальним для того, аби забезпечити себе від порушення виконання зобов'язання іншою стороною.

1. Словник цивільного права / Грін О.О.- Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ у справах преси та інформації, 2005. - 368 с.

2. Гелевей О.І. Неустойка: історія і сучасність / О.І. Гелевей // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – Вип.11. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. — 2001. – С.322—327.

3. Отраднава О. Поняття та функції неустойки: історія та сучасність / О. Отраднава // Право України – 2001. - №8. – С. 110-113.

4. Гелевей О.І. Підстави зменшення неустойки / О.І. Гелевей // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 10.— С. 42—44.

5. Єфімов О., Гулик А. Забезпечення виконання зобов'язань / О.Єфімов., А. Гулик // Газета української бухгалтерії. – 2004. - № 48. – С. 59-64.

Андрієвська Людмила Олексіївна
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПОСОБИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Розслідування злочинів у сфері безпеки дорожнього руху є досить складною та специфічною категорією кримінальних проваджень, яка вимагає від слідчого достатнього досвіду та має багато особливостей.

Так, за статистичними даними Генеральної прокуратури України з 2013 по 2016 рік в Україні скоєно 43037 дорожньо-транспортної пригоди, а саме: 2013 рік всього скоєно 11057 дорожньо-транспортних пригод, із яких тільки по 4474 повідомлено про підозру; 2014 рік всього скоєно 10066 дорожньо-транспортних пригод, із яких тільки по 3891 повідомлено про підозру; 2015 рік всього скоєно 10757 дорожньо-транспортних пригод, із яких тільки по 3278 повідомлено про підозру; 2016 рік всього скоєно 11157 дорожньо-транспортних пригод, із яких тільки по 3392 повідомлено про підозру [1]. Таким чином, приблизно третина злочинів залишається без прийнятого процесуального рішення.

Як правило, у криміналістичних дослідженнях більше уваги приділяється саме методиці розслідування злочинів, кваліфікованих за ст.286 КК України, але на нашу думку це не зовсім правильно, тому що причиною дорожньо-транспортної пригоди може бути не тільки порушення Правил доро-

жнього руху водієм транспортного засобу, а й іншими суб'єктами (пішоходами, особами, що є відповідальними за технічний стан та експлуатацію транспортних засобів тощо).

За ознаками механізму події виділяють наступні види дорожньо-транспортних пригод:

- ті, які виникли з вини водіїв, які керували транспортним засобом, в тому числі у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; при сильному стомленні; при недотриманні правил маневрування, перевезення пасажирів і вантажів; при перевищенні безпечної швидкості під час повороту, обгону, об'їзду; при необхідності ухилитися від зіткнення або наїзду; при недотриманні сигналу світлофору; внаслідок недотримання черговості проїзду перехрест'я, безпечної дистанції руху; при несподіваному виїзді зі свого ряду, у тому числі на смугу зустрічного руху; при засліпленні світлом фар; в результаті неправильного оцінювання конкретної дорожньої обстановки тощо; при виїзді на завідомо несправному транспорті;

- ті, що виникли унаслідок неправильних дій пішоходів, таких як несподівана поява на дорозі із-за перешкоди (наприклад, автобуса, що стоїть на зупинці); раптовий вихід із-за транспортного засобу, що рухався в попутному або зустрічному напрямку; непередбачувана поведінка (пішохід, який очікував проїзд автомашини, раптом кинувся їй напереріз і т. ін.); вихід на проїжджу частину в забороненому місці, з неосвітленої зони дороги в освітлену; порушення правил руху по узбіччю проїжджої частини і т. ін.

- ті, що сталися в результаті порушень, які допустили особи, що є відповідальними за технічний стан та експлуатацію транспортних засобів (порушення правил технічного обслуговування та випуск на лінію несправного транспорту), а також унаслідок неналежного контролю служб дорожнього нагляду за станом дорожнього покриття (невідповідність дороги стандартам, що забезпечують безпечний рух, несвоєчасний та неякісний ремонт дорожнього полотна, відкриті каналізаційні люки на проїжджій частині, відсутність огорожі тощо, та окремо: поганій організації регулювання вуличного руху.

В.Ю. Шепітько виділяє види дорожньо-транспортних пригод за такими критеріями:

- зіткнення транспортних засобів - транспортний засіб, що рухається, зіткнувся з іншим рухомим транспортним засобом;

- наїзд транспортного засобу на пішохода - механічний транспортний засіб наїхав на людину, або людина сама наштовхнулась на транспортний засіб, одержавши травму;

- наїзд на нерухому перешкоду - механічний транспортний засіб наїхав або вдарився об нерухомий об'єкт (опора мосту, стовп, дерево та ін.);

- перекидання транспортного засобу - коли внаслідок втрати стійкості, транспортний засіб перекинувся. До цього виду не відноситься перекидання викликані зіткненням механічних транспортних засобів або їх наїздом на

нерухомі предмети;

- наїзд на велосипедиста або мопедиста - механічний транспортний засіб наїхав на людину, що пересувалась на велосипеді (мопеді), або коли велосипедист (мопедист) наїхав на транспортний засіб, одержавши травму;

- наїзд на транспортний засіб, що стоїть - коли механічний транспортний засіб наїхав або вдарився в нерухомий транспортний засіб;

- падіння пасажирів в транспортному засобі або з нього - пасажир впав з рухомого транспортною засобу. До цього виду не відносяться падіння внаслідок зіткнення, перевертання чи наїзду на нерухомий об'єкт механічного транспортного засобу;

- падіння вантажу, схід трамваїв з колії та інше [2, с.387].

Таким чином, для формування методики розслідування злочинів у сфері порушень правил безпеки дорожнього важливого значення набувають такі елементи криміналістичної характеристики, як дані про способи їх вчинення, обстановку дорожньо-транспортної пригоди, інформації про типові сліди, особу злочинця, а також особу потерпілого. Чітке дотримання криміналістичних правил проведення слідчих дій при розслідуванні злочинів у сфері безпеки дорожнього руху дозволяє слідчому отримати найбільш повне уявлення про подію злочину.

1. Статистичний звіт Генеральної прокуратури України за період з 2013 по 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/>.

2. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів /Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: Ін Юре, 2003. – 720 с.

Івченко Оксана Миколаївна
викладач кафедри
фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АЛГОРИТМ КОМПЛЕКСНОГО КОНТРОЛЮ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема контролю підготовленості юних баскетболістів залишається однією з головних у спортивній підготовці дитячо-юнацьких команд, розв'язання якої дозволить запобігти форсуванню навчально-тренувального процесу в перегонах за перемогами у змаганнях, буде сприяти збереженню фізичного та психічного здоров'я юних спортсменів, відповідності вирішенню завдань етапу багаторічного вдосконалення змісту та інтенсивності тре-

нувальної діяльності з урахуванням індивідуальних та командних особливостей гравців [1,2,3,5].

У доступній літературі з даної проблеми [4, 5] надаються дані, що відображають контроль змагальної та тренувальної діяльності, стан різних сторін підготовленості баскетболістів. Деякі автори пропонують алгоритм контролю змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів: у спортивних іграх [1, 2, 4, 7]. Разом з тим, недостатньо інформації про алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів, що спеціалізуються в баскетболі, на етапі попередньої базової підготовки з урахуванням останніх досягнень спортивної науки, й зокрема, сучасних тенденцій змагальної діяльності юних спортсменів протягом річного циклу підготовки.

Сучасний стан навчально-тренувального процесу баскетболістів на базовому етапі багаторічного вдосконалення дозволив встановити, що одним з напрямків підготовки є якісний зміст та організація системи підготовки, яка базується на єдності організаційних, програмно-методичних основ, матеріально-технічних засобів процесу і реалізується комплексним використанням специфічних методик в сполученні з педагогічним і медико-біологічним контролем.

В результаті опитування тренерів було виявлено, що в процесі підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки вони приділяють незначну увагу проблемі контролю різних сторін підготовленості й комплексній оцінці підготовленості. Виявлено, що у контролі підготовленості юних баскетболістів тренери переважно спираються на статистичні протоколи змагальної діяльності та на власний досвід.

У той же час, фахівці вважають, що необхідними умовами комплексного контролю підготовленості баскетболістів є створення балансу між усіма компонентами підготовленості баскетболістів технічної, тактичної, фізичної, психологічної та функціональної. Дані складові повинні бути пов'язані в єдину систему педагогічного регулювання підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки у відповідності до відсотку навантаження, запропонованого програмою ДЮСШ, з того чи іншого виду підготовки.

Підґрунтям до вдосконалення комплексного контролю на етапі попередньої базової підготовки є:

- сучасні тенденції розвитку дитячо-юнацького баскетболу (зміни правил гри, календар змагань протягом річного циклу, обсяг ігор);
- неузгодженість навчального матеріалу за програмою ДЮСШ з контрольними тестами (вивчається одне – контролюється інше);
- відсутність диференційованого підходу до підбору тестів залежно від віку та етапу підготовки, періоду річного циклу;
- відсутність комплексної оцінки підготовленості баскетболістів у програмі ДЮСШ;
- відсутність програми оцінки техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності, розробленої спеціально для контролю опанування діями з

урахуванням завдань етапу багаторічної підготовки юних баскетболістів [4].

Результати аналізу літератури, змісту навчальної програми з баскетболу, опитування тренерів ДЮСШ стали підґрунтям для включення у тренувальний процес системи контролю, - через модель засобів, які використовувались для оцінки всіх сторін підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Для цього нами було розроблено алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів 13-14 років.

Обґрунтування алгоритму контролю базувалося на засадах системного підходу, запропонованого колективом авторів [2], суть якого полягає в тому, щоб організувати дії, спрямовані на комплексну оцінку підготовленості баскетболістів 13-14 років, виявляючи закономірності та їх взаємозв'язок зі змагальною діяльністю з метою їх більш ефективного використання для подальшого цілеспрямованого навчання [3].

Запропонований нами алгоритм контролю передбачав 5 етапів (рис 1.):

I етап – організаційні заходи проведення контролю;

II етап – програма комплексного контролю

III етап - оцінку психофізіологічного стану;

IV етап – оцінку підготовленості;

V етап – оцінку змагальної діяльності);

VI етап – комплексну оцінку підготовленості баскетболістів.

Проведений аналіз змагальної та навчально-тренувальної діяльності дозволив встановити що сучасний стан системи контролю в баскетболі на етапі попередньої базової підготовки потребує вдосконалення у відповідності до сучасних тенденцій розвитку гри та організації змагальної діяльності, а також досягнень спортивної науки.

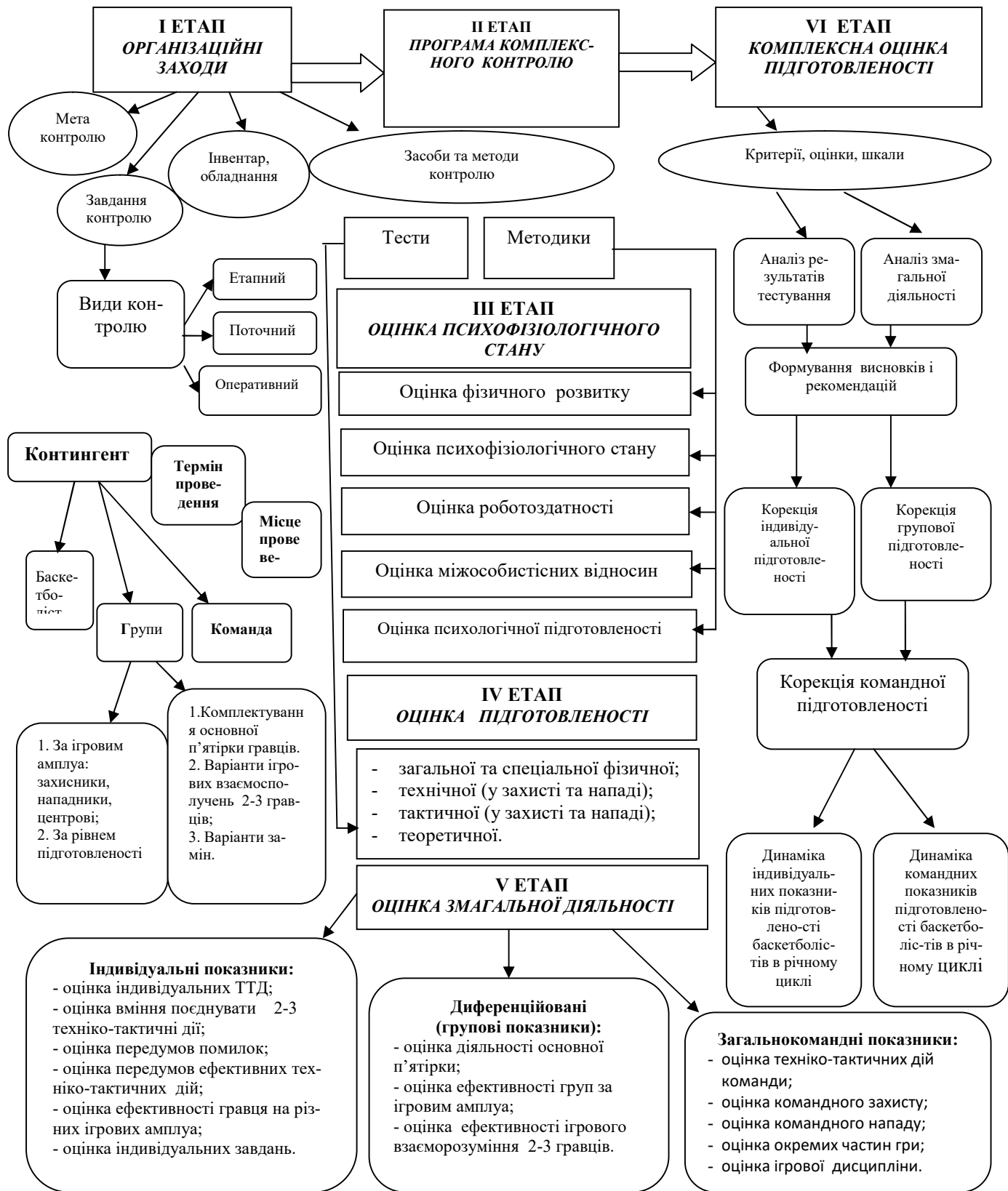

Рис. 1. Алгоритм проведення комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

Принциповими відмінностями в підході та розробці алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки є такі характеристики алгоритму: шестиступенева етапність алгоритму контролю; урахування завдань етапу попередньої базової підготовки; підбір інформативних тестів: а) з урахуванням сенситивних періодів розвитку фізичних якостей для фізичної підготовленості; б) з урахуванням специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) для спеціальної фізичної підготовленості; в) з урахуванням вивченого матеріалу за програмою ДЮСШ для технічної, тактичної та теоретичної підготовленості; підбір доступних методик для оцінки психофізіологічного стану гравців; урахування оцінки стану міжособистісних відносин у команді; розподіл оцінки змагальної діяльності на індивідуальні, групові та командні показники; розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності.

Запропонований нами алгоритм комплексного контролю підготовленості використовується для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності і своєчасного виявлення недоліків та сильних сторін в певних компонентах підготовки. Облік динаміки показників підготовленості баскетболістів 13-14 років у річному циклі дозволить досить раціонально й точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: *перша група* – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; *друга група* – диференційовані або групові завдання; *третья група* – завдання для команди в цілому.

Отже, контроль повинен здійснюватись в навчально-тренувальному процесі щорічно, з урахуванням організаційно-управлінських засобів і оптимальної організації науково-методичних особливостей підготовки юних баскетболістів з метою виявлення більш перспективних спортсменів й пошуку найефективніших засобів та методів оцінки підготовленості юних спортсменів на окремо визначеному етапі багаторічного вдосконалення.

1. Годик М.А., Комплексный контроль в спортивных играх / М. А. Годик, А. П. Скородумова – М.: Советский спорт, 2010. – 330 с.

2. Блауберг И. В. Системный подход. Новая философская энциклопедия / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин ; Ин-т философии РАН. – М.: Мысль, 2-е изд., испр. и допол., 2010.

3. Власов А.М. Комплексный контроль физической подготовленности и морфофункционального состояния юных баскетболистов 12-15 лет : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Александр Михайлович Власов.- Москва, 2004 142 с.

4. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія / Костюкевич В.М., Врублевський Є.П., Вознюк Т.В. [та ін.]; за заг. ред. В.М.Костюкевича. – Вінниця ТОВ «Планер», 2017. – 191 с.

5. Мітова О.О., Р.О. Сушко. Методи наукових досліджень у баскетболі. Дніпропетровськ. : Вид. «Інновація», 2015. – 216 с.

6. Мітова О.О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх / О.О.Мітова // Фізична культура спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка / під ред. В.М. Костюкевича. - Вінниця: ТОВ «Планер», Випуск №1. - 2016 – (605 с.) - С.353-359.

7. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2015. – Кн. 2. – 752 с.

Карпенко Роман Валерійович,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЬ РИЗИКІВ БАНКІВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Важливість створення та функціонування дієвої системи управління ризиками у світлі сучасних кризових явищ у фінансовій сфері та ускладнення банківських продуктів не потребує особливого обґрунтування. Адже відсутність ефективної системи управління ризиками може в результаті гарантувати банку виникнення значних проблем. Водночас, у якості основної стратегічної мети лише 24,4% банків України визначають підвищення якості управління ризиками. В сучасних кризових умовах подальше ігнорування менеджментом банків даного завдання є неможливим, тому до цільним є розгляд систем управління та контролю ризиками банків, виявлення факторів, що впливають на їх ефективність з метою нівелювання існуючих загроз та посилення конкурентних переваг. Детальному вивченню проблем управління ризиками банку присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Т. Васильєвої, А. Гайдаржійської [1], Г. Дімітріаді [2], А. Єпіфанова, Л. Матлаги, Н. Швець тощо. Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження наукових праць цих та інших вчених дозволяє акцентувати увагу на неоднозначності деяких аспектів щодо питань управління банківськими ризиками, одним з яких є відсутність єдиного та концептуального підходу до формування системи управління ризиками банку. Сутність поняття «управління ризиками банку» поєднує у собі такі категорії як «управління» та «ризик банку» (або «банківський ризик»). Детальне дослідження наукових напрацювань щодо визначення сутності банківського ризику вказує на те, що більшість вчених акцентують увагу на його фінансовому характері, розуміючи під ним: ймовірність недоотримання доходів; загрозу втрат; імовірність отримання як збитків, так і прибутку; невизначенність результату діяльності банку. З огляду на таку багатоаспектність сутності категорії «банківський ризик», виділяється й декілька підходів до інтерпретації поняття «управління банківськими ризиками»: як економічне явище, як система управління, як галузь наукових знань, як управлінський процес, як орган управління, як мистецтво управління. Враховуючи необхідність формулювання та вирішення принципово нових і пріоритетних для українських банків задач, що пов'язані зі змістовним збільшенням рівня ризиків у їх роботі, доцільним є використання системного підходу в управлінні ризиками. Він поєднує всі важливі основи зазначеної проблеми за рахунок гарантування

здійснення його стратегічних завдань щодо розвитку суб'єкта діяльності як короткостроково в її перспективі, так і довгостроковій. При цьому, управління банківськими ризиками здійснюється за двома основними напрямками [1]: 1) реалізація превентивних заходів управління ризиком, спрямованих на попереднє виявлення ризику та організація заходів, спрямованих на усунення причин ризику; 2) реалізація заходів, спрямованих на усунення наслідків реалізованих ризиків. З позиції системного підходу управління банківськими ризиками представляє собою дію суб'єкта (банку) на об'єкт – процеси у системі. Об'єкт являє собою «чорну скриньку», що на «вході» отримує внутрішньобанківську інформацію. «Чорна скринька» – процеси у системі, які мають безпосередній зв'язок з підсистемами стратегічного управління банком. На «виході» з «чорної скриньки» отримується результат управління ризиками, метою якого є оптимізація втрат та забезпечення ефективної діяльності банку. Крім того, між «входом» та «виходом» існує зворотній зв'язок, який дозволяє апарату управління оцінювати якість усіх компонентів об'єкта. Відповідно до поставленої мети можна виокремити основні завдання управління ризиками: проведення кількісної та якісної оцінки ризиків банку на основі визначених показників; розробка методик оцінки та аналізу ризиків; ідентифікація і моніторинг порушення лімітів; аналіз можливих сценаріїв; загальний опис ризикових позицій банку; надання рекомендацій іншим підрозділам банку щодо тактики роботи з виявленими ризиками [1; 4]. Необхідно зазначити, що згідно з нормативними документами Національного банку України управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків [5].

В практиці більшості європейських банків для оцінки ризику банківського споживчого кредитування застосовуються спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінювальних параметрів кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівняльність усієї палітри факторів кредитного ризику. Набув поширення у багатьох банках країн метод, заснований на бальній оцінці позичальника. Критерії, згідно яких проводиться оцінка позичальника, чітко індивідуальні для кожного банку, базуються на його практичному досвіді і періодично переглядаються. Наприклад, англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик PARSEL і CAMPARI. Згідно методики PARSEL, P (Person) - інформація про персону потенційного позичальника, його репутація; A (Amount) - обґрунтування суми затребуваного кредиту; R (Repayment) - можливість погашення; S (Security) - оцінка забезпечення; E (Expediency) - доцільність кредиту; R (Remuneration) - винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту. В свою чергу методика CAMPARI більш розширена в системі оцінки: C (Character) - репутація позичальника; A (Ability) - оцінка бізнесу позичаль-

ника; M (Means) - аналіз необхідності звертання за позичкою; P (Purpose) - ціль кредиту; A (Amount) - обґрунтування мети кредиту; R (Repayment) - можливість погашення; I (Insurance) - спосіб страхування кредитного ризику. Також в міжнародній практиці поширена оцінка якості кредитних параметрів позичальника за статистичними моделями. Їх мета полягає в тому, щоб розробити стандартні підходи для об'єктивної характеристики позичальників, знайти числові критерії для поділу майбутніх клієнтів на підставі наданих ними матеріалів на надійних та ненадійних, підтверджених ризику банкрутства і тих, для кого небезпека банкрутства малоімовірна. Прикладом такої «класифікаційної моделі» може бути «модель Зета» (Zeta model), що розроблена групою американських економістів та застосовується банками при кредитному аналізі. Модель призначена для оцінки ймовірності банкрутства ділової фірми. Значення ключового параметру «Z» визначається за допомогою рівняння, змінні якого відображають деякі ключові характеристики аналізу фірми - її ліквідність, швидкість обігу капіталу і т.д. Якщо для даної фірми коефіцієнт перевищує підготовлену порогову величину, то фірма зараховується до розряду надійних, якщо ж отриманий коефіцієнт нижче критичної величини, то згідно моделі фінансовий стан такого підприємства підозрілий і надавати кредит йому не рекомендується. В загальному оцінити стан банківських кредитних ризиків можна за допомогою методів портфельного аналізу CreditMetrics і CreditRisk. З їх допомогою узагальнюється кредитний ризик по всій організації з урахуванням його зміни, викликані підвищенням, пониженням кредитного рейтингу позичальників, а також розоренням позичальників. На підставі великого обсягу статистичної інформації будуються матриці ймовірності переходів кредитних інструментів з однієї групи ризику визначені ставки відшкодування у разі неповернення кредиту позичальником по різних інструментах кредитного портфеля, створюється єдиний критерій оцінки кредитного ризику для різних кредитних інструментів, надається можливість для моніторингу і контролю концентрації ризику [3].

Отже, в свою чергу, ми пропонуємо наступні заходи щодо формування ефективної системи упередження банківських ризиків на рівні Національного банку України: переглянути та пристосувати методологічний апарат інструментів та моделей антикризового регулювання в комерційних банках з нахилом в сторону «моделей оцінки якісних характеристик»; створити умови єдиного правового поля для доступу до інформації як позичальників щодо діяльності кредиторів, так і навпаки; забезпечити контроль за виконанням моделювання поведінки фінансово -кредитних установ з використанням стрес-тестів; автоматизувати методологію оцінки кредитного ризику за найкращими міжнародними зразками з використанням CreditMetrics, CreditRisk, 5C, Parsel, Campari та методу Z.

1. Гайдаржійська О. М. Напрями удосконалення управління кредитним ризиком / О. М. Гайдаржійська, О. Г. Чернікова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – № 38. – С. 47-50.

2. Димитриади Г. Г. Риски управління банком / Г. Г. Димитриади. – СПб.: ЛКИ, 2010. – 240 с.

3. Павленко О.П. Пріоритети євроінтеграційного розвитку в політиці банківського регулювання // Науковий економічний журнал «Інтелект ххі». - № 5. - 2016. - С. 23-27.

4. Бус О. Б. Особливості організації банківського нагляду, контролю та регулювання в зарубіжних країнах // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 163-172.

5. Гасанов С. С. Державна підтримка капіталізації та реорганізації банків за участю держави в капіталі. Зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / С.С. Гасанов, О.О. Любіч, Г.П. Бортніков. - К.: ДННУ "Акад. фін. управління". – 2015. – 128 с.

Касяненко Євгенія Валеріївна,
викладач кафедри загальноправових дисциплін
та адміністрування юридичного факультету ДДУВС

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ

Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі від 1993 р. передбачають для України обов'язок вирішити чіткі завдання, які вплинуть не тільки на темпи інтеграції, але і на покращення внутрішнього та зовнішнього політико-економічного становища в державі. Одним із завдань є створення в державі умов, які забезпечать стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу до прав людини, повагу і захист національних меншин та ін.

Ведення ефективної державної політики у сфері місцевого самоврядування є важливою складовою стабілізації внутрішньої політики держави. В демократичних країнах світу дієвим механізмом реформування місцевого самоврядування визнають децентралізацію влади.

Окремі аспекти децентралізації влади досліджували вітчизняні (О. Батанов, Т. Іванова, Н. Камінська, О. Скрипнюк та ін.) та зарубіжні науковці (М. Кітінг, С. Ліпсет, М. Портер, В. Роккан та ін.). Але, на сьогодні, в Україні опрацювання проблем децентралізації влади є пріоритетним завданням юридичної науки.

Децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій в державі, за якого більшість з них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власними завданнями та повноваженнями органів нижчого рівня. Питома вага адміністративної діяльності покладається на місцеві органи або інші уповноважені державою суб'єкти. Децентралізація влади в державі сприяє розвитку демократії, адже відбувається розширення впливу територіальних громад, соціальних груп та громадськості в цілому на справи публічного значення. Демократична держава зав-

жди прагне залучити громадськість до здійснення публічних функцій урядування з метою оптимального задоволення різносторонніх потреб людини та народу загалом [3, с. 9].

Термін «децентралізація» (від англ. «decentralization», є протилежним централізації «centralization») означає відміну централізованого керівництва чимось, делегування повноважень на нижчий рівень управління [4]. В «Енциклопедії державного управління» децентралізація визначена як спосіб територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень із визначених питань або у визначеній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що не належать до системи виконавчої влади і є порівняно незалежними від неї, є складним, комплексним явищем у правовій, демократичній державі, яке полягає в передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси [1, с.167].

Поняття децентралізації визначене на урядовому Веб-сайті «Децентралізація влади», де його розуміють як передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування [2]. Крім того, децентралізацію можна розуміти як процес і результат реформи.

Результативність децентралізації можна забезпечити завдяки підтримці громадян, адже очікуються певні ризики і негативні явища в цьому процесі. До таких ризиків науковці відносять: ризики, пов'язані з необхідністю перегляду меж адміністративно-територіальних одиниць – громадський опір їх укрупненню; послаблення державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування; ризики для бюджетної системи країни; ризик зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень; зростання партикуляристських тенденцій в областях – тобто, легітимізація у суспільній свідомості претензій регіонів на правосуб'єктність щодо тих політичних інтересів, які суперечать загальнонаціональним [5]. Але зазначений перелік не є вичерпним.

В умовах сучасної політичної, економічної та соціальної кризи можливе поглиблення негативних тенденцій посилення регіональних ідентичностей серед населення, сепаратистських тенденцій в окремих регіонах за умов надання їм можливості вирішувати свою долю у складі держави. Послаблення централізації влади в результаті децентралізації може спричинити зростання свавілля місцевих чиновників та зростання незадоволення населення владою, включаючи центральну, яка не в змозі і нездатна буде захистити інтереси та права регіональних громад. Децентралізація може посилити відцентрові тенденції через вкрай низький рівень відповідальності держави перед адміністративно-територіальними суб'єктами [6]. Але, зарубіжний досвід доводить, що виникнення негативних явищ у процесі проведення реформи такого масштабу є закономірною і цілком виправданою практикою.

Навіть враховуючи потенційні ризики децентралізації не варто заперечувати її провідне значення у розбудові дійсно демократичної, правової держави. Йдеться про: активізацію розвитку громадянського суспільства; утвер-

дження в державі демократичних принципів управління; оптимізована процедура надання населенню адміністративних послуг, скорочення бюрократії, спрощення процесу вирішення актуальних проблем громади; прозорий і справедливий бюджетний процес на місцях, розвиток підприємництва, економічне зростання регіону; підвищення ініціативності, відповідальності та продуктивності потенційних лідерів територіальних громад; транспарентність та підзвітність органів місцевого самоврядування та інше.

Існуюча на сьогодні в Україні система організації місцевого самоврядування не спроможна задовольняти потреби суспільства і територіальних громад, тому потребує реформування. Криза відносин між центром і регіонами, яка зачіпає нині всі сфери життєдіяльності українського суспільства, детермінує ескалацію суперечностей між центральними та регіональними органами влади, сприяє загостренню питання щодо повноважень у правотворчій і правозастосовній діяльності, чинить деструктивний вплив на відносини центральної влади з регіонами. Суперечності, що виникають у сфері розмежування владних повноважень, багато в чому зумовлені неоднозначним розумінням оптимальної форми організації механізму державної влади, різними підходами до вирішення питань структурування органів державної влади, неправильним сприйняттям проблеми співвідношення принципів централізації та децентралізації у процесі еволюції української державності [7, с. 42]. В таких умовах необхідний пошук найбільш оптимальних шляхів впровадження реформи, її поетапного проведення.

З метою досягнення позитивного результату децентралізації та уникнення ризиків пов'язаних з цим процесом необхідно: створити ефективну нормативно-правову базу децентралізації на основі комплексного теоретичного дослідження її проблемних аспектів; повсякчасно інформувати та узгоджувати концепцію реформи з населенням (шляхом проведення публічних та громадських слухань, громадських експертиз проектів нормативно-правових актів, звітування посадових осіб про процес втілення реформи тощо); врахувати як позитивний, так і негативний зарубіжний досвід децентралізації, використовувати вже апробовані моделі реалізації реформи.

1. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 8.

2. 5 необхідних кроків для проведення реформи URL: <http://decentralization.gov.ua>

3. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. Київ: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.

4. Англо-русский экономический словарь / И.Ф. Жданова, Э.Л. Вартумян. Москва: Русский язык, 2001. 880 с.

5. Макаров Г. В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1021/#_ftn1.

6. Скрипнюк О.В. Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу: питання теорії і практики URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/250244>.

7. Шатіло В. А. Централізація і децентралізація в механізмі державної влади: до постановки проблеми. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1(11). С.41-47.

Костенко Оксана Миколаївна
аспірант Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕДУРА ПОЗАСУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Дотримання учасниками принципів проведення закупівель неможливе без дієвого механізму оскарження протиправних дій та поновлення порушених прав.

В Україні судова влада наділена широкими повноваженнями, і тому будь-яке порушення права може бути оскаржене до суду. Однак судовий розгляд, пов'язаний зі значними витратами часу, що призводить до його фактичної неефективності у випадках, коли необхідно отримати (надати) товари, послуги чи роботи у конкретний термін.

Таким чином, виникає необхідність в спеціальній процедурі оскарження, яка забезпечить ефективний та своєчасний захист прав учасників закупівлі.

Статтею 18 Закону України «Про публічні закупівлі» передбачена наступна процедура оскарження: скарга до органу оскарження подається фізичною чи юридичною особою, інтереси якої порушено; у формі електронного документа через електронну систему закупівель, скарга розглядається 15 робочих днів та виноситься відповідне рішення [1].

У разі якщо скаргу задоволено повністю або частково, вона повинна містити зобов'язання усунення замовником порушення процедури закупівлі та/або відновлення процедури закупівлі з моменту попереднього законного рішення чи правомірної дії замовника.

Згідно ст. 27 Кодексу адміністративного судочинства України: адміністративні справи з приводу оскарження рішень Антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ [2].

Згідно річного звіту Антимонопольного комітету України за 2016 рік, затвердженого Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2017 № 2-рп. В 2016 р. надійшло 1 846 скарга, з яких з оплатою – 977 [3].

Слід погодитися з висновками авторів «Пропозиції щодо оптимізації механізму оскарження» щодо необхідності створення механізму подачі скарги, який дозволяє фільтрувати неоплачені скарги, що призведе до підвищення ефективності роботи колегії Антимонопольного комітету України

Також згідно статистичного дослідження вибірки проведеної авторами «Пропозиції щодо оптимізації механізму оскарження» існує залежність між

ймовірністю оскарження та сумою закупівлі, що свідчить про необхідність зміни схеми оплати скарги з фіксованої на диференційовану, також виникає розглянути можливість застосування депозиту, оскільки цей інструмент спеціально розроблений для зменшення кількості недобросовісних скарг, які затягують та блокують публічні закупівлі [4].

Про неефективність процедури оскарження зазначає і А.О. Олефір: «адміністративне оскарження до АМКУ процедур закупівель за задумом законодавця мало б стати основним, але так не сталося, у тому числі через такі вади самого механізму оскарження: висока плата; поверховий розгляд справи (проводиться під час одного засідання, суб'єкт оскарження обмежений у можливості збирати докази)» [5].

В свою чергу О.О. Підмогильний радить суб'єктам оскарження не забувати й про більш доступні варіанти захисту порушених прав та інтересів. Зокрема, результати торгів учасник є можливість оскаржити шляхом інформування про порушення правоохоронні органи — прокуратуру, Міністерство внутрішніх справ України, Службу безпеки України, що в межах власних повноважень виявляють та перешкоджають порушенням та зловживанням в економічній сфері. [6; С. 145].

Однак актуальною проблемою сьогодення залишається відсутність повноважень у Антимонопольного комітету України щодо поновлення порушених або оспорюваних прав учасників закупівель, тобто виявляючи порушення процедури закупівель орган оскарження не гарантує учаснику закупівель поновлення його порушених прав, а лише повертає його в попереднє становище, яке існувало до порушення його прав. Отже, основним недоліком у процедурі оскарження є те, що орган оскарження позбавлений повноважень зобов'язати замовника вчинити певну дію позитивного характеру, наприклад оголосити переможця, дискваліфікувати учасника закупівлі, який зловживає своїми правами, усунути дискримінаційні вимоги у тендерній документації. Тому, на теперішній час учасники закупівель не завжди подають скарги до Антимонопольного комітету України, оскільки після оголошення результатів оскарження торги можуть взагалі не відбутися, і в цьому випадку скаргу не повертаються кошти сплачені за скаргу та не компенсується час витрачений на оскарження.

Підводячи підсумок важливо наголосити, що нашу думку, для підвищення ефективності процедури оскарження слід розширити повноваження органу оскарження, а саме надати повноваження щодо поновлення порушених прав, переглянути схему оплати скарги, удосконалити процедуру подання скарги, при цьому, звичайно необхідно компенсувати збільшений об'єм роботи за допомогою збільшення штату колеги Антимонопольного комітету України.

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 89.

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747 -

IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. - № 35-36, № 37. - Ст. 446.

3. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік від 14.03.2017 № 2-рп //Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&>

4. Н.Шаповал, О.Грибановський Пропозиції щодо оптимізації механізму оскарження//Електронний ресурс. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1MmI6lD7xEAGpl0OPMHj_T5jJX1MfuPYu/view

5. Олефір А. О. Правозастосовні проблеми публічних закупівель як механізму інвестування / А. О. Олефір. // Теорія і практика правознавства. електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/64237>

6. Підмогильний О. О. Механізми та порядок оскарження порушень у сфері державних закупівель в Україні / О. О. Підмогильний // Економіка та держава. - 2012. - № 5. - С. 144-147.

Крюченко Юлія Юріївна,
викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОВОЛОДІННЯ ОРАТОРСЬКИМ МИСТЕЦТВОМ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Історія ораторського мистецтва сягає часів Давньої Греції, коли судовий процес, в його сучасному розумінні, тільки починав формуватися, а дар переконання міг врятувати обвинуваченого від суворого вироку суду. На сучасному етапі оволодіння ораторським мистецтвом не втратило своєї необхідності та актуальності, а, навпаки, здобуло розповсюдженості та попиту, особливо серед майбутніх фахівців юридичної галузі. Сучасний юрист має вміти правильно та точно висловити свою позицію, адже в своїй професійній діяльності йому щодня доводиться взаємодіяти з великою кількістю людей (клієнти, працівники суду, прокуратури та ін.). З кожним співрозмовником необхідно налагодити контакт, зуміти коректно донести свою думку, налаштувати на плідну співпрацю, щоб досягти поставленої мети [2].

На особливу увагу в професійній діяльності юриста заслуговує підготовка та проголошення судової промови. Мистецтво судового красномовства полягає в умінні побудувати промову так, щоб звернути увагу суддів та тримати її протягом усієї промови, у здатності об'єктивно проаналізувати обставини справи, надати психологічний аналіз особистості, побудувати систему доказів та здійснити правові висновки.

Дослідники визначають, що основною функцією судового красномовства є вплив, тому досвідчений судовий оратор протягом промови намагається

створити всі умови для активної розумової діяльності суддів та всіх присутніх у залі суду. Адже вплив у кримінальному судочинстві виступає як метод і результат оцінки доказів. В теорії публічної промови вплив визначається як повідомлення, що має на меті змінити погляди адресата.

Головним у судовому ораторському мистецтві є певна ідея, яку оратор намагається донести до слухача і до його свідомості. Юристи-оратори повинні прагнути до того, щоб їх виступи в суді впливали на суддів та судову аудиторію, на результат судового процесу [1, с. 140].

Наразі опанування засадами ораторського мистецтва знаходить своє відображення у вивченні студентами вищих навчальних закладів курсу «Риторика». Оволодіння риторичною наукою ґрунтується на тісному системному взаємозв'язку з іншими навчальними дисциплінами, зокрема з такими базовими, як філософія, логіка, етика, соціологія, психологія, лінгвістика, та ін. Враховуючи ці факти, здобувачі вищої освіти юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ знайомляться з цією навчальною дисципліною під час другого року навчання.

Метою вивчення курсу риторики є оволодіння знаннями про засоби переконання, ефективні форми впливу на аудиторію. Так, зокрема, на практичних заняттях з навчальної дисципліни «Риторика» студенти знайомляться не лише з теоретичним матеріалом, а й опановують його використання на практиці: проведення модельних судових засідань, проголошення заздалегідь підготовленої промови на запропоновану тему, проголошення імпровізованої судової промови тощо.

Також під час практичних занять велика увага приділяється формуванню комунікативно-мовленнєвих навичок студентів. З цією метою на заняттях виконуються вправи на поставу тембру та гучності голосу, навичок доречної жестикуляції та міміки, формуванню стилю публічного мовлення. Позитивним в плані оволодіння ораторським мистецтвом є також організація та проведення кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін ДДУВС на базі юридичної клініки «Істина» тренінгів ораторського мистецтва для здобувачів вищої освіти.

Таким чином, ораторське мистецтво в юридичній галузі підпорядковується здійсненню функцій права через розкриття досвіду, характеру та намірів оратора-юриста. Красномовство виступає для юриста площиною та засобом правового впливу на аудиторію та є складовою правової культури населення.

Отже, риторика є однією з базових класичних наук, що покликана сформувати ораторську культуру, яка становить фундамент професіоналізму майбутніх юристів. Вивчення риторики покликане активним формуванням ораторської культури суспільства, оскільки суспільство, яке ставить на чільне місце формування риторичної особистості, має значний духовно-інтелектуальний потенціал, бо класична риторика філософсько-дидактичного спрямування є активним чинником організації стабілізуючого культуротворчого фактору правової держави [4].

1. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво як складник професійних якостей юриста / Р.С. Кацавець // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1. – С. 137-141.
2. Куньч З. Українська риторика: історія становлення і розвитку: навч. посіб. / З. Куньч. – Л.: Нац. ун-т “Львів. Політехніка”, 2011. – 244 с.
3. Мазур Р. Публічний виступ: психолого-емоційні засади / Р. Мазур // Наука і суспільство. – 2011. – №11/12. – С. 27-32.
4. Олійник О. Ораторське мистецтво юриста: навч. посіб. / О. Олійник. – К.: Кондор, 2010. – 210 с.
5. Токарська А.С. Культура фахового мовлення правника / А.С. Токарська, І.М. Кочан. – Л.: Світ, 2003. – 312 с.

Орешкова Аліна Федорівна
викладач кафедри загальноправових
дисциплін та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИБОРЧІ ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Нормативно-правові акти України та міжнародні договірні зобов'язання нашої держави вимагають, щоб усі громадяни мали право і можливість голосувати і бути обраними без необґрунтованих обмежень і дискримінації, що стосується внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), то політичні зобов'язання чітко вимагають забезпечити їх участь у виборах. Україна змушена вживати спеціальних заходів, щоб забезпечити участь ВПО у виборах в цілому та на практиці зокрема, що у свою чергу сприяє їхній більшій залученості до суспільного і політичного життя та реінтеграції, а також запобігає їхній маргіналізації.

Наукова та дослідницька база щодо питання виборчих прав внутрішньо переміщених осіб є незначною враховуючи те, що ця категорія виборців є новою, а практика національних виборів є неусталеною. Проте, зараз ситуація змінюється, так можна відзначити появу, як наукових, так і практичних досліджень із правових питань внутрішнього переміщення в Україні Є. Герасименка, Є. Микитенка, О. Фесенко, Г. Христової, П. Пушкаря, О. Виноградової та ін.

До міжнародних документів ратифікованих Україною, що вказують на загальність виборчого права як одного з основоположних принципів належать: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Документ Копенгагенської наради-конференції з людського виміру НБСЄ 1990 р. Низка документів, регламентують статус внутрішньо переміщених осіб, зокрема, Керівні принципи ООН

з питань переміщення осіб у межах країни 1998 р., Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо внутрішньо переміщених осіб» 2006 р. та Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 2009 р. Ці документи об'єднують, зокрема те, що держави-члени в тому числі і Україна для ефективної реалізації ВПО свого права голосувати на національних або місцевих виборах повинні забезпечити існування як правових, так і організаційних гарантій щодо усунення перешкод практичного характеру.

У ч. 1 ст. 38 Конституції України [1], згідно з якою громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Крім того, ч. 1 ст. 24, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Ст. 8 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» йдеться про те, що внутрішньо переміщена особа реалізує своє право голосу на виборах Президента України, народних депутатів України, місцевих виборах та референдумах ляхом зміни місця голосування без змін виборчої адреси згідно з частиною третьою статті 7 Закону України «Про Державний реєстр виборців» [2].

Однак на практиці ВПО не можуть належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні державними справами та на участь у виборах. Так, труднощі в реалізації права голосу на виборах зумовлені положеннями чинних нормативно-правових актів, які визначають критерії наявності або відсутності права голосу на виборах, поняття виборчої адреси та порядку зміни місця голосування без зміни виборчої адреси.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців», виборчою адресою виборця є адреса, за якою зареєстровано його постійне місце проживання відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» [3]. Виборчі адреси більшості виборців належать до територій, які відносяться до тимчасово окупованих (на яких не здійснюється діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування). За чинним законодавством зміна виборчої адреси має наслідком втрату статусу ВПО.

Українське законодавство з поняттям виборчої адреси також пов'язує належність виборця до тієї чи іншої виборчої дільниці, зокрема і право голосу на виборах. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про вибори народних депутатів України» [4], підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці, тоді як виборець включається до списку виборців на дільниці за його виборчою адресою. Аналогічні положення містяться також у Законах України «Про місцеві вибори» та «Про вибори Президента України». Оскільки виборчі дільниці, до яких віднесені виборчі адреси ВПО перебувають на територіях, в межах яких загальнодержавні та місцеві вибори не проводяться, ВПО можуть взяти участь у виборах лише за процедурою тимчасового місця голосування

без зміни виборчої адреси, при цьому можливість тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси не передбачена для місцевих виборів, оскільки право голосу на місцевих виборах визначається належністю громадянина, який має право голосу, до тієї чи іншої територіальної громади, а можливість зміни місця голосування на цих виборах призвела б до складнощів в обліку виборців та посилила б ризики багаторазового голосування та інших зловживань. Відповідно норм Закону України «Про місцеві вибори», ВПО можуть проголосувати лише на тих виборах, які проводяться в територіальних громадах, що належать до тимчасово непідконтрольних Україні територій. У контексті цього, можливість участі таких виборців у виборах в інших територіальних громадах фактично виключена. Проте, під час підготовки та проведення місцевих виборів у 2015 році деякі суди виходили з іншого тлумачення положень Закону України «Про місцеві вибори» і дозволяли окремим виборцям – ВПО проголосувати за місцем їхнього фактичного проживання, яке не збігалось з їхніми виборчими адресами.

Порядок зміни місця голосування без зміни виборчої адреси для ВПО є досить складним. Відповідна процедура визначена постановою Центральної виборчої комісії [5]. На виборах народних депутатів України для всіх категорій ВПО було передбачено – спрощений порядок зміни місця голосування без зміни виборчої адреси (тобто без додання до заяви про зміну місця голосування підтверджувальних документів) [6]. Проте, такі особи поставлені у нерівні умови порівняно з іншими категоріями виборців, так зокрема вони отримують лише виборчий бюлетень для голосування у загальнодержавному окрузі, а інші виборці отримують два виборчі бюлетені – для голосування у загальнодержавному виборчому окрузі та для голосування у відповідному одномандатному окрузі, до якого віднесено виборчу адресу виборця. Також слід зазначити, що вищезазначений порядок зміни місця голосування застосовувався одноразово лише на виборах народних депутатів 2014 року.

Через неможливість зміни місця голосування без зміни виборчої адреси ВПО не брали участі у місцевих виборах 2015 року (за окремими винятками, коли їм було дозволено проголосувати на підставі судових рішень) і (за умови збереження чинного нормативно-правового регулювання прав ВПО на участь у виборах) не братимуть і надалі.

Отже, обмеження права голосу ВПО на парламентських та місцевих виборах суперечить як принципу рівного виборчого права, так і Керівним роз'ясненням ООН. Так, для забезпечення конституційних прав цих категорій громадян потрібно внести зміни до чинних нормативно-правових актів, тим самим закріпивши за ними право брати участь у місцевих виборах у загальному порядку згідно з їх фактичним місцем проживання.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

3. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-16/print>.

4. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/print>.

5. Про забезпечення тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси : Постанова Центральної виборчої комісії від 13 вересня 2012 року № 893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0893359-12>.

6. Про питання тимчасової зміни місця голосування виборцям, виборча адреса яких відноситься до території Донецької чи Луганської області, на період проведення позачергових виборів народних депутатів України 26 жовтня 2014 року : Постанова ЦВК від 7 жовтня 2014 року № 1529 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1529359-14>.

Приловський Володимир Володимирович,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Діяльність нотаріату впливає на різні аспекти суспільного життя країни. Від якості його роботи безперечно залежить нормальне функціонування і цивільних, і господарських правовідносин. При цьому якість діяльності нотаріусів залежить від встановлених законодавцем правил та способів здійснення нотаріальної діяльності.

Впроваджувані як у повсякденне життя суспільства, так і у сферу правотворчої діяльності новітні технології диктують все більше нові правила здійснення такої діяльності, втілення нових ресурсів, способів користування і використання електронних засобів у законодавчій та правотворчій процеси.

Масштабні проекти з впровадження та реалізації інформаційних технологій у всіх сферах правовідносин підтверджують необхідність використання електронних засобів зв'язку, інструментів інформаційно-комунікаційних технологій у такій традиційно «паперовій» сфері як нотаріат.

Поняття «електронний нотаріат» на даний момент в правовій сфері не існує, це лише поки що абстрактне визначення окремої ланки нотаріальної діяльності, яка починає діяти в сфері інформаційних технологій і яку необхідно продумано обґрунтовано поступово впроваджувати і удосконалювати.

Електронний нотаріат – це і створення єдиного електронного реєстру нотаріальних дій, і використання електронного цифрового підпису (ЕЦП), і

оцифровка нотаріальних документів, і створення бази для електронного архіву. На сьогоднішній день навіть з ухваленням законів «Про електронний цифровий підпис», «Про електронні документи та електронний документообіг» немає жодних підстав говорити про можливість впровадження електронного нотаріату, оскільки в цьому напрямку має бути змінено Закон України «Про нотаріат».

В законі необхідно, щоб чітко було прописано, які саме дії можуть здійснюватись електронно, а які – ні. Мета електронного нотаріату – це не зведення його функцій до механічних, адже немає доцільності в тому, щоб всі нотаріальні дії вчинялися за допомогою програмного забезпечення.

На даному етапі запровадження елементів електронного нотаріату українські нотаріуси користуються та працюють з великою кількістю незручних електронних реєстрів, що змушує постійно відволікатися на технічні аспекти роботи з ними. Це створює купу проблем та підстав для зауважень з боку клієнтів та державних органів. Робота цих електронних реєстрів повинна бути набагато простішою, без технічних збоїв та проблем із функціонуванням, що давало б змогу нотаріусам більше часу для вчинення нотаріальної дії, а не її фіксації та перевірки даних з реєстрів. Крім того, достовірність та повнота відомостей, внесених в окремі реєстри, є далекими від об'єктивної інформації.

Наприклад, можна розглянути реєстр довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку. З цим реєстром закон не пов'язує виникнення, припинення чи зміну правовідносин. Це, так би мовити, «нотаріальний реєстр». Нотаріуси вносять до цього реєстру відомості про посвідчені ними довіреності та перевіряють в ньому чинність інших довіреностей. Однак, приміром, консульські установи, що також вчиняють такі нотаріальні дії за кордоном, не мають доступу та не користуються цим реєстром. Вони не перебувають під юрисдикцією Міністерства юстиції, не вносять жодної інформації про посвідчені ними довіреності та не мають зв'язку з нотаріальною системою України. Хоча реалізацію прав громадян України вони забезпечують. Таким чином, реєстр довіреностей не є повним.

Відомості Реєстру речових прав та їх обтяжень також є неповними й неточними, оскільки держава, по-перше, не забезпечила проведення повної інвентаризації об'єктів власності в Україні та суб'єктів прав власності; по-друге, не були оцифровані дані БТІ щодо технічних характеристик об'єктів нерухомого майна, архівів нотаріусів тощо. Чого лише варта ситуація існування в Україні двох реєстрів, що окремо обліковують права власності на нерухомість і права власності на землю? У серпні 2017 р. Міністр юстиції вже заявив про те, що наразі назріла потреба об'єднати реєстр прав на нерухоме майно та земельний кадастр.

Отже, уніфікація всіх реєстрів, що пов'язані з реєстрацією окремих видів нотаріальних дій, в один єдиний реєстр, на сьогодні є нагальною потребою для нотаріату. Такий реєстр має отримати визначений законом статус Єдиного державного реєстру. Він має бути уніфікованим та гармонізованим з вели-

чезною кількістю тих реєстрів, що зараз адмініструються Міністерством юстиції та іншими міністерствами й відомствами.

На думку експерта, наявність єдиного реєстру вчинення нотаріальних дій всіма нотаріусами України матиме як переваги, так і недоліки. До переваг можна віднести: зручність для громадян та нотаріусів, можливість швидкого отримання суб'єктами, перелік яких визначено ст. 8 ЗУ «Про нотаріат», інформації про вчинення нотаріальної дії певним нотаріусом з єдиного джерела. Наявність єдиного електронного реєстру, зокрема, надасть можливість вирішити проблемне на сьогодні питання чинності різного роду згод (наприклад, згоди подружжя на відчуження майна, згоди одного з батьків на виїзд дитини за кордон тощо). Проте така єдина база даних може бути серйозною спокусою для шахраїв, а тому має бути надійно захищена від зламу, пошкодження та/або зміни інформації. Передача інформації з обмеженим доступом для наповнення електронного реєстру повинна відбуватися окремими каналами з підвищеним ступенем захисту, що може потягнути за собою додаткові матеріальні витрати на етапі впровадження.

Також виникає питання про систему захисту нотаріального документа. Нотаріальний документ складається з бланка, тексту, посвідчувального напису нотаріуса, підпису нотаріуса та печатки. У нас наразі захищеним є лише бланк. В Україні має бути розроблена певна система захисту всього нотаріального документа. Адже виготовити печатку і посвідчувальний напис, підробити підпис будь-якого нотаріуса нині не складає жодних труднощів.

Ще однією проблемою українського нотаріату є відсутність судового контролю за нотаріальною діяльністю.

Так, зокрема, судовий контроль за нотаріальною діяльністю ґрунтується на конституційному праві громадян на судовий захист. Однак у цьому випадку постає питання: «Це судовий контроль за діяльністю нотаріуса або за дотриманням прав людини?».

Враховуючи міжнародний досвід регулювання інституту нотаріату, аналізуючи практику застосування чинного законодавства про нотаріат, можна дійти наступних висновків:

Українська модель здійснення контролю за нотаріальною діяльністю потребує серйозного коригування. У процесі розробки нового закону про нотаріат необхідно використати іноземний досвід правового регулювання ефективного механізму контролю у сфері нотаріальної діяльності. Контрольними функціями щодо нотаріусів повинні володіти, передусім, державні органи юстиції при збереженні гарантій прав нотаріусів, забезпечуваних можливістю судового оскарження рішень органів юстиції. В новому законі слід передбачити процесуальні питання здійснення дисциплінарного примусу до нотаріуса, що вчинив протиправний вчинок під час здійснення професійних функцій.

Існує ще проблема, яка стосується підвищення кваліфікації нотаріуса.

На сьогодні професія нотаріуса – це чи не єдина професія юриста, щодо якої закон не встановлює обов'язкового періодичного проходження курсу пі-

двищення кваліфікації та перевірки знань. Приміром, арбітражні керуючі зобов'язані підвищувати кваліфікацію 1 раз на 3 роки, приватні виконавці – 1 раз на 5 років, а приватні нотаріуси підвищують кваліфікацію лише у разі примусового зупинення їхньої діяльності.

До обов'язків нотаріуса, згідно ЗУ «Про нотаріат», входить підвищення професійного рівня, а також у разі настання обставин, передбачених ст. 29-1, а саме порушення правил нотаріального діловодства, нотаріус зобов'язаний пройти курс підвищення кваліфікації. Тобто закон містить в собі ці два поняття: підвищення професійного рівня і підвищення кваліфікації. Підвищенням професійного рівня можна назвати, наприклад, написання статті у фаховий журнал, захист дисертації, участь у тематичному семінарі та ін. Водночас підвищення кваліфікації має відбуватися у спеціальних навчальних закладах з високим рівнем викладацького складу.

Якщо в правових питаннях більшість нотаріусів орієнтується на достатньому рівні, то в сфері новітніх технологій це питання майже не вирішується, що занадто утруднює їх впровадження і використання.

Нотаріус зобов'язаний підтримувати в належному стані рівень своїх знань як у правовому, так і технічному сенсі (як раз для можливості впровадження в свою професійну діяльність новітніх інформаційних технологій).

Звичайно, кожен повинен сам удосконалювати свій професійний рівень. Але без допомоги держави, без застосування відповідних освітньо-кваліфікаційних програм підвищення кваліфікації та професійного рівня як нотаріуса, так і інших фахівців з правових питань, це буде зробити вкрай важко.

1. Закон України «Про нотаріат» // Відомості Верховної Ради України, 1993. – № 39. – Ст. 383.

2. Проблемні питання нотаріальної практики. // Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://juristoff.com/resyrsi/biblioteka/notariat-ukrainy>.

3. Про застосування цифрових технологій в діяльності нотаріуса. / Нотаріат України : Загальнодержавний науково-практичний журнал. – № 1-2 (25), червень 2017. – С. 32.

Приловський Володимир Володимирович,

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Єрмоєнко Ірина Леонідівна,
адвокат

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ЗАПОВІТУ ПРИ ЙОГО СКЛАДАННІ ОСОБОЮ, ЯКА НЕ МОГЛА КЕРУВАТИ СВОЇМИ ДІЯМИ В МОМЕНТ ПІДПИСАННЯ

Як відомо, заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті (ст. 1233 ЦК України).

У ч. 2 ст. 1223 ЦК України законодавець визначив пріоритет спадкування за заповітом над спадкуванням за законом, зазначивши, що спадкування за законом має місце лише в разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у випадку неповного охоплення заповітом всієї спадщини.

Незважаючи на зовнішню простоту, спадкування за заповітом може породжувати низку проблем юридичного та технічного характеру, вирішенню яких може сприяти більш широке використання інституту виконання заповіту. Безперечно, при складенні заповіту повинні бути виконані усі вимоги законодавства щодо складання та оформлення заповіту.

Але нерідко заповіт складається заповідачем і посвідчується під час тяжкої хвороби при знаходженні у лікарні під наглядом лікарів.

Будь-які права та обов'язки спадкоємців виникають лише після смерті заповідача, тобто розпорядження набувають юридичної сили з моменту відкриття спадщини.

Тут і можуть виникнути питання у спадкоємців або інших заінтересованих осіб щодо дійсності складеного заповіту в умовах тяжкого стану здоров'я заповідача.

Перебуваючи у лікарні, заповідач може знаходитись у такому стані, коли від негативних наслідків хвороби або дії сильнодіючих знеболювальних препаратів може не зовсім адекватно реагувати на зовнішні імпульси, мати психічний стан, при якому не можлива або утруднена можливість прийняття правильних рішень і відповідальності за свої вчинки.

В таких випадках нерідко в лікарню починають навідуватись родичі й інші особи, які починають своїми діями видавати «безмірну» родинну чи дружню прихильність до хворого, завдяки чому та під підбурюванням таких відвідувачів приймають рішення про написання заповіту на їх користь, таким

чином спростовуючи можливість отримання спадщини спадкоємцями взагалі або попередньої черги, або зменшуючи їх частку.

Скориставшись станом заповідача і посвідчивши заповіт відповідною посадовою особою лікарні, яка за законом може вчиняти такі дії, не зовсім порядні особи можуть отримати у спадщину майно, яке їм ні в якому разі належать не повинно.

Оскаржити заповіт можливо у суді. І як вже зазначено було вище, право на пред'явлення позову про недійсність заповіту виникає лише після смерті заповідача. Звернутися до суду з вимогою визнати заповіт недійсним або частково недійсним може тільки особа, права і законні інтереси якої порушено у цьому документі. Позов зазвичай подається особами, які втратили право на спадкування за законом через наявність заповіту. Зрозуміло, судовий розгляд щодо оскарження заповіту може початися тільки після відкриття спадщини.

Відповідно до статті 1252 ЦК України заповіт особи, яка перебуває на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також особи, яка проживає в будинку для осіб похилого віку та інвалідів, може бути посвідчений головним лікарем, його заступником з медичної частини або черговим лікарем цієї лікарні, госпіталю, іншого стаціонарного закладу охорони здоров'я, а також начальником госпіталю, директором або головним лікарем будинку для осіб похилого віку та інвалідів.

У ст. 225 ЦК України зазначено, що правочин, який дієздатна фізична особа вчинила у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, може бути визнаний судом недійсним за позовом цієї особи, а в разі її смерті – за позовом інших осіб, чії цивільні права або інтереси порушені.

Відповідно до п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» зазначається, що правила зазначеної ст. 225 ЦК України поширюються на ті випадки, коли фізичну особу не визнано недієздатною, однак у момент вчинення правочину особа перебувала в такому стані, коли вона не могла усвідомлювати значення своїх дій та/або не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо). Для визначення такого стану на момент укладення правочину суд відповідно до ст. 145 (з 15.12.2017 р. ст. 105 – прим. авт.) Цивільного процесуального кодексу (обов'язкове призначення експертизи судом) зобов'язаний призначити судово-психіатричну експертизу за клопотанням хоча б однієї із сторін. При розгляді справ за позовами про визнання недійсними заповітів на підставі ст. 225, ч. 2 ст. 1257 ЦК України суд відповідно до ст. 145 (з 15.12.2017 р. ст. 105) ЦПК України зобов'язаний призначити посмертну судово-психіатричну експертизу. Висновок такої експертизи має стосуватися стану особи саме на момент вчинення правочину.

Але виходячи з адвокатської практики, у деяких подібних випадках

процедура оспорювання дійсності таких заповітів вкрай утруднена, або навіть неможлива.

Нелегко довести дійсний стан заповідача на момент складання та підписання заповіту, оскільки експертиза може проводитись лише по медичним документам, за даними яких можна тільки з долею імовірності визначити, в якому стані міг перебувати хворий, а не в якому перебував реально. Утруднено встановлення та пошук осіб, яким могло бути щось відомо про стан здоров'я заповідача на момент складання заповіту, та отримання від них достатньої інформації, адже минув певний час.

Це зовсім не повинно означати, що добросовісним спадкоємцям не треба прикладати зусиль для встановлення істини.

У разі встановлення недійсності заповіту, спадкоємець, який за цим заповітом був позбавлений права на спадкування, одержує право на спадкування за законом на загальних підставах (ч. 4 ст. 1257 ЦК України). Визнання правочину недійсним пов'язане з анулюванням майнових наслідків його вчинення і встановлення наслідків, передбачених Законом.

Аналізуючи ЦК України, можна дійти висновку, що законодавством фактично передбачено межі волевиявлення заповідача щодо змісту і форми заповіту, стану заповідача, в якому він перебуває під час посвідчення такого одностороннього правочину. Так, вказана ст. 1257 ЦК України передбачає можливість визнання окремих частин або заповіту в цілому недійсними.

Така норма без адекватного роз'яснення реальних вимог до змісту заповіту, процедури його визнання недійсним та процесу забезпечення захисту прав заповідача вважатись реально діючою може вважатись досить умовно.

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44, – ст. 356.

2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40-42, ст. 492.

3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними. / Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 9.

Шевченко Таїсія Віталіївна,
викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

В Україні відбувається перехід до нових форм господарювання і пов'язаний він саме з європейською інтеграцією. Система надання якісних послуг населення одна з головних задач держави у забезпеченні захисту законних прав і інтересів громадян. Під час реформування кримінального законодавства виникає потреба роз'яснення деяких термінів, які використовуються в кримінально-правових нормах. А саме мова піде про визначення таких категорій як «публічна влада» і надання «публічних послуг», «особа, яка надає публічні послуги», які використовуються у розділі XVII Кримінального кодексу (далі – КК) України «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Зміни у зазначений розділ Кримінального кодексу України внесені в 2011 році. Офіційного тлумачення зазначених вище категорій в КК України не визначено, тому виникла необхідність дати роз'яснення в ст. 365-2 КК України «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги». Підвищення якості надання публічних послуг і можливе посилення кримінальної відповідальності за вчинені злочини мета держави в умовах євроінтеграції.

Суб'єкт злочинів передбачених розділом XVII КК може бути як загальним, так і спеціальним. Якщо із загальним суб'єктом загально прийнято встановлено в КК, що стосується спеціального суб'єкта, то їх можна розділити на дві категорії:

- 1) будь-яка службова особа (визначення якої надано в частині 2 ст. 18 КК);
- 2) особа, яка здійснює професійну діяльність пов'язану з наданням публічних послуг.

Види злочинів за суб'єктами можна поділити на:

- 1) суб'єкти, які можуть бути лише службові особи юридичних осіб публічного права;
- 2) суб'єкти, які можуть бути лише юридичні особи приватного права;
- 3) суб'єкти, які можуть бути як публічного так і приватного права.

Відповідно до ст. 81 Цивільного кодексу України юридичні особи залежно від порядку їх створення поділяються на юридичних осіб публічного права та юридичних осіб приватного права. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної

влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі – Концепція) - послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу *публічних послуг*. Залежно від суб'єкта розрізняють, що надають публічні послуги державні і муніципальні [1.]. Тотожне визначення публічних послуг дає Сороко В.М. [2].

Відповідно до п. б) ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» до суб'єктів корупції відносяться: особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом) [3].

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України - спеціальний, особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням послуг. Крім того в диспозиції статті чітко визначено коло осіб, які надають публічні послуги і їх можна поділити на дві категорії, а саме:

- конкретизовані: аудитор, нотаріус, оцінювач, уповноважена особа або службова особа фонду гарантування вкладу фізичних осіб;

- неконкретизовані: інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), або державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, державним виконавцем, приватним виконавцем.

Стаття 365-2 КК доповнена новими суб'єктами (приватний виконавець, державний реєстратор, державний виконавець) Законом України від 06.10.2016 року і виникла необхідність дати тлумачення де яких суб'єктів.

Згідно статті 7 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» державними виконавцями є керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби. Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» приватним виконавцем може бути громадянин України, уповноважений державою

здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом і є суб'єктом незалежної професійної діяльності [4].

В статті 6 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» зазначено, що державним реєстратором може бути громадянин України, який має вищу освіту, відповідає кваліфікаційним вимогам, визначеним Міністерством юстиції України, та перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації (крім нотаріусів), та нотаріус. Державний реєстратор: приймає документи; перевіряє документи на наявність підстав для зупинення розгляду документів; перевіряє документи на наявність підстав для відмови у державній реєстрації; проводить реєстраційну дію (у тому числі з урахуванням принципу мовчазної згоди) за відсутності підстав для зупинення розгляду документів та відмови у державній реєстрації шляхом внесення запису до Єдиного державного реєстру; веде Єдиний державний реєстр; веде реєстраційні справи; здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом [5].

Однак, необхідно зазначити, що окрім доповнення суб'єктів в диспозицію статті також були внесені і інші зміни, а саме: з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб" замінити словами з метою отримання неправомірної вигоди" [6].

З вищеведеного можна зробити наступний висновок: суб'єкти за статтею 365-2 КК України можна поділити мінімум на 2 групи: конкретизовані (аудитор, нотаріус, оцінювач, уповноважена особа або службова особа фонду гарантування вкладу фізичних осіб), неконкретизовані (інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), або державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, державним виконавцем, приватним виконавцем).

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-%D1%80>>.

2. Сороко В.М. Надання публічних послуг органами державної влади та оцінка їх якості: навч. посіб. – К. : НАДУ, 2008.-104 с.

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII, зі змінами станом на 13.07.2017 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс]. - Ре-

жим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України від 06.10.2016 № 1666-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1666-19/paran26#n26>.

Бутиліна Ольга Володимирівна,
інженер з охорони праці відділу
матеріального забезпечення
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

У ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (далі — Закон № 2866) дано таке визначення терміну «гендерна рівність»: «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [1]. Проте у гендерної нерівності часто «жіноче обличчя». Так, Верховна Рада України у 1980 році ратифікувала Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [2] (далі – Конвенція). Положення Конвенції та ст. 3, 6 Закону № 2866 забороняють дискримінацію за ознакою статі. Проте вже сама поява нормативно-правових актів, спрямованих на особливий захист жінок, а також започаткований у 80-х роках минулого століття активний міжнародний рух за права жінок – все це відображає реально існуючу в усьому світі проблему дискримінації осіб переважно жіночої статі.

Розглянемо, наприклад, положення ст. 17 Закону № 2866, де йдеться про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці. Одразу впадає у вічі, що положення цієї статті щодо «рівної оплати праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці», «позитивних дій, спрямованих на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників» – є суто декларативними і часто не співпадають з сучасними українськими реаліями.

Інший приклад. Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ) прийнято рішення про скасування наказу МОЗ від 29 грудня 1993 року № 256 «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок» (далі – наказ МОЗ № 256) [3]. В Пояснювальній записці до проекту наказу «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я

України від 29 грудня 1993 року № 256» МОЗ мотивував це рішення тим, що зазначений Перелік суперечить вимогам законодавства Європейського Союзу, міжнародним зобов'язанням України з питань гендерної політики, а також не узгоджується із сучасним класифікатором професій [4; 5].

Ще на стадії проекту Федерація профспілок України відмовилася погоджувати скасування Переліку. Вчені гігієністи та профпатологи, експерти виробничо-практичного журналу «Охорона праці і пожежна безпека» також наполягали на відмові МОЗ від такого кроку, вказали на майбутні трагічні наслідки скасування заборони праці жінок на роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці [4; 5] (про що докладніше йтиме мова далі).

Незважаючи на такий рішучий спротив, наказ МОЗ № 256 втратив чинність 22 грудня 2017 року на підставі наказу МОЗ від 13 жовтня 2017 року № 1254 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256» (далі – наказ МОЗ № 1254), крім глави 3 розділу I Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, яка втрачає чинність з дати, коли Україною буде завершено процедуру денонсації Конвенції про використання праці жінок на підземних роботах у шахтах будь-якого роду № 45 [3; 6]. Це вчинено, як зазначено у преамбулі наказу МОЗ № 1254, «з метою приведення нормативно-правових актів у відповідність до вимог гендерної політики» [6]. Проаналізуємо, чи так це.

Ст. 4 Конвенції та ст. 6 Закону № 2866 встановлено, що не вважаються дискримінацією за ознакою статі спеціальні заходи, спрямовані на охорону материнства. В інтересах працюючих жінок у майже 100 країнах світу існують обмеження щодо використання жіночої праці у важких, шкідливих і небезпечних умовах. Так, на законодавчому рівні в 90 країнах світу передбачена заборона або обмеження на застосування праці жінок у нічний час, на підземних роботах, в умовах впливу іонізуючої радіації. Більш ніж у 50 країнах діють максимальні норми підіймання та переміщення вантажу жінками [5].

У статті 43 Конституції України визначено, що «кожен має право на належні, безпечні та здорові умови праці. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється» [7].

З урахуванням особливостей жіночого організму, трудовим законодавством передбачено спеціальні правила охорони праці жінок, пільги та додаткові гарантії їх трудового права. Зокрема, працю жінок регламентовано главою XII Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП) [8]. Відповідно до вимог ст. 174 КЗпП і було прийнято наказ МОЗ № 256.

Виходить, що бездумне скасування зазначеного Переліку, без розробки нового, якраз і суперечить положенням міжнародних нормативно-правових актів та законодавства України з питань гендерної політики.

Наукові дослідження свідчать про те, що анатомо-фізіологічні особливості жіночого організму обумовлюють більш високу чутливість до впливу деяких шкідливих виробничих чинників у порівнянні з чоловіками. У пріори-

теті – такі чинники, як фізичне напруження, пов'язане з підйманням і перенесенням вантажів, вимушена робоча поза, вібрація, виробничі отрути, несприятливі мікрокліматичні умови, іонізуюче та неіонізуюче випромінювання, нервово-психічне перенавантаження. Все це було враховано у Переліку робіт зі шкідливими або небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, затвердженому наказом МОЗ від 29.12.1993 № 256 [3 – 5].

Непоодинокі випадки суто «жіночого» травматизму та профзахворювань під впливом зазначених факторів – випадіння матки, сечового міхура, запальні процеси репродуктивної сфери, ускладнення вагітності, пологів та післяпологового періоду, мимовільні аборти, мертвонароджуваність, народження дітей з вадами розвитку тощо [4; 5].

Фахівці попереджають про згубні наслідки скасування заборони праці жінок на роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці [4; 5]:

- зростання рівня материнської та дитячої смертності;
- порушення репродуктивного здоров'я жінок і, як наслідок, – зменшення народжуваності, посилення процесу депопуляції;
- зростання травматизму, професійної захворюваності серед жінок, і як наслідок – зменшення трудового та економічного потенціалу країни, додаткові витрати з державного бюджету на пожиттєве утримання людей, що отримали професійні захворювання, та дітей, які народилися з вадами розвитку.

Від себе поясню, що відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася з інвалідністю, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою і до 18 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення нею 23 років, їй надається допомога Фонду соціального страхування України [9]. І хоч нерідко не вдається довести причинно-наслідковий зв'язок між ушкодженням здоров'я дитини та роботою її матері у шкідливих або небезпечних умовах, все одно це відіграє не останню роль у погіршенні генофонду українського народу.

Звісно, демографічна катастрофа в Україні, травматизм на виробництві та професійні захворювання – не суто «жіночі» проблеми. У країнах Євросоюзу список речовин, які класифікуються як «токсичні для репродукції», включає 33 речовини (зокрема, це органічні розчинники, важкі метали тощо). У багатьох країнах існують списки потенційних репродуктивних токсикантів [5]. Граничні норми підймання і переміщення важких речей неповнолітніми [10], розроблені на виконання вимог ст. 190 КЗпП [8], диференціюють допустимі роботи неповнолітніх з вантажами залежно від віку та статі. Проте такі відмінності не є гендерною нерівністю – навпаки, вони враховують анатомо-

фізіологічні особливості підлітка, сприяючи збереженню його здоров'я і працездатності. Те саме можна сказати про чинні Граничні норми підіймання і переміщення важких речей жінками [11], розроблені на виконання вимог ст. 174 КЗпП [8].

Для дотримання вимог гендерної рівності в сфері охорони праці необхідно також розробити та затвердити наказом МОЗ Граничні норми підіймання і переміщення важких речей чоловіками. Зараз ці норми є лише в деяких нормативно-правових актах з охорони праці для певних галузей виробництва, а потрібні єдині норми для усіх працівників чоловічої статі, що досягли повноліття.

Погоджуючись з думкою авторів журналу «Охорона праці і пожежна безпека» про те, що в Україні є нагальна потреба у новому Переліку робіт зі шкідливими або небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок. Він повинен створюватися з урахуванням чинного класифікатора професій, змін умов праці на сучасних виробництвах, появи нових професій, даних атестації робочих місць за умовами праці [4; 5]. Але як захистити життя і здоров'я працівниць зараз, коли такий Перелік відсутній, багатьом роботодавцям це байдуже, а жінки в умовах економічної кризи виконують шкідливі та важкі роботи, у боротьбі за виживання забуваючи про свої права на охорону праці? Пропонуються такі шляхи вирішення проблеми:

1) активізація громадськості у приверненні уваги до цієї проблеми, висвітлення її в ЗМІ, пропаганда пріоритету життя і здоров'я людини, поширення інформації про вплив шкідливих виробничих чинників на організм працівників, наслідки роботи у шкідливих і небезпечних умовах, в тому числі для майбутніх поколінь;

2) підвищення відповідальності роботодавця за невиконання чи неналежає виконання обов'язків, передбачених ст. 5 Закону України «Про охорону праці» [12], ст. 24, 29 КЗпП:

- допускати працівника до виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору, лише за наявності висновку психофізіологічної експертизи;

- не пропонувати працівникові роботу, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я;

- проінформувати працівника до початку роботи під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору.

Причому санкції до роботодавця-порушника повинні застосовуватися якомога швидше, а не тоді, коли вже настали шкідливі наслідки для життя і здоров'я працівника;

3) заходи заохочення, пільги, переваги для роботодавців, які за рахунок власних коштів встановлюють додаткові порівняно з законодавством трудові

і соціально-побутові пільги для працівників (ст. 9-1 КЗпП, ст. 7 Закону України «Про охорону праці»).

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_207
3. Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.12.1993 № 256, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.03.1994 за № 51/260 – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0051-94>
4. Українська жінка з кувалдою як символ «гендерної рівності» – Охорона праці і пожежна безпека, № 10, 2017 – С. 12 – 18.
5. Л. Харчук. Ще раз про жінок і шкідливі умови праці – Охорона праці і пожежна безпека, № 12, 2017 – <http://oprpb.com.ua/content/shche-raz-pro-zhinok-i-shkidlyvi-umovy-praci>
6. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.10.2017 № 1254, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14.12.2017 за № 1508/31376 – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17>
7. Конституція України – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
8. Кодекс законів про працю України – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1993 № 1105-XIV – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
10. Граничні норми підймання і переміщення важких речей неповнолітніми: Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.03.1996 № 59 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16.04.1996 за № 183/1208 – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0183-96>
11. Граничні норми підймання і переміщення важких речей жінками: Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10.12.1993 № 241 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.12.1993 за № 194 – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0194-93>
12. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2694-12/page>

Михайлов В.О.

ад'юнкту кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ДДУВС

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ВЧИНЕНИМИ ДІЯННЯМИ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО ПОРУШЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБРОБКОЮ ІНФОРМАЦІЇ

Одним з обов'язків поліції є вжиття заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних із обробкою інформації. При цьому статтею 28 Закону України «Про Національну поліцію» [1] визна-

чено те, що поліцейські несуть персональну юридичну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації, а Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними базами (банками) даних.

Наразі кожен згідно ст. 5 Закону України «Про інформацію» [2] має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи й законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Дотримання права людини на інформацію під час інформаційно-аналітичної діяльності поліції забезпечується як встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію (ст. 6 Закону України «Про інформацію»), так і обов'язком суворого дотримання поліцейськими, які отримали доступ до інформаційних ресурсів ІПС встановлених регламентів, а також персоналізацією відповідальності за порушення вимог інструкцій МВС України щодо організації функціонування ІПС та порядку заповнення реквізитів електронних карток ІПС та паперових документів обліку, які мають бути затверджені (визначені) наказом Міністра внутрішніх справ України (п. 2, 5 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію»).

Наразі загальні засади контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними базами (банками) даних викладено у: резолюції 34/169 Генеральної асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку»; резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію»; рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 9 вересня 2003 року № Rec(2003)14 «Про можливість взаємодії інформаційних систем у сфері правосуддя»; рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 10 липня 2003 року № Rec(2003)13 «Щодо порядку надання інформації про розгляд кримінальних справ засобом масової інформації»; декларації Ради Європи «Про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій» від 6 травня 1999 року; Кодексі України про адміністративні правопорушення; Кримінальному кодексі України тощо.

Інформація, що обробляється поліцейськими в ІПС, є власністю держави і підлягає захисту відповідно до п. 3.3 Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України, затверджене наказом МВС України від 12 грудня 2009 року № 436 [3].

Використання інформаційних ресурсів ІПС допускається виключно зі службовою метою. При цьому ініціатор запиту, який отримав інформацію,

несе персональну відповідальність за її використання, згідно з чинним законодавством. Порушення ним законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України.

Згідно чинного законодавства поліцейським – користувачам ІПС категорично забороняється: здійснювати неавторизований доступ до ІПС; передавати свої персональні атрибути іншим особам, зокрема підлеглим працівникам (керівникам) підрозділу (служби) поліції; здійснювати доступ до ІПС під атрибутами інших користувачів; залучати до роботи з ІПС осіб, які не мають права доступу до неї; вилучати або змінювати автоматично сформовану інформацію про користувача, ініціатора запиту, дату та час обробки інформації в будь-яких текстових редакторах; незаконно блокувати, змінювати, знімати з обліку або знищувати інформацію, що зберігається в ІПС, вносити завідомо неправдиві або неповні відомості до ІПС; використовувати інформацію, отриману з ІПС, з приватною або будь-якою іншою, не пов'язаною з виконанням функціональних обов'язків, метою. Користувачі зобов'язані використовувати інформацію ІПС винятково в межах чинного законодавства; виконувати запити на отримання інформації, які завідомо нададуть значний беззмстовний набір даних; сканування мережі, тестування та пошук способів порушення або подолання систем контролю доступу до технічних і програмних засобів ІПС, а також будь-які спроби внесення змін до програмного забезпечення ІПС; після закінчення робочого дня (чергової доби) залишати незавершеним сеанс роботи в ІПС.

Зазначена норма всебічно регламентує відповідальність кожного поліцейського, користувача інформаційних ресурсів Міністерства внутрішніх справ. Нормативно-правовими актами чітко передбачені статті та санкції щодо скоєння правопорушень стосовно обробки інформації. Так, у Кодексі України про адміністративні правопорушення в цій сфері встановлено відповідальність за такі правопорушення: «Стаття 188-31. Невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України»; «Стаття 188-39. Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних»; «Стаття 188-40. Невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних»; «Стаття 212-2. Порушення законодавства про державну таємницю»; «Стаття 212-6. Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем».

Передбачено також кримінальну відповідальність за незаконні дії поліцейських у цій сфері. Зокрема, у Кримінальному кодексі України встановлено таку кримінальну відповідальність: «Стаття 361-2. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих сис-

темах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації»; «Стаття 362. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї»; «Стаття 363. Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється».

Отже, юридична відповідальність поліцейських є невід'ємною гарантією кожного громадянина на вільне одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, а також важливим засобом забезпечення законності та дисципліни в поліцейській діяльності.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.

3. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 12 грудня 2009 року № 436 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09>

Бурняшова Владислава

студентка 2 курсу юридичного факультету

Науковий керівник:

Андрієвська Людмила Олексіївна

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадкове право – це те що завжди є актуальним і цікавим для будь-якої особи, адже майже кожен зустрічається із спадковим правом у своєму житті. Інститут спадкового права один із найстаріших правових інститутів у світі та й і в Україні. Досить давно існує в нашому законодавстві, проте поряд з ним в Україні з'явився відносно новий правовий інститут - спадкового договору, який було закріплено в Цивільному кодексі України (далі ЦК України) від 16.01 2003 року і став новелою в цивільному законодавстві України. Сутність спадкового договору полягає у тому, що одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі

його смерті набуває право власності на майно відчужувача відповідно до ст. 1302 ЦК України.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що не існує єдиної думки серед науковців щодо проблем спадкового права. Наприклад В. Васильченко і С. Мазуренко зазначають, що спадковий договір потребує вдосконалення. А Т. Коваленко, виступає противником закріплення в ЦК України глави 90 «Спадковий договір», в той час З. Романовська є прихильником цієї юридичної конструкції.

Положення про спадковий договір закріплене у книзі ЦК України, яка присвячена спадковому праву, проте чи дійсно таке розташування є обґрунтованим, адже законодавець чітко визначає, що спадковий договір не є підставою спадкування. Тому існує необхідність в вираженні ознак, які притаманні спадковому договору і відмінність його від заповіту.

Спадковий договір є договором за життя, а не на випадок смерті як заповіт, оскільки встановлює зобов'язальні відносини, а не спадкові. За цим договором відчужувач не може його змінити чи скасувати, а також будь-яким чином протягом свого життя розпоряджатися відчуженим майном, якщо інше не передбачено договором або законом. Розірвання спадкового договору можливе лише за умови, що набувач не виконує розпоряджень відчужувача. При цьому, якщо виконання таких дій покладено на набувача лише після відкриття спадщини, то спадковий договір у цьому випадку взагалі неможливо розірвати. Зазначене положення щодо неможливості одностороннього розірвання договору є особливістю саме зобов'язання і не може відповідати із положеннями про заповіт [2, с. 976].

Не існує єдиної думки й про те, чи є спадковий договір оплачуваним договором, хоч положення глави 90 ЦК України і зазначають, що набувач здійснює покладені на нього договором обов'язки за свій рахунок, і не має права на відшкодування витрат та сплату винагороди за рахунок майна, призначеного йому відчужувачем. Проте набувач у разі смерті відчужувача набуває права власності на майно, що визначене договором, та виконує певні зобов'язання, тобто одна сторона (набувач) виконує ряд зобов'язань, які можуть проявлятися як і в наданні певних послуг так і в виконанні робіт, а друга сторона (відчужувач) зобов'язується оплатити ці дії майном, що зазначене в договорі.

Спадковий договір є підставою виникнення алеаторних зобов'язань, тобто таких, за яких обсяг прав і обов'язків точно наперед невідомий. Набувач не знає наперед суму витрат; перелік дій, які йому доведеться здійснити, так само, як не знає, якою буде вартість майна на момент переходу права власності до нього[3]. Також у спадковому договорі існує алеаторний ризик, адже набувач може померти раніше відчужувача і не набути майна, яке б мав набути. Також існує можливість того, що відшкодоване майно не компенсує витрат

Спадковий договір є довготривалим договором, оскільки укладається

на строк до смерті відчужувача, а інколи навіть і більший. І не існує можливості його розірвання із сторони набувача, а якщо дії набувача можливі лише після відкриття спадщини, то розірвання договору стає не можливим.

Досить неоднозначним питанням є визнання спадкового договору одностороннім чи двостороннім. А. Гусева зазначає, що він є односторонній, аргументуючи тим, що з моменту укладення договору в набувача виникають обов'язки вчинити певні дії в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати виконання дій, передбачених договором. Цю ж позицію відстоює В. Ромовська, вважаючи, що з моменту укладення договору в набувача виникають обов'язки вчинити певні дії в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати виконання дій, передбачених договором і не має обов'язків. На її думку спадковий договір, будучи двостороннім правочином, одночасно є одностороннім договором[4,с.6]. Проте, на нашу думку, спадковий договір є двостороннім, оскільки він має дві сторони – відчужувача та набувача, в них є взаємні обов'язки.

Отже, спадковий договір суперечна конструкція, яка досі викликає дискусії і суперечки серед науковців. Не існує єдності серед ознак і властивостей спадкового договору, приналежності його до книги спадкового права. На нашу думку спадковий договір, слід відносити до зобов'язальних договорів та виділяти такі ознаки, як оплатний, двосторонній, алеаторний, довготривалий із ускладненим процесом розірвання договору. Також можна зазначити, що це договір за життя, а не на випадок смерті.

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003, 2003 р., № 40.

2. В. Стрижак, Ю.Ю. Рак Правова характеристика спадкового договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/FP_index.htm_2013_1_161.pdf

3. А. Гусева Спадковий договір : юридична характеристика. Усунення від права на спадкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.obljust.dp.ua/bulletin02.pdf>

4. Ромовская З. В. Проблемы наследственного договора / З. В. Ромовская // Юридическая практика. - 2003. – №44. - С. 14-21.

Волочасва Аріна Сергіївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник – **Наливайко Олег Іванович,**
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ РЕФЕРЕНДУМУ

Науковий інтерес до проблем та ролі референдумів існував завжди та був спричинений міждисциплінарним характером цього феномену, адже дослідження на тематику референдумів та інших прямих форм народовладдя тривалий час були притаманні теорії конституційного права і лише згодом стали об'єктами політологічних та соціологічних досліджень.

Референдум як форма висловлювання громадської думки і як спосіб ухвалення важливих нормативно-правових актів і політичних рішень є надбанням не якоїсь нації або народу, а всього людства. Цей інститут демократії має загальнолюдську цінність, тому використання в Україні зарубіжного досвіду законодавчого закріплення і проведення референдумів у різних сферах суспільного життя є необхідним етапом розбудови правової держави [1, с. 238].

Проблеми референдуму змістовно аналізуються в численних наукових працях українськими вченими-правниками: О. Батановим, С. Дерев'янку, К. Книгіним, Л. Кривенко, О. Крупчаном, О. Мироненком, Г. Мурашиним, М. Оніщуком, В. Погорілком, О. Скрипнюком, М. Ставнійчук, Ю. Тодикою, В. Федоренком, В. Шаповалом, Ю. Шемшученком та ін.

Законодавче закріплення інституту референдуму почалося вже на ранніх стадіях становлення громадянського суспільства і наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття під впливом всенародних опитувань у конституціях окремих західноєвропейських країн з'явилися законодавчі норми, що передбачали можливість звернення до народу при вирішенні не тільки внутрішніх, а й окремих зовнішньополітичних питань [1, с. 235]. Світова практика проведення референдумів, а також досвід розбудови ратифікаційної референдної демократії за кордоном є досить багатим та результативним й заслуговує на увагу. Перші кроки для формування засад європейської референдної демократії з міжнародно-правових питань було зроблено ще на початку ХХ ст., коли в 1905 р. 368 392 норвежців проти 184 висловилися за вихід Норвегії з реальної унії зі Швецією. Так само в 1905 р. Норвегія та Швеція визначилися щодо порядку мирного розірвання унії, що стало позитивним прикладом ци-

вілізованого розв'язання проблем, через які в тогочасній Європі велися криваві та виснажливі для держав і націй війни. Після Другої світової війни практика використання інституту референдуму в політичному житті і правотворчій діяльності західних країн набула подальшого розвитку і вдосконалення [2, с. 4].

Важко назвати країну, де в 60-80-ті рр. XX ст. референдум не застосовувався або, принаймні, не розглядався як механізм впливу виборців на органи державної влади при вирішенні найважливіших справ. За допомогою референдумів пройшли демократичні трансформації у Греції, Іспанії, Південній Африці, Бразилії, Чилі тощо. Більшість цивілізованих країн активно використовує загальнонародні референдуми для внесення змін до своїх конституцій, тобто для вирішення найбільш важливих питань загальнонаціонального характеру.

Становленню і розвитку референдумів в Україні передували протореферендний період, коли формувалися національні традиції народовладдя, конституційно-правова думка щодо національних референдумів і численні конституційні проекти інституалізації цієї форми прямого народовладдя. Так, наприкінці X – на початку XI ст. у Київській Русі закріпився особливий різновид пізньої військової демократії – так звана вічова демократія. М. Грушевський називав її органом громадського контролю над князем і його управою [3, с. 17-20]. Віча давніх слов'ян мали багато спільного з народними зборами давніх швейцарців, що стали прототипом проведення перших референдумів у світі. Проте подальший розвиток народовладдя в Київській Русі не отримав свого логічного завершення, оскільки був перерваний татаро-монгольською експансією. Прояви-елементів безпосередньої та представницької демократії були притаманні Україні на всіх етапах її історичного розвитку. На початку XX ст. в Україні об'єктивно не існувало реальних інститутів безпосередньої та представницької демократії, які б відповідали тогочасним європейським зразкам. Можна говорити лише про прояви їхніх окремих елементів.

Радянський період свідчить, що перші радянські конституційні акти, зокрема Конституція РРФСР (ст. 3, п. «ж») та Конституція УРСР (ст. 3, п. «б»), встановлювали належність всієї влади у центрі та на місцях трудящим. Конституція СРСР 1936 р., остаточно зневаживши народний суверенітет, виключила зі свого тексту визначення народу як прямого суб'єкта державної влади. Тотожні норми були відтворені у відповідних республіканських актах, в тому числі й у ст. 3 Конституції УРСР [4, с. 114; 5, с. 215]. Радянські конституції за своєю сутністю виключали можливість проведення референдумів як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Термінологічна казуїстика щодо поняття референдуму була виправлена лише в Конституції СРСР 1977 р. Її ст. 5 закріплювала дві форми безпосередньої демократії – всенародне обговорення та всенародне голосування (референдум СРСР), проте законодавство СРСР не створило механізму організації і проведення референдумів, оскільки їх конституційна інституалізація була

суто декларативною [6, с. 14].

Перший закон про референдуми був прийнятий у Литовській СРСР 3 листопада 1989 р., а 16 жовтня 1990 р. аналогічний закон з'явився в РРФСР. Загальносоюзний закон про референдум СРСР було прийнято з запізненням – 27 грудня 1990 р. з'їздом народних депутатів СРСР. До речі, в Україні перший закон з'явився 3 липня 1991 року [7].

Спроба державного перевороту 19 серпня 1991 р. спричинила фактичний розпад СРСР і дала підставу Верховній Раді Української РСР урочисто прийняти доленосний Акт проголошення незалежності України [8]. Проте Акт, прийнятий парламентом, не мав вищої юридичної сили. Через це його прийняття залишилось малопоміченою подією на світовій арені. І лише після всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Україна була визнана світовою спільнотою як суверенна і незалежна держава. Отже, проблема узаконення національного державотворення набуває міжнародного визнання тільки після проведення загальнонаціонального референдуму, що й підтвердив приклад визнання України. Зазначені події сприяли започаткуванню першого періоду становлення і розвитку референдумів в Україні (1991-2000 рр.).

Слід констатувати, що у спеціальній науковій літературі виокремлюється два періоди в історії становлення і розвитку референдумів в Україні: I період (1991 – 2000 рр.) – початок практикування референдумів в Україні; II період (2000 р. – дотепер) – вдосконалення національної теорії та практики референдумів [3, с. 36]. Вважаємо, що можна додати третій період у питанні становлення та розвитку референдуму, який пов'язано із прийняттям нового закону про референдуми у 2012 році. Проте прийнятий Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 р. [9] з одного боку вдосконалив процедуру проведення референдумів в Україні, проте позбавив територіальну громаду можливості проводити місцеві референдуми.

Видається, що з часом референдуми почнуть проводитися в Україні як найбільш оптимальна форма безпосередньої демократії, що дозволяє громадянам України приймати найважливіші рішення загальнодержавного та місцевого значення.

1. Дашковська О. Референдум як інститут безпосередньої демократії: досвід зарубіжних країн / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 1. – С. 235-240.

2. Оніщук М.В. Ратифікаційна (міжнародна) референдна демократія: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / М.В. Оніщук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – № 1. – 2010. – 8 с. – С. 4-5.

3. Погорілко В.Ф. Референдне право України : навч. посібник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К. : Ліра-К. – 2010. – 366 с.

4. Конституційне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко ; за ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Юридична думка, 2006. – Т. 1. – 544 с.

5. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Колісника, Ю. Г. Барабаша. –Х. : Право, 2008. – 416 с.

6. В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. Референдуми в Україні: історія та сучасність:

монографія. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 248 с.

7. Про всеукраїнський та місцевий референдуми: Закон України від 3 липня 1991 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1286-12>.

8. Про проголошення незалежності України [Текст] : Постанова Верхов. Ради УРСР від 24 серп. 1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.

9. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листопада 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 92.

Гелетій Олександра Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник – **Наливайко Лариса Романівна,**
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Конституції України закріплює для громадян рівне право обирати і бути обраними до органів державної влади і місцевого самоврядування. Цим правом можуть користуватися лише громадяни України, оскільки воно є політичним. Внутрішнє переміщення не може бути причиною позбавлення осіб політичних прав, але на сьогодні ВПО не мають можливості використовувати їх повною мірою

Різні проблеми забезпечення політичних прав внутрішньо переміщених осіб вивчали: Дурнєва Т., Ковриженко Д., Павшук К., Пашкова Н., Савелій С. та інші.

Станом на середину вересня, за даними Міністерства соціальної політики, в Україні взято на облік 1 483 119 внутрішньо переміщених осіб. Не всі з них досягли виборчого віку (близько 13% з них – діти), не всі планують брати участь у голосуванні. Але згідно чинного нині Закону «Про місцеві вибори», ці люди не можуть голосувати [1]. Ця обставина не тільки свідчить про порушення конституційних прав і свобод особи, а і про назрівання проблеми дискримінації за ознакою переміщення.

Експерти зазначають, що близько 3,5% електорату України, які є внутрішньо переміщеними особами, позбавлені можливості повноцінної реалізації політичних прав. 3 серпня 2015 року в Верховній Раді знаходиться три законопроекти, які пропонують вирішити питання голосування внутрішньо переміщених осіб на місцевих виборах. Втім, досі ніяких процесів та змін не відбулось. За оцінкою Омбудсмена, така ситуація порушує принцип недискри-

мінації як в частині забезпечення рівності прав і свобод, так і рівності можливостей, становить непрямую дискримінацію за ознаками місця проживання та належності до ВПО [3].

Основні труднощі в реалізації права голосу на виборах зумовлені положеннями чинного законодавства, які визначають критерії наявності або відсутності права голосу на виборах, поняття виборчої адреси та порядку зміни місця голосування без зміни виборчої адреси. Зміна виборчої адреси за чинним законодавством має наслідком втрату статусу внутрішньо переміщеної особи, і всі громадяни – ВПО, які змінили свої виборчі адреси у період з лютого 2014 року до 2017 року у розумінні вітчизняного законодавства більше не вважаються ВПО [4]. Зміна місця голосування без зміни виборчої адреси має тимчасовий характер і можлива в період конкретних загальнодержавних виборів. Належне і довготривале забезпечення виборчих прав ВПО можливе за умови внесення змін до Закону України «Про Державний реєстр виборців». Сутність таких змін може полягати в оптимізації порядку зміни виборчої адреси на адресу фактичного проживання.

Фахівці наголошують, голосування за теперішнім місцем перебування не має призводити до анулювання реєстрації за постійним місцем проживання, а також до позбавлення статусу внутрішньо переміщеної особи та будь-яких пільг, пов'язаних із цим статусом [5, с. 186]. Тому триває пошук можливостей законодавчого врегулювання цієї проблеми.

Так, 27 березня у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про забезпечення доступу до виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та інших мобільних всередині країни громадян». Ним передбачається, що виборець отримає можливість звернутися із мотивованою заявою до органу ведення Державного реєстру виборців щодо визначення його нової виборчої адреси, незалежно від зареєстрованого місця проживання. Ця можливість буде стосуватися також інших мобільних всередині країни громадян, що сприятиме зниженню рівня конфліктності в суспільстві та підвищенню рівня участі громадян в голосуванні на виборах всіх рівнів [6]. На сьогодні законопроект знаходиться на стадії опрацювання в парламентських комітетах. Враховуючи, що в 2019 році заплановані чергові парламентські та президентські вибори прийняття законопроекту має відбутися вчасно.

Управління Верховного Комісара у справах біженців ООН підкреслює зв'язок між голосуванням на місцевих виборах і довготривалими рішеннями, і зазначає, що акт голосування може бути одним з ключових елементів інтеграції в місцеву громаду [2]. Дійсно сприяти інтеграції ВПО в громади може спільне вирішення актуальних політичних питань через участь у виборах, так і питань місцевого значення – через форми участі громадян у місцевому самоврядуванні.

Отже, для вирішення проблеми забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб необхідно внести зміни до чинного законодавства щодо прав участі внутрішньо переміщених осіб у загальнодержавних місцевих

виборах. Для цього варто звернути увагу на міжнародні стандарти у цій сфері, враховуючи гарантовану Конституцією України рівність громадян.

1. Дурнева Т. *Виборчі права переселенців – бути чи не бути?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukr.lb.ua/blog/tetyana_durneva/316643_viborchi_prava_pereselentsiv-buti_chi.html.
2. *Позиція УВКБ ООН щодо українського законодавства стосовно ВПО.* UNHCR, the UN Refugee Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unhcr.org.ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/2-uncategorised/1293vnutrishno-peremishcheni-osobi>
3. *Права внутрішньо переміщених осіб.* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremishchenyh-osib/>.
4. Ковриженко Д., Пашкова Н., Савелій С. *Виборчі права внутрішньо переміщених осіб: проблеми та шляхи законодавчого врегулювання* / Ковриженко Д., Пашкова Н., Савелій С. // *Вісник Центральної виборчої комісії.* – 2017. – № 1(35). – С.48-53.
5. Павшук К. О. *Проблема забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб в Україні : теорія і практика* [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://Vlduvs_2016_3_22.pdf
6. У Верховній Раді зареєстрували законопроект щодо захисту політичних прав ВПО [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vpl.com.ua/uk/news/p3158/>

Завада Поліна Сергіївна
студентка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
М-ЮД-623 навчальної групи

Науковий керівник:
Дзюба Ірина Вікторівна
заступник декана юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КАСАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Україна, як держава — учасниця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прийняла зобов'язання підтримувати конвенційні положення, серед яких є право кожного громадянина на справедливий і публічний судовий розгляд його справи цивільного характеру упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (п. 1 ст. 6 Конвенції). Ратифікація Україною Конвенції (17.07.1997 р.) означає признання положень Конвенції частиною законодавства України, що закріплено у ч. 1 ст. 9 Конституції України.

Норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ві-

дображені у ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України, яка визначає справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ завданнями цивільного судочинства, а захист прав, свобод чи інтересів людини закріплює як мету цивільного судочинства. При розгляді і вирішенні цивільних справ судам дуже важливо в повній мірі реалізувати його демократичний потенціал, прийняти всі необхідні заходи для правильного і своєчасного розгляду цивільних справ, забезпечити суб'єктам процесу право на справедливий судовий розгляд і захист їх прав, свобод та законних інтересів. Доступ до правосуддя здійснюється шляхом точного, послідовного і неухильного дотримання процесуальної форми.

Однією з гарантій справедливого судового захисту прав та свобод людини є право на касаційне оскарження судового рішення. Перегляд судових рішень у касаційній інстанції є останнім етапом судочинства України, спрямованим на перевірку законності та обґрунтованості судових рішень, які набрали законної сили. Тому здійснення ефективності судового захисту на цій стадії цивільного процесу, як останнього гаранта реалізації порушених, невизнаних або оспорюваних прав людини, має особливе значення [1, с. 211-212].

Касація – це спосіб оскарження судових рішень, що набрали чинності, з підстав неправильного застосування судом норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Зазначена стадія цивільного процесу є екстраординарною (виключною), на цій стадії забезпечується додаткова перевірка судових актів.

Ефективність здійснення правосуддя в цивільному процесі (утім, як і в інших видах судочинства) залежить від багатьох факторів, зокрема від кількості правових норм та якості їх змісту, від правосвідомості та правозастосування, і навіть від визначених шляхів реформування законодавства.

Останнім часом до факторів, які б сприяли ефективному здійсненню правосуддя, відносять реформу судочинства, покликану змінити інстанційні функції та повноваження органів судової влади. Аналіз цього фактору без огляду історії реформування судочинства, становлення законодавства у сфері цивільної касації буде неповним, тому варто виокремити найважливіші події його формування.

Після проголошення незалежності України тривалий час зберігалася радянська система державних судів із залишенням кожній із інстанцій функцій, визначених Законом УРСР від 5 червня 1981 р.[2] «Про судоустрій». Прийнятий у 2002 р. Закон України «Про судоустрій»[3], який діяв майже вісім років, довів свою неефективність. Деякі його норми так і залишились на папері, зокрема щодо створення вищих судових органів спеціалізованих судів, як це було передбачено всіма редакціями ст. 125 Конституції України. Така організація судової системи та непослідовні зміни ЦПК 1963 р. досить негативно вплинули на роботу органів судової влади.

При цьому спостерігалася певне відставання розвитку цивільного процесуального законодавства від матеріального, нові для країни суспільні від-

носини (нові форми власності, організаційно-правові форми юридичних осіб, види договорів тощо), а відповідні оновлення цивільного законодавства зумовлювали виникнення нових правовідносин і спорів їх учасників, що, у свою чергу, призводило до великої кількості позовів, розглядати які суди були не готові з різних причин.

Заради справедливості зауважимо, що окремими законодавчими новелами суди були дещо розвантажені. Так, змінами, внесеними до ЦПК Законом України від 21 червня 2001 р.[4], було скасовано повноваження Верховного Суду України, апеляційних судів держави щодо перегляду у порядку судового нагляду рішень, ухвал і постанов суду, що набрали законної сили. Це стало кроком у запровадженні принципу правової визначеності у цивільному судочинстві.

Іншими – навпаки. У 2003 р. ЦПК було доповнено положеннями щодо: розгляду судами справ про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів і арбітражів; розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; права суду допустити негайне виконання рішення про примусове виселення з приміщення, яке було предметом іпотеки, тощо.

З прийняттям 18 березня 2004 р. і набранням чинності 01 вересня 2005 р. ЦПК було внесено зміни до пп. 9 п. 3 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій України», якими Верховному Суду України надано не тільки повноваження з перегляду цивільних справ за винятковими обставинами, а й повноваження суду касаційної інстанції з перегляду цивільних справ у касаційному порядку до законодавчого формування суду касаційної інстанції у цивільних справах, його утворення і початку діяльності.

Названі та інші нововведення мали позитивний характер, однак Верховний Суд України не був готовий до реалізації таких повноважень через незначний кількісний склад, складність юридичного механізму подання касаційних скарг, невиправдану всеосяжність касаційного оскарження, відсутність відповідних фільтрів до касації та часових меж розгляду справ тощо. Розгляд справ ускладнювався й тим, що судами розглядалися всі заяви і скарги, подані до набрання чинності новим ЦПК відповідно до ЦПК 1963 р., у касаційному порядку за правилами ЦПК 2004 р. переглядалися рішення, прийняті судами нижчих інстанцій згідно з ЦПК 1963 р.

Менш ніж за рік чинності ЦПК 2004 р., а саме – станом на початок II півріччя 2006 р. у Судовій палаті у цивільних справах Верховного Суду України накопичились понад 42 тис. нерозглянутих справ, кількість яких динамічно зростала і надходження справ на касаційний розгляд перевищило фізичні можливості суддів Верховного Суду України щодо їх розгляду, а також технічні можливості для розміщення такої кількості справ[5].

Виникла ситуація, за якої стало неможливим забезпечувати касаційний перегляд справ протягом розумного строку, що призводило до порушення

прав учасників процесу стосовно судового захисту їх прав і законних інтересів у касаційній інстанції. Недотримання вимог закону щодо справедливого розгляду справ упродовж розумного строку руйнувало такі основні засади здійснення цивільного судочинства, як справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ, закріплені ЦПК та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

З метою нормалізації ситуації із забезпечення фізичним та юридичним особам належних умов для ефективного реалізації конституційного права на судовий захист у розумні строки, а також у зв'язку з необхідністю забезпечення дотримання Україною взятих на себе зобов'язань, що впливають з міжнародних договорів, 22 лютого 2007 р. Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про судоустрій України» щодо забезпечення касаційного розгляду цивільних справ[5]. Зміни запровадили тимчасовий порядок розгляду цивільних справ у касаційному порядку, за яким цивільні справи за касаційними скаргами на судові рішення і касаційні скарги, нерозглянуті Верховним Судом України до 1 січня 2007 р., крім тих, за якими проведено попередній розгляд, передавалися для розгляду і вирішення до колегій суддів апеляційних судів Автономної Республіки Крим, областей і міст Києва та Севастополя. Формування складу цих колегій суддів здійснювалося президіями апеляційних судів, що не суперечило їх повноваженням з організаційної діяльності суду, визначеним чинним на той час Законом України «Про судоустрій України» (п. 10 ст. 30 цього Закону). Хоча жодного рішення Європейського суду з прав людини з критики таких повноважень національного «касаційного суду» не було, проте вітчизняні науковці критикували таку практику законодавця, коли в одному судовому органі перепліталися функції апеляційного та касаційного провадження.

Зауважимо, що колегії суддів апеляційних судів як касаційні інстанції досить швидко розглянули усі визначені для них законодавством цивільні справи, які були їм передані із касаційної підсудності Верховного Суду України, і досить якісно, про що свідчить незначна кількість їх оскаржень і скасування за винятковими обставинами Верховним Судом України та оскарження їх до Європейського суду з прав людини і прийняття останнім рішень. Але навіть після 1 січня 2007 р. розгляд цивільних справ за касаційними скаргами на судові рішення і касаційні скарги Судовою палатою у цивільних справах Верховного Суду України відбувався з перевищенням розумного строку з наведених вище підстав[6, с. 70-72].

Тривала відсутність вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ як суду касаційної інстанції у системі судів загальної юрисдикції ускладнювала процес перегляду судових рішень судів нижчого рівня. Ми пам'ятаємо, які дискусії велися навколо тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», що містяться у статтях 125, 129 Конституції України, які було припинено з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і ухвален-

ням напередодні Конституційним Судом України відповідного Рішення № 8-рп/2010[7].

За рішенням Конституційного суду України від 11 березня 2010 р.(№8 – рп /- 2010) у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України, орган конституційної юрисдикції дійшов висновку, що правомірним може бути лише одноразове касаційне оскарження та перегляд рішень судів. Конституційний статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, які реалізують повноваження касаційної інстанції.

Таким чином, своїм рішенням від 11 березня 2010 р. Конституційний суд України постановив, що в Україні, на відміну від країн європейської демократії, відсутній єдиний інститут касаційної юрисдикції. Замість цього існує кілька касаційних інстанцій, а саме, вищим спеціалізованим судам належить здійснювати перегляд судових рішень в Україні. У цьому ж рішенні Конституційний Суд вказав на те, що оскарження рішення апеляційного суду у касаційній інстанції може бути розглянуте лише один раз, що також суперечить традиції європейської касаційної процесуальної моделі. Жодні підстави не дають можливості стороні подавати повторно касаційну скаргу, що є, на нашу думку, істотним звуженням прав людини.

Щоправда, КС визнав, що законом можуть бути передбачені й інші форми оскарження та перегляду рішень судів загальної юрисдикції. Рішення Конституційного суду України, як відомо, є остаточними, оскарженню не підлягають і мають виконуватися усіма громадянами України апріорі [8, с. 15-16].

Необхідно відзначити, що вказаними змінами положень чинного законодавства України було приведено систему касаційного оскарження рішень суду в цивільному судочинстві у відповідність з нормами Конституції України, розмежовано повноваження вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду України в сфері повноважень щодо касаційного розгляду справ, проте, на нашу думку: необґрунтовано об'єднано в одному суб'єкті (Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ) повноваження в сфері цивільного та кримінального судочинства; норми закону ще мають технічні недоліки оформлення та відсилочні і абстрактні положення; нечітко визначено повноваження щодо перегляду справ Верховним Судом України «з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах». Це положення породжуватиме можливість так званого «застосування норми в ручному режимі» [9, с. 237].

Верховна Рада України у червні 2016 року прийняла Закон України

«Про судоустрій і статус суддів» з новим змістом. Проте, необхідно звернути увагу на те, що згідно з п.1 ч.2 ст. 36 Закону України 2016 р. Верховний Суд є судом касаційної інстанції, проте, відповідних змін до ЦПК України ще не внесені.

Таким чином, поки що, на сьогодні в Україні продовжують функціонувати три суди касаційної інстанції: Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України та Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, які належним чином та у розумні строки забезпечують касаційний розгляд справ відповідної юрисдикції.

Верховний Суд України діє як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції України, який забезпечує єдність судової практики у процесуальному порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Підсумовуючи, наголосимо, що послідовність і виваженість у вирішенні ґрунтовних питань реформування законодавства є запорукою нормалізації життя суспільства.

1. Ахмач Г. М. Касаційне оскарження як гарантія захисту прав людини [урс] / Г. М. Ахмач // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 59. - С. 211-218.

2. Про судоустрій : Закон Української РСР від 5 червня 1981 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1981. — додаток до № 24. — Ст. 357.

3. Про судоустрій : Закон України від 07 лютого 2002 р. № 3018-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3018-14>.

4. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2540-III, набрав чинності 29 червня 2001 р., втратив чинність 01 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2540-14>.

5. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій України» щодо забезпечення касаційного розгляду цивільних справ : Закон України від 22 лютого 2007 р. № 697-У, набрання чинності 20 березня 2007 р. // Офіційний вісник України. — 2007. — № 19. — Ст. 754.

6. Червинська М. Є. Касація в цивільному процесі: становлення і перспективи розвитку / М. Є. Червинська // Часопис цивільного і кримінального судочинства. - 2015. - № 5. - С. 69-79.

7. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 р. № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України // Офіційний вісник України. — 2010. — № 21. — Ст. 882.

8. Степанюк А. Г. Касаційне оскарження судових рішень у процесуальному законодавстві України / А. Г. Степанюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. - № 5. - С. 15-18.

9. Тимошенко О. А. Становлення та розвиток правового регулювання касаційного провадження в цивільному судочинстві України / О. А. Тимошенко // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 2. - С. 234-238.

Йолкіна Анна Геннадіївна
магістр, юридичний факультет
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Калініченко Зоя Дмитрівна
доцент, к.е.н.
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ УСУНЕННЯ РИЗИКІВ ЕТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ

Активізація міжнародної економічної співпраці вимагає створення ефективних механізмів і засобів захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, діяльність яких не обмежується кордонами однієї держави. Одним із таких механізмів є міжнародний комерційний арбітраж. На сьогоднішній день питання визначення правової природи міжнародного комерційного арбітражу залишається відкритим. Однозначного визначення арбітражу не дається ні в міжнародно-правових, ні в національних актах. Арбітраж розглядається як спосіб вирішення спорів недержавним органом, що створюється сторонами на підставі договору, шляхом добровільної передачі повноважень на винесення остаточного обов'язкового рішення третій незалежній компетентній стороні.

Мета дослідження полягає у розкритті проблемних питань етичної поведінки учасників міжнародного комерційного арбітражу, з'ясуванні сутнісних характеристик понять і ризиків виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів, розробці відповідних правил дієвих механізмів вирішення ситуацій, що виникають у середовищі національних етичних правил, якими керуються в міжнародному комерційному арбітражі.

Основними завданнями, що поставлені та вирішені в роботі, є:

- розкриття проблемних питань етичної поведінки учасників міжнародного комерційного арбітражу;
- з'ясування сутнісних характеристик понять і ризиків виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів;
- розробка відповідних правил та дієвих механізмів вирішення ситуацій, що виникають у середовищі етичних норм.

Враховуючи обставини, арбітри та сторони в арбітражі мають розуміти, що професійна та особиста етика має вплив на проведення арбітражного розгляду, в тому числі на процесуальні права та обов'язки сторін.

Екстериторіальний ефект міжнародного арбітражу, участь в ньому не

визначеного числа сторін, адвокатів і суддів з різних юрисдикцій і фактична відсутність єдиного професійного стандарту з етики поведінки учасників арбітражного розгляду, стали приводом для серйозного обговорення даних питань в науковому колі.

Окремі аспекти окресленої проблеми професійної етики арбітрів в тій чи іншій мірі досліджувалися у вітчизняній, а також у зарубіжній літературі, наприклад у працях, Ж.М. Алексеева, О.В. Брунцева, Є.А.Васильєва, Л.Ф. Вінокурова, В.І. Гуменюк, М.Г.Єлісеєва, Н.Ю.Єрпильова, К.О.Карюкалова, А.Д.Кейліна, О.С.Комарова, О.О. Костіна, С.А. Курочкіна, С.М. Лебедева, Л.М. Труфанова та інших.

Питання впливу професійної етики мають вагомий вплив на арбітражний процес. Вони стосуються не тільки незалежності та безпристрасності арбітра, але і його свободи щодо вирішення питань процесу. Крім того, вони мають значення і щодо рішення по суті спору.

Неоднакове регулювання етичних правил в різних юрисдикціях, часто служить джерелом виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів. Тема етики під час розгляду справ в арбітражі і необхідність прийняття єдиного для всіх стандарту обговорюється на міжнародних конференціях, проголошується готовність до розробки відповідних правил.

Основна причина такого занепокоєння питанням етики арбітрів – це відсутність реальних, дієвих механізмів вирішення, а також – загальноприйнятих і зрозумілих для всіх норм поведінки для вирішення таких ситуацій, що виникають у середовищі національних етичних правил, якими в міжнародному комерційному арбітражі керуються представники кожної сторони і які певною мірою в чомусь зобов'язують арбітрів.

Більшість норм арбітражного законодавства носить диспозитивний характер, що дозволяє сторонам узгоджувати інші правила арбітражного розгляду ніж ті, що передбачені законодавством певної держави, тому сторонам відводиться активна роль в самій процедурі арбітражного розгляду і вони мають можливість впливати на всі стадії арбітражного розгляду, що дозволяє говорити про надзвичайно демократичний характер арбітражу [3, с.117]. Саме через наділення учасників арбітражного процесу таким широким колом повноважень, в подальшому виникає потреба замислитись та дослідити різні аспекти етичної сторони розвитку даної процедури.

Процедура розгляду спору в міжнародному комерційному арбітражі побудована на інститутах позовного провадження і розглядається як відносно завершене провадження з достатньо регламентованою процесуальною формою, яка характеризується відповідним порядком арбітражного розгляду, а також процесуально-документальним оформленням належних дій арбітражу, сторін і третіх осіб, що беруть участь в арбітражі [3].

Міжнародно-правове регулювання у вирішенні міжнародних комерційних арбітражних спорів відбувається в трьох основних напрямках:

а) уніфікація процесуальних норм з метою забезпечення одноманітнос-

ті в процедурі розгляду спорів в арбітражах різних держав;

б) створення міжнародно-правової основи для визнання і примусового виконання рішень арбітражу однієї держави на території інших;

в) створення і визначення правових основ діяльності спеціалізованих міжнародних центрів по розгляду певних видів спорів в економічній сфері діяльності.

Міжнародний комерційний арбітраж має ряд позитивних характеристик, які надають йому перевагу перед державним судом будь-якої держави, чим і пояснюється інтенсивний розвиток арбітражних форм вирішення зовнішньоекономічних спорів останнім часом, у тому числі й в Україні [2]. Але з іншої сторони, дані переваги породжують підґрунтя для виникнення несприятливих умов арбітражного розгляду. За відсутності уніфікованих норм регулювання поведінки учасників процесу, останні певною мірою можуть зловживати своїми повноваженнями, через що підвищується ризик виникнення етичних конфліктів та суперечок.

Для того щоб чітко усвідомлювати етичні стандарти поведінки та методи вирішення суперечливих ситуацій між учасниками арбітражного процесу, необхідно чітко окреслити їх коло. Умовно їх можна поділити на:

1) органи вирішення арбітражних спорів. Це органи, наділені владними повноваженнями, які саме відрізняють їх від інших учасників процесу. Арбітражні суди здійснюють правосуддя шляхом вирішення економічних спорів та розгляду інших справ, віднесених до їх компетенції;

2) особи, що беруть участь у розгляді справи. Дана група учасників характеризується кількома суттєвими ознаками. По-перше, наявністю арбітражної процесуальної правосуб'єктності, момент виникнення якої пов'язаний з правовим статусом учасника арбітражного процесу. По-друге, наявністю юридичної зацікавленості у результаті справи, що зумовлює активність даної групи учасників у процесі;

3) особи, які сприяють здійсненню арбітражного правосуддя. До даної групи відносяться: експерти, фахівці, свідки, перекладачі, помічник судді, секретар судового засідання;

4) сторони та представники інтересів сторін (осіб), що беруть участь у провадженні при розгляді та вирішенні арбітражними судами справ.

Всі ці групи учасників арбітражного процесу мають дотримуватись певних правил поведінки, що впливають із загальних правил професійної етики. Професійну юридичну етику можна назвати моральним кодексом юристів різних спеціальностей. Предметом юридичної етики, по-перше, є ставлення спеціаліста до сенсу і цінностей права, законодавчих норм, правил і реалізація цього ставлення в професійній діяльності, а по-друге, професійно-моральні стосунки юриста з колегами, клієнтами, державою.

Етика юристів – тема досить суперечлива та не найцікавіша для багатьох українських правників. Можливо, це частково пов'язано з тим, що в Україні набуття права на заняття адвокатською діяльністю не є обов'язковою

умовою допуску до юридичної практики, тому значна частина практикуючих юристів взагалі формально не пов'язані з будь-якими правилами професійної етики [2, с.17].

Також, якщо розглядати юридичну етику учасників арбітражного процесу в широкому розумінні, можна виділити її основні завдання, а саме:

а) гуманізувати мораль юристів; орієнтувати їх на дотримання моральних вимог, забезпечення справедливості, захисту прав, свобод, честі та гідності громадян і своїх власних;

б) дати теоретичне обґрунтування принципам загальнолюдської моралі у праві та зокрема в арбітражному процесі;

в) обґрунтувати моральні засади діяльності юриста взагалі та усіх учасників арбітражного процесу зокрема;

г) виробити рекомендації щодо розвитку моральної свідомості;

д) обґрунтувати шляхи підвищення правової культури під час розгляду арбітражної справи;

е) вивчити моральні стосунки учасників арбітражного процесу.

В процесі арбітражного розгляду справи виникає низка особливостей, що ускладнює визначення єдиних етичних норм в процесі, а саме:

- походження адвокатів сторін з різних правових систем, як наслідок – різність звичаїв та традицій при здійсненні своїх професійних обов'язків;

- відсутність кодексів поведінки учасників у міжнародному арбітражі, а тим більше відсутність регулювання етики у підготовці доказів у міжнародному арбітражі;

- відсутність наднаціонального органу по контролю за поведінкою адвоката та механізму санкцій за недотримання та інші аспекти.

Етичні принципи діяльності арбітрів, адвокатів, представників та інших учасників арбітражного процесу мають істотні особливості, які необхідно враховувати при розробці та застосуванні уніфікованих етичних стандартів. Тож до основних міжнародних етичних принципів поведінки, що необхідно застосовувати в арбітражному процесі можна віднести такі як: добросовісність, чесність, конфіденційність, запобігання дачі неправдивих свідчень та/або надання допомоги клієнту у наданні фальшивих свідчень, заборона неправдивого висвітлення обставин [3].

Наразі виникає потреба в обговоренні, зведенні та впровадженні певних шляхів вирішення та попередження конфліктів, суперечок та нестандартних ситуацій, розроблених на основі принципів етики, її завдань та стандартів арбітражного процесу. Відповідно, пропонуємо наступне.

Деякі конфлікти можна вирішити шляхом впровадження складом арбітражу певного єдиного стандарту: або найвищого, або ж, навпаки, низького. Інше рішення, яке також належить обговоренню, стосується розробки колізійних правил щодо застосування етичних норм. Однак цей варіант, крім безпосередньо обмеженої сфери застосування, також вимагає внесення відповідних колізійних норм в національні правила юридичної етики, що реалі-

зувати на практиці представляється малоімовірним. І, нарешті, найбільш прийнятний варіант – це прийняття єдиного зведення правил (кодексу) етики учасників процесу в міжнародному комерційному арбітражі. Тож, доки жоден з цих шляхів вирішення або попередження конфліктів та суперечливих ситуацій не застосовується, залишається лише шлях пошуку компромісів. Завдання це не з легких, оскільки знайти «золоту середину» в такій тонкій materії, як професійна етика, дуже не просто.

Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що сьогодні в світі спостерігається тенденція до глобалізації світової економіки та відтак відбувається переосмислення значення міжнародного комерційного арбітражу, що супроводжується зростанням його ролі в юридичних спорах. Та як будь-яка сфера діяльності, арбітраж вимагає від його учасників додержання певних правил в цілому та поведінки зокрема. Щоб чітко усвідомлювати стандарти поведінки в арбітражному процесі, необхідно додержуватись основних етичних принципів. До них можна віднести такі як: добросовісність, чесність, конфіденційність, запобігання дачі неправдивих свідчень та/або надання допомоги клієнту у наданні фальшивих свідчень, заборона неправдивого висвітлення обставин та інше. Але цей перелік не є вичерпним, та не має свого формального втілення в жодному нормативно-правовому акті, через те що такого не існує. Ці обставини негативно відбиваються на практиці під час здійснення арбітражного процесу. Саме через це виникає потреба у пошуку шляхів вирішення конфліктів та суперечливих ситуацій між учасниками процесу. Деякі конфлікти можна вирішити шляхом впровадження складом арбітражу певного єдиного стандарту поведінки. Інше рішення, яке також належить обговоренню, стосується розробки колізійних правил щодо застосування етичних норм. І, нарешті, найбільш прийнятний варіант – це прийняття єдиного зведення правил (кодексу) етики учасників процесу в міжнародному комерційному арбітражі.

1. Притика Ю.Д. Щодо поняття та складових арбітрабільності: теоретичний аналіз / Ю.Д. Притика // Науковий вісник Херсонського національного університету – 2016 – №1 – С.10-13

2. Сліпачук Т.В. Питання етики в міжнародному арбітражі / Т.В.Сліпачук // Юридична Газета. – 2016. – №5 Режим доступу: http://www.sk.ua/sites/default/files/pitannya_etiki_v_mizhnarodnomu_arbitrazhi_yug_lyutiy_2011.pdf

3. Труфанова Л.М. Сучасні аспекти міжнародного комерційного арбітражу / Л.М. Труфанова // Матеріали XIII всеукраїнської науково-практичної конференції „Формування правової держави в Україні: проблеми та перспективи” (19 квітня 2016 р.) Тернопіль: «Вектор» – 2016. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6775>

Клевець К. В.

студентка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Скиба Е.К.

професор кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, доктор філософських наук, доцент

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Як явище духовного життя, право належить до сфери суспільної та індивідуальної свідомості. Норми права, нормативні акти, правозастосовні рішення та інші юридичні феномени можуть розглядатися як своєрідні теоретичні та практичні проекції культури, для позначення якої в цій якості науці необхідно спеціальне поняття. Таким поняттям, що відбиває особливий вимір правової реальності, виступає категорія права свідомість.

Правосвідомість робить активний вплив на регулювання всього різноманіття життєвих процесів в суспільстві і державі, сприяє консолідації громадян, всіх соціальних груп, підтримці і зміцненню цілісності суспільства, порядку в ньому. Здорова правосвідомість суспільства, повагу громадян до закону є основою фортеці держави, ефективного функціонування політичної і правової систем. Правові уявлення про справедливість прав і обов'язків людини, дозволів і заборон - все це впливає на формування мотивів і установок поведінки людини в правовій сфері життя суспільства, а через регулювання правової поведінки особистості виявляється активна роль права, правосвідомості.

Дослідження багатьох філософів і юристів в цій області склали значні праці. Правосвідомість найтіснішим чином пов'язана з філософськими теоріями, ідеологічними поглядами, релігійними доктринами. Деякі мислителі вважали, що норми права, їх обов'язковість і примусовість живуть лише у свідомості людей, тому право - явище психологічне (Л. Петражицький). Інші підкреслювали зовнішню примусовість права як зовнішнього кошти регулювання свободи людини (І. Кант, Г. Гегель). Треті вважали право класовим регулятором суспільних відносин (К. Маркс, В. І. Ленін). Четверті визнавали за правом роль оформлювача і гаранта природних прав людини (Ш. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо).

Правосвідомість - це сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок і установок, що виражають ставлення людей і соціальних спільнот до діючого, минулого і бажаного права. Носіями правосвідомості є різні суб'єкти права: особистість, громадські об'єднання, політичні партії, державні органи та їх посадові особи, юристи-науковці, юристи-практики, суспільство в цілому.

Правосвідомість служить саморегулятором поведінки людей і надає йому цілеспрямований характер. Вона орієнтує суб'єктів права в різних правових ситуаціях, дозволяє зробити правильний вибір, прийняти юридично значиме рішення. Правосвідомість проявляється на всіх стадіях механізму правового регулювання, впливає на функціонування практично кожного елемента правової системи.

Структура правосвідомості:

1) права психологія - переживання, почуття, настрої, звички, стереотипи, які виникають у людей в зв'язку з правовими нормами і практикою їх реалізації. Вона являє собою стихійний пласт правової свідомості (почуття справедливості, повага до прав і свобод людини, нетерпимість або, навпаки, байдужість до беззаконня, страх перед відповідальністю, емоційна реакція на правові явища);

2) права ідеологія - ідеї, теорії, погляди, які відображають і оцінюють правову реальність. Це більш глибоке осмислення суб'єктами правових явищ, що характеризує більш раціональний рівень правових оцінок. Права ідеологія - головний елемент в структурі правосвідомості. Відмінність правової ідеології від правової психології полягає в наступному: права психологія носить емоційний характер, складається стихійно, переважно на основі повсякденного досвіду людей.

Права ідеологія являє собою, перш за все, знання про право, складається на основі досліджень нормативно-правового матеріалу, наукової та навчальної літератури. Права ідеологія прагне, виявивши сутність і закономірності в бутті права, представити ці знання у вигляді певної догми. Разом з тим права психологія і права ідеологія тісно взаємопов'язані. Права психологія являє собою необхідний фон, на якому складаються правові погляди, ідеї, теорії.

Права свідомість виконує ряд основних функцій, а саме:

1) гносеологічна (пізнавальна) функція, яка передбачає накопичення знань про право і осмислення правових явищ;

2) регулятивна функція, яка реалізується через систему мотивів, ціннісних орієнтацій, правових установок, які виступають специфічним регулятором (внутрішнім регулятором) поведінки людей; оціночна функція, яка передбачає оцінку правових явищ: правової поведінки людей (в тому числі - власного поведінки), правових норм, правозастосовних органів і їх діяльності.

Оцінки можуть бути позитивними і негативними. Негативна оцінка права може носити конструктивний характер, коли пропонуються заходи щодо вдосконалення права і юридичної практики, і деструктивний характер, коли право відкидається як таке.

До праву можна підійти з різних позицій. В одному випадку дається тлумачення, коментар, конкретне роз'яснення виданого державою закону стосовно до приватного казусу стосовно приватного казусу або до питання про конституційність окремого закону. В іншому випадку вирішується пи-

тання про те, чи визнати його правомірність чи відкинути, чи можна його обґрунтувати або піддати критиці. З точки зору чинного права розпорядження правомірно завжди і тільки в тому випадку, якщо воно відповідає нормі, сформульованій в якості такої законодавчою владою. З точки зору теоретичного правосвідомості воля держави сама по собі ще не є кінцевим підставою права. Цей другий підхід - філософсько-правовий. По відношенню до діючого права теоретико-філософська правосвідомість зберігає свою відносну самостійність. З самого початку вони виступають як усвідомлення підстав правопорядку. І якщо згодом ці підстави, входячи в саме змісту законодавства (як в римському, так і буржуазному праві), використовуються як ідейний виправдання державної волі, то тим не менше філософія має право виступати і з критикою існуючої юридичної системи і всього правопорядку, який нею регулюється.

Звернення теоретичної правосвідомості до філософії і входження самої філософії в зміст правової проблеми, сприйняття її як власне філософської зазвичай буває пов'язано з переломними історичними епохами, а іноді і протиставляло перегляду конкретного змісту право встановлення і нового осмислення природи права. Це звернення правосвідомості до філософії відбувається всякий раз таким чином, що в поле його уваги потрапляє не просто та чи інша найбільш містка в даний час філософська концепція, а саме така, яка в найбільшій мірі відповідає ідеологічним правовим потребам йде до панування або вже пануючого соціального шару .

Розмежування між правовими нормами, нормами релігії та нормами моралі йде за наступними характеристиками: по-перше, по тому авторитету, який встановлює правило (в праві - зовнішній авторитет: інші люди, суворо визначено і особливо уповноважені; в релігії - воля Божа; в моралі - внутрішній авторитет, голос совісті); по-друге, по тому порядку, в якому правило формулюється (в праві - послідовність проходження правила через строго встановлені етапи розгляду, в якому беруть участь багато людей; в релігії - соборна виклад одкровення, даного обраним людям, в моралі - самостійне сприйняття і формулювання голосу совісті, даного кожному особно); по-третє, по тому, хто отримав припис (у праві - всякий член спільноти, вказаний в нормі, незалежно від його згоди і визнання; в релігії - всі члени даної конфесії, тобто люди, які сповідують одну віру; в моралі - добровільно визнали вимоги совісті); по-четверте, по тому поведінки, що може, однак, привести і до розгляду душевного стану; в релігії - внутрішнє поведінку, що виростає з глибини душі, і зовнішнє статутне поведінку; в моралі - внутрішнє поведінку, що виражається і в зовнішніх вчинках); і, нарешті, по-п'яте, за санкцією (в праві - загроза неприємними наслідками і зовнішні спонукальні заходи; в релігії - гнів і суд Божий над грішниками; в моралі - докір совісті і почуття провини). Область правосвідомості в першу чергу - це узаконені владою держави нормативи; юридичні кодекси і норми, постанови та укази. Ця область правосвідомості термінологічно позначається як «законоположення», « юридичний

закон », «чинне право ».

Від цих правоположень відрізняють правосвідомість в більш вузькому сенсі як недокументовану і неофіційну форму правового мислення (а також волі і почуттів). За способом свого буття ця сфера правосвідомості значно відрізняється від першої.

Цінність права - порожнє поняття, якщо не зізнається, що суворе право (право, яке відповідає своєму поняттю) - вельми пізніше, зовсім не традиційне і не таке вже неминуче породження історії. Воно потребує того, щоб ми відділяли його від нормативних утворень, традиційно іменувалися правом, але насправді заслуговують такої назви в кращому випадку тому, що вони не були мораллю, релігією або зводом правил розсудливості. В цьому сенсі можна і потрібно затверджувати, що і антична демократія, існувала на ґрунті повного невідання прав людини; і первісне християнство, яке виявило сильну тенденцію до розуміння свободи совісті як невідчужуване особистого.

Людині неможливо не мати правосвідомості; її має кожен, хто усвідомлює, що, крім нього, на світі є інші люди. Людина має правосвідомість незалежно від того, знає він про це чи не знає, дорожить цим надбанням або ставиться до нього зневажливо. Все життя людини і вся доля його складаються за участю правосвідомості та під її керівництвом. Жити значить для людини жити правосвідомістю, в його функції і в його термінах, бо воно залишається завжди одною з великих і необхідних форм людського життя. Вона живе в душі і тоді, коли ще відсутнє позитивне право коли немає ще ні "закону", ні "звичаю", коли ніякий "авторитет" ще не висловився у "правовій", вірній поведінці.

Наївне, напівсвідоме, безпосереднє переконання в тому, що не всі зовнішні діяння людей однаково припустимі й "вірні", що є зовсім "нестерпні" вчинки і є "справедливі" результати і рішення, - це переконання, ще не знає про відмінності "права і "моралі" лежить в основі будь-якого "закону" і "звичаю" і генетично передують всякій правотворчості. і навіть в тих випадках, коли зміст звичаю і закону визначається своєкорисливим інтересом сильного, коли право є несправедливим або "поганим" правом, - в підставі його лежить все те ж безпосереднє переконання в необхідності і можливості відрізнити "вірну" і "допустиму" поведінку від "неправильного" і "неприпустимого" і регулювати життя людей на підставі цього загальнообов'язкового критерію.

Правосвідомість - це категорія філософії права, що відображає ставлення людей до права, правового способу життя в системі правових знань, правових почуттів, переконань, вольових установок; вона виробляє оцінку стосовно діючої в суспільстві правової теорії та юридичної практики, визначає можливі шляхи їх вдосконалення, виходячи з вимог природного права, загальнолюдських цінностей, прав і свобод людини і громадянина.

Правова свідомість повинна ґрунтуватись на вимогах природного та позитивного права, загальнолюдських цінностях, історичному досвіді країни, національному менталітеті, традиціях народу, світових правових і культур-

них надбаннях. Тому, щоб підготувати громадян до сприйняття нових демократичних цінностей, необхідно виховати у них таку правосвідомість, яка б відповідала не тільки загальнолюдським цінностям, принципам міжнародного права, але й історичним традиціям та менталітету народу.

1. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец. вузів. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - 472 с.
2. Кузнєцов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. - К.: ВД Стилос: ПЦ Фоліант, 2003. - 382 с
3. Філософія права / Под ред. В.С. Нерсесянца. - М.: НОРМА, 2000. - 256 с.
4. Філософія права: Хрестоматія / Под ред. Н.И. Панова. - К.: ИД Ин- Юре, 2002. - 382 с.
5. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. - Х.: Фоліо, 1997. - 223 с.
6. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. - К.: Тандем, 2000. - 300 с.
7. Філософія права : навч. посіб. / [О. Г. Данильян, Л. Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін.]; за заг. ред. О. Г. Данильяна. - Харків : Право, 2009. - 208 с.

Коломоєць К.Ю.

Студент групи ЮЗ - 442

Науковий керівник:

Поліщук М.Г.

кандидат юридичних наук

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

Тваринництво є провідною галуззю сільського господарства щодо утримання та розведення в умовах промислового вирощування сільськогосподарських тварин для отримання продуктів харчування (консерви м'ясні, м'ясо-рослинні та рибні, сири, молоко та молочні продукти, продукти дитячого харчування, маргарин, жири, ковбасні вироби та ін.) і сировини тваринного походження для переробної промисловості. Включає в себе скотарство, свинарство, вівчарство, козівництво, конярство, рибництво, бджільництво, звірівництво, кролівництво, птахівництво тощо.

За рахунок галузі тваринництва значною мірою розв'язуються питання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаро-виробників, проводиться комплекс сільськогосподарських робіт, здійснюється оплата праці та паїв членів і працівників сільськогосподарських підприємств. Так, забезпечення ефективності здійснення сільськогосподарської діяльності

в цій галузі, зокрема племінної справи, що включає в себе систему зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин, вагоме значення відіграє належне правове регулювання.

Правове регулювання відносини щодо виробництва продукції тваринництва забезпечуються законами та підзаконними нормативно-правовими актами, а саме: законами України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 року, «Про племінну справу у тваринництві» від 15 грудня 1993 року, «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23 грудня 1997 року, «Про бджільництво» від 22 лютого 2000 року, «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 року, «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» від 4 червня 2009 року, «Про рибне господарство, промислове і рибальство та охорону водних біоресурсів» від 8 липня 2011 року та ін. Наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України: «Про затвердження порядку використання тварин у сільському господарстві» від 25 жовтня 2012 року та «Про затвердження заходів щодо розвитку м'ясного та молочного тваринництва» від 24 березня 2006 року. Ці нормативно-правові акти передбачають здійснення певних програмних заходів щодо підвищення рівня споживання тваринницької продукції та збалансованості попиту і пропозицій на внутрішньому ринку через формування інфраструктури надання сервісних послуг на селі з виробництва та реалізації тваринницької продукції.

Не менш вагомим є розробка програм щодо здійснення низки заходів організаційно-правового характеру з розвитку тваринництва. Це, наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо активізації роботи з розвитку тваринництва» від 20 серпня 2008 року, що забезпечує пріоритетне виділення земельних ділянок для будівництва і організації належного функціонування тваринницьких та птахівничих комплексів і ферм, комбикормових заводів, а також інфраструктури об'єктів аграрного ринку та оптимізацію процедури погодження проектної документації і видачі дозволів на будівництво об'єктів сільськогосподарського призначення та об'єктів зазначеної інфраструктури. Тобто, нормативно-правове закріплення стратегічних пріоритетів, визначених завдань, що передбачають державну підтримку, розвиток науково-технічного прогресу та селекційно-племінної роботи в галузі тваринництва, створює сприятливі умови для стабілізації і розвитку всіх галузей тваринництва в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності. [4, с.150].

Важливого значення мають заходи щодо розвитку селекції у тваринництві, які здійснюються на основі загальнодержавних програми, спрямованих на підвищення якості та продуктивності продукції тваринництва за рахунок сталого розвитку селекції й племінної справи, в процесі адаптації законодавства України у сфері племінної справи у тваринництві до вимог законодавства Європейського Союзу. Вищезазначені нормативно-правові акти, що скла-

дають систему взаємопов'язаних заходів, тільки через дієвий правовий механізм їх реалізації забезпечать найбільш раціональне здійснення сільськогосподарської діяльності у сфері тваринництва, зокрема племінної справи. [4, с. 75].

Загалом Україна має значний потенціал не тільки у розведенні тварин, а й у виробництві продукції тваринництва. За даними державної служби статистики України виробництво продукції тваринного походження зросло, але разом з тим, імпорт такої продукції майже вдвічі перевищує експорт. [3, с. 68].

Отже, належне правове регулювання виробництва продукції тваринництва в Україні, що відповідатиме сучасним тенденціям соціально-економічного розвитку суспільства, сприятиме підвищенню економічної ефективності та конкурентоспроможності галузі, формуванню власного експортного потенціалу при збереженні генофонду вітчизняних порід шляхом впровадження у виробництво науково-технічних досягнень з питань генетики, селекції і відтворення тварин. [2, с. 55].

Роблячи висновок, сміливо можна стверджувати, що законодавча база сільського господарства є недосконалою і потребує значних змін. З огляду на критичну ситуацію, яка склалася в галузі тваринництва, державі необхідно вжити всі необхідні заходи для того, щоб зменшити збитковість галузі, забезпечити продуктами харчування власного споживача, захистити внутрішній ринок, виробляти конкурентоздатну продукцію. Для цього державі необхідно прийняти ряд нормативних документів. Не менш важливими є, також, жорсткіший контроль за дотриманням аграрного законодавства та усунення неузгоджено.

1. Конституція України//ВВР. України- 1996. №30.

2. Аграрне право України: підручник/В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Трещенюк [та ін.]; за аг. Ред.. В. М. Єрмоленко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.

3. Панченко В. В. Деякі питання щодо правового регулювання виробництва продукції тваринництва в Україні / Львів, 2015. – С. 56–78.

4. Панченко В. В.// Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17–18 листоп. 2017 р. – Львів, 2017. – С. 189–190.

Коптяєва Анастасія Юріївна

студентка 2 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргулов А. Х. доктор істор. наук, доцент
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЯК КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ІДЕОЛОГІЧНОГО ДЕРЖАВНОГО ПРОСТОРУ (НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНЬОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У МІСТІ ДНІПРО 1941-1943 рр.)

Навчально-виховний процес за всіх часів був пріоритетною політикою держави. За допомогою специфіки цього процесу державна влада формувала систему соціогуманітарних цінностей та орієнтацій суспільства. Актуальність дослідження навчально-виховних парадигм спонукає нас звернутись до негативних експериментів, які були апробовані під час німецької окупації на території України.

Метою нашого дослідження є визначення специфічних рис функціонування навчально-виховного процесу в окупаційний період міста Дніпро та їх вплив на соціогуманітарний простір суспільства.

В організації навчально-виховного процесу німецька влада спрямувала свої зусилля на утвердження нового освітнього стандарту, пронімецького. Проукраїнсько налаштовані сили у цей момент змогли отримати доступ до навчального процесу. З навчальних планів всіх закладів освіти виключалося вивчення російської мови, літератури, історії СРСР, натомість, запроваджувалися німецька мова, Закон Божий, ручна праця та історія України. Із загальноосвітніх предметів спеціальних технічних та фахових шкіл вивчався тільки мінімум програмового матеріалу. Цього, за задумом окупаційної влади, було цілком досить, адже головним завданням таких шкіл вважалася підготовка кваліфікованої робочої сили з місцевого населення. Слід констатувати, що саме відсутність затверджених окупаційною владою навчальних програм давала змогу українським педагогам наповнювати його національним змістом, що сприяло утвердженню національної свідомості дітей.

З часом, коли гостро постала проблема кваліфікованих робітників, німці охоче давали дозвіл на відкриття навчальних закладів для підготовки кадрів із дефіцитних спеціальностей у промисловості та сільському господарстві. Робота таких установ постійно контролювалася і всіляко підтримувалася місцевою німецькою адміністрацією. Також нацисти давали дозвіл на відкриття

початкових народних шкіл, більш прохолодно ставилися до спроб відкриття неповно-середніх і середніх шкіл. Німецька адміністрація всіляко протидіяла відкриттю закладів вищої освіти гуманітарного спрямування, побоючись піднесенню національної свідомості українського населення. [2]

Якщо ж дитина з якихось причин не навчалася, передбачалося покарання грошовим штрафом у розмірі до 150 райхсмарок або позбавлення волі осіб, які повинні піклуватися про дитину. Даним розпорядженням встановлювалося тривалість навчання в межах семи років, будь-яка інша освіта заборонялася. Дозволялося залишати навчання після четвертого класу, якщо в учня виникало бажання йти працювати. Сутність виховної функції школи змінилася. Якщо раніше вона полягала в забезпеченні комуністичного виховання учнів, то зараз ми бачимо зовсім інші орієнтири. У Дніпродзержинській газеті «Кам'янські вісті» від 27 серпня 1942 р. надруковані обов'язки вчителя, розроблені відділом освіти при міській управі: «...дати дітям міцні конкретні знання, прищепити їм практичні навички, привчити їх до сумлінної праці, виховати в них відданість Батьківщині і любов до батьків, повагу до вихователів і до старших, пошану до релігійних почуттів, любов до рідного краю і дружні почуття до великого Німецького Народу, що визволив Україну з-під більшовицької неволі. У процесі своєї роботи вчитель мусить прагнути того, щоб виховати людину, здатну усвідомити нерозривний зв'язок усіх українців як народу, пов'язаного спільною долею, людину, готову віддати свої сили для розвитку і добробуту України...».[3]

У «Краматорській газеті» В. Кириченко, представник педагогічної громадськості, в жовтні 1942 р. у статті «Відмінні риси нової школи» писав: «Слід твердо пам'ятати, що зараз Україна міцно стала на шлях свого національного і культурного відродження, відродження не за большевицькими пустими рецептами, а справжнього, незалежного від будь-яких впливів, свого власного відродження. Наша власна справа використати ці можливості в такий спосіб, щоб результати наших зусиль досягли мети, про яку мріяли і за яку боролись цілі покоління кращих представників українського народу. Розуміється, що школа як освітній і виховний осередок повинна відіграти в цьому відношенні надзвичайно велику роль.»[4]

За час окупації у місті Дніпро було остаточно зруйновано 17 шкіл і 50 дитячих закладів (дитячі будинки, спеціалізовані санаторії, гуртки розвитку). Німецькі варвари повністю спалили міську бібліотеку з 800 000 томів книг, а також сотні архівних відомостей.[1] Під час організації навчання періоду німецької окупації українські вчителі зіткнулися з проблемами матеріально-методичного забезпечення шкільної бази, відвідування учнями школи, ремонту шкільних приміщень, які до кінця окупаційного режиму так і не були вирішені німецькою адміністрацією. З метою заощадження коштів для учителів встановлювалася низька заробітна плата, наслідком чого часто ставала відмова освітян від педагогічної праці. Оскільки вчителі мали в своєму розпорядженні букварі і читанки лише радянської доби, то відповідні органи видали

суворий циркуляр та деталізовані вказівки щодо їх використання, наприклад, такого змісту: «Сторінки букваря 41, 46-47, 48-49,90, 91-95 знищити повністю, на стор. 2 – знищити портрети Леніна і Сталіна, на стор. 3 – знищити портрет піонера, труби і барабана... на стор. 62 – викреслити: «Юра – піонер, Вадим – жовтень»... тощо ». [1]Часті переходи учнів із однієї школи в іншу та погане відвідування ставили деякі школи під загрозу закриття, а незадовільний стан шкільних приміщень часто змушував батьків забирати своїх дітей з навчальних закладів. Також почала в таких умовах погіршуватись успішність учнів, бо 6476 учнів були віднесені до неуспішних. У 1943 р. в місті почало працювати всього 9, згодом відновилось навчання ще в 3-х школах. Умови для навчання були жахливі, адже не було меблів, канцелярії, підручників, приміщення не обігрівалися.

Результати наших пошуків дали підстави для висновку про те, що німецьке окупаційне керівництво не цікавила освіта українців. Дозвіл на відкриття навчальних шкіл та середньотехнічних закладів було вимушеним заходом, продиктованим умовами військового стану і спрямовано було виключно на підготовку спеціалістів в сільське господарство та виробництво. На вчителів українських шкіл покладалися зобов'язання ідеологічного виховання дітей ненависті до більшовизму та повагу і любов до нациської Німеччині. Такий вектор освіти цілком відповідав інформаційно-ідеологічній складовій окупаційної влади.

1. Історія міста Дніпропетровська / За наук. ред. А. Г. Болебруха. – Д.:Гранні, 2006. - 596с.

2. Ленська В. В. Фашистська шкільна політика на окупованій території України / В. В. Ленська // Український історичний журнал. – 1990. – № 10. – С. 160-164.

3. Могилюк С. Педагогічні кадри генерального округу «Дніпропетровськ»: особливості роботи та ставлення до професійних обов'язків, їх кваліфікація та відбір / Світлана Могилюк // Наукові виклади. – 2011. – № 4. – С. 47-51.

4. Кириченко В. Відмінні риси нової школи / В. Кириченко // Краматорська газета. – 1942. – № 99. – С. 3.

Корнієнко Ольга Миколаївна
слухач магістратури 1 курсу
юридичного факультету ДДУВС,

Науковий керівник:

Кахович Олена Олександрівна,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін ДДУВС,
канд. наук з держ. управління

ПРАВОВА ОХОРОНА ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ

Більшість покупців при виборі товару віддають перевагу відомому бренду, адже саме сильні марки викликають довіру споживачів. В свою чергу, власникам відомих торговельних марок легше за все ввести на ринок нові види товарів і послуг, які користувалися б більшою популярністю, аніж власники маловідомих марок. Саме торговельна марка є тим активом підприємства, що має великий вплив на формування конкурентоспроможності підприємства.

З розвитком ринкової економіки України стали частими випадки недобросовісної конкуренції, пов'язані з використанням торговельної марки. Аби досягти вагомого успіху та популяризувати свою торговельну марку іноді необхідні роки наполегливої праці та великі капіталовкладення, тому часом нечесні підприємці задля швидкого отримання результату діяльності користуються чужими заслугами шляхом різного роду маніпуляцій: деяка зміна дизайну, використання однієї кольорової гамми, заміна декількох літер у назві торговельної марки і т.д. З кожним роком таких випадків стає лише більше.

Правового визначення поняття «торговельна марка» набуло з моменту прийняття Цивільного кодексу України. Відповідно до ЦК України під поняттям «торговельна марка» розуміють будь-яке позначення або будь-яку комбінацію позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами.

Виділяють два основні способи набуття права на торговельну марку:

1. Первинний спосіб – юридичний факт реєстрації торговельної марки чи використання в експонаті, показаного на офіційних або неофіційних визнаних міжнародних виставках, проведених на території країн-учасниць Паризької конвенції про охорону права промислової власності.

2. Похідний спосіб – спадкування торговельної марки на підставі набуття прав на підставі договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Наведений перелік підстав набуття прав на торговельні марки не є вичерпним, тому що до нього не включено визнання торговельної марки добре відомою, набуття права на використання торговельної марки за правом попе-

реднього користувача [1, с.142].

Право інтелектуальної власності на торговельну марку в Україні засвідчується свідоцтвом. Особі, яка має свідоцтво про реєстрацію знака для товарів і послуг, належить право на використання торгової марки, а також виключне право дозволяти її використання іншими особами та перешкоджати її використанню, у тому числі в судовому порядку за винятком, коли набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку має міжнародну реєстрацію або торговельна марка визнана в установленому законом порядку добре відомою (ст. 494 ЦК України).

Майнові права на торговельну марку та інші об'єкти інтелектуальної власності носять строковий характер. Згідно зі ст. 5 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» термін дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки, і продовжується за клопотанням власника свідоцтва кожні 10 років, за умови сплати збору [2].

О.М. Волощенко пропонує викласти п. 1 ст. 8 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у такій редакції: «права, що випливають зі свідоцтва, діють з дати видачі такого свідоцтва». У зв'язку із запропонованими змінами слід також звернути увагу на те, що зміниться сама ідея пріоритету на заявку. Залишиться лише та частина змісту поняття «пріоритет на заявку», яка стосується лише першості подання заявки, що одночасно встановлюватиме вето на подання заявки іншою особою стосовно точно такої ж торговельної марки. Таким чином, це поняття позбудеться тієї частини змісту, яка стосується моменту виникнення прав на торговельну марку і на сьогодні впливає із змісту п. 1 ст. 8 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Ці зміни сприяли б зменшенню зловживань з боку недобросовісних підприємців. Так, як у недобросовісного набувача права на торговельну марку це положення слугувало таким собі прикриттям для використання вже існуючої торговельної марки.

Відповідно до п. 5 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знак для товарів і послуг» свідоцтво надає власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві; якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги; позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати; позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або ці позначення і знак можна сплутати. Отже, захист прав на зареєстровану торговельну марку обмежується колом товарів або споріднених з ними, які визначені у свідоцтві.

Таким чином, основні засади захисту прав на зареєстровану торговель-

ну марку полягають у наступному: по-перше, зміст прав на обсяг правової охорони, що надається, визначається зображенням знака та переліком товарів і послуг, внесених до реєстру, і засвідчується свідоцтвом. Право на торговельну марку виникає з дати подання заявки на отримання свідоцтва; по-друге, строк дії свідоцтва обмежений, кожне наступне продовження передбачає внесення плати за підтримання чинності свідоцтва; по-третє, власник свідоцтва наділяється правом на використання торговельної марки, виключним правом надавати дозвіл третім особам на використання марки та забороняти неправомірне використання; по-четверте, захист надається від неправомірного використання зареєстрованого знака або позначень, схожих із знаком, щодо товарів, визначених у свідоцтві або споріднених з ними [3, с.143].

Ст. 1 Закону України «Про рекламу» говорить, що реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару. Основним завданням реклами є притягнення уваги споживача до конкретного товару чи послуги. Виходячи з цього, можна зрозуміти наскільки важливу роль відіграють в цьому процесі розрізнявальні позначення. Як правило, на ринку однорідних товарів використання чужої марки при рекламуванні власної продукції здійснюється для того, щоб, акцентувавши увагу на тих чи інших позитивних рисах свого товару, продемонструвати одночасно їх відсутність у товарів саме того конкурента, чия марка використовується для порівняння. Якщо порівняльна реклама відповідає інтересам споживачів, то при певних чітко визначених в законодавстві умовах може бути застосована, але національне законодавство не передбачає чітко визначених вимог до використання чужих розрізнявальних позначень. З метою усунення цієї невідповідності законодавство України необхідно доповнити правовими нормами, якими буде забезпечено правове вирішення цього питання відповідно до вимог європейського права та з врахуванням інтересів всіх зацікавлених осіб – рекламодавця, його конкурентів-власників порівнюваних в рекламі позначень, а також споживачів [5, с.78].

Отже, торгова марка відіграє ключову роль в успішній діяльності підприємства. Адже вона допомагає ідентифікувати себе з поміж інших підприємств, що виготовляють подібні товари та послуги. Але дослідивши дану тему, можна зробити висновок, що хоча в Україні і сформована нормативно-правова база, що регулює питання, які пов'язані із торговою маркою, проте вона не відповідає європейським стандартам та сучасним умовам розвитку українського суспільства, має безліч прогалин та питань, пов'язаних з набуттям права на торговельну марку, регулюванням процедур її реєстрації, одержання та ін., що, в свою чергу, створюють сприятливі умови для недобросовісних конкурентів.

1. Підстави набуття прав на торговельні марки / О. В. Басай // Актуальні проблеми держави і права. - 2014. - Вип. 72. – С. 141-147. – [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_72_22

2. Торговельна марка та комерційне (фірмове) найменування як об'єкти інтелекту-

альної власності та їх правовий захист / Р. В. Гуменний // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 58. – С. 424-429. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_58_67.

3. Проблемні аспекти набуття прав на торговельні марки / О. М. Волощенко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 248-256. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2013_2_33.

4. Зміст права на торговельні марки / О. В. Хортюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2009. – № 3. – С. 75-79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2009_3_19.

Куркуріна Вікторія Іванівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник –
Наливайко Лариса Романівна,
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

З початку окупації Криму та збройного конфлікту на території Донецької і Луганської областей почалось масове внутрішнє переселення населення. Згідно з офіційними даними Міністерства соціальної політики України, в Україні налічується 1 622 835 внутрішньо переміщених осіб на березень 2017 р. Тим самим ситуація ускладнюється постійним зростанням кількості ВПО та недосконалістю законодавства, яке б врегульовувало їх правове становище на гідному рівні. Саме тому, на сьогодні, питання конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб є актуальним.

Серед дослідників конституційно-правового внутрішньо переміщених осіб в Україні можна виділити як вітчизняних, так і російських науковців, зокрема, таких як К.К. Афанасьєв, О.А. Буткевич, В.С. Гошовський, О.А. Гончаренко, В.А. Гринчака, Н.М. Грабар, Я.О. Грабова, О.Р. Зельдіна, А.Н. Каблов, А.В. Колобов, З.В. Кузнецова, Н.Н. Сінчина, Ц.Ф. Цвігун.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» зазначає, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової

окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

З такою проблемою наша держава зіткнулась вперше, після Чорнобильської катастрофи, саме тому нормативно-правова база на момент терористичних операцій налічувала лише Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р., «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС» від 14 грудня 1989 р. та «Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» від 16 грудня 1992 р. Саме тому потрібно було створити низку нормативно-правових актів за для забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб.

20 жовтня 2014 р. було прийнято спеціалізований нормативно-правовий акт – Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[2]. Він забезпечує реалізацію Конституції України прав і свобод осіб, які змушені були, через воєнний конфлікт та окупації, покинути постійне місце проживання.

Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 р., закріплена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2015 р. № 1094. Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» від 1 жовтня 2014 р. № 505, Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» від 1 жовтня 2014 р. № 509 та Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 1 жовтня 2014 р. № 531 [3]. Але за допомогою низки цих нормативно-правових актів не вирішити проблеми які постають у осіб, які мігрували у державі.

Велика проблема постає саме у житлі, саме тому 17 січня 2018 р. Кабінетом Міністрів України було прийняте рішення про внесення змін до Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422 [4]. Держава будує нову модель допомоги внутрішньо переміщеним особам, за для підтримки і реалізації конституційних прав громадян. Через вимушене переміщення населення в центрі уваги має бути задоволення життєвих потреб: тимчасове житло, харчування, доступ до соціальних послуг, працевлаштування, медична допомога.

Отже, на сьогодні питання внутрішньо переміщених осіб є актуальним і саме тому Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України виносить на розгляд чисельну кількість питань для вирішення проблем соціальної, економічної сфери життя громадян, які були змушені покинути постійне місце проживання. Формується нова модель допомоги котра повинна забезпечувати населення житлом, працевлаштуванням та іншими соц. послугами. Проте зрозуміло, що наша держава, не мавши досвід у питанні ВПО, все ж розпочала роботу в цьому напрямку за умови відсутності належної основи, тому конституційно-правовий статус внутрішніх переселенців на сьогодні поки що не відповідає дійсним потребам, за умов, що на сьогодні було прийнято низку нормативно-правових актів. Саме тому, нам потрібно більше часу на поглиблене вивчення питання внутрішньо переміщених осіб, більш детально враховувати досвід країн, які зіткнулися з подібними проблемами раніше, за для формування національного підходу надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015, № 1, ст.1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015, № 1, ст.1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

3. Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf>.

4. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб України від 22.01.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mtot.gov.ua/vnutrishno-peremishheni-osoby-zmozhut-otrymaty-tymchasove-zhytlo-z-fondiv-dlya-tymchasovogo-prozhyvannya-u-pryjmayuchyh-gromadah/>.

Маценко Юлія Володимирівна
студентка юридичного факультету

Науковий керівник:

Приловський Володимир Володимирович,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ ЧАСТКИ У СПАДЩИНІ

В Україні, як і у більшості країн світу, є два види спадкування: за заповітом і за законом. Спадкоємцями за заповітом є особи, яким заповідано майно, а спадкоємцями за законом є найближчі родичі та члени сім'ї спадкодавця.

Спадкоємці за законом закликаються до спадкування лише в тому випадку, якщо дане спадкове майно не включено в заповіт, або якщо заповіт визнано недійсним, або якщо спадкоємці за заповітом відмовилися від прийняття спадщини або просто не прийняли його.

Проте існує певна категорія спадкоємців за законом, які мають право на частину спадщини, незалежно від змісту заповіту.

Право на обов'язкову частку у спадщині введено законодавцем з тією метою, щоб забезпечити безумовне право на спадщину найближчих родичів спадкодавця, які в силу свого віку або непрацездатності відносяться до соціально незахищених категорій.

Таким чином, актуальність питання спадкування обов'язкової частки у спадщині полягає в тому, що інститут обов'язкових спадкоємців існує у всіх правових системах та потребує як дослідження так і вдосконалення.

Відповідно до ст. 1241 ЦК України малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка) [1].

Право щодо обов'язкової частки у спадщині є встановленим законом доповненням до заповідального розпорядження особи. Проте, застосування цього правила не означає, що буде застосований порядок спадкування за законом.

Коло суб'єктів права на обов'язкову частку, визначених ст. 1241 ЦК, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає. В юридичній літературі осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, називають "необхідними", а також "обов'язковими" спадкоємцями.

Малолітньою, відповідно до ст. 31 ЦК України, вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років [1].

Неповнолітньою, відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України, ст. 32 ЦК України, вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1], [2].

Непрацездатними вважаються жінки – після досягнення 55 років та чоловіки – після досягнення 60 років; інваліди I, II, III груп, незалежно від того, чи призначена їм пенсія.

Слід мати на увазі, що склад необхідних спадкоємців визначається на момент відкриття спадщини, а не на момент посвідчення заповіту, з урахуванням положень ст. 1222 ЦК України.

Необхідно зазначити, що особа, яка належить до даної категорії, може скористатися наданим їй ст. 1241 ЦК України правом на обов'язкову частку у випадках, якщо:

- все майно було заповідано іншим особам;
- заповітом вона позбавлена права спадкування;
- розмір належної їй частини менший, ніж обов'язкова частка.

Право на обов'язкову частку носить особистий характер, тому вона не може передаватися у спадок в порядку спадкової трансмісії. Не мають права на обов'язкову частку і спадкоємці, успадковують цю частку за правом представлення.

Що стосується «розміру половини тієї частини спадщини, яка належала б їм при спадкуванні за законом», то потрібно уявити ситуацію, як розподілялося б спадок, якби померлий не залишив заповіту. В такому випадку першими претендентами на спадщину стали б всі спадкоємці першої черги за законом – діти, дружина і батьки спадкодавця, в рівних частках. Скільки спадкоємців, стільки й часток. Також обов'язкова частка в спадщині становить половину від частки, яка б належала кожному з цих спадкоємців першої черги, якби не було заповіту.

Проте існують деякі винятки. По-перше, розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між спадкодавцем і цими спадкоємцями, а також інших обставин, що мають істотне значення (ст.1241 ЦК України). По-друге, ст. 1224 ЦК України передбачає перелік осіб, які не мають права на спадщину за жодних обставин, в тому числі й на обов'язкову частку у спадщині, або можуть бути усунені від спадкування за рішенням суду [1].

Що стосується спірних питань то, наприклад, на практиці іноді виникають ситуації, коли водночас спадкоємець має право як на обов'язкову частку, так і на частку за законом. У таких випадках українські нотаріуси видають таким особам свідоцтва як на обов'язкову, так і на законну частку у спадщині. Проте такі дії не можна вважати правомірними, так як спадкування обов'язкової частки є видом спадкування за законом. Тому таке спадкування є неправомірним, так як двічі спадкувати за однією і тією ж підставою спад-

коємець не має права, бо це буде суперечити як судовій практиці, так і теорії цивільного права. У таких ситуаціях обов'язковий спадкоємець повинен спадкувати як пріоритетну саме належну йому обов'язкову частку. Якщо обов'язкова частка виявляється меншою за законну, то відповідно до абзацу 3 п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» спадкоємець має право на власний розсуд вирішувати, чи належна йому частка визначатиметься з майна, не охопленого заповітом, чи з усього майна [3].

Також існують і більш складні ситуації, наприклад, коли обов'язковий спадкоємець також включений до заповіту. Якщо єдиним спадкоємцем на все майно визнається саме лише він, то в такому випадку проблем не виникає й обов'язковий спадкоємець успадкує все належне йому майно. Якщо ж існують ще й інші спадкоємці, і крім цього заповіт складено на частину майна, то спочатку вираховується обов'язкова частка (з майна неохопленого заповітом або з усього майна – залежно від згоди такого спадкоємця), а потім до неї прирощується та частка, яка належить обов'язковому спадкоємцеві за заповітом. Проте, така процедура тягне за собою низку проблем [4, с. 389-390].

Також існують і інші питання, зокрема чи може спадкоємець вимагати, щоб йому було виділено певне майно в натурі, як визначається розмір обов'язкової частки, коли заповіт складено на майно не в ідеальному, а в натуральному вигляді та ін.

Таким чином, можна зробити висновок, що спадкування обов'язкової частки є певним різновидом спадкування за законом, яке покликане забезпечувати безумовне право на спадщину найближчих родичів спадкодавця, які в силу свого віку або непрацездатності відносяться до соціально незахищених категорій. Також спірними питаннями залишаються розмір обов'язкової частки, ситуації, коли водночас спадкоємець має право як на обов'язкову частку, так і на частку за законом, ситуації, коли обов'язковий спадкоємець також включений і до заповіту. Тому, для вирішення проблем, пов'язаних зі спадкуванням обов'язкової частки, необхідним є, перш за все, вдосконалення чинного цивільного законодавства з метою сприяння ефективності правового регулювання у цій сфері, а також для вирішення проблем, що виникають при вирішенні спорів на практиці.

1. Цивільний кодекс України. – С. : ТОВ «ВВП НОТІС», 2015. – 344 с.

2. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіц. Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

3. Постанова ПВСУ «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008: Постанови Пленуму Верховного Суду України: цивільні, господарські справи, трудові спори / Упоряд. Кузьмін С.А. – К.: ПАЛІВОДА А.В., 2010. – 336 с. – С. 105.

4. Кормило М. І. Проблемні питання спадкування обов'язкової частки у спадщині / М. І. Кормило // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 388-392.

Момот Альона Ігорівна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник – **Наливайко Лариса Романівна,**
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ГЕНДЕРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Визначним досягненням суспільного розвитку є вироблення основних стандартів принципу рівності, визнання того, що всі люди мають бути рівними між собою незалежно від будь-яких ознак, і тому в усіх сферах життя повинні застосовуватися однакові виміри до людей. Такий підхід до визначення статусу особи в суспільстві сприяє всебічному розвитку людини, реалізації її особистісних якостей, дозволяє діяти вільно і в той же час зобов'язує дбати про інтереси інших, у всякому разі, не порушувати їхніх прав і свобод.

Одним із проявів принципу рівності є концепція гендерно-орієнтованого бюджетування (ГОб), що полягає в інтегруванні гендерного підходу до бюджетів. Поняття гендерного бюджетування широко використовується рядом міжнародних організацій і є підходом, орієнтованим на інтереси людей у процесі формулювання і виконання державного бюджету. Цей підхід доповнює інші процеси з реформування та вдосконалення бюджетної сфери, здійснювані урядами багатьох країн світу.

Взагалі, гендерний бюджет (інші назви – гендерно-чутливий бюджет, гендерно-відповідальний бюджет, гендерно-орієнтований бюджет) – це аналіз і творення державного чи місцевого бюджету, орієнтованого на встановлення відмінностей його впливу на різні групи жінок і чоловіків, який передбачає обов'язки держави щодо соціальних статей і перенесення їх у бюджетні обов'язки [1, с. 5].

У ширшому розумінні гендерний бюджет – це інструмент, який дає можливість реалізувати державну політику гарантування рівних прав і можливостей жінок і чоловіків за рахунок бюджетних коштів. Кінцева мета ГОб полягає в тому, щоб у країні були прийняті й виконувалися бюджети і програми, в яких враховуються конкретні потреби чоловіків і жінок [1, с. 5].

Також в науковій літературі гендерний бюджет трактується як бюджет, який враховує планування ресурсів країни з урахуванням доходів бюджету, які формуються за рахунок жінок та чоловіків і видатків бюджету, які розподіляються на жінок та чоловіків, спрямований на аналіз будь-яких видів державних видатків або методів залучення державних коштів з урахуванням гендерної компоненти, визнаючи наслідки та впливи виконання бюджетних рішень на осіб жіночої та чоловічої статі [2, с. 24].

Цікаво відзначити, що сенс інтегрування гендерного підходу до процесів бюджетування полягає в тому, щоб усунути розрив між розробкою політики рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, та асигнуванням ресурсів на її впровадження. Причому це стосується не лише прямого фінансування політики гендерної рівності, а й непрямого, тобто інтеграції гендерного аспекту до процесу прийняття бюджетних рішень щодо розробки політики, стратегій, планів і програм у різних галузях.

Гендерна нерівність може дорого коштувати державам, адже її наслідки проявляються у зниженні рівнів продуктивності, конкурентоспроможності, добробуту населення. Натомість, за умови впровадження гендерних питань у програми і бюджети, державні кошти можна розподіляти більш справедливо і використовувати ефективніше [3, с. 8].

Таким чином, стратегія ГОБ завдяки своїй зорієнтованості на бюджет, здатна об'єднати процес розробки політики з процесом формування бюджету.

Гендерно-орієнтоване бюджетування – технологія, яка може застосовуватися як на державному, регіональному, місцевому рівнях, так і в окремих сферах: зайнятість, освіта, наука, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, соціальний захист, менеджмент, екологія тощо. При цьому основна частина роботи з ГОБ здійснюється переважно на програмному рівні або на рівні регіональних органів влади і часто в рамках установ, підпорядкованих державним департаментам [4].

Розкриваючи ГОБ, слід звернути увагу й на його принципи. Так, існує декілька ключових принципів на які покладається гендерно орієнтоване бюджетування:

- розуміння гендеру – знання того, як гендер та гендерні відносини побудовані у суспільстві та як їх оцінює Уряд. Такий принцип є відправною точкою у роботі щодо виправлення гендерної нерівності та у напрямку рівного суспільства;

- політична воля (прихильність) що продемонстрована політичними лідерами означає встановлення бачення та забезпечення роботи із гендерної рівності на довгострокову перспективу;

- встановлення нових вимог до системи збору статистичних даних – суттєві недоліки щодо збору даних перешкоджають проведенню гендерно-чутливого аналізу. Дані з розбивкою по статтям є необхідною передумовою для оцінки впливу гендерної політики;

- прозорість, партнерство і співробітництво між фахівцями з бюджетування та експертів у галузі гендерної рівності, а також участь зацікавлених сторін поза Урядом (громадянського суспільства та зовнішніх експертів) на всіх етапах діяльності [5].

Зазначені принципи мають стати вихідними засадами для розвитку гендерного бюджетування і в нашій державі.

До того ж, гендерне бюджетування поєднує два процеси, не пов'язані

між собою: забезпечення гендерної рівності і управління державними фінансами. З одного боку, заходи із забезпечення гендерної рівності переважно відносять до сфери захисту прав людини. З іншого боку, управління державними фінансами часто сприймається як суто технічний процес розподілу фінансових ресурсів, в тому числі і через бюджет. Гендерно-орієнтоване бюджетування поєднує ці процеси та засвідчує той факт, що принципи гендерної рівності можуть і повинні бути включені у бюджетний процес.

Отже, слід зазначити, що аналіз бюджету з урахуванням гендерного аспекту дасть можливість взяти до уваги ширше коло питань, вирішення яких створить рівні можливості для всіх членів громади та забезпечить її сталий розвиток. Такий підхід робить бюджет ефективним, справедливим та прозорим. Саме тому гендерний бюджет сприяє: підвищенню якості послуг для населення, оскільки вибудовуються чіткі орієнтири на конкретного споживача; підвищенню темпів економічного розвитку і скороченню бідності; ефективному використанню ресурсів.

1. Белец Ж.А. Гендерне бюджетування в Україні як складова механізму забезпечення рівності чоловіків і жінок / Ж.А. Белец. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 1.

2. Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень / О. Романюк. – К., 2009. – 69 с.

3. Коментар до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» / [Е. Ламах та ін. ; ред. група: Л.С. Кобелянська та ін.]. – Запоріжжя : Друкар. світ, 2011. – 167 с.

4. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика: Метод. посіб. – К.: ФОП Клименко, 2016. – 92 с.

5. Офіційний сайт Проект «Гендерне бюджетування в Україні» / Електронний ресурс. Режим доступу : <http://grbproject.org/content/o-proekte/>.

Нестерова Ксенія Юріївна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник – **Наливайко Лариса Романівна,**
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМАТИКА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Однією з ключових проблем забезпечення правого статусу внутрішньо переміщених осіб є не визначеність відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, роботодавців, працівників

освітніх та медичних закладів щодо їхнього порушення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб.

Така прогалина у законодавстві надає можливість порушення наданих законодавцем гарантій з приводу забезпечення прав, свобод та інтересів внутрішньо переміщених осіб.

За умови відсутності норм, які прямо закріплювали б спеціальні склади адміністративних правопорушень у сфері забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, спеціальні суб'єкти в цій сфері все ж можуть нести дисциплінарну, кримінальну, цивільну та адміністративну відповідальність. Ми можемо визначити загальні норми КУпАП, за якими можуть кваліфікуватися неправомірні дії посадових/службових осіб щодо внутрішньо переміщених осіб. До них можна віднести порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5), порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з використанням службових повноважень (ст. 172-8), порушення законодавства у сфері захисту персональних даних (ст. 188-39), порушення права на інформацію та права на звернення (ст. 212-3) [1].

Законодавство України потребує змін щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Ще з 26 серпня 2015 р. в апараті Верховної Ради України зареєстрований законопроект № 2528а «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо встановлення відповідальності посадових осіб за порушення прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб)» відповідно до якого передбачається зміни до КУпАП, а саме, доповнення статтями 201-1 та 201-2, які передбачають відповідальність за:

– безпідставну відмову посадовими особами у видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи або у продовженні її дії чи безпідставне скасування її дії, а так само порушення встановленого законом строку для видачі такої довідки ;

– відмову посадовими особами у реєстрації місця проживання внутрішньо переміщеної особи, а також вимагання в неї, крім паспортного документа, довідок або будь-яких документів, що мають видаватися на території, яку така особа покинула;

– ненадання посадовою особою інформації внутрішньо переміщеним особам про місце фактичного перебування членів їх сімей, про можливі місця і умови для проживання/перебування внутрішньо переміщених осіб, про стан інфраструктури, докільля у таких місцях, про можливості працевлаштування у відповідних населених пунктах, а також невжиття заходів щодо працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, які отримали статус безробітного [2].

Отже, посадові та/або службові особи за порушення законодавства щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можуть нести

дисциплінарну, кримінальну, цивільну та адміністративну відповідальність. Проте у законодавстві відсутні чіткі спеціальні склади правопорушень, які регулювали правовідносини щодо внутрішньо переміщених осіб.

Законопроект № 2528а «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 26 серпня 2015 р. спрямований лише на відповідальність посадових осіб.

Крім загальних норм законодавства необхідно також внести відповідальність за безпідставну відмову у прийнятті на роботу, наданні в оренду житла, відмову у медичному обслуговуванні, прийнятті до освітніх закладів тощо.

У законодавстві відсутні чіткі спеціальні склади правопорушень, які регулювали б правовідносини щодо внутрішньо переміщених осіб. Тим не менш, посадові та/або службові особи за порушення законодавства щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можуть нести дисциплінарну, кримінальну, цивільну та адміністративну відповідальність.

Законопроект № 2528а «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 26 серпня 2015 р. спрямований лише на встановлення відповідальності посадових осіб.

Крім загальних норм законодавства необхідно також внести відповідальність за безпідставну відмову щодо прийняття на роботу, надання в оренду житла, у медичного обслуговування, прийняття до освітніх закладів тощо.

Отже, внутрішньо переміщені особи стали перевіркою готовності України у додатковому забезпеченні правами та свободами нового прошарку людей. Велика кількість різнобічних нормативно-правових актів гарантує таким особам усебічну допомогу з боку держави, але у практичній сфері реалізації виникають труднощі у реалізації таких норм.

1. Фесенко О.А. Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб / О.А. Фесенко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : науковий журнал. – 2016. – № 4. – С. 100-104.

2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо встановлення відповідальності посадових осіб за порушення прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб) : Проект закону від 26 серпня 2015 р. № 2528а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56299.

Самойленко Наталія Валеріївна,
студентка 3 курсу Юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Тимченко Лілія Михайлівна,
старший викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

У системі прав людини і громадянина актуальне місце належить правам, пов'язаним з трудовою діяльністю, оскільки трудова діяльність є однією з основних та важливих сфер діяльності, адже саме праця визначає матеріальні та соціальні умови та вимоги життя громадянина й має безпосередній прямий вплив на його положення в суспільстві. На сучасному етапі реформування і оновлення трудового законодавства України вивчення та дослідження трудових відносин набуває важливого значення. Безумовно, у таких умовах особливої актуальності набувають дослідження усіх без винятку складових, що утворюють основу правової, економічної, політичної, соціальної реформи в Україні. Саме тому розгляд трудових правовідносин є одним з важливих завдань як в теорії, так і на практиці.

Трудові правовідносини є одним із різновидів правових відносин, що складаються у суспільстві, а тому для них є характерними всі риси, притаманні останнім. Але, окреслюючи правові відносини у галузі трудового права, необхідно брати до уваги те, що в їх основі лежить трудовий договір як головний та важливий юридичний факт, що породжує взаємні права і обов'язки учасників цих правовідносин. Головною ланкою в системі правовідносин, що виражають суспільну організацію праці, є саме трудові правовідносини [1, с. 7].

Трудові правовідносини є, насамперед, формою відносин, що виникли у сфері використання праці людини у суспільному виробництві внаслідок наявності правових норм, які приймаються державою для їх регулювання та реалізації. Отже, правовими відносинами в цілому є ті реальні суспільні відносини, які піддані регулюванню нормами права в суспільстві.

Крім того, важливо зауважити, що якщо правовими відносинами є фактичні суспільні відносини, врегульовані нормами права, то трудовими відносинами, в свою чергу, слід визначати такі врегульовані нормами трудового права фактичні відносини, які виникають у процесі реалізації громадянами України права на працю [2, с. 200].

Отже, як свідчить аналіз, трудові правовідносини – це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу

встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян. Відповідні правові відносини є складними. Змістом таких відносин є не окремі права та обов'язки, а цілий комплекс (система прав, свобод та обов'язків), причому кожен із суб'єктів трудових правовідносин наділений як правами, свободами, так і певними обов'язками [3, с.725].

По суті, трудові правовідносини – це двосторонні відносини працівника з роботодавцем із виконання за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією, посадою, з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, що виступають формою закріплення суб'єктивних трудових прав і обов'язків учасників цих відносин [4]. Провідний вчений П.Д.Пилипенко констатує, що трудові правовідносини – це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян [5, с. 123].

В свою чергу Н. В. Веренич зазначає, що трудові правовідносини – це складний, свідомий, вольовий, продовжуваний у часі, відплатний правовий зв'язок, що виникає в результаті трудового договору і містить у своєму змісті взаємодію та взаємообумовленість кореспондуючих один одному прав, свобод і обов'язків роботодавця і працівника з приводу виконання останнім своєї трудової функції [6, с. 96].

На думку В. В. Юровської, трудові правовідносини – це специфічний вид правових відносин, які виникають між особою та роботодавцем з приводу надання ним певного виду робіт, вони обов'язково мають добровільний характер і регулюються нормами трудового права [7, с. 68].

Отже, трудові правовідносини - це двосторонні стійкі відносини, що виникають у зв'язку з укладенням трудового договору (контракту) між працівником та роботодавцем, змістом яких є встановлення, розвиток, зміна і припинення праці працівників по виконанню ними трудових обов'язків.

Найхарактернішими ознаками трудових правовідносин як відповідного виду суспільних відносин є те, що вони: 1) виникають між працівниками та роботодавцем; 2) виникають, змінюються чи припиняються відповідно до правових норм, які впливають на поведінку суб'єктів трудових правовідносин і через неї реалізуються; 3) суб'єкти трудових відносин пов'язані між собою суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, а сторони в трудових правовідносинах виступають відносно одна одної як правоуповноважені та правозобов'язані особи, де права й інтереси одних можуть бути реалізовані тільки через виконання обов'язків інших; 4) взаємна поведінка суб'єктів трудових відносин індивідуалізована і чітко визначена, а права і обов'язки персоніфіковані в локальних нормативно-правових актах; 5) вони завжди

мають вольовий характер - трудові відносини не можуть виникати і функціонувати, а особливо реалізовуватися без волевиявлення хоча б одного суб'єкта; б) забезпечуються нормами трудового законодавства; 7) охороняються державою [2, с. 200-201].

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зазначити, що під трудовими правовідносинами слід розуміти двосторонні відносини працівника із роботодавцем щодо виконання за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією або посадою з дотриманням внутрішнього трудового розпорядку, що виступають структурою закріплення суб'єктивних трудових прав та обов'язків.

1. Банька В. Деякі аспекти трудових правовідносин та їх суб'єктів / В. Банька ; наук. кер. М.І. Логвиненко // Актуальні проблеми правової системи України : матеріали науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету, Суми, 11 травня 2012 р. / Відп. за вип. М.І. Логвиненко. — Суми : СумДУ, 2012. — С. 7-10.

2. Іншин М. І. Теоретико-правова характеристика трудових правовідносин / М. І. Іншин // Форум права. — 2014. — № 1. — С. 198–202.

3. Трудове право України: Підручник для ВНЗ. — 5-те вид., перероб. і доп. Затверджено МОН / Болотіна Н.Б. — К., 2008. — 860 с.

4. Михайлов О. В. Господарське законодавство (право) [Електронний ресурс] : курс лекцій / О. В. Михайлов ; Укоопспілка, Полтав. ун-т споживчої кооперації України, каф. правознавства. — Полтава : РВВ ПУСКУ, 2007. — 367 с.

5. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : монографія / П. Д. Пилипенко. — Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. — 214 с

6. Веренич Н. В. Особливості правового регулювання праці за сумісництвом та суміщенням професій (посад) : дис. ... канд. юрид. наук / Н. В. Веренич. — Х., 2003. — 173 с.

7. Юровська В. В. Поняття та ознаки трудових правовідносин / В. В. Юровська // Право та інновації. — 2016. — № 1. — С. 67-72.

Свєчнікова Катерина Віталіївна
студентка 4 курсу юридичного факультету

Андрієвська Людмила Олексіївна
Викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВО НА ПРАЦЮ: ОСНОВНЕ ПИТАННЯ У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Першим та найважливішим конституційним трудовим правом, що є основоположним для подальшої реалізації інших трудових прав, є право на працю, що закріплене в ст. 43 Конституції: *«Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до сусп-*

льних потреб».

Право на працю, попри те, що воно є одним із основоположних у всій системі прав та свобод, на сьогодні є одним із найбільш спірних серед усієї групи прав та свобод людини, зокрема як серед вчених, так і серед законодавців різних країн, існують розбіжності з приводу змісту, сутності, тлумачення та застосування права на працю. Такі розбіжності пов'язані передусім із різним розумінням обсягу прав, що включає в себе право на працю. Також існують різні підходи і до гарантування цих прав, що здійснює істотний вплив на формування самого права на працю. В таких умовах найдоцільнішим є звернення до міжнародних актів, як уніфікованих документів, що містять єдині правила, норми, стандарти.

Найбільш повно право на працю розкриває стаття 6 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні та культурні права. Відповідно до неї, право на працю включає право кожної людини на отримання можливості заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується. Також підкреслюється, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язані робити належні кроки для забезпечення цього права. Тобто чітко вказується, що праву людини кореспондується обов'язок держави забезпечити можливість реалізації цього права. В частині другій зазначеної статті вказується, що заходи, які повинні бути прийняті державами, які приймають участь в даному Пакті, з метою повного здійснення названого права, включають програми професійно-технічного навчання та підготовки, шляхи та методи досягнення невинного економічного, соціального та культурного розвитку та повної професійної зайнятості в умовах, які гарантують політичні та економічні свободи людини [2].

З наведеного можна зробити висновок, що право на працю включає:

- право кожної людини на отримання можливості заробляти собі на життя своєю працею;
- право кожної людини на вільний вибір праці;
- право кожної людини на те, щоб працювати тільки за наявності вільного погодження на працю, тобто праця має бути не примусовою.

Правове регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними відносин базується на комплексі міжнародних стандартів праці та положень діючого трудового законодавства України. Такий підхід дозволяє розробити концептуальні засади створення державної системи забезпечення й додержання права на працю ринкового типу. Окрім права на працю в міжнародних актах і конституціях відповідних держав встановлюється певна система трудових прав, цей перелік не є вичерпним і має тенденцію до постійного збільшення [3].

Міжнародні правові норми про працю є накопиченими не одним десятиліттям і сконцентрований в так званих міжнародних стандартах праці досвід всієї світової спільноти, і зусилля окремих груп держав по нормалізації, і впорядкуванню відносин працедавця і працівників. Ці стандарти в узагальненому вигляді відображають позитивну практику держав у вирішенні пробле-

мних ситуацій, що виникають в суспільній сфері праці.

Міжнародні стандарти праці є головним результатом міжнародно-правового регулювання праці і важливим досягненням сучасної цивілізації. Вони відображають результати діяльності держав по внесенню соціальних цінностей до ринкової економіки - сфери жорсткої конкуренції і боротьби учасників ділового обороту за місце на ринку, яка часом зв'язана з порушенням, а, отже, і з необхідністю захисту прав працівників [4].

Перед українським законотворцем стає непросте завдання дати суспільству якісні (як з погляду юридичної техніки, так і змісту) правові норми, які б забезпечували надійним захистом права працівників в нових економічних умовах.

Норми міжнародного трудового права, що діють в Україні, самі по собі автоматично не покращують захист трудових прав працівників: вони лише сприяють такому поліпшенню, служать одним з чинників її посилення. І тому головним завданням національного законодавства стає практична реалізація цих норм, тобто зміна сучасного трудового законодавства таким чином, щоб оновлені норми не тільки відповідали європейським стандартам, а й реально сприяли покращенню реалізації громадянином свого основоположного конституційного права на працю.

Право на працю – одне з фундаментальних прав людини, закріплене міжнародно-правовими актами, Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Це право належить до групи соціально-економічних прав і в загальному сенсі відображає потребу людини створювати і здобувати джерела існування для себе і своєї сім'ї, реалізовувати свій творчий потенціал, виражати свою особистість.

Реалізація права на працю є основоположним завданням для розвинутої, європейської країни і тому наша держава не може стояти осторонь процесів забезпечення соціально-трудова прав, оскільки провідна роль в забезпеченні та гарантуванні соціально-економічних прав та свобод людини належить все ж таки державі.

1. Боева О. С. Трудове право: місце в системі права та основні теоретичні проблеми розвитку [Електронний ресурс] / О. С. Боева // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 129-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_4_19.

2. Вавженчук С. Я. Право на працю як основоположне конституційне трудове право [Електронний ресурс] / С. Я. Вавженчук // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 17. – С. 79-88. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2010_17_8.

3. Спіцина Г. О. Право іноземних працівників на працю [Електронний ресурс] / Г. О. Спіцина // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". – 2012. – Вип. 19. – С. 52-56. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2012_19_10.

4. Старокожев О. А. Міжнародне трудове право в механізмі захисту трудових прав працівників в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Старокожев // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 18. – С. 512-516. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2010_18_74.

Сейдхалілова Сусана Дяверівна,
студентка магістратури

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Карпенко Роман Валерійович,
викладач кафедри

цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Термін "криптовалюта" -прямий переклад англійського "cryptocurrency", тобто віртуальна валюта, захищена криптографією. В першу чергу, криптовалюта – це швидка і надійна система платежів і грошових переказів, основана на новітніх технологіях і наразі не підконтрольна жодному уряду. Ставлення держав до криптовалюти є дуже різним. Трапляються як приклади відвертого заохочення - в Австралії, Німеччині, Нідерландах, Новій Зеландії, Сінгапурі, деяких штатах США, різноhofшорах, так і серйозні обмеження, що здатні перерости в заборонні заходи - це Індонезія, Китай, Росія, Україна. На прямі заборони зважилися тільки Болівія і Еквадор. Німеччина має намір взяти криптовалюту під урядовий контроль. За інформацією, опублікованою у виданні Die Welt, одне з рішень пропонує узяти під контроль транзакції у віртуальних валютах, у тому числі біткоїнах. Цей захід спрямований на запобігання фінансування тероризму, - проблеми, яка особливо загострилася після терористичної тривоги в Мюнхені. Багато урядів обрали лінію спостереження з обережним оптимізмом – це більшість країн Євросоюзу, Великобританія і Швейцарія, федеральний уряд США, Канада, Японія і країни Південно-східної Азії. У більшості розвинених країн світу фінансове законодавство адаптується до проблеми регулювання криптовалют, і незабаром це питання буде вирішене таким або іншим чином.

Питання, чи є криптовалюти грошима залишається на сьогодні відкритим в більшості країн світу. Взагалі, гроші – це складна система інституцій, взаємних зобов'язань, правових норм і законів. Електронні гроші є продовженням цієї системи у цифровому вимірі. Вони не можуть існувати поза консервативною фіатно-кредитною грошовою системою. Це принциповий момент, на який потрібно звернути увагу, перш ніж перейти до аналізу природи криптовалют. Директива ЄС 2009/110 не обмежує коло емітентів типом установи: випуск електронних грошей можуть здійснювати як банки, так і інші установи відповідно до встановлених вимог. З точки зору права визначальною особливостю електронних грошей є те, що з одного боку вони є

засобом платежу, а з іншого – зобов'язанням емітента, яке має бути виконаним у традиційних неелектронних грошах. За електронними грошима завжди стоїть або банк або банківський рахунок з реальними грошима. Отже, електронні гроші не мають своєї вартості і є по суті одиницями виміру звичайних грошей [1]. Розуміння правової природи криптовалют неможливе без розуміння технології, на основі якої вони функціонують.

Bitcoin – перша і найвідоміша з безлічі криптовалют, символ і флагман крип-товалютного світу, а також однойменна грошова одиниця, яка обертається усередині системи. Далі на прикладі Bitcoin розглянемо, як працює криптовалюта. Bitcoin розпочинався з концепції - документу, опублікованого 31 жовтня 2008 року таємничою особою, що працювала під псевдонімом Сатоши Накамото. Хто є справжнім розробником - одна ця людина або група - досі невідомо, незважаючи на численні журналістські розслідування. З січня 2009 року бере свій початок практична реалізація цієї концепції в програмному коді. Найвизначніша особливість Bitcoin з точки зору економіки полягає в тому, що це цифровий товар з обмеженою пропозицією, а його алгоритм влаштований таким чином, що в системі може існувати максимум 21 мільйон одиниць, кожна з яких також називається "bitcoin". Графік емісії визначається програмно і заздалегідь відомий. Після того, як будуть згенеровані останні монети, їх кількість не змінюється. Економіка Bitcoin побудована на дефляційній моделі, яка викликає побоювання у багатьох економістів, але вони не знаходять практичного обґрунтування. Насправді, такої відносно невеликої кількості монет цілком достатньо для повсякденних розрахунків, оскільки 1 bitcoin ділиться на 100 000 000 частин, які називаються "сатоши", на честь творця системи. Якщо ж говорити про особливості Bitcoin, що відрізняють його від інших видів електронних і паперових грошей, то це передусім: - децентралізація і доступність [2].

Щодо України, то у нас по суті існує та ж проблема, що й у більш цивілізованих країнах, - технології випереджають законодавство. Проблема одна, підходи до вирішення різні. Згідно із Законом «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» електронні гроші – це одиниці вартості, що зберігаються на електронно-му пристрої, приймаються як засіб платежу особами, відмінними від тих, хто їх випускає, і є грошовим зобов'язанням у готівковій або безготівковій формі [3]. Випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк, на якого покладаються обов'язки з їхнього погашення. Через свої технології Bitcoin не потрапляє під українське визначення поняття «електронні гроші», оскільки не містить зобов'язання емітента з його погашення, не має єдиного емісійного центру, і не прив'язаний до жодних готівкових або безготівкових коштів. У свою чергу «безготівкові кошти» за українським законодавством можуть існувати виключно у формі записів на банківських рахунках. Банки не беруть участі у процесі емісії та обігу криптовалют, тому Bitcoin не може вважа-

тись «коштами». Не потрапляє Bitcoin і під визначення «платіжної системи», оскільки основною та обов'язковою функцією платіжної системи є проведення переказу грошових коштів. Тоді як через гаманець Bitcoin здійснюється переказ виключно Bitcoin, який, як ми вказали вище, не є грошовими коштами. Загалом, ситуація зрозуміла - є нова технологія і відповідна прогалина в законодавстві.

На сьогодні значно зростає зацікавленість пересічних громадян у використанні криптовалюти, так само як зростає кількість компаній, які працюють з цією валютою. Досить багато проводиться спеціальних навчальних курсів для вивчення специфіки роботи з криптовалютою bitcoin. На нашу думку, відбувається це на фоні масових банкрутств фінансових установ, відповідно втрат населенням своїх депозитних заощаджень, інфляція. Тому, з одного боку, інвестування в криптовалюту не видається таким ризикованим. Однак, з іншого боку, незважаючи на міжнародний досвід використання криптовалюти та численних її переваг, вважаємо за доцільне консультиватись з майнерами, досліджувати динаміку коливання bitcoin, врахувати те що хакери завжди розвиваються в одну епоху і крокують поряд з новими технологіями, тому необхідно добре зважувати усі застереження та інструкції щодо купівлі bitcoin. Утримуватися від розрахунків цією валютою в нашій країні, можна лише з міркувань відсутності відповідної інфраструктури для обміну криптовалюти в готівку для щоденного використання, а також існують обмеження в її використанні у сфері споживчих послуг. Проте у сфері консалтингу, інформаційних послуг та IT ймовірність оплати криптовалютою досить висока. Саме тому першочерговим завданням є розробка нормативно-правових актів на прикладі Данії, Англії, Нідерландів та інших країн, які вільно використовують криптовалюту bitcoin та широко впроваджують її для розрахунків. Такі IT технології, як цифрова валюта, зрештою прийдуть в Україну і стануть способом взаєморозрахунків для більшості громадян. При відповідному їх вдосконаленні, законодавчому регулюванні та створенні інфраструктури ця технологія займе вагоме місце в повсякденному житті населення України. Перспективи подальших досліджень. Використання системи bitcoin як варіант оплати товарів і послуг істотно розширює можливості ведення аграрного бізнесу, дає можливість проводити розрахунки за сільськогосподарську продукцію та послуги там, де немає банків та інших платіжних систем або ж комісії за банківське обслуговування надмірно високі (наприклад, в деяких країнах Азії). Головна і єдина умова – наявність інтернету. Разом з тим, використання цієї системи в економічних розрахунках потребує популяризації її переваг над традиційними розрахунками та «адаптації» її до кожного економічного регіону, в чому і полягають перспективи подальших досліджень цієї теми та наукових дебатів щодо її застосування в світовій аграрній економіці.

1. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту. [Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a1

2. Про Національний банк України. Закон України від 05.04.2001 № 2346-III (Ре-

дакція станом на 11.08.2013).[Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2346-14>.

3. Резніченко Е. Безпека Інтернет-банкінгу: практичні аспекти.[Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://www.prostobank.ua/internet_banking/s

Симоненко Тетяна Володимирівна
студентка 6 курсу ННІ ЗНПК ДДУВС

Науковий керівник:

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
к. пед.н., доц. **Маркіна Л.Л.**

НАЦІОНАЛЬНЕ РОДИННЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Родинне виховання є першою природною і постійно діючою ланкою формування та розвитку правосвідомості дитини. В сім'ї закладається духовний стрижень, моральні цінності, потреби, ідеали особистості, її погляди на життя, внутрішні настанови до правових явищ.

Правова свідомість особистості – це феномен, який слід розглядати не лише з погляду знання права, а й з урахуванням її ціннісних складових, які у структурі самосвідомості визначають внутрішні детермінанти правомірної поведінки, є орієнтиром у цілеспрямованих осмислених правових діях. За допомогою родинного виховання можна домогтися значних позитивних змін у прийнятті та усвідомленні молоддю соціальних цінностей, які знаходять своє відображення в праві.

Національне родинне виховання як невичерпане джерело виховної сили сприяє правовій соціалізації молоді. Саме родина починає залучати дітей до правового середовища через народні казки, пісні, прислів'я, звичаї. Вона є основним осередком збереження та збагачення національно-культурних традицій; формування моральних цінностей з позицій добра, справедливості, гідності, правди, честі, людяності; виховання патріотичних почуттів.

Характерною ознакою національного родинного виховання є батьківські установки на збереження рідної мови, природи рідного краю, родинно-побутової культури, фольклору, національного мистецтва, національної символіки, національних свят [1, с. 402].

Національне родинне виховання завжди динамічне. Воно постійно вдосконалюється, оновлюється у контексті життєдіяльності суспільства. За роки незалежності у народному календарі чільне місце відведено багатим на виховні можливості святам.

Наприклад, у сучасний час спостерігається широке визначення патріотично і морально насичених свят не тільки навчально-виховними закладами, державними та громадськими установами, але й родинами. День незалежно-

сті України, День соборності України, Свято козацької слави, День захисника України стали національними сімейними святами.

Духовний та моральний потенціал національного родинного виховання відтворюється у нормах поведінки дитини. Відомий дослідник національної системи родинного виховання в Україні М.Г. Стельмахович зазначає, що завдяки засвоєнню національних звичаїв молодь опановує правила поведінки – детальний припис вчинку в конкретних ситуаціях. Національні традиції сприяють неухильному дотриманні народних морально-етичних норм, виробляють у молоді певну спрямованість поведінки, зумовлюють духовно-моральну мотивацію дій [2, с. 42,43].

Отже, завдяки національному родинному вихованню у молодій людині формуються правові установки, з позиції яких вона може керувати своїми вчинками; спостерігається посилення свідомих мотивів правомірної поведінки. Досвід національного родинного виховання засвідчує, що висока позитивна мотивація правомірної поведінки може відігравати роль компенсаторного фактора при умові недостатньо високого рівня правових знань.

Як правило, правова свідомість формується протягом усього життя людини. Успіх цього тривалого і складного процесу забезпечується багатьма чинниками. Найбільш відповідальним та актуальним у цьому контексті є процес національного родинного виховання. Знання та розуміння правових норм виступають необхідною передумовою формування правосвідомості тоді, коли вони підсилюються особистісними прикладами батьків, їхнім моральним переконанням, духовними почуттями. Саме родина здійснює на молодь надзвичайно сильний вплив, її виховна роль величезна.

Можна з упевненістю сказати, що національне родинне виховання має особливе значення у виявленні особистісного сенсу правової культури, психологічного ставлення особистості до правових явищ і їхніх наслідків, емоційного задоволення від правомірної поведінки.

1. Основи національного виховання: концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук та ін. За заг. ред. В.Г. Кузя. – К.: Інформ-вид. центр «Київ», 1993. – (Ч.1). – 152 с.

2. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: навч. посібник. / М.Г.Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.

Харченко С.О.

студент групи М-ПД – 721
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Скиба Е.К.

д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ДАВНЬОГО СХОДУ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРИРОДНОГО ПРАВА

Філософсько-правові вчення Давнього Сходу як джерело природного права, не втрачає своєї актуальності. Природне право має витoki у цих документах: Філософське осмислення права у Старому і Новому завітах. Важливою є ідея пошуку істини, ідея космічної єдності світу і людини, гармонії земного з небесним, робиться акцент на кінцевій меті життя. Природне право розглядається як відображення божої справедливості відповідно до передбачень Творця. Божественне джерело існуючих порядків – основна тема стародавніх міфів соціально-політичного та етико-правового напрямків. Природне право розглядається як відображення божої справедливості відповідно до передбачень Творця. Природне право ототожнюється з чинним правом. Сумніви стосувалися лише питання, чи зливається воно з поняттям божого права, чи зіставляється з ним. Система природного права середньовіччя утворилася зі сполучення римського права і правоположень Священного писання. Найвідоміший християнський мислитель періоду патристики, один з видатних «батьків церкви» - Аврелій Августин (354-430). Головні його трактати – «Сповідь» і «Про град божий». Основна ідея його релігійної філософії Бог – це єдине, абсолютне буття, все інше існує лише завдяки Божій волі. Божий закон – закон (правила сповідання), даний людям у божому одкровенні (Старому і Новому завітах). Таким чином, головна особливість філософських вчень християнського послідовно проведений і Августином, і Томою Аквінським, затверджував Бога як центр світобудови і головного хранителя світового та соціального порядку. Бог виступав як законодавча першооснова, з якої виходять усі релігії, моральні і правові норми. Відомо, що закон у філософській інтерпретації – це необхідний зв'язок (взаємозв'язок, відношення) між подіями, явищами, а також між внутрішніми станами об'єктів, який визначає їх стійкість, виживання, розвиток, стагнацію чи руйнування. Із Старого Завіту випливають різноманітні Закони: про любов, ревності, про жертви. Ці Господні закони є доскональними, а їх дотримання зміцнює душу людини. Є

десять Заповідей Божих. Ці Заповіді виступають зведенням всіх Законів. Згідно з ними людина формує для себе норми поведінки, моральні, правові норми (позитивні). З Десяти Заповідей Божих випливає загальнолюдська мораль. У Старому Завіті часто зустрічається згадка про вживання різних знаків, що були прийняті у стосунках між людьми.

У Новому Завіті відображено онтологію людини. Зокрема, вказується, що кожна людина має свою зорю на небі. Філософема поведення людини згідно з нормами природного права, яке відображене в Новому Завіті, утворює систему взаємопов'язаних духовних та моральних реакцій на життєві проблеми з позиції любові та доброзичливості до всього, що відбувається. Поведення людини є виправданим, коли воно має аналоги у природі, оскільки людина здійснює потрібні вчинки, які синхронні з вічними законами природи. У протилежному випадку – вчинки людини не є загальнолюдськими.

Правова філософема родинних відносин у давньому Китаї. Державно-правова та економічна думка в Китаї виникла в добу Шань-Іньської цивілізації – складної військово-політичної структури, яка сформувалася в XIV – XIII ст. до н.е. Політичний лад Китаю являє собою військово-бюрократичну монархію. Регулюючим механізмом суспільних відносин цього періоду були етичні норми (лі), які визначали відношення членів китайської общини до правителя Вана і регулювання внутрішньо-сімейних стосунків. Провідну роль у суспільстві відіграла патріархальна сім'я. Основні течії суспільної думки Стародавнього Китаю конфуціанство, легізм, даосизм сформувалися у VI – III ст. до н.е. Протягом століть між цими напрямками велась гостра полеміка щодо економічного ладу суспільства, общини, її історичної долі, міри втручання держави в економічне життя країни та методів управління ним. Провідною течією в давньому Китаї було конфуціанство, яке акумулювало ряд уявлень про державу і право тих часів. Родоначальником цієї течії був філософ, історик і державний діяч Кун-цзи, або Кунфу-цзи (551-479 рр. до н.е.), котрий сьогодні відомий світові як Конфуцій. Основною темою філософії Конфуція було вчення про досконалу державу та добродішну людину. Політичні структури Конфуцій і його послідовники розглядали в органічному взаємозв'язку з правовими, у співвідношенні між собою та з іншими соціоноормативними регуляторами (звичаями, мораллю, обрядами). Конфуціанці порівнювали державу з великою родиною, а владу правителя – із владою глави сімейства, відносини панування та підлеглості – з ієрархічними родинними стосунками, де панує беззаперечне підкорення молодших старшим. Найефективнішим регулятором суспільних відносин була б система норм моралі, звичаїв та інші неписані правила поведінки. Конфуцій був рішучим противником законів, тому що, по-перше, вони передбачали юридичну рівність, а по-друге, зазвичай мали жорстокий характер. Насилля як засіб управління заперечувалось Конфуцієм, віддаючи перевагу переконанню, вихованню та особистому прикладові. Конфуціанське вчення про методи державного

правління часто називають теорією управління за допомогою доброчинності. Гармонізації суспільства, припиненню війн і бунтів має сприяти здійснювана державою політика майнової рівності та єдності народу. Саме Конфуцій створив ідеальну модель китайського бюрократа, оскільки визначив ряд фундаментальних принципів китайської державності:

1. Принципи аристократичного правління.
2. Освіченість чиновників.
3. Поєднання управління з виховною діяльністю.
4. Самовдосконалення « благородного чиновника».

Політичні ідеї Конфуція та його послідовників справили значний вплив на формування китайської цивілізації, становлення її політичних інститутів, соціальної та морально-правової думки. Вчення Конфуція націлене на забезпечення стабільності нового рабовласницького ладу, зміцнення авторитету держави, широке використання з цією метою традиційних форм і обрядів. Він закликав до зміцнення влади верховного керівництва Китаю.

Зачатки роздумів про природне походження держави і права були в даосизмі – філософському вченні про існування Всесвіту і людського суспільства. Формування цього вчення асоціюється в історії філософської та політичної думки з іменем Лао-цзи, який визначав негативне ставлення до державної служби. Згідно його вчення, держава виникла і розвивалася відповідно до закону Дао. Дао – це абсолютне світове начало, джерело всього існуючого, вічний кругообіг народження та смерті. Держава за Лао-цзи, теж природне утворення, що розвивається власним шляхом. Він виступав проти державної регламентації суспільного життя, вважав недопустимим впливати на народ за допомогою сили, адже не можна примусити людей бути розумними, чесними, порядними й інтелектуально розвиненими. Серед мислителів, що підтримували даосизм були Ле-цзи (Ян Жоу- 440-360рр. до н.е.) і Чжуан Жоу(близько 369-286рр. до н.е.). Ці філософи заперечували не лише державу, але і власність. Ле-цзи стверджував, що вона порушує природу гармонію між людьми, спричиняє суперечки, чвари. Чжуан-цзи вважав, що державу створювати не потрібно, достатньо, щоб люди жили нбвеликими аграрними общинами з патріархальними порядками та колективною власністю. Єдиним засобом подолання зла, на думку прихильників даосизму, є відмова від будь-яких бажань пристрастей, освіти. Отже, згідно вчення даосистів держава- це частина єдиного природного процесу розгортання закону Дао, а в суспільстві всі рівні, тому повинні мати рівні можливості і права в розв'язанні суспільних проблем. Відродження та переосмислення поглядів даосистів на державу і право розпочалося з проникнення до Китаю буддизму. Даосизм набув розвитку у дзен-буддизмі. Мо-цзи (478-381рр. до н.е.) розвивав ідею природної рівності усіх людей, виступив з обґрунтуванням договірної концепції виникнення держави, в основі якої є ідея приналежності народіві верховної влади, а управління в суспільстві слід здійснювати за загальноприйнятими методами виховання і примусу. У III-V ст. до н.е. в Китаї періоду Чжаньго посилилась

роль права з його стабільними каральними санкціями. В цю добу остаточно сформувалося завершене вчення про управління народом і державою – легізм, школи законників. Засновником легізму був Шан Ян (390-338 рр. до н.е.)- радник правителя царства Цін, під керівництвом якого було здійснено низку реформ економічного, адміністративного та судового характеру.

Таким чином, на відміну від Конфуція, Шан Ян головним регулятором суспільних відносин вважав закон, який розумів як інструмент у руках влади, подібно до Конфуція, Шан Ян прагнув до встановлення монархічної держави з абсолютним порядком. При цьому закони повинні бути безжальними, щоб вкорінювати в серцях людей страх перед покаранням. Таким чином формувалася концепція деспотичної держави. Теорію успішного управління державою Шан Ян будував на концепції агресивної війни і вважав її панацеєю від усіх соціальних проблем. Таким чином, легісти започаткували ідею тоталітарної держави з її непогрішністю і тотальною вседозволеністю.

Мусульманська правова культура: особливості матеріального і духовного буття мало глибокий вплив на історію розвитку держав та права цілої низки країн Сходу. Іслам - одна з найбільших світових релігій, кількість сповідуючих яку на сьогодні перевищує мільярд. Адже протягом ХХ - початку ХХІ ст. іслам впливав і впливає на духовні, політичні, економічні, міжнародні й культурні процеси, в тому числі й правові. Для України характерною є наявність великої мусульманської громади, що динамічно розвивається.

Спільним джерелом арабо-мусульманської філософії й мусульманського права виступає Коран, який містить релігійно-філософські світоглядні положення, а також релігійно-правові норми ісламу. Ісламська концепція права людини також має суттєві відмінності від загально прийнятих традиційних західних уявлень про права людини. У мусульманському праві не існує окремої юридичної науки, а право є лише однією із сторін релігії ісламу. У багатьох основних законах є прямі вказівки на те, що іслам є основоположним джерелом права і правові норми не можуть йти в розріз з релігією, суперечити їй. Цей принцип мусульманської правової системи є основним. Вже в останньому періоді халіфату філософія стала посилено розвиватися різними школами, причому поряд з напрямками, що виникли в лоні мусульманської ортодоксії, існували і « єретичні» течії. Водночас створювались секти містичного характеру, адепти які відрізнялися фанатизмом і нетерпимістю. Вплив цих сект був дуже великим в Андалусії і Естремадура. До ХІІ в. належить діяльність великого філософа Аверроеса (1126-1198рр.) з Кордови, коментатора і популяризатора Аристотеля і Платона. В останні роки життя він був заарештований альмохадським халіфом, а його вчення було заборонено. Мусульманське право – Шаріат, представляло собою загальне вчення про ісламський спосіб життя, комплекс приписів, обов'язкових для виконання мусульманином і закріплених переважно в Корані і Сунні. У цих принципах, перш за все, порушуються питання догматики й етики, що визначають переконання і релігійну совість мусульманина, обов'язки віруючого по відношенню до бо-

га, уряду, членам сім'ї, іншим особам, у тому числі соціально незахищеним(бідним).

Уся правова культура сучасності базується на історико-філософських джерелах, в тому числі працях мислителів Давнього Сходу.

Хоменко Вікторія Михайлівна,
Студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приловський Володимир Володимирович
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
Пуніверситету внутрішніх справ

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Роль і місце третейських судів у системі юрисдикційних органів України зумовлюються особливостями розвитку процесуального права, що обслуговує господарський оборот в державі. Третейські суди не включені в судову систему України, встановлену в VIII розділі, "Правосуддя" Конституції України, та не є державними органами які здійснюють правосуддя.

Третейський суд на підставі угоди сторін розглядає правові спори, підвідомчі, за відсутності такої угоди, державним судам. Саме тому третейський розгляд називають також альтернативою (відносно державних судів) формою вирішення спору. Третейський суд обраний за угодою сторін для вирішення спору, який виник між ними.

Третейські суди діють як недержавний механізм вирішення спору і мають, у порівнянні з державними господарськими судами, певні переваги, такі як оперативність, економічність, спеціалізація, довіра, конфіденційність, зручність для сторін щодо часу й місця вирішення спору, відсутність публічності та інші. В Україні можуть створюватись третейські суди та постійно діючі третейські суди.

Результативний захист прав людини є однією з головних ознак правової держави. В Україні законодавчо закріплені третейські суди стали з 11 травня 2004 року, а його зародження відбувалось у часи Київської Русі. У таких країнах як: Німеччина, Великобританія, США – підприємці звертаються для вирішення спорів саме у більшості випадків до третейських судів, а не до дер-

жавних. Процедура розгляду справ у третейських судах в Україні є спрощеною, а це свідчить про значно швидший розгляд справи. В Основному Законі немає норм, щодо діяльності таких судів. Третейська палата України на даний час немає статусу юридичної особи, а отже, як наслідок, не може повноцінно представляти інтереси усіх третейських судів.

Що стосується саме визначення поняття “Третейські суди” – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому Законом України “Про третейські суди”, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин [2].

Розгляд справ у третейському суді має певні переваги: по-перше, можна визначати кількісний та персональний склад третейського суду, компетенція яких не викликає сумнівів у сторін; по-друге, рішення третейського суду є остаточним і його практично неможливо оскаржити; по-третє, швидкість вирішення спору, наступною підставою є застосовування ширшого спектру засобів доведення: пояснення сторін та третіх осіб, висновки експертів, письмові та речові докази, матеріали відео-та аудіо запису, інформація на цифрових, магнітних і оптичних носіях; слід зазначити ще один не менш важливий момент – дотримання комерційної таємниці. Розголошення відомостей по справі дозволяється лише з дозволу сторін.

На території України постійно діючі третейські суди можуть створюватися та функціонувати при вже зареєстрованих: всеукраїнських громадських організаціях, об'єднаннях, асоціаціях суб'єктів підприємницької діяльності, всеукраїнських організаціях роботодавців, фондів і товарних біржах, саморегулювальних організаціях професійних учасників ринку цінних паперів, торгово-промислових палатах, всеукраїнських асоціаціях кредитних спілок, Центральній спілці споживчих товариств України, банки, слід пам'ятати про те, що постійно діючі третейські суди не можуть утворюватися та діяти при органах державної влади та органах місцевого самоврядування.[3]

На нормативному рівні вимоги до бажаючих стати суддею постійно діючого третейського суду містяться у Законі України “Про третейські суди”, наприклад у статті 18 цього закону зазначається – у разі розгляду справи одноособово, суддя повинен мати вищу юридичну освіту, у випадку коли спір розглядається колегіально вимоги про наявність вищої юридичної освіти поширюються тільки на головуючого складу третейського суду.

У статті 51 Закону України “Про третейські суди” визначені випадки оскарження рішення третейського суду. Таке рішення може бути оскаржене чи скасовано з наступних підстав:

а) справа, що надійшла не є підвідомчою третейському суду відповідно до закону;

б) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які

виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

в) третейську угоду визнано недійсною компетентним судом. Заяву про скасування рішення третейського суду може бути подано до компетентного суду протягом трьох місяців з дня прийняття рішення третейським судом. Скасування компетентним судом рішення третейського суду не позбавляє сторони права повторно звернутися до третейського суду, крім випадків, передбачених статтею 51 Закону України “Про третейські суди”. У разі, якщо рішення третейського суду скасовано повністю або частково внаслідок визнання компетентним судом недійсною третейської угоди або через те, що рішення прийнято у спорі, який не передбачений третейською угодою, чи цим рішенням вирішені питання, що виходять за межі третейської угоди, відповідний спір не підлягає подальшому розгляду в третейських судах.

Розвиток третейських судів в Україні гальмують прогалини у законодавстві. Якщо детальніше розглядати дану проблематику, то це стосується колізій між положеннями Закону України “Про третейські суди” та процесуальним законодавством щодо територіальної підсудності справ; відсутністю у процесуальному законодавстві положень, які регулюють розгляд судами справ про видачу виконавчого документа на рішення третейського суду та про скасування рішення третейського суду; недоліки Закону «Про третейські суди» в частині, що регламентує організаційно-правові засади створення та функціонування третейських судів, зокрема третейських судів для вирішення конкретного спору (арбітражів). Іншою, не менш важливою підставою недосконалої третейських судів є кваліфікаційна підготовка суддів, якщо точніше, коли справа розглядається суддею одноособово, то суддя повинен мати обов'язково юридичну освіту, а колізія складається з того, що, якщо справа розглядається суддями колегіально, то лише головуючий суддя може мати вищу юридичну освіту.

Здійснюючи юрисдикційну функцію, третейські суди мають спільні риси із судами загальної юрисдикції, проте їх юрисдикція обмежена розглядом цивільно-правових та господарських спорів, до того ж з деякими винятками. Будучи суб'єктами громадянського суспільства, вони водночас відрізняються від громадських об'єднань завданнями та змістом своєї діяльності [1, с.3].

Обґрунтовано недоречність позбавлення третейських судів права розглядати трудові спори, а також сімейні спори майнового характеру. Поряд з цим існує можливість залучення третейських судів до розгляду спорів у сферах надання медичних послуг і професійного спорту [1, с.15].

Державна реєстрація постійно діючого третейського суду здійснюється Міністерством юстиції України [4].

На нашу думку, до переваг третейських судів над державними відносяться наступні критерії: можливість вибору третейського судді, закритість судового засідання, вищий ступінь довіри, авторитету, оперативність вирішення спору, спрощена процедура розгляду справи, утворення судової прак-

тики, поява прецедентів правозастосування, самооплатність третейського суду, економія коштів сторін, можливість залучення як арбітрів не тільки юристів, але і фахівців зі знанням економіки та технологій фондового ринку як арбітрів і експертів при вирішенні спорів, примусове виконання рішень третейського суду за відмови відповідача від його добровільного виконання через систему виконавчого провадження. Що стосується негативних факторів, то це те, що даному суду не підлягає вирішення справ про спори, які стосуються визнання не дійсними нормативних актів, справи пов'язані з державною таємницею, вирішення спорів з сімейних правовідносин, крім спорів, що виникають із шлюбних договорів, справи коли одна із сторін є орган державної влади або місцевого самоврядування, спори щодо нерухомого майна, трудові спори, справи щодо розгляду прав споживачів. Потрібно збільшувати права третейського суду, щодо розгляду справ, саме це полегшить навантаженість державних судів.

Підсумовуючи усе вище зазначене можна дійти висновку, що збільшення ринкової економіки, інтенсифікація господарських зв'язків спричинили більшу кількість спорів у сфері підприємства та приріст конфліктів між суб'єктами господарювання і як наслідок навантаження господарських судів. На сучасному етапі доречний був би розгляд справ не тільки державними судами, а й третейськими судами, але не у якості недержавного, а у статусі повноцінного, законодавчо визнаного державного органу.

-
1. Реун В. А. Третейські суди в Україні: організаційно-правові аспекти 2010 – С. 3, 15.
 2. Лазарчук К. Третейський суд – це потреба часу чи підґрунтя для численних зловживань 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=123067>.
 3. Насадюк О. Альтернативне вирішення спорів за кордоном – 2007. – С. 1.
 4. Порядок утворення та реєстрації постійно діючого третейського суду – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/11751>.

Чанцева Т.П

студентка гр. МЮД-721.

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Скиба Е.К.

д.філос.н.,

доцент, професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЧЕННЯ ФРІДРІХА НІЦШЕ ЯК АКТУАЛЬНА ФІЛОСОФСЬКА ІДЕЯ СУЧАСНОСТІ

Фрідріх Ніцше (1844-1900) - німецький філософ і філолог, яскравий пропагандист індивідуалізму, волонтаризму і ірраціоналізму. На думку Ніцше, людина - це "хвороба Землі", він швидкоплинний, він "у своїй основі є щось помилкове". Але треба створити істинну, нову людину - "надлюдину", яка змогла б дати мету, орієнтир, був би переможцем "буття і ніщо" і умів бути відверто чесним як перед усіма, так і перед самим собою. Основна проблема людини, його суті і природи – це проблема його духу. Згідно Ф. Ніцше, дух - це витривалість, відвага, свобода, затвердження своєї волі. Актуальність його ідей можна розглянути з різних точок зору. З одного боку, філософія Фрідріха Ніцше буде актуальна не лише зараз, але і в майбутньому, оскільки агресія людей завжди була на першому плані. Її треба направляти в певне русло. Філософія Ф. Ніцше якнайкраще надає таку можливість. Агресія людини може знаходити своє продовження в ідеях Ніцше. Також можна сказати про його пророцтва і прогнози, які зараз виявляються точні, - аж до глобалізації і сепаратизмі. Якщо мислити з іншого боку, то актуальність Фрідріха Ніцше катастрофічно падає. Втім, як і багатьох інших філософів. Люди розучилися мислити, перестали думати про щось більше, ніж насущні проблеми кожної людини. Можна припустити, що актуальність ідей Ф. Ніцше падає з розвитком цивілізації унаслідок більшого "одомашнення" людини, достатку, ситості. Благополуччя вбиває в людині бажання мислити і бажати чогонебудь, а насолоду людина отримує не з джерела істини, а від задоволення інших бажань [6].

Надлюдина - образ, який ввів Фрідріх Ніцше в творі "Так говорив Заратустра" для позначення істоти, яка по своїй могутності відповідно перевершить сучасну людину настільки, наскільки остання перевершила мавпу. Надлюдина, згідно теорії Ф. Ніцше, стає "логічним етапом історії людського виду, повинна олюднювати осереддя прижиттєвих хвилювань життя". Надлю-

дина - це радикальний егоїст, благословляючий життя в найбільш пікових її проявах, а також творець, всемогутня воля якого направляє вектор історичного розвитку [3]. У своєму творі "Так говорив Заратустра" Ф. Ніцше дає нам зрозуміти про те, що "людина є щось, що повинне здолати"; "усі істоти створювали щось, що вище їх"; "люди хочуть стати відливом цієї великої хвилі, вони готові повернутися до звірів, чим здолати людину" [3]. Істинна ж велич людини в тому, що він міст, а не мета. Ф. Ніцше писав: "Людина – це канат, протягнутий між твариною і надлюдиною". Мораль Ф. Ніцше - це вічне боротьба двох класів. З давніх пір раби намагалися помститися панам, нав'язати їм свої принципи. Основне поняття філософії Ф. Ніцше полягає в тому, що надлюдина є суб'єктом моралі і відповідає визначальним поняттям "Моралі панів": Цінність життя є безумовною цінністю і співпадає з рівнем "волі до влади"; - Природна нерівність людей має місце бути, і обумовлено відмінністю їх "життєвих сил" і "волі до влади"; - Сильна людина абсолютно вільна, є природженим аристократом і не зв'язує себе ніякими морально-правовими нормами [2]. Він характеризує його таким чином : це люди, "які ... проявляють себе по відношенню один до одного такими поблажливими, стриманими, ніжними, гордими і доброзичливими, по відношенню до зовнішнього світу ... вони небагатьом краще за нестримних хижих звірів. ... Вони повертаються до безневинної совісті дикого звіра, як торжествуючі чудовиська, які йдуть з жахливої зміни вбивств, підпалу, розгрому, насильства з гордістю і душевною рівновагою... упевнені, що поети тепер надовго матимуть тему для творчості і прославляння".

Цікава особливість цих "білявих бестій" - це їх природжені благородство, аристократичність, яких так бракує нинішнім "панам", "фабрикантам" і "торговим діячам", щоб автоматично забезпечити собі панування. Адже тільки завдяки зовнішності у нього з'являється можливість панування над масами. Надлюдина - це вищий біологічний тип, який відноситься до людини, як той відноситься до мавпи. Але цю людину треба виростити, а для цього у Ф. Ніцше немає яких-небудь особливих рецептів: він виступає як пророк, віщущий прихід нового "вождя", "фюрера", напівбога, а може і самого Бога. Заратустра - це не надлюдина, це "міст" до надлюдини. Звичайні люди - це початковий матеріал, з якого повинна вирости надлюдина. Надлюдина - це новий "культ особи", що далеко виходить за рамки "культу особи" звичайних людей і ліг в основу міфології Ф. Ніцше, викладеної детальніше в "Заратустрі". Немає нічого дивовижного в тому, що германо-фашистський "міф ХХ століття" ґрунтувався на філософії Ф. Ніцше. Прообрази надлюдини бачилися філософові в представниках арабського, римського і германського дворянства, приклади надлюдини - скандинавські вікінги і гомерівські герої. Таких осіб, як Ю. Цезарь, Н. Макіавеллі і Наполеон можна так само вважати ідеалом, близьким до надлюдини [3]. Проте жодна з існуючих рас не зв'язувалася з появою надлюдини того часу, надлюдина не була представником якогось-небудь класу за фактом народження. Виходить, що анти-буржуазна філосо-

фія Ф. Ніцше була пов-ним протиріччям ідеології фашизму.

Ніцше був проти будь-яких форм прояву масової свідомості, що панувала в Німеччині, його надлюдина поєднує в собі фізичну досконалість, високі моральні і інтелектуальні якості. Фрідріх Ніцше засуджував віру християн, оскільки зрів прийдешнє людей у рамках раба. Його задум - надлюдина, що знаходиться в межах свого розуму. Цей задум дав різноманітні відображення в різних сферах життя : мистецтві, філософії, науці, психології і т. д. [1]. Точка зору Ф. Ніцше - орієнтований фізіологічний шлях, що полягає в тому, щоб роз'єднати цінність тієї або іншої ідеології на предмет прогресу і збереження життя. У межах цієї точки зору - ті або інші ідеали можуть бути розглянуті, як можливість для підтримки, а також прогресу і розвитку форм фізіологічної життєдіяльності і експансії індивіда або соціуму. Причина маргінального ніцшеанства в суспільній свідомості пов'язана з тим, що у разі екстраполяції цього підходу на історію людства, однозначно констатується контрвitalність системо-творних постулатів більшості пануючих форм релігійних, політичних і моральних систем. Згідно з поглядами Ф. Ніцше, парадигма модерну та демократичні і соціалістичні тенденції європейського суспільства, що посилюються в період з XVIII, - XIX вв., ознаменували собою початок жахливої катастрофи, більшої, ніж занепад середньовіччя. Позитивну програму дій мислителі ніцшеанського дискурсу, починаючи з самого Ф. Ніцше і закінчуючи Юлиусом Эволой, Хосе Ортегой-і-Гасетом, Аленом де Бенуа і Гійомом Фаєм, бачать у формуванні класу нової знаті, який міг би самостійно виступити проти декадентських тенденцій сучасно-го суспільства [6].

Отже, у вченні Ф. Ніцше, як у будь-якому серйозному морально філософському дослідженні, є багато корисної і актуальної інформації для нашого часу. В першу чергу потрібно виділити яскраву критику міщанства. Ніхто краще за Ф. Ніцше не зміг з такою прозорливістю передбачати усю небезпеку товариства маленьких, сірих, покірних людей. Це, крім того, неприйняття соціальної системи, побудованої або на безмірному підпорядкуванні якої-небудь однієї ідеології, або на принципах утилітаризму і прагматизму, де знецінене головне - особа, її індивідуальність і не повторність. Це ідея, яка прославляє людину, яка допомагає здолати усе дріб'язкове, буденне, незначне для життя [4]. Неможна сказати, що ідеї Ф. Ніцше зжили себе і втратили своє значення. Фрідріх Ніцше безперечно є частиною історії і він не зникає там, його ідеї живуть, а разом з ними живе і він.

1. Ніцше Ф. Антихрист. Прокляття християнству. Фоліо, 2009, - 191 з

2. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Санкт-Петербург: Азбука, 2012, - 237 с.

3. Ніцше Ф. Так говорив Заратустра М. : ексмо, 2010, - 431 с.

4. Синьоока Ю.В. Проблема надлюдини у Соловйова і Ніцше. \\\ Питання філософії, - 2002, - № 2. - Стор. 69-81.

5. Спиркин А.Г. Філософія: навчальний посібник для внз. М., 2003, - 592 с.

6. Хоружий С.С. Ніцше і Соловйов в кризі європейської людини. \\\ Питання філософії, - 2002, - № 2. - Стор. 52-69.

Шабельник І.Ю.

курсант групи Ф2-206
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Устименко О.С.

кандидат юридичних наук,
старший викладач
кафедри конституційного
і міжнародного права
факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні вкрай актуальним є питання дотримання та захисту прав людини, насамперед, прав національних меншин. Це зумовлено, в першу чергу, наявністю конфліктних ситуацій, пов'язаних з цією категорією осіб, по-друге, з тим, що у нашому суспільстві історично склалися стереотипи, що всі люди повинні бути однаковими, а специфічні риси, особисті характеристики, які відрізняють певним чином їх від інших, такі, наприклад, як колір шкіри, мова, релігійні погляди або специфічний одяг викликають здивування, обурення, нетерпимість, а іноді, навіть, ненависть з боку інших членів суспільства.

Як справедливо зазначає К.Й. Рушковська, проблема національних меншин – одна з найбільш складних проблем, яка торкається як організації державного та суспільного життя усередині кожної держави, так і міжнародних відносин. Практично неможливо знайти країну, в якій би все населення розмовляло однією мовою, сповідало одну релігію, мало однакові культурні традиції [1, с. 1].

В Україні правовий статус національних меншин регламентується Конституцією України, законами України «Про національні меншини в Україні», «Про політичні партії в Україні», «Про звернення громадян», Декларацією прав національностей України, Загальною декларацією прав людини, Рамковою конвенцією про захист прав національних меншин тощо.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про національні меншини в Україні» до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільність між собою [2, ст. 3].

Варто звернути увагу на те, що Україна є багатонаціональною державою. За особливостями динаміки кількості населення, національні меншини в нашій державі можна віднести до трьох груп: 1) меншини, в яких кількість населення збільшувалась (росіяни, білоруси, румуни, вірмени, цигани, німці,

азербайджанці, грузини, чуваші, узбеки, мордва, корейці, удмурти, лезгини, туркмени, аварці); 2) меншини, в яких кількість населення утримувалась майже на одному рівні (молдавани, болгари, угорці, греки, татари, гагаузи, литовці, казахи, словаки, марійці, осетини, таджики, естонці, комі, албанці, асирійці, киргизи, комі-перм'яки, карели, чеченці, даргінці, араби, фінни, лакці, абхази, кабардинці, табасарани); 3) меншини, в яких кількість населення зменшилась (євреї, поляки, чехи, башкири, латиші) [3, с. 145].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про статус національних меншин в Україні», «Україна гарантує громадянам республіки рівні політичні, соціальні, економічні і культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості і самовиявлення. Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальноновизнаних прав людини» [2, ст. 1].

Таким чином, права національних меншин є невід'ємною частиною загальної системи прав людини, і тому особи, які належать до національних меншин користуються всіма правами і свободами української нації, але, згідно з міжнародно-правовими документами, зокрема Рамковою конвенцією про захист національних меншин [4], вони можуть мати деякі специфічні права, які відрізняються від прав більшості громадян держави. Це насамперед права в тих сферах, де вони виявляють себе як особлива етнічна група [5, с. 17].

Крім того, відповідно до найвищого нормативно-правового акту нашої країни – Конституції: «держава бере на себе зобов'язання сприяти розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин» [6, ст. 11].

Необхідно також звернути увагу на те, що законодавство України визнає за громадянами, які належать до національних меншин, такі специфічні права: вільно обирати та відновлювати національність; на національне прізвище, ім'я та по батькові; на збереження життєвого середовища у місцях їх історичного і сучасного розселення; на створення національних громадських об'єднань; на користування рідною мовою чи вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства; на розвиток національних культурних традицій; на використання національної символіки; на відзначення національних свят; на сповідування своєї релігії; на задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації; на створення національних культурних і навчальних закладів; обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади; вільно встановлювати і підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх об'єднаннями за межами України; на будь-яку іншу діяльність, що не суперечить законодавству [3, с. 146].

Отже, необхідно вказати, що права національних меншин мають юридичне закріплення, проте цього не достатньо. З метою усунення міжнаціональних конфліктів та гармонізації стосунків у сучасному суспільстві пріорите-

тними напрямками діяльності нашої держави мають стати: створення рівних можливостей до участі у різних сферах життя, забезпечення гарантії рівних політичних, соціальних, культурних та економічних прав і свобод, удосконалення чинного законодавства щодо правового статусу національних меншин, приведення його до сучасних європейських та міжнародних стандартів.

1. Рушковська К.Й. Статус національний меншин: вітчизняний та зарубіжний досвід : автореферат на здоб. наук. ступеня канд. політ. наук, Одеса. – 2001. – 24 с.

2. Закон України "Про національні меншини в Україні" від 25.06.1992р № 2494-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №36. - ст.529

3. Конституційне право: навчальний посібник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, за заг. ред. М.І. Марчука; О.С. Бакумов, Л.Д. Варунц, Т.І. Гудзь та ін.: Харків, 2017. – 408 с.

4. Рамкова конвенція про захист прав національних меншин від 01.02.1995 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055

5. Кириченко Ю. Право національних меншин в Україні та європейських державах : порівняльно-правові аспекти конституційного регулювання / Научно-практическое правовое издание Республики Молдова "Национальный юридический журнал: теория и практика" – №4 (14). – 2015. – С. 16-19.

6. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Штамбург Владислав Віталійович
слухач магістратури ННІ ЗНПК ДДУВС
навчальної групи М-ЮЗ-723 ДПС

Науковий керівник
завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
юридичного факультету ДДУВС,
член-кореспондент Академії наук
вищої освіти України,
кандидат юридичних наук, доцент
Грицай Ірина Олегівна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Важливим фактором демократизації суспільно-політичного життя в Україні є обмеження та децентралізація влади. Передача широких повноважень органам місцевого самоврядування мінімізує ризики концентрації владних повноважень, сприяє посиленню контролю з боку територіальної громади за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, стимулює позитивні зміни в країні на основі конкуренції між територіями у важливих сферах суспільного життя.

У сучасний період розвитку глобального суспільства більшість країн

світу в тій чи іншій мірі намагаються вирішити питання важливості і значимості встановлення параметрів децентралізації влади, залучаючи для цього потужний науково-інтелектуальний потенціал. В силу політичних процесів демократизації світових спільнот, практично усі внутрішньодержавні системи різних країн прагнуть посилити процеси децентралізації окремих сфер політики, організації публічної влади і управління життєдіяльності соціуму. Особливо це стосується політичної або управлінської сфери, яка є визначальною для початку впровадження у практичну площину програм розвитку адміністративно-територіальних одиниць України для досягнення головної мети цієї реформи – підвищення стандартів життя територіальних громад.

Більшість сучасних держав дотримуються думки, що завдання оптимального використання ресурсів, що враховує інтереси і суспільства, і держави, в цілому дуже складне, щоб виконуватися виключно силами центральної влади. Задоволення фінансових, соціальних, культурних потреб представників громади можуть здійснюватися на більш високому рівні лише тоді, коли рішення, що стосуються різних сфер функціонування соціуму, приймаються на рівні як можна більш близькому до кожного конкретного регіону або адміністративно-територіальної одиниці нижчого порядку. Саме такий підхід дозволяє при вирішенні публічною владою глобальних державних завдань не «ігнорувати» щоденні потреби керованих об'єктів (індивідів і їх колективів), а створювати відповідну матеріально-фінансову та організаційну базу для оптимальної реалізації прав, свобод, інтересів усіх територіальних суб'єктів публічної діяльності в державі.

Однак, перш ніж говорити про децентралізацію влади, важливо визначити сутність цього явища, його правову природу, вивчити моделі децентралізації, позитивні характеристики їх впровадження в Україні. Ці питання становлять відокремлений та самостійний напрям в організації багатьох публічних інститутів, що потребує нових підходів та якостей у спеціальних дослідженнях з цієї вкрай важливої теми. Між тим, як справедливо зауважує В. М. Магас, як і більшість реформ в Україні, основні ідеї і принципи децентралізації не були предметом глибоких наукових дискусій серед економістів, правників чи політологів. За усталеною традицією, вона є компромісом внутрішніх та зовнішніх організованих інтересів, який досягається внаслідок вузько кулуарних домовленостей [1, с. 143]. Для запобігання неякісних наслідків реформи децентралізації влади, яка може принести більше проблем, ніж вигод, необхідно на доктринальному рівні чітко визначитися з тим, що потрібно розуміти під децентралізацією влади. Множинні складності і неясності при практичному використанні даної правової конструкції пов'язані перш за все з відсутністю чіткого розуміння самого терміна «децентралізація».

У сучасному світі питання децентралізації настільки щільно увійшли в термінологічний обіг, що, мабуть, навряд чи знайдеться хоча б одна державна система, в якій термін «децентралізація» не вживався б в тому чи іншому смислового значенні. Більш того, використання даного терміну в національ-

них правових системах цілком об'єктивно, оскільки міжнародні норми, що регулюють ці питання, є пріоритетними, але в силу їх загального характеру також не усувають труднощів на шляху доктринального розуміння цього явища. Наприклад, децентралізація влади в загальних рисах зафіксована у Варшавській декларації (Підсумкової декларації саміту), прийнятої у Варшаві 16-17 травня 2005 р. [2]; децентралізована форма організації органів держави позначена в Рекомендації N R (2005) 3 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання мов суміжних держав у прикордонних регіонах», прийнятої 2 лютого 2005 р. [3]; галузева (видова) децентралізація при реалізації державних функцій відображена в Рекомендації N R (2005) 1 Комітету міністрів Ради Європи «Про фінансові засоби місцевих і регіональних влад», ухваленої 19 січня 2005 р. [4]; економічна реформа децентралізація визначена в Угоді про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку, укладеному в Парижі 29 травня 1990 р. [5] тощо. Аналіз міжнародних та національних актів дозволяє зробити висновок про те, що децентралізація влади як процес з точки зору свого змістового вираження має реалізовуватися в Україні у формі або політико-правового (політичний аспект) або організаційно-правового (принципи, технології, засоби) установа.

Таким чином, питання децентралізації влади становлять відокремлений та самостійний напрям в організації багатьох публічних інститутів, що потребує нових підходів та якостей у спеціальних дослідженнях з цієї вкрай важливої теми. Правовому закріпленню реформи децентралізації влади повинні передувати теоретико-наукові спроби моделювання, виявлення закономірностей, з'ясування особливостей прояву тенденцій децентралізації в сучасній Україні. Але на жаль кількість наукових робіт, які досліджують теоретичні та практичні проблеми децентралізації влади в Україні, незначна, простежується відсутність чітко визначених механізмів впровадження елементів децентралізації в конкретному регіоні країни з врахування його історико-культурних особливостей. Тому вкрай важливо сьогодні привертати увагу правознавців до подальших досліджень цих питань з метою подолання правових прогалин і колізій у формуванні більш ефективних і дієвих моделей та систем при використанні переваг децентралізованих способів організації місцевої влади.

1. Магас В. М. Деякі проблеми політики децентралізації в Україні / Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. – 2017. – т. 19, № 81. – С. 142-144.

2. Варшавська декларація (Підсумкова Декларація саміту): прийнята в м. Варшава 16 травня 2005 р. – 17 травня 2005 – URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_716

3. Про викладання мов суміжних держав в прикордонних регіонах: Рекомендація N R (2005) 3 Комітету міністрів Ради Європи: прийнята 2 лютого 2005 – URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_668

4. Про фінансові засоби місцевих і регіональних влад: Рекомендація N R (2005) 1 Комітету міністрів Ради Європи: ухвалена 19 січня 2005 – URL: <http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/decentralization.pdf>

5. Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку: укладено в м. Парижі 29 травня 1990 року – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_062.

Южека Роман Сергійович,
студент магістратури 5-го курсу
навчальної групи М-ЮД-722 д
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Соболь Оксана Іванівна
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ЗАРОДЖЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Розглядаючи правову систему України в умовах сьогодення необхідно констатувати її перехідний етап, що зумовлено обставинами внутрішнього й зовнішнього характеру. При цьому правова система відображає реальні зміни, які відбулися в житті України за часів незалежності. Сьогодні правова система України знаходиться на шляху пошуку найбільш ефективних засобів розвитку суспільства й адекватного відображення загальносоціальних процесів.

Процес розвитку національної правової системи у всіх її проявах є складним і тривалим процесом, та вимагає відповідного досвіду провідних держав світу. Особливо це стосується незйомих українському праву інструментів правового регулювання, потенціал яких широко застосовується іншими країнами. Серед таких інструментів важливе місце займає судовий прецедент.

В Україні законодавством закріплено основне джерело права – закон, але останнім часом все частіше можна зустріти питання про те, чи можуть поряд із законом існувати і мати законні підстави інші джерела права, такі, наприклад, як судовий прецедент, що займає особливе місце серед джерел права в інших країнах.

Взагалі, система джерел права має вирішальне значення для характеристики правової системи тієї чи іншої країни.

Традиційно батьківщиною прецеденту вважається Англія. Саме право цієї країни пов'язують із становленням принципу *stare decisis* (початкові слова латинського вираження *stare decisis et not quetta movera* – стояти на вирішеному і не порушувати встановленого порядку), що свідчить, з одного боку, про визнання прецеденту з боку держави як джерела права та, з іншого – визначає обов'язковий характер принципу, покладеного в основу рішення, що додає йому характеру загальнообов'язкового правила поведінки.

Слід пригадати, що англо-американська правова сім'я історично виникла в Англії в XI ст. Ця сім'я, що сформувалася багато віків тому в Англії, є найбільш розповсюдженою у світі. Від інших правових сімей вона відрізняється тим, що як основне джерело права в ній визнається судовий прецедент [1, с. 206]. Найпоширенішим джерелом права у цій правовій сім'ї є судовий прецедент — рішення за конкретною юридичною справою, яке є взірцем для розгляду аналогічних справ у майбутньому. Це не виключає наявності інших джерел права — статутного права, звичаїв, доктрини тощо [2, с. 158].

Отже, основним джерелом англійського права є судова практика: суди вирішують справи, керуючись не законами (статутами, біллями), а попередніми рішеннями вищого суду країни (або штату) з аналогічної справи. Як зазначає В. Бернхем, “це правило походить від принципу *stare decisis* – розрахунку на те, що майбутні справи повинні вирішуватися таким чином, як і минулі справи”. Це означає, що суди не тільки застосовують, але і безпосередньо створюють право на основі судових прецедентів [3, с. 121].

За структурою право представників англосаксонської системи права диференціюється на загальне право і право справедливості, формується судовою практикою у вигляді прецедентів [4, с. 145]. Процесуальне право преважує над матеріальним. Джерелами права є судовий прецедент, закон, правова доктрина, розроблена окремими суддями і суддівськими корпораціями. Як правило, доктрина утверджує високу роль суду в здійсненні контролю за конституційністю законів, при тлумаченні прецедентів [5, с. 220].

Високе місце судового прецеденту в ієрархії джерел американського права і законодавства США визначається низкою чинників. По-перше, Верховний суд США є одним з інтерпретаторів в тексті федеральної Конституції внаслідок належного йому права конституційного нагляду (в США не існує спеціального конституційного суду) [6, с. 102]. По-друге, в Конституції є положення загального і невизначеного характеру, що потребують конкретизації, яку здійснюють у формі судового тлумачення їх змісту в зв'язку з виникаючими конкретними казусами [7, с. 75]. По-третє, законодавець відчуває ускладнення при регулюванні суспільних відносин, яке лише в загальному вигляді «позначено» у Конституції. Тому в збірниках рішень Верховного суду США містяться тлумачення і визначення майже всіх аспектів діяльності федеральної законодавчої влади [8, с. 760].

Як вже було з'ясовано, система джерел права має вирішальне значення для характеристики правової системи тієї чи іншої країни. Правові системи сучасних держав відрізняються, зокрема, тим, яке із джерел права переважає в національній правовій системі певної країни. Наприклад, у країнах романо-германського права основним джерелом права визнаються нормативні юридичні акти, а основною особливістю правової системи англо-американського права є визнання та широке використання як джерела права судового прецеденту.

В Україні відповідно до ст. 8 Конституції визнається і діє принцип вер-

ховенства права. При цьому найвищу юридичну силу має Конституція України, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі. В Україні вищим джерелом права визнається воля народу, і, відповідно, Конституція України як результат народного волевиявлення, є нормативним актом, вищою юридичною силою.

Таким чином, в Україні правовий прецедент офіційно не визнається джерелом права. Лише судові прецеденти зарубіжних країн, що визнають прецедентне право, можуть розглядатися в Україні як норми права. Значення таких правових прецедентів на тлумачення норм правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні є безспірним. Воно зростає у зв'язку з проголошеним євроінтеграційним курсом України, адаптацією вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, виходом на міжнародні ринки тощо. Тому вивчення англосаксонської системи права, у якій домінує судовий прецедент, могло б слугувати відправною точкою в розробленні механізмів, котрі б забезпечили значне поліпшення якості діяльності судової системи України шляхом запровадження на законодавчому рівні інституту прецеденту як одного з джерел права, визначивши умови набуття рішенням суду обов'язкової сили стосовно розгляду всіх подальших аналогічних спорів.

1. Марченко М. Н. Правовые системы современного мира / М. Н. Марченко. – М. : ИКД Зерцало-М, 2001. – 400 с.
2. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: Підручник / Х. Бехруз. – Одеса : Фенікс, 2009. – 464 с.
3. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США / В. Бернхем. – К. : Видавництво Україна, 1999. – 554 с.
4. Завидняк В. І. Прецедент як правова норма в англосаксонській системі права / В. І. Завидняк // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – № 2. – С. 144-149.
5. Давид Р. Основные правовые системы / Р. Давид, К. Жоффре-Спиноза. – М. : Междунар. отношения, 1998. – 432 с.
6. Боботов С. Введение в правовую систему США / С. Боботов, И. Жигачев. – М.: НОРМА, 1997. – 332 с.
7. Кравчук М. В. Правова система США / М. В. Кравчук. – Тернопільська академія народного господарства. – К. : Нора-Друк, 2004. – 136 с.
8. Бернам У. Правовая система США. [3-й вып.] / У. Бернам ; науч. ред. В. А. Власихин. – М. : Новая юстиция, 2006. – 1216 с.

Наукове видання

**ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

*(23 лютого 2018 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Українською та російською мовами

Оригінал-макет – *А.В. Самотуга*

Підп. до друку 15.03.2018 р. Формат 60x84/16. Друк – трафаретний. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 13,25. Обл.-вид. арк. 13,75.
Зам. № 04/18-зб. Тираж – 100 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054-р від 28.02.2018